

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

KAMU NAKDİ YARDIMLARIN YOKSULLUK
BAĞLAMINDA SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM TATMİNİ
ÜZERİNE ETKİSİ: YAPISAL EŞİTLİK MODELİ

YUNUS BUDAK

2502160116

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ELİF HAYKIR HOBİKOĞLU

İSTANBUL-2020

ÖZ

KAMU NAKDİ YARDIMLARIN YOKSULLUK BAĞLAMINDA SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM TATMİNİ ÜZERİNE ETKİSİ: YAPISAL EŞİTLİK MODELİ

YUNUS BUDAK

Bu çalışmanın amacı kamu nakdi yardımlardan hareketle yoksulluk algısının sosyal dışlanma ve yaşam tatmini üzerinde hangi etkilerinin olduğunu ölçmektir. Bireylerin yoksulluk algı düzeyleri ölçülerek bu durumun onlarda sosyal dışlanma ve yaşam tatmin düzeylerini hangi düzeyde etkilediği sonucunu ortaya çıkarmaya yöneliktir. Çalışmada tarafımızdan geliştirilen yoksulluk algı ölçeğine yönelik geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılarak, çalışmanın hipotezleri doğrultusunda korelasyon analizi ve yapısal eşitlik modeli yardımıyla ilişkiler ortaya konulmuştur. Aynı zamanda kullanılan ölçeklerin alt sorularında bireylerin sosyal statülerindeki etkileşimin ne yönde ilerlediği açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda yoksulluk algı düzeyi arttığında yaşam tatmini azalmaktadır. Diğer yandan yoksulluk algı düzeyi arttığında sosyal dışlanma artış göstermektedir. Bu sonuçlarda da yoksulluk algısı artışının önemli etkisinin yaşam tatminini azaltması olduğu, daha sonra sosyal dışlanmanın artması olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksulluk Algısı, Sosyal Politika, Sosyal Dışlanma, Yaşam Tatmini, Kamu Nakdi Yardımları, Yapısal Eşitlik Modeli

ABSTRACT

IMPACT OF PUBLIC CASH BENEFITS ON SOCIAL EXCLUSION AND LIFE SATISFACTION IN POVERTY: STRUCTURAL EQUALITY MODEL

YUNUS BUDAK

The aim of this study is to measure what impact of poverty perception has on social exclusion and life satisfaction based on public cash benefits. By measuring the levels of poverty perception of individuals, this is aimed to determine the extent of these affects social exclusion and life satisfaction levels. In the study, validity and reliability of analyses were carried out for the poverty perception by us and relations were revealed in accordance with the hypotheses of this study with help of correlation analysis and structural equality model. At the same time, sub-questions of the scales are used, and it has also been tried to explain how the interaction in individuals social status progressed. As a result of the study, life satisfaction decreases when the level of poverty perception increases. On the other hand, social exclusion increases when poverty perception level increases. As a result, it is seen that the significant effect of the increase in poverty perception decreases life satisfaction, then the increase in social exclusion is seen.

Keywords: Poverty, Poverty Perception, Social Policy, Social Exclusion, Life Satisfaction, Public Cash Benefits, Model of Structural Equality

ÖNSÖZ

Sosyal yaşamın kendi içerisinde önemli ayrıtları oluşmuştur. Bu ayrıtlar içinde süregelen bir yaşam mücadelesinin varlığı bireyleri sosyal yaşamın ana mekanizması haline getirmekle beraber, bu mekanizmanın sebep-sonuç denkleminde sürüklemektedir. Yoksulluk her dönemde sürükleyen yönü ile sosyal yaşama yön vermiş, hayatın devamında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bazen büyük sosyal bunalımlara bile neden olmuştur. Özellikle günümüz koşullarında devletlerin bu sorunsalı çözmek için hangi adımları attığı daha da önem kazanmaktadır. Devlet mekanizmaların bireylere nakdi yardımlar üzerinden ulaşması bireyler üzerinden bazı sonuçları olabilmektedir. Bu sonuçlar ekonomik, sosyal, siyasal temelde olabilmektedir. Bireylerin ekonomik anlamda çaresiz kalmayışı ve bu sebepten çıkabilecek sosyal bir bunalımın önüne geçilmesi nakdi sosyal yardımların en önemli sonuçlarından bir tanesi olabilmektedir. Aynı zamanda bireyler üzerinden bir büyük sosyal çalkantıya neden olabilecek düzensizliklerin ileride ortaya çıkması riskini de ortadan kaldıracıdır. En nihayetinde bireylerin siyasal anlamda devlet mekanizmasına bağlılığını pekiştirecek önemli bir araçtır.

Kamu nakdi yardımları, yoksulluk, sosyal dışlanma, yaşam tatmini sosyal hayatta önemli yer tutmakla beraber, literatürde ayrı ayrı çalışılmış konulardır. Ancak bu konuların bir bütün olarak birbirlerini etkileyen boyutları söz konusudur. Bu noktadan hareketle bu üst başlıkların birbirlerini nasıl etkilediği sorusu doktora tezimizin çıkış noktasıdır. Bu tezde kamu nakdi yardımları çıkış noktamız olmakla beraber yoksulluğun sosyal dışlanma ve yaşam tatmini üzerinde etkisinin ne olduğu ölçülmeye çalışılmıştır. Sosyal dışlanma ve yaşam tatmini için literatürde ölçek geliştirilmiş ve bu hazır ölçekler kullanılmıştır. Ancak yoksulluk algı ölçeğinin literatürde olmadığı görülmüş, bu büyük boşluk tarafımızca geliştirilen yoksulluk ölçeği ile doldurulmuştur. Tüm bu parametreler ışığında yapısal eşitlik modeli kurularak hem yoksulluk ölçeği geliştirilmiş hem de belirttiğimiz anahtar kelimelerin birbirlerini nasıl etkilediği sonucuna ulaşılmış olup, literatürde bir boşluk doldurulmuştur.

Uzun ve meşakkatli bir yolun sonunda tamamladığımız bu çalışmada katkılarını esirgemeyenleri anmak ve teşekkür etmek bir ehemmiyet arz etmektedir. Bu noktadan hareketle doktora öğreniminin başından itibaren üzerimde büyük emeği olan ve sabır, anlayış ve hoşgörüsünü hiç eksik etmeyen, tavsiye ve yönlendirmeleri ile rehberlik eden kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Elif Haykır Hobikoğlu'na ne kadar teşekkür etsem azdır. Çalışmamın ekonometrik modellenmesinde ve dördüncü bölümün sağlıklı bir zemine oturtulmasında verdiği destek ile en büyük katkılardan birisini sunmuş olan Dr. Öğr. Üyesi Funda Hatice Sezgin'e verdiği destekten ötürü teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda kıymetli büyüğüm ve hocam Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan'a emekleri ve yol göstericiliğinden ötürü teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimine başladığım günden itibaren yol göstericiliği, yönlendirmeleri, tavsiyeleri, öğütleri ile hayatıma önemli katkıları olan kıymetli büyüğüm, hocam Prof. Dr. Erol Özvar' a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca "İlim ahlak üzerine inşa edilir" cümlesi hayatım boyunca benim vazgeçilmez prensiplerimden olacaktır.

Lisans eğitiminde öğrencilerini evlatları gibi gören, kollayan ve daima yol gösterici olan kıymetli büyüğüm, hocam Prof. Dr. Sedat Murat' a teşekkürü bir borç bilirim.

Doktora eğitimim boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve hep yanımda olan Araş. Gör. Abdullah Miraç Bükey'e, Araş. Gör. Yunus Emre Ökmen'e, Öğr. Gör. Fatih Gürlevik'e, İbrahim Cihangir'e, Musa Demirdağ'a, Mehmet Ataş'a, Harun Fecri Aslan'a verdikleri katkılardan ötürü müteşekkirim.

Hayatımın her anında bana kol kanat geren, varlıkları ile beni sürekli eğitime, okumaya, araştırmaya yönlendiren ve sevk eden maalesef bugün aramızda bulunmayan merhume annem ve merhum babama minnettarım. İyi ki sizin evladınızım.

Bana okuma ve yazmayı öğreten, elimden tutup her gün okula götürüp getiren, beni hep kollayan, annem ve babamın yokluklarında bana hem anne hem de babalık görevlerini üstlenen kıymetli büyüklerim ablam ve abime minnettarım.

Bu zorlu dönemde hem çalışıp hem de evimizin sorumluluğunu daha fazla üstlenen, akademik çalışma süreçlerinde desteklerini esirgemeyen, sürekli cesaretlendirici ve yapıcı oluşu, çok sıkılıp daraldığımda sabırla yola devam etmem gerektiği telkinlerini veren, varlığını her daim hissedip bu sayede ayakta kalmayı bilen biri olarak kıymetli eşim Hazal Budak’a ne kadar teşekkür etsem azdır. İyi ki varsın.

Yunus BUDAK

İstanbul-2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1.Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk Türleri	4
1.1.1. Yoksulluk Kavramı	4
1.1.2 Mutlak Yoksulluk	8
1.1.3 Göreli Yoksulluk.....	9
1.1.4 Kırsal-Kentsel Yoksulluk.....	11
1.1.5 Objektif-Subjektif Yoksulluk.....	12
1.1.6. İnsani Yoksulluk	14
1.2. Yoksulluğu Oluşturan Etkenler	15
1.2.1. Yoksulluk Sorununa Sosyolojik ve İktisadi Bakış Açısı	18
1.2.2. Gelir Dağılımı, Büyüme ve Enflasyonun Yoksulluğa Etkisi.....	20
1.2.3. Sosyal Dışlanma Faktörü ve Yoksulluk.....	23
1.2.4. Demografik Faktörlerin Yoksulluğa Etkisi.....	28
1.2.4.1. Nüfus	28
1.2.4.2 Hanehalkı.....	29

1.2.4.3 Eğitim	31
1.2.4.4 Göç.....	33
1.2.4.5. Yerleşim Yeri ve Coğrafi Nedenler	34
1.3. Yoksulluğu Ölçme Yöntemleri.....	35
1.3.1. Kafa Sayısı Endeksi (Head Count İndex)	36
1.3.2. Sen Endeksi.....	37
1.3.3. Yoksulluk Açığı Endeksi	39
1.3.4. Foster, Greer ve Thorbecke (Fgt) Endeksi.....	40
1.4. Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk	42
1.4.1. Dünya’da Yoksulluğun Görünümü	42
1.4.2. Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü	48

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL YARDIMLAR VE TRANSFER HARCAMALARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, ÖZELLİKLERİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1. Sosyal Politika	52
2.1.1. ‘’ Sosyal Politika’’ Kavramının Tarihçesi	54
2.1.2. Sosyal Politikanın Amaçları.....	56
2.1.3.Sosyal Politikaya Farklı Bakış Açıları	58
2.2. Sosyal Yardımın Kavramsal Çerçevesi	60
2.2.1. ‘’Sosyal Yardım’’ Nedir?.....	60
2.2.2. Sosyal Yardım ve Yoksulluk Bağlantısı	61
2.2.3. Günümüzde Var Olan Sosyal Yardıma İlişkin Kavramlar	62
2.3. Sosyal Yardımın Varlığının Sebepleri.....	64
2.3.1. Sosyal Yardımın Pozitif-Negatif Tarafları.....	65
2.3.1.1. Sosyal Yardımın Olumlu Yanları	66

2.3.1.1.1. Sosyal Yardımın Eksikleri Gidermesi.....	66
2.3.1.1.2. Sosyal Yardımların Tasarruf Elde Etmesi.....	67
2.3.1.1.3. Sosyal Yardımların Diğer Olumlu Yönleri	68
2.3.1.2. Sosyal Yardımın Olumsuz Yanları.....	68
2.3.1.2.1. Psiko-Sosyal Zararları: Damgalanma ve Küçük Düşürölme	70
2.3.1.2.2. Tembelliğe İtmesi ve Bağımlılık Yaratması	71
2.3.1.2.3. İstismara Açık Olması.....	73
2.3.1.2.4. Sosyal Yardıma İnsani Yaklaşım ve İnsan Haklarına Aykırı Olabilmesi	74
2.4. Sosyal Yardımların Temel Yapıtaşları	76
2.4.1. Sosyal Yardımın ‘Muhtaçlık’ Zaruriyetinden Ortaya Çıkması.....	76
2.4.1.1. ‘Muhtaçlık’ Nedir ve Nasıl Tespit Edilir?	77
2.4.1.2. Muhtaçlığın Dünya’daki Durumu	78
2.4.1.3. Muhtaçlığın Türkiye’deki Durumu	79
2.4.1.4. Muhtaçlığı Belirlemede Yaşanan Zorluklar	81
2.4.2. Şartlı ve Şartsız(Karşılıksız) Olabilmesi.....	82
2.4.3. Sosyal Yardımın Ayni ve Nakdi Olması.....	84
2.5. Kaynağına Göre Sosyal Yardım Türleri	85
2.5.1. Kamusal Sosyal Yardım.....	85
2.5.2. Yerel Sosyal Yardım.....	87
2.5.3. Özel Sosyal Yardım	87
2.5.4. Sivil Sosyal Yardım	88
2.6. Sosyal Yardımın Tarihçesi	89
2.7. Transfer Harcamaları Tanımı ve Özellikleri.....	93
2.7.1. Transfer Harcamalarının Tasnifi.....	94
2.7.1.1. Dolaylı ve Dolaysız Transferler	94

2.7.1.2. Gelir Transferleri ve Sermaye Transferleri.....	95
2.7.1.3. Verimli ve Verimsiz Transferler.....	96
2.7.1.4. Cari Transferler ve Sermaye Transferleri	96
2.7.1.5. İktisadi ve Mali Amaçlı Transferler	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA, YAŞAM TATMİNİ VE LİTERATÜR

3.1. Sosyal Dışlanmanın Kavramsal Çerçevesi	98
3.2. Sosyal Dışlanmanın Gelişimi	102
3.3. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri ve Sosyal Dışlanmaya Neden Olan Faktörler	104
3.3.1. Yapısal Faktörler.....	105
3.3.1.1. Küreselleşme Süreci	105
3.3.1.2. Gelir Dağılımı.....	108
3.3.1.3. Göç.....	109
3.3.1.4. Sosyal Güvenlik.....	110
3.3.1.5. Ekonomik ve Sosyal Eşitsizlikler	111
3.3.2. Bireysel Faktörler.....	112
3.3.2.1. ‘‘Aile’’ Kavramının Değişimi	113
3.3.2.2. Cinsiyet Temelli Faktörler.....	114
3.3.2.3. Yaş	115
3.4. Sosyal Dışlanmanın Yer Aldığı Alanlar	116
3.4.1. Ekonomik Alan	116
3.4.2. Toplumsal Alan.....	117
3.4.3. Siyasal Alan	119
3.5. Yaşam Tatmini.....	121
3.5.1. Yaşam Tatmini Ölçümü	123
3.5.2. Yaşam Tatminine Etki Eden Faktörler.....	124

3.6. Literatür	125
----------------------	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM TATMİNİNE ETKİSİNE YÖNELİK İSTATİSTİKSEL ANALİZ

4.1. Araştırmanın Amacı.....	136
4.2. Araştırmanın Önemi	137
4.3. Araştırmanın Modeli Ve Hipotezleri	137
4.4. Örneklem Seçimi	138
4.5. Varsayımlar ve Kısıtlar.....	142
4.6. Veri Toplama Aracı	143
4.7. Araştırma Yöntemi	144
4.8. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları.....	144
4.8.1. Anketin Güvenilirlik Analizi	144
4.8.2. Demografik Özelliklere ve Genel Bilgilere İlişkin Sıklık Dağılımları	145
4.8.3. Ölçeklere Yönelik Sıklık Dağılım ve Tanımsal İstatistik Bilgiler	151
4.8.4. Yoksulluk Algı Ölçeğine Yönelik Geçerlik-Güvenilirlik Analizleri.....	177
4.8.4.1. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	179
4.8.4.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	183
4.8.5. Grup Farklılığı Analizleri.....	188
4.8.6. Kendall's Tau-B İlişki Analizi.....	202
4.8.7. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları Ve Uyum İyilikleri	203
4.8.8. Yapısal Eşitlik Modeli (Yem).....	209
SONUÇ.....	215
KAYNAKÇA	218
EKLER.....	247
ÖZGEÇMİŞ.....	260

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Yoksulluğu Belirleyen Faktörler.....	16
Tablo 1.2. Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Arasındaki Temel Farklılıklar.....	25
Tablo 1.3. Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Karşılaştırması.....	26
Tablo 1.4. Günlük 1,9 \$’dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus Sayısı ve Yoksul Nüfus Oranı	43
Tablo 1.5. 2030 Yılı Tahmini Yoksulluk Oranları	45
Tablo 1.6. Dünya’nın Değişik Bölgelerinde Günde 1.25 \$’dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus ve Yoksulluk Oranları.....	46
Tablo 1.7. Günde 2\$’dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus ve Yoksulluk Oranları	47
Tablo 1.8. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fertlerin Yoksulluk Oranları	49
Tablo 1.9. Tutarlı Zaman Serisi Verilerine Göre Türkiye’nin İGE Eğilimleri	50
Tablo 3. 1. Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması	101
Tablo 4. 1. Araştırmanın Hipotezleri.....	137
Tablo 4. 2. Örneklem Büyüklükleri Tablosu.....	139
Tablo 4. 3. Anketin Güvenilirlik Analizleri Sonuçları	145
Tablo 4. 4. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	145
Tablo 4. 5. Medeni Durum Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	146
Tablo 4. 6. Yaş Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	146
Tablo 4. 7. Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	146
Tablo 4. 8. Meslek Sahibi Olma Durumuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	147
Tablo 4. 9. Oturulan Evin Ait Olduğu Kişi Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	147
Tablo 4. 10. Birlikte Yaşanılan Kimseye Yönelik Yüzde Sıralaması Tablosu	148
Tablo 4. 11. Çocuk Sayısı Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	148
Tablo 4. 12. Hanedeki Birey Sayısı Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	149
Tablo 4. 13. Yardımlar Hariç Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	149

Tablo 4. 14. Sağlık Güvencesi Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	149
Tablo 4. 15. Mutfak (Gıda) Harcamaları Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	150
Tablo 4. 16. Faydalanılan Yardım Türü Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	150
Tablo 4. 17. Yapılan Ödemeleri Banka Kartı İle Çeken Kişi Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	151
Tablo 4. 18. Alınan Sosyal Ödemeler Hakkındaki Duygu Durumu Değişkenine Yönelik sıklık Dağılım Tablosu.....	151
Tablo 4. 19. Mutlak Yoksulluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	152
Tablo 4. 20. Göreli Yoksulluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	158
Tablo 4. 21. İnsani Yoksulluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	160
Tablo 4. 22. Yaşam Tatmini Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	163
Tablo 4. 23. Maddi Yoksunluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	165
Tablo 4. 24. Sosyal Haklar (Kurum ve Yardımlardan Faydalanma) Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	167
Tablo 4. 25. Sosyal Haklar (Uygun ev ve Güvenli Çevreden Faydalanma) Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	169
Tablo 4. 26. Sosyal Katılımcılık Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu.....	172
Tablo 4. 27. Kültürel Entegrasyon Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu	175
Tablo 4. 28. Yoksulluk Algı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları	180
Tablo 4. 29. DFA Modeli Uyum İndeksleri	185
Tablo 4. 30. Her Bir Maddeye Ait Madde-Toplam Korelasyonu ve %27'lik Alt-Üst Grup Puanları Arasındaki Farka İlişkin t Testi Değerleri	186
Tablo 4. 31. Ölçeklerin Alt Boyutlarına Yönelik Normallik Testi Sınaması.....	188
Tablo 4. 32. Cinsiyet Açısından Mann-Whitney U Sınaması Sonuçları.....	189
Tablo 4. 33. Medeni Durum Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları.....	190
Tablo 4. 34. Yaş Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları.....	191
Tablo 4. 35. Meslek Sahibi Olma Açısından Mann-Whitney U Sınaması Sonuçları	193
Tablo 4. 36. Eğitim Durumu AçısındanKruskal-Wallis Sınaması Sonuçları.....	194
Tablo 4. 37. Gelir Durumu AçısındanKruskal-Wallis Sınaması Sonuçları.....	196

Tablo 4. 38. Yardım Türü Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları	197
Tablo 4. 39. Yoksul Hissetme Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları.....	200
Tablo 4. 40. Kendall's Tau-b Korelasyon Analizi Sonuçları	202
Tablo 4. 41. Birinci Düzey DFA Modeli Uyum İndeksleri.....	208
Tablo 4. 42. YEM Tahmini Uyum İndeksleri	213
Tablo 4. 43. YEM Tahmin Sonuçları	214

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3. 1. Öznel İyi Oluş Hali ve Bileşenleri.....	123
Şekil 4. 1. Araştırmanın Modeli.....	138
Şekil 4. 2. İlişki Analizi İçin Güç Analizi Sonuçları Ekran Çıktısı	141
Şekil 4. 3. Grup Farklılığı Analizi İçin Güç Analizi Sonuçları Ekran Çıktısı	142
Şekil 4. 4. Yoksulluk Ölçeği DFA Sonucu	184
Şekil 4. 5. Ölçeklere Yönelik DFA Sonuçları.....	207
Şekil 4. 6. Yapısal Eşitlik Modeli Yol Şeması ve Tahmin Sonuçları.....	212

KISALTMALAR LİSTESİ

AB.	: Avrupa Birliği
ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
AFA.	: Açıklayıcı Faktör Analizi
ASPB.	: Aile Sosyal ve Politikalar Bakanlığı
BM.	: Birleşmiş Milletler
CFA.	: Confirmatory Factor Analysis
DFA:	: Doğrulayıcı Faktör Analizi
EKKY.	: En Küçük Kareler Yöntemi
FGT.	: Foster, Greer ve Thorbecke Endeksi
GSMH.	: Gayri Safi Milli Hasıla
HPI.	: İnsani Yoksulluk İndeksi
IMF.	: Uluslararası Para Fonu
İGE.	: Eğitim, Sağlık ve Gelir Endeksi
KOBİ.	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NFI.	: Normlandırılmış Uyum İndeksi
OECD.	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RMR.	: Ortalama Hata Karekök
RMSEA.	: Yaklaşım Hatasının Ortalama Karekökü
SAMİP.	: Social Assistance and Minimum Income Protection

SGP.	: Satın Alma Gücü Paritesi
SHÇEK.	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK.	: Sivil Toplum Kuruluşları
SYDV.	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞNT.	: Şartlı Nakit Transferleri
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK.	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP.	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YEM.	: Yapısal Eşitlik Modeli

GİRİŞ

Bireylerin sosyo-ekonomik koşulları insanlığın ilk zamanlarından beri sürekli tartışılmış ve aynı zamanda tartışılmaya muhtaç bir olgudur. Bireylerin ekonomik koşulları göz ardı edilerek onlar hakkında sebep-sonuç dairesi içinde herhangi bir yargıya varılması mümkün değildir. Aynı zamanda bireylerin mutlak gelecekleri ile ilgili de herhangi bir tahmin yürütmek gerçekçi olmayacaktır. Tüm parametreler ışığında ‘insan’ nitelendirmesinin olduğu mekansal ve zamansal boyutlarda dinamik bir yapının varlığı bazı değerlendirmeler yapmadan önce karşımıza çıkabilecek önemli düsturlardan bir tanesidir. Bunun içindir ki, bireylerin soysal yaşamlarında edindikleri statünün en önemli sacayağı ekonomik koşullarının ne olduğu tespitidir. Sosyal yaşamda ve aynı zamanda bireylerin kendi iç dünyasında yaşam koşullarının hangi düzeyde olduğu ve yaşamlarının sonuç odaklı değerlendirilmelerinde ekonomi-çıkı düzeyi karar alma mekanizmalarının en önemli sonucu olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Tarihin tüm evrelerinde bir yardımlaşma kültürünün küçük, orta ve büyük ölçekli olduğu görülmüştür. Bunlar bazen kurumsallaşmış bir devlet mekanizması bazen de bireylerin kendi başlarına yapabildiği davranış tutumlarıdır. Aynı zamanda bu yardımlaşma kültüründe inanç mekanizmasının da önemli bir etken olduğu tartışmasız bir gerçektir. Kutsal ve vazife olarak görülen bu tavır sergilendiğinde ödüllendirileceği bakış açısı belki de bireyleri yardımlaşma kültürüne biraz daha yaklaştırmıştır. Bu durumun özellikle son yüzyılda devletlerin anayasal korumalar ile vatandaşlarına sağladığı en önemli güvenceler arasında yer alması, yardımlaşmanın bir iyilik yapma kültüründen çıkıp zorunluluk olma yolunda önemli bir eşik atlatılmıştır.

Kamunun vatandaşlarına yaptığı yardımların ayni ve nakdi oluşu bu mekanizmanın iki ayaklı bir yapıya kavuşmasına ortam sağlamıştır. Bununla birlikte bu yardımların ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre ayni mi veya nakdi mi sorularına vereceği cevap farklılaşabilecektir. Genellikle ileri gelişmiş ekonomiye sahip olan ülkelerin nakdi yardımları ön planda tutarak birey-harcama yelpazesini geniş tutmak istemektedir. Bununla birlikte geri kalmış ekonomilere sahip ülkelere

temel yaşam malzemeleri adı altında daha fazla aynı yardımların yapılması sosyo-ekonomik yaşamlarının hem sonucu hem de nedeni olabilmektedir.

Yoksulluk nedir? Sorusunun mutlak bir cevabının olmayışı bu kavramı belli bir kalıbın ötesine atarak bir zemine oturtamamıştır. Bu durum karmaşık sorunların tezahürü olarak karşımıza çıkabilmektedir. Yoksulluk kavramı mevcut olan bir durumun tespiti ve bu tespitler sonucunda literatüre ortaya konulması sonucu günümüze ulaşmış bir nedenselliktir diyebilmenin yanında farklı bakış açıları da mevcuttur. Yoksulluğun kapsamı nedir, hangi sorulara cevap verebilecek bir kavramdır ve yoksul olanın hangi sıfat ile bu gruba gireceği gibi sorular sorulabilir. Yoksulluk; “bir gıda sorunu mudur?”, “ işsizlik midir?”, “ kirli havayı solumak mıdır?

Sosyal dışlanma kavramı yoksulluk kavramına benzer bir şekilde genel bir çerçeveye oturmamaktadır. Bu durum bireysel, toplumsal, ekonomik seviye olarak pek çok değişkenin etkilediği farklı tanımlamaların yapıldığı, ortak bir sonucun olmadığı vurgusu yapılmaktadır. Bu yüzden, sosyal dışlanma tanımsal olarak değişkenlik gösterdiğinden dolayı farklı birçok tanımı ile karşı karşıyayız. Bu kavram; iktisadi, siyasi ve toplumsal değişkenlerle temas halinde olduğundan genel bir tanım yapılması zorlaşmaktadır.

Bu doktora tez çalışmasının amacı; kamu nakdi yardımları alan bireylerden hareket ederek yoksulluk, sosyal dışlanma, yaşam tatmini kavramlarının birbirleri ile ilişkilerini araştırmaktır. Diğer bir ifade ile; yoksulluğun sosyal dışlanma ve yaşam tatmini üzerinde etkisini ölçmektir. Aynı zamanda kullanılan ölçeklerin alt sorularında bireylerin sosyal statülerindeki etkileşimin ne yönde ilerlediği açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde yoksulluk kavramı ele alınmıştır. Bu bölümde yoksulluk kavramı açıklanmaya çalışılarak; yoksulluk türleri, yoksulluğa neden olan etkenler, yoksulluk sorununa sosyolojik ve iktisadi bakış açısının önemi izah edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda gelir dağılımı, büyüme ve enflasyonun yoksulluğu nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur. Daha sonra demografik unsurların(nüfus, hane halkı, eğitim göç) bu kavram üzerinde ne gibi etkilerinin olduğu

tartışılmıştır. Birinci bölümün son kısımlarında yoksulluğu ölçme yöntemlerinin ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Nihayetinde dünyada ve ülkemizde yoksulluğun görünümü ile ilgili genel bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde sosyal politika ve transfer harcamaları ele alınmıştır. Bu bölümde sosyal politika kavramı açıklanmaya çalışılarak; sosyal politikanın tarihsel süreci, sosyal politikanın amaçları, sosyal yardım kavramı, sosyal yardım ve yoksulluk bağlantısı ele alınmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte muhtaçlık kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak transfer harcamaları ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde sosyal dışlanma, yaşam tatmini ve literatür ele alınmıştır. Sosyal dışlanmanın kavramsal çerçevesi çizilerek gelişimi, sosyal dışlanmanın nedenleri ve dışlanmaya etki eden faktörler, bazı kavramlar ile sosyal dışlanma ilişkisi, sosyal dışlanmanın yer aldığı alanlar belirtilmeye çalışılmıştır. Daha sonra “yaşam tatmini” üzerinde etkili olan faktörler açıklanmaya çalışılarak bireylerin toplumdaki konumlarını yarattığı algı ve kaygının boyutları incelenmiştir. Son olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Bu doktora çalışmasını diğer çalışmalardan ayırt eden en önemli hususlardan birisi, kamu nakdi yardımları, yoksulluk, sosyal dışlanma ve yaşam tatmini kavramlarının birbirleri ile etkileşimi ilk defa aynı çalışma üzerinde ele alınmıştır. Diğer önemli nokta; diğer çalışmalarda yoksulluğu belirlemek için literatürde bir ölçeğin olmayışdır. Bu doktora tezinde yoksulluk algı ölçeği geliştirilerek önemli bir boşluk doldurulmuştur. Daha sonra elde edilen yoksulluk ölçeği ile literatürde var olan sosyal dışlanma ve yaşam tatmini ölçekleri üzerinde çalışılmıştır. Yoksulluğun sosyal dışlanma ve yaşam tatmini üzerinde etkileri ölçülmeye çalışılmış ve yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Özetle; bu doktora çalışmasında geliştirilen yoksulluk algı ölçeği bu konuları çalışacak araştırmacılar için kaynaklık edecek bir ölçek haline gelmiş ve yukarıda sayılan kavramların birbirlerini nasıl etkilediği de araştırmacılara akademik çalışmalarda yol gösterici olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1.Yoksulluk Kavramı ve Yoksulluk Türleri

1.1.1. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk kavramı mevcut olan bir durumun tespiti ve bu tespitler sonucunda literatüre ortaya konulması sonucu günümüze ulaşmış bir nedenselliklerdir. Yoksulluğun kapsamı nedir, hangi sorulara cevap verebilecek bir kavramdır ve yoksul olanın hangi sıfat ile bu gruba gireceği gibi sorular sorulabilir. Yoksulluk; “bir gıda sorunu mudur?”, “işsizlik midir?”, “kirli havayı solumak mıdır?”.¹

Yoksulluk olgusu tarihsel süreç içinde sistematik bir şekilde incelenip ele alınmış ve sonuçları günümüz literatür kapsamı içinde var olmuştur. Bu olguyu ilk araştıran Rowntree; yoksulluğu “ insanların hayatlarını idame edebilmesi için ihtiyaç duydukları en sıradan şeylerdir”.²Yoksulluk, sadece bir ifade ile tanımlandırılacak ve bir şablon üzerine indirgenecek bir kavram değildir. Birçok kişi yoksulluk ile ilgili çeşitli araştırmalar, çalışmalar yapmış ve bilgi birikimi kadar bu kavramı açıklamaya çalışmıştır.³ Ancak en genel anlamı ile ifade edilecekse, yoksulluk; yeteri kadar gelir

¹Naci Gündoğan, **Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**, Ankara, Ankara Sanayi Odası, 2008, s.1

²EnzoMingione, “İleri Endüstriyel Dünyada Kentsel Yoksulluk: Kavramlar, Analizler ve Tartışmalar (Çeviren: Süleyman İlhan)”, **Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek**, Editör: Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2013, s.9

³Ferhat Odabaşı, Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü, **T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü İstatistik Araştırma ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı**, Ankara, 2010, s.11

düzeyine ulaşamayan ve bundan dolayı kaliteli bir yaşam elde edemeyen bireylerin, toplumların içinde bulundukları durum olarak ifade edilebilir.⁴

Yoksulluk kavramsal olarak geniş bir perspektif üzerinde kurulmuştur. Bu alanlar bazen birbirine yakın bazen de farklı alanlar üzerinden tanımlanmaktadır. Özellikle yoksulluk kavramı, belirli sosyo-kültürel düzeydeki grup veya kişileri mi yoksa gündelik yaşamın sürdürülmesi için harcanması gereken miktar mı gibi sorular üretilmektedir. Bu soruların belirli bir cevabı olmadığı gibi zaman ve mekansal olarak farklı anlamlar yüklenmektedir.⁵ Bireylerin ve toplumların kendilerine ait dünya görüşleri vardır. Bu dünya görüşleri, yoksulluk kavramı tanımlanırken etkili olmaktadır. Ancak genel geçer bir tanımın üzerinde durulduğu ve ortak bir ifade tutturulduğu noktasında yüz de yüz bir ortak tutum olmamasına rağmen bazı noktalarda yoksulluk kavramının tanımı benzerlik gösterebilmektedir.⁶

Yoksulluğun tarafsız bir tanımını yapmak oldukça zor bir durumdur. Çünkü bu tanım, kişiden kişiye değişebilen bir olgudur. Bundan dolayı aynı kriter aynı yaklaşım ile aynı bir tanım elde etmek imkansızdır. Bu tanım elde edilirken; ülkelerin gelişmişlik dereceleri, istihdam yapıları, sosyal yardımlaşma kültürleri ve devlet mekanizmasının yoksulluğu nasıl gördüğü ve nasıl ele aldığı önemli olmakla beraber, yoksulluk kavramını tek bir tanım üzerine indirgemenin zorlukları ile karşı karşıya kalınmaktadır. Örneğin Afrika’da kuraklıktan kaynaklı açlık yaşayan bir yaşlı kadın ile Paris’de ısınma giderini karşılayamayan başka bir yaşlı kadın yoksul olarak nitelendirilmektedir. Ancak işin özüne baktığımızda bu iki bölgenin kendi dinamiklerinin oluşturduğu ‘yoksul’, aslında hiç de aynı şartları taşımamaktadır.⁷

⁴SimonMaxwell, TheMeaningandMeasurement of Poverty, **OdiPoverty Brifing**, 1999

⁵H. Yunus Taş. ve Selami Özcan, Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Üzerine Bir araştırma: A study on Poverty in Turkeyand in the World, **International Conference on EurasianEconomies**, 2012

⁶ Özge Arpacıoğlu, Metin Yıldırım, ‘‘ Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi’’, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 2011, c. 4, s. 2, ss. 60-76.

⁷ Mustafa Öztürk, Başal Işıl Çetin, ‘‘Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar’’, **Journal of Yaşar University**, 2009, c. 3, s.11, ss. 2661-2698.

Yoksulluk kavramını tanımlama yolu 1880’lerde Charles Booth’un yaptığı çalışmalara dayanmaktadır.⁸ Daha sonra ilerleyen süreçte bunun ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yoksulluğu bir terim olarak ilk tanımlayan 1901 yılında Seeböhm Roventree’dir. Roventree’ye göre; yoksulluk elde edilen bütün gelirin insanın varlığını devam ettirebilmesi için ihtiyacı olan temel unsurların ihtiyaçlarını karşılayamaması durumudur. Bu nedenle yoksulluğu sadece bir açlık meselesi veya yeterince gıda ihtiyacının karşılanmaması olarak tanımlamak çok doğru bir tespit olmayacaktır. Yoksulluk, aynı zamanda gıda başta olmak üzere barınma, giyim, sosyal yaşam, sağlık, eğitim, insani haklar ve bununla birlikte insanın yaşam kalitesini etkileyen her şeyin ekliğini ifade eder.⁹

Yoksulluk genel anlamda fertlerin temel fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Aynı zamanda bu kavramı tanımlarken temel fiziksel ihtiyaçların ne olduğu sorusu önem arz etmektedir. Örneğin bireylerin aydınlatmada kullandıkları materyaller insanoğlunun ilk yaratılış sürecinden bugüne kadar çeşitli evreler geçirmiş ve günümüze kadar gelmiştir. Elektrik kullanımının beş yüz yıl önce bir yoksulluk göstergesi olmadığı halde günümüz koşullarında bu ihtiyacın giderilmemesi bir yoksulluk göstergesidir.¹⁰ Tüm bunlardan hareket ederek farklı yoksulluk tanımları çerçevesi ortaya çıkmaktadır. Çünkü sınırları belli olmayan, kişiden kişiye, bölgeden bölgeye değişebilen ve aynı zamanda teknolojik değişimlerin çok hızlı ilerlediği bu dönemde “yoksulluk”, tanım olarak net bir yerde durmamaktadır. Bu kavram üzerinde fikir birliği oluşmamıştır. Çünkü yoksulluk, sadece parasal gelir ve ihtiyaçların tatmini değildir. Aynı zamanda insan yaşamında olması gereken zorunlu imkânlardan mahrum kalma durumunu ifade etmektedir.¹¹

⁸ Paul Spicker, Charles Booth: **The Examination of Poverty. Social Policy and Administration**, 24, 1990, ss.21-38

⁹ Özge Arpacıoğlu, Metin Yıldırım, **a.g.e.**, s.60.

¹⁰ Hande Hacımahmutoğlu, “ **Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi**”, DPT-Uzmanlık Tezi: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009, s. 13.

¹¹ Rabihan Yüksel Arabacı, “**Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi**”, Çağlar Mustafa Özdemir ve Emel İslamoğlu (Ed.); **Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Kavram- Teori- Uygulama**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık: Ankara, 2017, ss. 143-159

Yoksulluk ile ilgili çeşitli tanımlar ortaya atılmıştır. Allock, yoksulluğu politik bir tanım olarak açıklamış ve bu kavramın tanımlanmasında bilimsel bir ölçüt söz konusu olmadığını ifade etmiştir.¹² Öte yandan yoksulluk tanımı çeşitli perspektiflerden ele alınabilir. Yokluk, sefalet, fakirlik, başkaları tarafından yapılan ayni veya nakdi yardım ile geçinme, kişinin temel fiziksel ihtiyaçlarına cevap verememesi, istenilen düzeyde gelir ve tasarruf elde edememe durumu ve tüm bunlar ile birlikte hayatın olağan koşulları dışında gelişen beklenmeyen sebeplerden dolayı var olan mevcut duruma yoksulluk denilebilmektedir.¹³ Aynı zamanda yoksulluk kavramı tanımlanmaya çalışılırken salt bir tanım bu kavramın içine dolduracak düzeyde yeterli olmayacaktır. Çünkü bu kavram, sosyal hayattan bağımsız yaşayan bir unsur olmamakla beraber sürekli değişen ve gelişen, sınırlarını devamlı güncellemektedir. Bunun içindir ki, yoksulluğu maddi olan ve maddi olmayan şeklinde ayırmak bu kavrama başka bir bakış açısı kazandıracaktır. Yoksulluğu sadece ekonomik açıdan ele almak bakış açısını belirli bir yere yoğunlaştırmadan öteye geçmeyecektir. Aynı zamanda yoksulluğun sosyal boyutlarını ele almak incelemek, olaya bir bütün olarak bakmak bizlere daha farklı kapılar açacaktır.¹⁴ Bununla birlikte Adam Smith yoksulluğu, tek düze ele almamıştır. Smith yoksulluğu, bireylerin toplum tarafından sadece maddi bir vitrin olarak aşağılanma durumu ile karşı karşıya kalmaması olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda yoksulluğu, insanların hayatlarını idame edebilecek kadar fiziksel ihtiyaçların temini olarak görmemekle beraber, toplumun en alt tabakasındaki yaşayan fertlerin en temel ihtiyaçlarını karşılayamamasından ötürü itibarsızlaşma ve ötekileştirme olarak görmektedir.¹⁵

AmartyaSen'e göre ise, yoksulluk kavramı yapabilirlik ile açıklanmaktadır. Sen'e göre temel insani ihtiyaçların karşılanmaması durumda yoksulluk sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum insanların barınma ihtiyacından, sağlık hizmetlerine

¹²Allock, **UnderstandingPoverty**, TheMacmillanPress Ltd., 1993, s.3

¹³ Güneş. Samet, **Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, s.16.

¹⁴Sırma Demir Şeker, **Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri**, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s.7

¹⁵Şeker, **a.g.e**, s.7

kadar yaşamsal değerlere sahip olması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çünkü insanlar yapabilirlikten mahrum bırakılmamalıdır.¹⁶

Aiyedogbon ve Ohwofasa göre yoksulluk belirli bir alan içinde konumlandırılmamalıdır. Çünkü yoksul kavramı disiplinler arasında farklılık göstermektedir. Örneğin, Batı merkezinde baktığımızda yoksulluk gelir-tüketim üzerinden tartışılmaktadır.¹⁷ Ayrıca Green ve Hulme'na göre; yoksulluk doğal akış için sonradan var olan bir sorundur. Bu sorun toplumların gelişmişlik düzeylerine göre ölçülmektedir. Bu yüzden, gelişmiş ya da geri kalmış toplumların yoksulluk algıları farklılık göstermektedir.¹⁸

1.1.2 Mutlak Yoksulluk

Yoksulluk türlerinden ilki olan mutlak yoksulluk, tıpkı yoksulluk kavramı gibi terim anlamının keskin çizgileri olmamasına rağmen, yine de genel geçer bir çerçevesi söz konusudur. Mutlak yoksulluk; bireylerin ya da hane halkının en temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan minimum gelir ve harcama seviyesidir.¹⁹ Bununla birlikte mutlak yoksulluğun bireylerin giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının da karşılanmaması durumunda var olan bir olgu olarak karşımıza çıkacağı yadsınamaz bir gerçektir.²⁰ Bir başka ifade ile mutlak yoksulluk, bireylerin yaşamlarının devamı için en temel tüketim ihtiyaçlarının karşılanamaması durumudur.²¹

¹⁶ Amartya Sen, **Özgürlükle Kalkınma**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004

¹⁷ John O. Aiyedogbon ve Bright O. Ohwofasa, **“Poverty and Youth Unemployment in Nigeria: 1987-2011”**, International Journal of Business and Social Science, Vol.3, No. 20, 2012, ss. 269-279

¹⁸ Maia Green ve Hulme David, **“From Correlates and Characteristics to Cause: Thinking About Poverty from a Chronic Poverty Perspective”**, World Development, Vol.33, No.6, 2004, ss. 867-879.

¹⁹ Gülhan TOMRUK, **21. Yüzyılda Kalkınma Stratejileri ve Yoksulluğun Azaltılması: Türkiye Uygulaması**, Kayseri, Erciyes Üniversitesi S.B.E İktisat Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.23.

²⁰ Seda Topgöl, Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması, 14(1), **Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi**, 2013, 277-296

²¹ Sıddık Ensari, **“TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine”**, **Güncel Dergisi**, Sayı:87, 2010, s.9

Bir kavramın birden çok tartışması olduğu gibi bunun alt başlıklar üzerinden vurgulamaya çalışmak önemlidir. Mutlak yoksulluk kavramı genelinde bu olguları tartışmaya açmak anlaşılır olacaktır. Örneğin, yerel, bölgesel, ulusal toplumların kendine has koşullarda değişen ve gelişen yoksulluk ölçeği bulunmaktadır.

Bu yüzden mutlak yoksulluk, dünyanın gelişmiş ülkeleri arasında yer alan Kanada ile Dünyanın en yoksul ülkesi olan Irak'ta başka bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri yoksulluk sınırını da belirlemektedir. Bu durum bir ihtiyaç karşılamak için harcanan emeğinde göstergesidir. Bu değerlendirmeler ışığında, ihtiyaçların belirlenmesi, toplumsal ve ferdi olarak ne kadar ihtiyaç duyulmaktadır.

Minigione ise; mutlak yoksullu uluslararası bir seviyede konumlandırmanın hatalı olacağını varsaymaktadır. Çünkü yoksulluğu tarihsel süreç içinde geçirdiği aşamalarda zamanla değişmektedir. Toplumsal dinamikler ve aile yapı üzerinde yaşanan değişimler yoksulluğun salt bir gerçek üzerinde okunmasını zorlaştırmaktadır. Fakat, temel ihtiyaçların giderilmesi noktasında asgari normlar mutlak yoksulluğu ölçülmesi için önem arz etmektedir.²²

1.1.3 Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluk, algının insan yaşamında ne kadar etkin bir faktör olduğunu ortaya koyabilen bir kavramsal çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. Herkesin aynı bakış açısı ile bir olaya baktığı bir durum sadece bir bireyin bile farklı bakış açısı ile farklı bir evreye geçilmesi sağlayacaktır. Tüm bunlar ışığında göreli yoksulluk öyle ki, aynı aile fertleri tarafından bile aynı şekilde yorumlanmayabilir. Göreli yoksulluk; fertlere ve toplumlara göre önemli değişiklikler gösteren, insanların parasal

²²Enzo Mingione, “İleri Endüstriyel Dünyada Kentsel Yoksulluk: Kavramlar, Analizler ve Tartışmalar (Çeviren: Süleyman İlhan)”, Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Editör: Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2013, s.10.

gereksinimlerini ve sosyal yaşamlarının içinde var olan ve bireyler tarafından bir zorunluluk olarak görülen ihtiyaçlarının yeterince karşılanmamasıdır.²³

En temel meselelerin arka planını kontrol etmek ve bir çerçeveye oturtmak çoğu zaman kolay görülebilen ancak zaman kesitlerin çok hızlı değiştiği şimdiki yüzyıl da aslında hiç öyle görüldüğü gibi kolay olmayan bir durumdur. İşte, görelî yoksulluk bu ifade edilen analizi tam anlamı ile karşılamaktadır. Kim kime göre yoksul, kiminin yoksul olarak tanımladığı bireylerin başkaları tarafından yoksul olarak görülmediği hatta zengin bile sayılabileceği bir algının oluştuğu bir yapı içerisinde, görelî yoksulluk. Mesela Afrika'nın aşırı yoksulluk çeken bir kasabasında internet kullanan bir birey bölge halkı için zengin olarak görülebilirken, aynı durum İskandinav bölgelerinde yaşayanlar için bir zenginlik göstergesi değil bir zorunluluğun sonucudur. Bu nedenle bu kavramı tanımlarken genel bir çerçeve sunmak oldukça zordur.

Görelî yoksulluk sadece tek düze kavramsallaştırılacak bir olgu değildir. Toplumsal dinamiklerin, sosyal yaşamların, kalkınmışlık seviyelerin ayrı ayrı ele alınıp aynı zamanda görelî yoksulun ne kadar gelir elde ettiğine sadece bakılmayıp aynı zamanda toplumun diğer tabakalarında yaşayanların ne kadar gelir elde ettiğine bakılması görelî yoksulluğu tanımlamada önemli bir denge unsuru olacaktır.²⁴ Bu anlamda görelî yoksulluk tanımlanırken, bireyler ya da toplumlar karşılaştırıldığında baz alınacak temel kriterlerin başında sahip oldukları kaynaklar önemli bir yer tutacaktır. Mesela bir aile üzerinde durum özeti yapılacak olunursa, ailenin hayatını idame edecek kadar bir kaynağa sahip olması onun aslında yoksul olmadığına bir göstergesidir. Ancak aynı ailenin bu kaynağını hayatın akışı içerisinde zorunlu hale gelen dayanıklı ev eşyalarına diğer bir ifade ile tv, bulaşık makinası, çamaşır makinası gibi ürünlere ayıramayacağı ve aynı kaynağı başka ailelerin yaptığı gibi sosyal aktiviteler, eğlence amaçlı gibi parasal bir karşılığı olan mecralara

²³Anthony Giddens, **Elimizden Kaçan Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?**, Çev. O. Akınhay, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2000.

²⁴ Hikmet Gülçin Beken, **Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış**, İstanbul Üniversitesi S.B.E. İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006

ayıramayacağı için bir dışlanmaya sebebiyet vereceği çok açıktır.²⁵ Bu durumun işaret ettiği nokta görece yoksullukta bireyler veya gruplar zaman içerisinde toplumdan kendilerini soyutlamış olabildiği gibi aynı zamanda toplum içinde kendilerini bir alt tabaka olarak görebilmektedirler.

1.1.4 Kırsal-Kentsel Yoksulluk

Yoksulluk tanımı yapılırken “bölgesel” ifadesi sık sık kullanılmaktadır. Kırsal-Kentsel ayrımı yoksulluğun alan olarak her yerde aynı ölçütlerde karşımıza çıkmadığını göstermektedir. Oluşumları bakımından ve bireylerin gereksinimlerinin karşılanması noktasında birbirlerinden farklılık göstermektedirler.

Kırsal yoksulluk, bireylerin elde ettikleri gelirlerin giderleri karşılama durumu ile birlikte daha çok belirli bir seviyede eğitim, sağlık, konut, temiz su, ulaşım ve telekomünikasyon hizmetlerine ne kadar ulaşıp ulaşılmadığının göstergesidir. Bununla birlikte kentsel yoksulluk ise; kentlere özel bir durum olmakla beraber kentte yaşayanların belli alanlarında birikmiş ve belirli bir kesim üzerinde var olan maddi açıdan geçinememezliktir. Bu iki kavram ele alınırken dikkat edilmesi gereken nokta kentsel ve kırsal alanlarda tüketim kalıplarının değişmesi ve bunun getirdiği fiyat farklılaşması var olan yoksulluğu da ayırtırmaktadır.²⁶

Kentsel ve kırsal yoksulluk coğrafik alanlara göre belirlenmiş ve sınırlandırılmış yoksulluk türleridir. Bu iki kavramı ele alırken bireylerin yaşamlarını devam ettirecek düzeyde kalori ihtiyacı her iki alanda da aynı olmasına rağmen yukarıda da ifade edildiği gibi tüketim kalıpları ve fiyatlandırma farklılık göstermektedir. Ayrıca yöntem tespiti açısından kentsel yoksulluk da bireylerin bazı

²⁵ Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, ss. 825-826.

²⁶N. Janset Dinçoflaz, **Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009, ss.34-35

hizmetlere ulaşıp ulaşmadığı ekseninde yoksulluk oranını göstermektedir. Bunlar; kent olanakları, hukuki sistem, mal ve hizmet bileşenleri gibi faktörlerdir.²⁷

Kırsal ve kentsel yoksulluk ayrımı yapılırken “geçimlik ekonomi” kavramı bu anlamda durum tespiti için önemli bir durumdur. Köyde yaşayanların fiyatlandırılmamış tüketim maddelerini kullandığını da göz önüne alacak olursak kentte yaşayanlardan farklı bir boyuta evrildiğini görmekteyiz. Çünkü kentte yaşayanların mutfağına giren her tüketim maddesinin fiyatlandırıldığı bir durum söz konusuysa köyde yaşayanlar için farklı bir olay hakimdir. Bu iki farklılık kırsaldakiler için pozitif bir unsur olduğu gibi kırsal yoksulluğun içinde pek fazla yer edinmemiştir.

Kırsal ve kentsel yoksulluk birbirlerinin içine girmiş ve sürekli dönüşen iki olgudur. Kırsal yoksulluğu arttıran unsurlar; siyasi istikrarsızlık, iyi yönetilememe, kırsal tarafa dokunmayan politikalar.²⁸ Bununla birlikte politika yapıcılarının kararları kırsal yoksulluğu azaltma isteklerinin sonucu olarak çoğu zaman kentsel yoksulluk meydana gelmektedir. Kırsal alanda ve tarım sektöründe beşeri ve fiziki altyapılarının yeterince geliştirilememesi hem kırsal hem de kentsel yoksulluğa sebep olan önemli unsurlardır.²⁹

1.1.5 Objektif-Subjektif Yoksulluk

Objektif ve subjektif yoksulluk belirli ölçütler altında değerlendirilebilecek kavramlar olmasına rağmen “en iyi ve en etkili” sonucu verecek kesinlik tartışmaları beraberinde getirecektir. Objektif yoksulluk, belli bir oranda var olan standartın altında kalan kesim için bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Subjektif yoksulluk ise; fertlerin ve hane halkının ya da toplumun belirli bir kesiminin kendisi için

²⁷Esra Banu Sipahi, ‘‘ Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk’’,**Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S:11, 2006, ss.173-189

²⁸Mahmood Hasan Khan, RuralPoverty in DevelopingCountries: IssuesandPolicies, **IMF WorkingPaper**, 2000, ss. 3-30

²⁹Khan, a,g,e., ss. 7-30.

belirlediği bazı standartların altında kalma olarak hissettiği durumdur. Bundan dolayıdır ki, objektif yoksulluk kavramı olarak belli bir sınır aralığında olmasına rağmen subjektif yoksulluk geniş bir mecradan konuyu ele almaktadır. Aynı zamanda subjektif yoksulluğun dezavantajı, bireylerin kendilerini başka zümreler, gruplar ya da toplumun belirli bir kesiminden dışlanmış, değersizleşmiş, hor görme gibi sosyal sonuçları olan bir sonuç ile karşı karşıya kalması gibi tehlikeli süreçlerin ve bilhassa toplumsal çatışmaların başlangıcı olabilecektir.³⁰

Objektif yoksullukta dikkat edilecek unsur belirli ölçütlerin matematiğe bürünmüş hali bize belirli bir ölçek sunacaktır. Ancak subjektif yoksullukta durum biraz farklıdır. Çünkü burada bireylerin kendilerini hissettikleri yoksulluk eşiği önem kazanmaktadır. Kimi bireyler çok düşük parasal geliri olmasına rağmen ve birçok sosyal imkânlardan mahrum kalması rağmen kendilerini yoksul eşiğinde görmemesine karşın başka bireyler de durum tam tersi olmasına rağmen kendilerini yoksul olarak tanımlamaktadırlar. Burada önemli olan unsur bireyler ve hanehalkının kendilerine ölçüt olarak neyi, kimi aldıkları sorusudur.

Subjektif yaklaşımın geniş bir yelpaze içinde değerlendirilebilir olmasını bireylerin ve toplumun içinde bulundukları ölçütlerin sınırları bakımından ele alınabilir olduğu söylenebilir. Bu durum objektif yoksulluk içinde geçerlidir. Mesela subjektif yoksullukta bireylerin, hane halkının veya toplumların kendilerini idame edebilecek parasal bir gelire sahip olmalarına rağmen olmaları gereken düzeyin altında hissettikleri anda bu durum ifade edilen gruplar için subjektif bir yoksulluk kümesi içinde olmaları anlamına gelmektedir.³¹ Nihayetinde subjektif yoksulluk, farklı açılardan ve bireyden bireye değişebilen öznel kriterlere dayalı olarak açıklanmaya çalışılan bir kavramdır. Aynı zamanda kendini yoksul hissetmeyenlerin

³⁰ Ceren UÇAR, **Kadının Yoksulluğu ile Mücadele Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri**, Ankara, T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2011, s.11.

³¹Gary N. Marks, ‘IncomePoverty, SubjectivePovertyand Finansal Stress’, **AustralianGovernmentSocialPolicyResearchPaper** No:29, 2005, ss.15.

yoksulluk sınırının üstünde, kendini yoksul hissedenler yoksulluk sınırının altında olması ve orada görmesi konuyu daha anlaşılır kılacaktır.³²

Görüldüğü üzere; bazı kavramlar açıklanmaya çalışılırken neyi, nasıl, kime göre vb. ölçütler kullanılmaktadır. Subjektif ve objektif yoksulluk da ifade edilen bu durum ile özdeşdir. Mesela Ağrı ilinde bir köyde yaşayan ilkokula giden bir çocuk ile İstanbul Acıbadem’de kolejde okuyan bir öğrencinin istekleri aynı olamadığı gibi kendileri açısından belirledikleri ‘‘yoksul olma sınırı’’ çok farklıdır. Biri için lüks olan meta veya sosyal imkan bir diğeri için sıradan bir ihtiyaç olabilmektedir.

1.1.6. İnsani Yoksulluk

Yoksulluk ve yoksulluğun önce ne olduğunun belirlenmesi ve daha sonra bu kavramların ölçülmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. BM’de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP) çatısı altında bazı yöntemler geliştirmiştir. UNDP’nin 1997 yılında yayınladığı İnsani Gelişim Raporunda ilk defa insani yoksulluk ele alınmış ve bu raporda ifade edilen mutlak ve görelî yoksulluk kavramlarını da içine alan bir yoksulluk türü ortaya atılıp, literatüre girmiştir.³³ Bu rapora göre; insani gelişme kavramı bireylerin elde ettikleri parasal gelirden ziyade bireysel özgürlük, kişilik gibi insanların temel haklarının ve insanların hayatlarında olması gereken temel haklar birlikte ele alınıp değerlendirilmektedir. Bu şekilde kalkınmada insan faktörünün ne kadar önem arz ettiği açıktır.³⁴

İnsani yoksulluk, yoksulluğun özellikle parasal gelir kısmına değil sosyal boyutu ile ilgilenmektedir. Bu kavram ile açıklanmak istenen şey; bireylerin kaliteli bir yaşam sürmesi, sağlıklı ve uzun bir yaşam içinde hayatlarını idame ettirme, üretkenliğin var olması gibi seçeneklerinden mahrum olma durumudur. Diğer bir deyişle bireylerin temel insani ihtiyaçlarından mahrum kalması halidir. Bunlar; yaşam sürelerinin az olması, temel sağlık ve eğitimden mahrum olma, istihdam

³² R.J Flik, ve B.M.S Vanpraag, ‘‘ SubjectivePovertyLineDefinitions’’, **De Economist**, Sayı: 139(3), 1991, ss.311-330

³³NeslihanKızılar, ‘‘Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları’’, **Dergi Park**, C:4, S.1, 2010, ss. 77-100.

³⁴ Arpacıoğlu ve Yıldırım, **a.g.e.**, ss.60-76

alanındaki eksiklikler, karşı konulabilen ancak çaresiz kalınan hastalıklar gibi bireylerin yaşamlarını etkileyen unsurlardır. Bununla birlikte alt yapı yetersizlikleri, mal ve hizmetlere ulaşılamama durumu, yeterince temiz içme suyunun olmaması da insani yoksulluğun alanı içerisindedir.³⁵

BM'nin çatısı altında yayınlanan raporda "İnsani Yoksulluk İndeksi" yoksulluğu ölçmek için ortaya atılmıştır. Bu indekse göre gelişmekte olan ülkelere için(HPI-I) şu kriterler öne sürülmüştür:

1. 40 yaşın altında bir ömür beklentisi olanların oranı
2. Okuma ve yazma bilmeyenlerin o toplum içindeki oranı
3. Kabul edilebilir yaşam şartları:
 - . Sağlıklı içme suyuna sahip olmayan nüfusun oranı
 - . Temel sağlık olanaklarından yararlanamayan nüfusun oranı
 - . 5 yaşın altında olan ve yeterli beslenemeyen nüfusun oranı

Gelişmiş ülkeler için İnsani Yoksulluk İndeksi(HPI-II) ölçümünde oluşturulan kriterler şunlardır:

1. 60 yaşın altında bir ömür beklentisi olanların oranı
2. Eğitim düzeyi olarak OECD'nin belirlemiş olduğu cahillik oranı
3. Makul bir yaşam Standardı: Yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranı
4. Sosyal dışlanma: Uzun süreli işsiz kalanların oranı

1.2. Yoksulluğu Oluşturan Etkenler

³⁵ Güneş, a.g.e., ss.19-20

Dünya çapında yaşanan yoksulluk hem toplumların hem de ülkelerin en önemli bir sorunu olmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar ve etkileri ise; insan onurunun korunması ve insan yaşamını etkilediği gibi konuları ortaya koymaktadır. Yoksulluğu sadece ekonomik koşullar üzerinde anlamaya çalışmak, yoksulluğun sürekli bir değişim ve dönüşüm içinde olduğu gerçeğini gözden kaçırmaktadır. Çünkü yoksulluğa neden olan etkiler arasında; gelir dağılımı, büyüme, toplumsal yapı, göç, doğal afetler, savaşlar gibi birçok faktörü sıralayabilmekteyiz. Bütün bu faktörler arasında en özel değerlendirmeler, bölgesel, toplumsal, aile yapısı ve bireysel nitelikler olarak belirleyebiliriz.

Tablo 1.1.Yoksulluğu Belirleyen Faktörler

Bölgesel Özellikler	İzolasyon, daha az altyapı ile piyasa ve hizmetlere ulaşım zorlukları Doğal kaynaklar, elverişli arazi Çevre ve hava koşulları Bölgesel yönetim Eşitsizlik
Toplumsal Özellikler	Altyapı(borulu su) Arazi dağılımı Kamu hizmetlerine erişim(eğitim, sağlık merkezlerine yakınlık) Sosyal yapı ve sosyal sermaye
Hane halkı Özellikleri	Hane halkı büyüklüğü Bağımlılık oranı Hane halkı reisinin cinsiyeti Mallar(toprak ve diğer üretim faktörleri ile konut, menkul kıymet)

	İstihdam ve gelir vergisi Hane halkı fertlerinin eğitim ve sağlık durumları
Bireysel Özellikler	Yaş Eğitim İstihdam durumu Sağlık durumu

Kaynak: Dünya Bankası 2005:132, Akt: Doğan, 2004: 1

Yoksulluk kavramı açıklanmaya çalışılırken unutulmaması gereken durumlardan en önemlisi bu kavram çok boyutlu olduğu için birçok yaklaşım ile ele alınması gerekmektedir. Yoksulluğunun önemli sebeplerinden bir tanesi, elde edilen üretimin yeteri düzeyde olamaması ve bununla birlikte elde edilen değer adil bir şekilde bireyler, bölgeler ve sektörler arasında pay edilememesidir. Yeterince üretim elde edilememesinin nedeni ise, iklim ve doğa koşullarının bazı ülkelerde üretim için elverişli olmasına rağmen bazı ülkelerde yeterli düzeyde üretime uygun değildir. Bu yetersizlik bir kısır döngü gibi o ülkenin kendi yoksulunu arttıran mekanizma haline gelmektedir. Bundan dolayı üretimi düşük olan ülkelerde yoksul olan sayı her geçen gün artış göstermektedir.³⁶

Bir kavram açıklanırken genel bir bakış açısı ile literatürü ele alıp farklı pencerelerden sonuca ulaşmak gerekir. Bunun içindir ki, yoksulluğun nedenleri ele alırken bunun ülkeden ülkeye, toplumdan topluma, bireyden bireye ve gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak değiştiğini söylemek mümkündür. Bu noktadan hareketle

³⁶Öztürk, Çetin, a.g.e., ss. 2661-2698.

yoksulluğun nedenleri incelenirken ekonomik nedenler, yapısal faktörler, demografik nedenler, siyasi ve coğrafi özellikler gibi önemli unsurlar üzerinden gidilebilir.³⁷

Yoksulluğun temel nedenleri iki ana başlık altında ele alınabilir. Bunlardan ilkinde yoksulu ön plana çıkartmak esastır. Çünkü yoksulluğu oluşturan mevcut kavramın ortaya çıkmasına neden olan etkidir “yoksul”. İkincisi ise, yoksul olanların dışında iç dinamiklerin oluşturmadığı kendi denetimlerinin dışında olan yapısal etmenlerle ve sosyoekonomik sistemle etkileşimin vücut bulmuş halidir. Ayrıca yoksulluğa neden olan faktörler zaman içerisinde bazı değişikliklere uğrayarak farklı bir boyuta doğru evrilebilmektedir. Bundan dolayı yoksulluk ile ilgili temel nedenlerin tek bir çatı altında bir araya getirip değerlendirmek hiçte kolay bir çalışma değildir.³⁸

Son zamanlarda “bölgesel yoksulluk” kavramı literatürde daha fazla yer almaya başlamıştır. Bir bölge başka bir bölgeden farklı nedenler (insani kalkınma ve gelişme düzeyi) daha yoksul olabilmektedir. Fakat bu nedenler merkezi bir devlet yapılanması ve doğru kalkınma çalışmaları ile çözümsüz bırakılan sorunların bölgesel üretim koşullarına uygun çalışmalar sağlayarak yoksulluk seviyeleri asgari standartlara uygun duruma getirilebilir. Örneğin kırdan şehirlere yapılan göç yoğunluğunun yaşandığı bölgelerde tarım ve hayvancılık çalışmaları göçün önlenmesi için önemlidir. Böylece, üretim çalışmalarının niteliği önemli ölçüde iyileştirilmekte ve kırsal yaşam alanlarının yeniden yerleşim alanlarına dönülmesine imkân tanımaktadır. Bu durum üretimi artırırken, çarpık kentleşmenin de önüne geçilmesini sağlamaktadır. Kaldı ki, bireylerin temel yaşam standartlarını önemli ölçüde iyileştirme sağlayacaktır.

1.2.1. Yoksulluk Sorununa Sosyolojik ve İktisadi Bakış Açısı

³⁷ Güneş, a.g.e, ss. 25-26.

³⁸ Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 6. Basım, 2013, ss. 145-148.

A. Merkantilist Bakış Açısı: Merkantilistbakış açısı sanayi ve ticaret eksenli olup tarım sektörünü verimsiz ve güvensiz olarak değerlendirmektedir. Bundan dolayı tarıma dayalı ülkeler bu anlamda verim artışını belli bir oranda stabil hale getirmezlerse bu ülkeler için yoksulluk kaçınılmaz olup bir kısır döngü halini alacaktır.³⁹

B. Marksist Bakış Açısı: Marksist bakış açısı yoksulluğa işçi ve emek denkleminde bakmaktadır. Bu bakış açısına göre; yoksulluğun temel nedeni işçilerin üretim faktörleri içinde yer alan emeklerinin karşılığını tam ve istenilen düzeyde alamaması sonucudur. Kapitalist yaklaşımın neticesi olarak üretime dahil olan işçilerin emeklerinin karşılığı olarak elde ettikleri ücretin artı kalan kısmı sermaye birikimi olarak işçinin cebinden çıkıp kapitalistlere gitmektedir. Bu nedenle işçiler bu bölüşümde emeklerinin karşılığını tam alamadıkları için yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadırlar.⁴⁰

C. Klasik Bakış Açısı: Klasik iktisat anlayışı fizyokratların doğal düzen anlayışından etkilenmiş, ancak doğal düzen kavramı yerine görünmez el kavramını kullanmışlardır. Merkantilistlerin devlet müdahalesine karşı çıkıp, sisteme müdahale edilmeden kendi kendini düzeltereğini aksi bir devlet müdahalesinde sistemin bozulacağını söylemişlerdir. Klasik iktisadın en önemli temsilcisi Adam Smith'e göre; devlet ekonomiye müdahale etmez ise iş bölümünün etkin bir şekilde yapılması ile ulusal bir zenginliğe ulaşılabilecek ve bu durum toplumun tüm katmanlara yansyarak yoksulluk sorunun olmayacağı bir sonuç elde edilecektir.⁴¹ Ancak ekonomik kalkınma süreklilik göstermez ve durgunluk sarmalı içerisine girilirse sermaye birikimi mevcut konumundan bir üst sınıra ulaşamaz ve durgunluk kaçınılmaz olur. Nihayetinde durgun olan ekonomilerde yoksulluk baş gösterecektir.⁴² Yine klasik iktisat akımı temsilcilerinden Maltus'a göre; yoksulluk ile nüfus artışı arasında bir

³⁹ Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, ss.40-96

⁴⁰ Karl Marks, **Kapital**, 1.Cilt, 3.Baskı, Çev: Aleaddin Bilgi, İstanbul, Sol Yayınları, 1986, s.779.

⁴¹ Ayşe Buğra, **“Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika”**, İstanbul, İletişim Yayınları, 7. Baskı, 2015, s.57.

⁴² Kazgan, **a.g.e.**, s.96

bağ vardır. Temel besin maddeleri aritmetik oranda artarken nüfusun geometrik olarak arttığını söylemiştir. Bu durum yoksulluğun nüfusun artması ile iç içe olduğunu ifade etmiştir.⁴³ Klasik iktisatçılardan bir diğeri olan J.S Mill yoksulluğa üretim faktörlerinden elde edilen gelirin adil dağılmasının gerekliliğini ifade eder. Eğer bu adil ve dengeli dağılım yapılmazsa yoksulluk kaçınılmaz olacaktır.⁴⁴

D. Keynes Bakış Açısı: Keynesyen bakış açısı devletin ekonomiye etkin bir şekilde müdahale etmesinin gerekliliğini savunur. Bununla birlikte keynesyen politikalar yoksulluğun nedeni olarak talep yetersizliği olarak savunmuşlardır. Çünkü talep yetersiz olursa üretilen mal ve hizmetlerin satılması gerçekleşmeyecektir. Bundan dolayı üretim faktörlerinin tamamının istihdama katılmadığı sonucu ortaya çıkacaktır. Nihayetinde yoksulluk bu zincirlemenin sonucunda ortaya çıkacaktır. Keynes, yoksulluğu işsizliğin bir sonucu olarak görmektedir.⁴⁵

1.2.2. Gelir Dağılımı, Büyüme ve Enflasyonun Yoksulluğa Etkisi

Yoksulluk belirli unsurların bir araya gelmesi ile ortaya çıkan bir sonuçtur. Bunu bağımsız değişkenlerin(gelir dağılımı, büyüme, enflasyon gibi) bağımlı değişkeni(yoksulluk) ne kadar etkilediği şeklinde açıklayabiliriz. Bu nedenle yoksulluk ile gelir dağılımı, büyüme ve enflasyon arasında yakın bir ilişki söz konusudur.

Gelir dağılımı, bir ülke sınırları içinde yaşayan bireylerin üretimleri sonucu mal ve hizmete karşılık gelen toplam gelirin aynı ülke sınırları içinde yaşayanlara bölüştürülmesidir.⁴⁶ Eğer bu bölüşüm elde edilen gelirlerin adil bir şekilde dağıtılmadığı sonucu ile karşı karşıya sonuçlanacaksa yoksulluğun o ülke sınırları

⁴³ Thomas Robert Malthus, **Nüfus Sorunu ve Malthus**, Çev: Oya Yaylalı, 1. Baskı, Sol Yayınları, 1971, s.14.

⁴⁴ H. WiiliamSpigel, **TheGrowth of EconomicThought**, Duke University Pres, Durhan, North Carolina, 1971, s.385

⁴⁵ A. Yılmaz Gündüz, “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Üzerine Bir İnceleme”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 5, 2006, s.37.

⁴⁶ Erhan Işığışok, “ Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 16(1), 1998

tarafından bir kesime karşı yaşandığı söylenebilir. Çünkü mal ve hizmetlerin karşılığı olan gelirin belli bir kesimin otoritesi altında eşit ölçeklerle değil de tamamen benmerkezci anlayışla pay edilmesi durumunda toplumun bir kesimin derinleşen yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalacağı kaçınılmaz olacaktır.

Bir ülkede gelir dağılımının yetersiz ve dengeli yapılmadığı zaman devletin belirli araçlarla buna müdahale etmesi gerekmektedir. Mesela bunu bazı transfer harcamaları kalemleri ile yapabilir. Eğer devlet mekanizmasının bu adil dağılımı yapamadığı bir sonuç ortaya çıkarsa gelir dağılımı o kadar çarpık bir seviyeye gelecektir. Bu çarpıklaşma kendisiyle beraber ciddi bir adaletsizlik sorununu ortaya çıkaracaktır. Nihayetinde yoksulluk kaçınılmaz bir son ve sosyal bir sorun olarak katılacaktır. Gelir dağılımı etkin bir mekanizmaya evrilemedikçe yoksulluk bir sorun olmaya devam edecektir.⁴⁷

Gelir dağılımını yeniden etkin ve verimli bir şekilde yapan bazı araçlar; vergiler, kamu harcamaları, sosyal güvenlik sistemleri, ücret politikalarıdır.⁴⁸ Eğer bu araçlar etkin kullanılır ve dengeli bir politika üzerinde yoğunlaşırsa yoksulluğun ülke içerisinde aşırı bir uçlaşma göstermesi engellenebilir. Aksi takdirde adil ve dengeli paylaşımın yapılmadığı bir ülkede yoksulluk kaçınılmaz olacaktır. Bu da beraberinde bazı toplumsal olaylara neden olacaktır.

Yoksulluğun üzerinde etkili olan ve yoksulluğu etkileyen parametrelerden bir diğeri olan büyüme, gelir dağılımı kadar önem arz etmektedir. Ancak büyümenin yoksulluğu azaltabilmesi için bazı unsurların o ülke sınırları içinde uygun bir zemine oturtulması gerekliliği gözden kaçmamalıdır. Bunun için önemli unsurlardan bir tanesi gelir dağılımıdır. Gelir dağılımı ile büyüme arasındaki uygunluk derecesi yoksulluğun azaltılmasındaki başarı oranını göstermektedir. Bir ülkede gelir dağılımı ne kadar adil pay edilirse aynı zamanda o ülkede büyümenin o kadar yoksulluğu pozitif etkileyeceği söz konusu olacaktır. Burada ülkelerin gelişmişlik seviyeleri

⁴⁷ Enis Bağdadioğlu, **Sosyal Hizmetler Sempozyumu**, Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, Ankara, Yayınlayan: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu, 2006, s.90

⁴⁸ Yüksel Arabacı, **Sosyal Politika, ‘Gelir Dağılımı ve Yoksulluk’**, Editörler: Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Bursa Dora Yayınları, 5. Baskı, 2014, ss.187-190

önemli bir bağımsız değişken olmaktadır. İzah edilen durum gelişmiş, gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde farklı bir durum ile karşı karşıya kalmaktadır. Gelişmiş ülkelerde adil gelir dağılımı daha üst seviyelerdeyken, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler adil gelir dağılımı noktasında istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Bundan dolayı gelişmiş ülkeler için büyümenin yoksulluğu olumlu etkilediğini söylemek doğru bir tespittir. Ancak gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için durum tam olarak böyle değildir. Aksine tam tersi etki oluşturarak yoksulluğu daha da derinleştirme ihtimali söz konusu olabilmektedir.⁴⁹

Literatürde son dönemlerde büyüme ile yoksulluk arasında bazı tartışmalar devam etmektedir. Özellikle emek gücünün yoğun olduğu ülkelerde büyümenin yoksulluğu derinleştirdiği ve adil gelir dağılımının giderek kötü bir hal aldığı tartışmalar içinde kendine yer bulmaktadır. Bu durum da emek piyasasında var olanların alım güçlerinin sürekli bir düşüş içerisinde olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Nihayetinde literatürde büyümenin motoru yoksullaşmak kavramı kendine yer edinmiştir.

Enflasyon ekonomiler için büyük bir sorundur. Toplumun tüm kesimi etkileyen bir faktördür. Yoksulluk bağlamında değerlendirdiğimizde zengin insanlar yoksul insanlara göre enflasyondan daha az etkilenmektedir. Çünkü yoksul bireyler paralarının büyük bir kısmını nakit olarak tutmaktadırlar. Bu da onların enflasyonla mücadele yöntemlerinin direncini kırmaktadır. Öte yandan yüksek gelire sahip bireyler enflasyona karşı kendilerini koruyabilecek düzeyde finansal araçlara sahip olmakla beraber bu durumu fırsata bile çevirebilmektedirler. Ortaya çıkan bu sonuç enflasyonun farklı gelir gruplarını etkileyiş biçimi bu grupların var olan gelir düzeyi ile ilgilidir. Ayrıca yoksullara devlet tarafından ödenen maaşları enflasyona endeksli değildir. Bundan dolayı enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde yoksul maaşı alanlar

⁴⁹ Şenses, a.g.e, ss.149-151.

reel gelir kaybına uğramaktadırlar. Ancak böyle bir sonucun çıkması için devletin yoksullara dağıttığı ödemeleri enflasyona endekslememiş olması gerekir.⁵⁰

Enflasyon vergisi, nakit parası az ve yoksulluk sınırı altında olan bireyler ile nakit parası nispeten fazla aynı zamanda yoksulluk sınırından bir üstte kırılmalı bir yapıya sahip olan bireyler arasında farklı bir etkileme gücüne sahiptir. İkinci grup elde bulundukları paralarının reel gelirini çok fazla koruyamamaktadır. Bu da gelir dağılımını bozarak yoksulluğu derinleştirmektedir. Ayrıca enflasyon nominal ve reel ücretler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Enflasyonun yüksek olduğu yerlerde reel ücretler istenilen düzeyde olmamakla beraber bireyleri yoksulluk bulmacasına itebilmektedir. Ayrıca bazı gelişmekte olan ülkelerde ücretler enflasyona tam olarak endekslenmediğinden yüksek enflasyon zamanlarında reel gelir ücretlerin azalmasına ve yoksulluğun derinleşmesine neden olacaktır.⁵¹

1.2.3. Sosyal Dışlanma Faktörü ve Yoksulluk

Bireylerin toplum içinde var olabilmeleri ancak bazı koşulların uygun hale getirilerek, belli ölçekte standartın yakalanması önemlilik arz etmektedir. Bu standartlar belirli bir seviyeye kadar getirilmiş ancak tüm toplum paydaşları tarafından elde edilmemişse sosyal anlamda bireylerin bazı evrelere gireceği bir durum ortaya çıkacaktır. Sosyal dışlanma dediğimiz bu olgu toplumun bazı kesimlerinin diğer gruplara karşı içe kapanma, toplum içinde var olamama, huzursuzluk, güvensizlik gibi sorunları oluşturmaktadır. Peki, neden “sosyal dışlanma” meydana gelmektedir?

Sosyal dışlanma bireylerin toplum ile tam olarak bütünleşememesi olarak ifade edilebilir. Bu bütünleşmeyi engelleyen birçok önemli etken vardır. Bunlar; ırk, cinsiyet, yaş, mezhep, din gibi toplumda önemli derecede hissedilebilecek değerlerin çatışması veya uyuşmazlığı ile ilgili bir tablonun sonucudur. Bu sayılan faktörlerin

⁵⁰ William Easterly; Stanley Fischer, “Inflation and the Poor”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Volume 33, Issue 2, 2001, s.2.

⁵¹ Eliana Cardoso, “Inflation and Poverty”, NBER Working Papers Series, Working Paper No. 4006, 2001, s.2

farklı coğrafyalarda, farklı etnik gruplarda veya mezheplerde aynı nedensellikte karşı karşıya kalındığı sonuç olmayabilir.⁵² Sosyal dışlanma ekonomik nedenlerle olabileceği gibi aynı zamanda sosyal nedenlerle de olabilmektedir. Bireylerin parasal gelirlerinin ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması ve bu nedenle toplum ile arasında görünmez bir kopukluk meydana gelmesi parasal gelirin eksikliğinden dolayı oluşan sıkıntıların en önemli ayağıdır. Bununla birlikte parasal gelirin eksikliği bireyleri sosyal anlamda geri plana atarak sosyal nedenleri ön plana çıkartmaktadır. Mesela; eğitimsizlik konusu ele alındığında, bireylerin parasal gelirin yeterli olmadığı bir aile ortamında yaşadığını farz edelim. Birey küçük yaşlardan itibaren emek sınıfı içinde var olacak ve kişisel gelişimi yeteri düzeye erişemeyecektir. Bunun için toplumun diğer eğitilmiş sınıfları karşısında kendisi için bir baskı olduğunu düşünerek mekansal anlamda o gruplardan uzak kalmayı tercih edecektir. Bu sosyal dışlanmanın bir örnek üzerinde somutlaştırılmış hali olmakla beraber bu kavramın dinamik bir sürecin sonucu olabileceği hususunu da ortaya koymaktadır.

Sosyal dışlanma ekonomik sebeplerden olabileceği gibi bireysel sebeplerden de ortaya çıkabilmektedir. Bunlar; yaş, eğitim, politik sebepler gibi parametrelerdir.⁵³ Bu parametrelerin oluşmasında bireylerden kaynaklı sorunların tümüyle ana eksen üzerine oturtulmaması esas olmalıdır. Mesela, yaş faktörünü ele aldığımızda ileri yaş bir bireyin genç ve dinamik bir grup ile birlikte yapabilecekleri sınırlıdır. Bunun için ele aldığımız o birey, genç olan grup tarafından dışlanacaktır. İşte, parasal gelirin eksikliğinden kaynaklanan bir dışlama bu örneğimizde gerçekleşmemektedir. Burada oluşan durum sosyal nedenler ile sosyal dışlanmanın gerçekleştiği bir sonuç halini almaktadır. Tüm bunlardan sonra sosyal dışlanmanın yoksulluğun bir sonucu olabileceği gibi aynı zamanda nedeni olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

⁵² Ömer Aytaç, ‘‘ Yoksulluk, Kentsel Sınıf altı ve Sosyal Dışlanma: Modern Kentlerde Sınıfsal/ Mekansal Yarıma ve Suçlaştırılma Mekanizmaları’’, **Kentsel Yoksulluğun Yeniden Düşünmek**, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Ankara, 2013, s.83.

⁵³Tijen Şahin, ‘‘Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi’’, **T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma**, Yıl:1 Cilt:1 Sayı:2, Temmuz-Aralık, 2010, ss. 71-72.

Sosyal dışlanma ile yoksulluk arasında nedensellik tartışması süregelmektedir. Hangi kavramın bir diğerinin nedeni veya sonucu olduğu bu tartışmanın temel nedenidir. Bu anlamda literatürde çeşitli açıklayıcı unsurlar olmakla beraber neticeye kavuşturulamamış bir kavram karmaşası söz konusudur. Sosyal dışlanma ve yoksulluk arasındaki farklar ve bu iki kavramın karşılaştırılması tablolar halinde aşağıda ifade edilecektir.

Tablo 1.2. Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Arasındaki Temel Farklılıklar

SOSYAL DIŞLANMA	YOKSULLUK
Topluma Katılım	Maddi Kaynaklar
İlişkisel	Dağıtımsal
Süreçler	Sonuçlar
Vatandaşlık Hakları	Ekonomik Haklar
Dışarıdan İçeriye	Aşağıdan Yukarıya
Çok Yönlü Boyutluluk	Tek Zeminli Boyutluluk
Ölçümün Zorluğu	Kolay Ölçülebilir

Kaynak: Kenyon, S., Lyons, G., Rafferty, J. (2002), “Transport and Social Exclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility”, Journal of Transport Geography, Cilt: 10, Sayı: 3, s. 207-219.

Tablo 1.3. Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Karşılaştırması

Yoksulluk		Sosyal Dışlanma
Temel Varsayım	.Eşitsizliğin Bir Çeşidi Olarak Düşük Gelir	.Toplumsal katılım şansının düşüklüğü ve bunun toplumsal istikrar için oluşturduğu tehdit
Referans Noktası	.Eşitlik/ Eşitsizlik .Kaynak Dağılımı .Minimum Gelir	.Toplumun parçası olmak ya da olmamak .Sosyal katılım/bütünleşme .Sosyal haklar
Nitelikler	.Tek Boyutlu .Durum .Yapısal Etkenlerle İlgilenir	.Çok boyutlu .Kümülatif nitelik/süreç .Yapısal etkenler ve bireysel algılama ile ilgilenir
Sosyal Eşitsizlik Boyutu	.Dikey .Dağıtık	.Kutuplaşmış (iç/dış) .Dağıtık ve katılımsal
Göstergeler	.Gelir	.Ekonomik, sosyal, politik ve kültürel boyutlarla ilgili çeşitli göstergeler

Kaynak: Böhnke, Petra (2001), “Nothing Left to Lose? Poverty and Social Exclusion in Comparison: Empirical evidences on Germany”, Social Science Research Center, Berlin, FS 111-402.

Sosyal dışlanmışlık bölge ve coğrafyalara göre değişebilen dinamik bir kavramdır. Ayrıca gelişmiş, gelişmekte olan ve geri kalmış seviyelerine göre de farklılık arz etmektedir. Gelişmekte olan bir ülke ile gelişmiş ülkenin sosyal

dışlanması sebepleri ve unsurları açısından farklılık göstermektedir. Mesela Hindistan'ı ele alırsak sağlık hizmetlerinin standartları, eğitimin gelişmişliği, barınma, sosyal güvenlik ne durumda olduğu sosyal dışlanmışlığın olup olmadığını göstergesidir.⁵⁴ Bununla birlikte Venezüela'da sosyal dışlanmışlık ölçütleri Hindistan'dan farklı olabilmektedir. Bu ülkede sosyal dışlanmışlığı siyasi ve sosyal haklara sahip olma derecesi belirleyebilmektedir. Bir diğer örnek ülke olan Tanzanya'da ise; sosyal dışlanmışlık yoksul olup kentte emeklerini arz edenler ile kırsal bölgede hayatlarını sürdüren ancak toprak sahibi olmayanlar için var olan bir durumdur.⁵⁵

Sosyal dışlanma ve yoksulluk birbiri içine geçmiş iki kavram olsa da belirli düzeylerde özellikle de bu sorunun nasıl bertaraf edileceği hususu ile ayrışabilmektedir. Yoksulluğu azaltacak unsurlar için büyük bir küme içinde bir sürü madde yazılabilir. Bu maddelerin en önemlilerinden biri refahı arttıracak çalışmalar yapılmalıdır. Kamunun bu konuda etkin rol oynaması ve öncülük etmesi bir domino etkisi oluşturacaktır. Özellikle kamu sosyal transfer harcamalarının önemi burada daha da hissedilir derecede karşımıza çıkmaktadır. Kırsalda yaşayan bir kadının sosyal dışlanmışlık kavramını somutlaştırma açısından ele alalım. Türkiye sınırları içerisinde kırsalda yaşayan ve kendisinin para kazanabileceği bir işe sahip olmadığını varsayalım. Muhtaçlık esasına göre eşinin parasal geliri ile hayatını idame ettirmektedir. İşte, burada sosyal dışlanmışlık aile içinde başlamaktadır. Çarşıya, pazara çıkabileceği veya sosyal mecraların hemen hemen hepsinden mahrum olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte yeterli eğitim hizmeti, sağlık hizmeti alamadığı için sosyal dışlanmışlık tam anlamıyla temayüz etmiş olacaktır. Ancak kırsalda yaşayan bu kadının sosyal dışlanmışlığını kırarak en büyük anahtar sosyal devlet ilkesinin önemli dinamiklerinden olan kamu sosyal transfer harcamaları kalemleridir. Örneğin, devletin çocuklar için ödediği çocuk yardımı görünürde basit bir ödeme kalemi olsa da kırsalda yaşayan bir kadın için önemli bir mekanizmanın

⁵⁴Paul Appasamy, S. Guhan; R. Hema, "Social Exclusion from a Welfare Perspective", Geneva, International Institute for Labor Studies, Vol. X, 1996, S.133

⁵⁵Gerry Rodgers.; Charles G. Gore; Jose B. Figueiredo, **Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses**, Geneva, Institute for Labour Studies, 1995.

anahtarıdır. Çocuk parasını veya bir başka sosyal yardımı almak için şehir merkezine gitmesi gereken birey hem kendini sosyal hayatın içinde bir zincir olarak görecektir hem de eline geçen sosyal yardımın nakdi hali kadını eşine veya bir başka muhtaç olduğu aile ferdine karşı daha güvenilir kılarak sosyal dışlanmanın ilk halkalarından birini kıracaktır. Tüm bunlarla beraber bireyin bir diğer sosyal dışlanma olan kırsal-kentsel karşılaştırmasında sosyal alanlara ulaşabilme hususu ortadan kalkmış olacaktır. Bu nedenle kamu sosyal transfer harcamalarının etkin, verimli ve istenilen düzeyde muhtaçlık esasına göre dağıtılması bireyler arasında görünmez bir tabakalaşmayı da engelleyecektir. Tüm bunlar sosyal dışlanma ile birlikte yoksulluk olgusunun da zayıflatılacağı durumu gözler önüne sermektedir.

1.2.4. Demografik Faktörlerin Yoksulluğa Etkisi

Yoksulluk bazı bileşenlerin bir araya gelerek dinamik aktörlerin sosyal alan mekanizmasında kendine yer bulan bir sonuç olmakla beraber, kısır döngü gibi kendi varlığının oluşumundan sonra aynı bileşenleri var eden bir döngünün parçasıdır. Bu bileşenler; nüfus, hane halkı özellikleri, eğitim, göç, yerleşim yeri, coğrafi ve siyasi nedenler gibi demografik unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

1.2.4.1. Nüfus

Dünya nüfusunun sürekli artışı kendisiyle beraber bazı önemli sorunları getirmektedir. Bu sürekli nüfus artışı ekonomik büyüme ile birlikte iktisadi ajanların mal ve hizmetlere olan talebi arttırmaktadır. Bu talebin karşılanmasının önünde önemli güçlükler bulunmaktadır. En temelde dünyada kaynakların kıt olmasından ötürü gelen sorunlar bu talebi karşılayamama evresine sokabilmektedir. Ayrıca temiz hava, temiz içilebilir kaynak suyu, elverişli tarım arazilerinin arzı gibi insan yaşamını birebir ilgilendiren ve idamesini sağlayacak olan unsurlar dünya üzerinde çok az bir seviyede aşağı yönlü seyreterek olumsuz bir tablo çizmektedir. Bundan dolayı hızlı artan nüfus sorunu ile birlikte kıt kaynakların bu nüfus oranını karşılayabilmesi için gerekli potansiyeli sağlayamaması durumu söz konusudur. Uluslararası bir sorun

haline gelen bu durum bir an önce çözüme kavuşturulması gereken ve yoksulluğun azaltılmasının ana etken problemlerinin başındaki nedenlerdendir.⁵⁶

Nüfus artışının belirli sınırlar içerisinde olması ve kontrol altında ilerlemesi ekonomiler ve sosyal tabakalar için önemli ve gerekli bir seçenektir. Ancak nüfus artış oranının ekonomik büyüme ile uyumlu olmaması toplumlar için önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Nüfus artışının ekonomik büyümenin altında olması toplumda var olan bireylerin milli gelirden aldıkları payın düşmesi anlamına gelecektir. Bu durum hızla artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanamaması olgusunu beraberinde getirmekle beraber artan talebin ekonomik büyüme üzerindeki baskının sonucu olarak yoksulluğun evresine girileceği bir dönüm noktası olacaktır. Bu nüfus artışının etkisi az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelere göre farklılık teşkil edecektir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin üzerinde nüfus baskısı daha yoğun olacaktır. Çünkü bu ülkelerin üretim potansiyeli yeterince gelişemediği için yeni duruma uyum sağlaması zaman alacaktır. Bu da yoksulluğu ciddi bir tırmanış denklemi içine atmakla beraber sosyal alanda telafisi güç zararların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Nüfusun artış hızının yüksek olması belirli sorunların kalıcı olarak ülke dinamikleri içerisinde yer almasına neden olacaktır. Bunlar; istihdam sorunu, konut ihtiyacı, düzensiz şehirleşme, sağlık, eğitim, alt yapı gibi temelde insanın yaşam standartlarını belirleyen önemli mekanizmalardır.⁵⁷ Ayrıca tüm izah edilenlerin yanında, nüfus ve yoksulluk arasında neden ve sonuç ilişkisi tartışılmaya devam edilmektedir. Nüfusun yoksulluğu ortaya çıkardığı tartışmalarının yanında yoksulluğun nüfusu tetikleyen bir unsur olduğu bu mecrada devam eden tartışmalardır.

1.2.4.2 Hanehalkı

⁵⁶ Selim Kılıç, Çevre Sorunları ve Yoksulluk, *International Journal of Alanya Faculty of Business*, 5(1), 2013, ss. 9-20.

⁵⁷ Sümer İncedal, *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları Mücadele Politikaları ve Mücadele Araçları*, Ankara: T.C. Aile Sosyal ve Politikalar Bakanlığı, 2013, ss. 38-39

Yoksulluğu etkileyen demografik faktörlerden biri olan hanehalkı, hanede yaşayanların eğitim durumu, yaşları, büyüklüğü gibi bazı özelliklerinin açıklanması ve bu faktörlerin yoksulluk arasında nasıl bir ilişki içinde olduğunu açıklamaktadır.

Yoksulluk oranının hangi aile türünde daha yükseklerde olduğu net değildir. Bazen küçük hane halkında yoksulluk oranı daha fazla olurken bazen de kalabalık hanehalkında bu oran daha fazla çıkmaktadır. Ayrıca bu yoksulluk oranı bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, coğrafyadan coğrafyaya farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan bir ülke ile gelişmiş bir ülkenin demografik özelliklerini karşılaştırdığımızda hanehalkı sayılarının yoksulluk ile ilişkisi aynı sonuçları doğurmayabilecektir.

Yoksulluk düzeyini belirlemede zamanla değişebilen aile yapısı, sosyo-ekonomik geçişkenliklerle beraber mevcut hanehalkı özelliklerini değiştirerek yeni aile türleri meydana getirebilmektedir. Bu geçişkenlik; kalabalık aileden çekirdek aileye dönüş, boşanmalarda meydana gelen artışlar, çocuk sayısındaki artışlar gibi hanehalkı oluşumlarında bir makas değişikliğine neden olabilir. Bu durum daha çok az gelişmiş ülkelerin özellikleridir. Öte yandan gelişmiş ülkelerde de yaşlılar tarafından oluşturulan yeni hanehalkları, boşanmaların aşırı artışı, genç bireylerin bağımsızlık arayışları hanehalkı kültürünün yeni aile yapılarıyla farklı bir noktaya getirmiş olacaktır.⁵⁸

Yoksulluk bazı faktörlerin sonucu olarak ortaya çıkan dinamik bir olgudur. Hanehalkı yapısındaki değişiklikler yoksulluğu önemli derecede etkilemektedir. Özellikle değişen aile yapısı bu anlamda büyük önem arz etmektedir. Değişen aile yapılarından biri olan tek ebeveynlik yoksulluğu arttırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin çocukları ile birlikte yaşayan dul veya hiç evlenmemiş kadın ve erkeklerin oluşturduğu aile türleri. Eğer ebeveyn konumundaki bireyin

⁵⁸ Aylin Aydın, **Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri: Kırıkkale İli Örneği**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Anabilim Dalı, 2013, ss. 42-43.

kadın olduğu bir aile yapısı oluşmuşsa bu aile yapısında yoksulluk daha fazla görölmektedir.⁵⁹

1.2.4.3 Eğitim

Yoksulluğa neden olan birçok sebep olmakla beraber bu sebeplerin yoksulluğun sonucu mu yoksa yoksulluğun nedeni mi tartışması süregelmektedir. Eğitim bu tartışmaların içinde yer alan konu başlıklarından bir tanesidir. Dünyanın büyük bir köy olduğu temasını ele alacak olursak, eğitimin birçok sosyal meselenin temelinde önemli bir “nedensellik” illiyetini taşıdığını söylemek hiçte şaşırtıcı olmayacaktır.

Yoksulluğun oluşum süreçlerinde eğitimin önemli bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Yoksul bireyler düşük ve kalitesiz bir eğitim sistemi içinde gelişimlerini tamamlamaya çalışmaktadırlar. Bu düşük ve kalitesiz eğitimin sonunda bireyler istihdam edilmek için iş arayacaklar ve buldukları işlerde düşük ücretlerde çalışmak zorunda kalacaklardır. Elde ettikleri bu düşük ücret bireylerin kötü yaşam koşullarında hayatlarını idame etmek zorunda kalacaklarının göstergesi olarak karşımıza çıkacaktır. Nihayetinde düşük eğitim alan bireylerin yaşamlarının ileriki evresinde yoksulluğu beraberinde getiren bir sonuç ile yüzleşmesi kaçınılmaz olacaktır.⁶⁰

Teknoloji ile birlikte gelişen ve sürekli kendini yenileyen istihdam ve eğitim denklemi birbirleri etkileyebilen önemli parametreler haline gelmiştir. Bilginin günümüz dünyasında güç olduğunu kabul etmek artık yadsınamaz bir gerçektir. Bilgiye ulaşmak ise, temelde eğitimin kalitesi ve verimliliği ile mümkün olacak bir süreçtir. Eğitim kalitesi ne kadar üst seviyelerde gerçekleşirse teknoloji-yoğun üretim süreci o kadar ekonominin köşe taşlarında yer edinmeye devam edecektir. Fakat

⁵⁹ Sibel Yılmaz, **Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri Eskişehir Örneği**. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Eskişehir, 2006, s.261

⁶⁰ Ekrem Karayılmazlar, “Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Eğitim”, **Hacattepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 24(2), 2006, ss. 213-217.

eğitimin düşük seviyelerde kalması daha çok emek-yoğun üretim süreçlerinin var olacağını göstergesidir. Bu da kol gücüne dayanan işgücü piyasalarının faal olacağı anlamına gelmektedir. İş gücünün kol gücüne dayalı bir şekilde ekonomi tabanında yayılması istihdam edilen bireylerin daha düşük ücretler ile çalışması anlamına gelmektedir. Ayrıca bunun sonucunda daha fazla işsizlik ve daha fazla yoksulluk girdabı içine girilecektir. Tüm bunlar göz önüne alındığında eğitimin yoksulluk üzerinde ne denli etkili olduğu görülecektir. Bununla birlikte eğitimde fırsat eşitsizliği de sorunsal kaynakların nedenlerinden biridir. Ayrıca eğitim ve öğretimde paralı anlayışın hakim olması bu kısır döngüyü daha da derinleştirecektir. Fakirlerin düşük eğitimle daha da fakirleşeceği, yoksulluğun derin bir sosyal bunalım olarak daha da derinleşeceği söz konusu olacaktır.⁶¹

İyi bir eğitim iyi bir yatırım demektir. Bireylerin kaliteli bir eğitim almaları onların yeteneklerini önemli derecede olumlu etkileyecektir. Ancak iyi eğitim alamayan bireylerde durum tam tersidir. İyi eğitim alamayan bireyler yeteneklerini geliştirememektedir. Bundan dolayı iş bulma, istihdam edilme noktasında olumsuz bir tablo ile karşı karşıya kalacaklardır. Tüm bu sürecin sonunda iyi eğitim alamayan bireyler düşük ücretlerle istihdam edilecek ve bu durum onların yoksulluklarını daha da derinleştirecektir.⁶² Bu kısır döngünün ters çevrilebilmesinin en önemli çaresi eğitimin kaliteli ve verimlilik esaslı bir sürece evrilmesinin önü açılarak kalkınmayı ve gelir dağılımını toplumun tüm tabakalarına eşit ve adil pay edilmesi sonucu ile sonuçlanacak bir mekanizmayı harekete geçirmekle olacaktır. Yoksullukla mücadelede devletin önemli görevlerinden bir tanesi eğitim ve öğretimi ülkenin tüm bölgelerine adil bir şekilde sunabilmesidir. Yoksul bir aileden devletin sosyal yardımları ile iyi eğitim almış bir bireyin çıkması aileden başlayarak yoksulluk olgusunun kırılması ve derinleşen fakirliğe bir neşter vurulması gibi olumlu bir tabloyu oluşturabilecektir. Bu nedenle devlet mekanizması hem eğitimde tüm

⁶¹ Devlet Planlama Teşkilatı, **VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu, Ankara, 2000.

⁶² Elizabeth Francis, *Poverty: Causes, Responses and Consequences in Rural South Africa*, **London: Development Studies Institute London School of Economics Houghton St (Chronic Poverty Research Centre)**

vatandaşlarına eşit yaklaşmalı hem de yoksul ailelere sosyal yardım araçları ile destek vererek özellikle eğitim amaçlı yardımları arttırarak yoksulluğu toplumsal bir sorun olmaktan çıkarabilmelidir.

1.2.4.4 Göç

Yoksulluk ve göç arasındaki etkileşim birkaç açıdan ele alınabilecek karmaşık bir yapıdadır. Göçlerin oluşum sebebi itibariyle değişik faktörlerden etkilendiği ve faktörlerin farklı unsurlar tarafından meydana geldiğini ifade etmek doğru bir tespit olacaktır. Mesela yoksulları göçe iten zorunluluklar ile eğitim maksatlı göçlerin oluş kaynağı açısından ele almak ve bu durumu salt bir sosyal çaresizliğe indirgemek kavramların nedensellikleri göz ardı etmektir. Bu karşılaştırmanın yanında farklı etnik unsurların veya işsizlerin de göç etme eğilimleri sorunun oluşum nedeni ve zorunluluk perspektifi doğrultusunda farklı olabilir.

Yoksulluk kavramının göç ile ilişkisi ele alındığında kırsaldan kentlere doğru nüfusun akışı bu konunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kentsel yoksulluğa neden olan kırsaldan göç edenlerin neden olduğu tespiti midir, yoksa durum başka unsurların varlığından kaynaklanmaktadır. Kırsalda birçok faktörden dolayı işsiz kalan veya çok düşük ücretler ile çalıştırılmaya mahkum edilen bireylerin kente doğru göç edip yerleştikleri yadsınamaz bir gerçektir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta kent hayatına uyum sağlayamayan kırsal kesimden gelen bireylerin kentte yoksulluğu daha da derinleştirebilecek bir sonuç ile karşı karşıya kalabilmesidir. Köyde “geçimlik ekonomi” temelinde tükettiği bazı ana gıdaları şehirde parasal bir ücret ile alabileceğini, ayrıca bazı hizmetler köyde parasallaştırılmadan elde edilirken şehirde bu hizmetlerin önemli gider olduğu sonucu kırsaldan gelenler için yeni yaşam giderleri ve derinleşen yoksulluğu arttırabilen sürpriz kalemlerdir. Tüm bunlarla birlikte sosyal dışlanma, uyum sıkıntısı gibi sosyal sıkıntılar durumu daha da kaygı verici hale getirebilmektedir. Kırsaldan kente doğru bireyleri çeken koşulları sıraladığımızda; ücretlerin emek sahibi olanlar nezdinde daha iyi bir noktada olması, sağlık ve eğitim hizmetlerinin önemli derecede etkileyici olması, altyapı gibi sosyal hayatlarına dokunacak nedenler karşımıza çıkmaktadır.

Göçün oluşması için bazı faktörlerin olgunlaşması gerekmektedir. Bunlardan en önemlisi göç kararı alacakların taşıma maliyetlerini ve yeni bir düzen kurmak için bazı giderleri karşılaması gerekmektedir. Eğer bireyler bu maliyetleri karşılayamazsa göç kısıtlanacak ve yapılamayacaktır.

Göçler ile yoksulluk arasında sebep-sonuç denkleminde bir çerçeve çizmek kolay bir tespit değildir. Göçlerin yapılmasında yoksulluk önemli derecede pay sahibidir. Ancak göç edenlerin, göç ettikleri yerlerde bazı sorunları aşamadığı ve yoksulluğu derinleştiren bir girdabın içinde kendini bulduğu sonucu bize yoksulluk ile göç arasında nedensellik bağının hangisinden kaynaklandığı sorusunun cevabını bulmanın zor olduğunu göstermektedir. Yoksulluk mu göç mü? Hangisi hangisinin nedeni veya sonucu olduğu tartışmaları devam etmektedir.

1.2.4.5. Yerleşim Yeri ve Coğrafi Nedenler

Yoksulluk dinamik bir sosyal sorun olmakla beraber, netice itibariyle bir alansal problemdir. Birbirlerine sınırları olan iki köy, şehir, ülke hatta kıta sahası bazen bu kadar yakın olmakla beraber yoksulluk olgusunu farklı yaşamaktadırlar. Yukarıda sayılan bölgelerin birbirlerine yakınlığı göz önünde bulundurulursa, bir bölgenin aşırı fakir olması diğer bir bölgenin tam zıttı olabilmesi birden çok faktörün varlığı veya yokluğunun kanıtıdır.

Yoksulluk belli bölgelerde yoğunlaşabilir. Bu yoğunlaşmanın yaşandığı bölgelerde, bölgenin kendine yeni bir kimlik ile var olduğu ve ciddi sosyal değişimlerin yanında ekonomik anlamda da bir pozisyon kazandığı söz konusudur. Bu oluşan yeni bölgelerde fiziksel yapı genel itibari ile ciddi erozyonlara uğramaktadır. Bunlar; suç oranlarındaki artış, eğitim ve sağlık kalitesinin düşüklüğü, altyapının kötü durumda olması, ölüm oranlarının yüksekliği ve en önemlisi sosyal yardımlara olan bağımlılığın en üst seviyede olmasıdır. Tüm bunların yanında ciddi

bir sosyal bunalım olan etnik ayrıştırmaların bu bölgelerde alarm verecek düzeyde olmasıdır.⁶³

Ülkelerin bulundukları coğrafi konumları gereği avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Bu durum onların sahip oldukları yer altı ve yer üstü kaynaklarını etkilemektedir. Bunun sonucunda ülkelerin kaynaklara sahip olabilme oranları, onların zenginlik veya yoksulluk noktasında ne durumda olduklarını gösterecektir. Ülkeler arsında ve hatta aynı ülke sınırları içerisinde bölgeler arasında doğal kaynakların farklı oluşu ekonomik göstergeleri ve refah katsayısını etkileyerek yoksulluğun hangi seviyelerde olacağının önemli bir göstergesidir. Mesela birbirinden tamamen farklı toprak yapısına sahip olan iki bölgeyi ele alalım. Bu bölgelerin birinde toprağın aşırı verimli olduğu durum söz konusuysa, bir diğerrinin aşırı verimsiz oluşu bu bölgelerin istihdam yapısının birbirinden farklılık göstereceği sonucunu doğuracaktır. Verimli topraklarda ileri teknoloji ile yapılan tarım, bölge içinde yoksul olan bir kesimin istihdam edilerek yoksulluğunu azaltabilecek seviyelere gelebilmektedir. Ancak bu durum verimsiz arazileri sahip olan bölgeler için geçerli değildir.⁶⁴

1.3. Yoksulluğu Ölçme Yöntemleri

Bir sorunun tespitinden sonra yapılacak ilk işlerden bir tanesi bu sorunun şiddetini ölçmektir. Çünkü sorunun verdiği hasarın ne olduğu bilinmelidir ki çözüme uygun metot geliştirilebilsin. Yoksulluk toplumsal bir sorundur. Bu sorunun çözümü için atılacak adımlar disiplinli ve uygun bir zemin altında sonuç odaklı perspektif ile neticelendirilmelidir. Tüm bunlar için yoksulluğun nasıl ölçülmesi sorusu akla gelecektir. Yoksulluğu ölçmek için birçok yöntem geliştirilmiştir. Bunlar; kafa sayısı

⁶³ Doğan Bıçk, “Kentsel Yoksulluğun Kültüralist Okumaları”, Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Ed. Ömer Aytac ve Süleyman İlhan, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2013, s.146.

⁶⁴Norbert Henninger, Mapping and Geographic Analysis of Human Welfare and Poverty: Reviewand Assessment, Washington, USA: World ResourcesInstitute, 1988.

endeksi, sen yoksulluk, yoksulluk açığı endeksi, yoksulluk kişi açığı endeksi gibi daha da sayabileceğimiz yöntemlerdir.

1.3.1. Kafa Sayısı Endeksi (Head Count Index)

Yoksulluk ölçümlerinde en çok kullanılan endeks, kafa sayısı endeksidir. Bu endeks yoksulluğu ölçerken, yoksulluk sınırının altında kalan bireylerin toplam nüfusa oranlanmasıyla ortaya çıkan sonucu ifade etmektedir. Bu endeks yapısı ve kolay hesaplanması itibarıyla en sık kullanılan ve çok kolay bir şekilde anlaşılabilen bir yöntemdir. Çok sık kullanılmasının altında yatan en önemli unsur basit hesaplanabilir olduğudur.

Kafa sayım oranı(K), elde edilen toplam geliri yoksulluk sınırının altında kalan nüfusun(T) toplam nüfusa(N) oranı şeklinde matematiksel ifadelerle daha anlaşılır bir düzeye indirilebilir.⁶⁵

$$K = T / N$$

Kafa sayım endeksinin kolay ve anlaşılır olmasının diğer endekslere göre avantajlı olduğu açıktır. Ancak bu endeksin bazı dezavantajları söz konusudur. Bunlar; bu endeksin yoksul insan sayısını dikkate almaması ve gelir dağılımına karşı duyarsız olması olarak sayılabilir. Kafa sayımı oranının en büyük eksikliği ise; elde edilen oranın yoksulluk sınırı altındaki iki bireyi tam olarak farklarını tespit edememektedir. Yoksulluk sınırını hemen altındaki bir birey ile bu sınırın çok daha aşağılarında olan başka bir bireyin yoksulluğunu ölçmede yetersiz kalarak, yoksulluğun derecesini belirlemede güçlük çekmektedir.⁶⁶

Kafa sayımı oranında, yoksul olan bireylerin yoksulluk sınırı etrafında kümелendiği zaman dilimlerinde yoksulluk sınırındaki basit değişikliklerin meydana

⁶⁵Nyiwul Mabughi, ve SelimTarek, “ **Poverty as SocialDeprivation: A Survey**”, **Review of SocialEconomy**, Vol.64, No.2, 2006, ss. 181-204

⁶⁶Jonathan Haughton, ve ShahidurR. Khandker, **Handbook on PovertyandInequality**, Washington D.C., 2009, The World Bank, s. 67

gelmesi durumunda yoksulluk oranında ciddi değişikliklere sebep olabileceği bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu ölçek tartışmalı hale gelmekle beraber yetersiz olabildiği ortaya çıkmıştır.⁶⁷ Diğer bir ifade ile kafa sayımı endeksinin yetersiz kabul edilmesinde temel etken yoksulluğun ne derece şiddetli olduğu ve yoksulluğun dağılımının durumu ile ilgili yeteri düzeyde bilgi verememesidir. Bu endeks yoksulluğun ölçümü için en çok baz alınan yöntemlerin başında gelmesine rağmen daha çok yoksulluk sınırı altında kalan yoksul bireylerin oranlarında meydana gelen değişiklikleri yansıtmaktadır.

Kafa sayısı endeksinin en büyük eksikliğini bir örnek ile özetlemeye çalışalım. Yoksulluk sınırı altında olan iki bireyi ele aldığımızda bunlardan ilkinin yoksulluk sınırının hemen altında olan ve bu sınıra çok yakın bir birey olduğunu kabul edelim. Öte yandan diğer bir bireyi ele aldığımızda ise, bu bireyin yoksulluk sınırının çok çok alt kısımlarında olduğunu varsayalım. Karşılaştırılan iki birey kafa sayısı endeksi ile yoksulluklarının karşılaştırılması durumunda bunlar arasında bir fark olmayacaktır. Ancak gerçekte bu iki bireyin yaşam koşulları birbirinden çok farklı olmasına rağmen endeks bunları aynı düzeyde görebilmektedir. Bu da kafa sayımı endeksinin en büyük eksikliklerinden bir tanesidir.

1.3.2. Sen Endeksi

Sen endeksi Amartya Sen tarafından 1976 yılında geliştirilerek yoksulluğu ölçmek için kullanılan bir endekstir. Bu endeksin baz aldığı baz faktörler olmakla beraber, bu faktörler; yoksulluk oranı, yoksulluk açığı ve yoksul bireyler arasında meydana gelen gelir dağılımı gibi önemli verileri ele alarak yoksulluğu ölçmeye çalışmaktadır.⁶⁸ Yoksulluğu ölçen diğer bazı endeksler yetersiz kaldığı için Sen tarafından geliştirilen bu endeks yoksulluğu oluşturtan bireylerin sayısını, yoksulluğun ne kadar etkili olduğunu, yoksullar arasında gelir dağılımını kafa sayısı, gelir yetersizliği ve gini katsayısını belirli metotlar ile bir araya getirerek Tekdüzelik,

⁶⁷ Fikret Şenses, **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2013, s. 65

⁶⁸ Feride Doğaner Gönel, **Kalkınma Ekonomisi**, 1. Baskı, Elif Yayınevi, Ankara, ss.38-39

Odak ve Destekleme aksiyomu meydana getirmiştir. Şimdi bu üç aksiyomun ne olduğunu ifade edelim.

Odak aksiyomu yoksulluğu bazı şartlara bağlayarak bir ölçüt ortaya koymuştur. Buna göre; yoksulluğun ölçütü sadece yoksulluğu oluşturan bireylerin gelirlerine bağlı olacaktır. Öte yandan bu grup içinde olmayan diğer bir ifade ile yoksul olmayanların elde ettikleri gelirleri ve bu gelirde herhangi bir farklılık kapsam dışı olarak görülmüştür.⁶⁹

Tekdüzelik aksiyomu da aynı odak aksiyomu gibi bazı faktörlerin meydana gelmesi veya gelmemesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu aksiyoma göre; zaman içerisinde yoksul olan bireylerin gelirlerinde artış veya azalış meydana gelebilmektedir. Eğer yoksul bireylerin gelirlerinde bir düşüş meydana gelmişse genel yoksulluk endeksi de artmış olacaktır. Yoksulluk açığı veya gelir yetersizliği endeksi tekdüzelik aksiyomu ile tutarlılık göstermektedir. Ancak kafa sayısı endeksi ve gini katsayısı tekdüzelik aksiyomunun istediği şartları yerine getirememektedir.

Son olarak aktarım aksiyomunu ele alalım. Bu aksiyom gelir dağılımı ile ilgilenmekle beraber yoksul bir hanehalkından başka bir yoksul hanehalkına transfer edilen gelir aktarımlarını önemsemektedir. Böylece kendinden aktarım yapılan hanehalkı daha fakirleşirken, kendisine aktarım yapılan hanehalkı daha zenginleşecektir. Bu durum aynı zamanda yoksulluğu daha da derinleştirebilecek mekanizmalar içermektedir. Olumsuz aktarım ile birlikte yoksulluk endeksinde bir artış olması mümkün görünecektir. Kafa sayısı ve gelir yetersizliği endeksi bu aksiyoma ait özellikleri taşımazken, gini katsayısı bu aksiyoma ait özellikleri taşımaktadır.⁷⁰

Yoksulluğu ölçmeyi hedefleyen yöntemlerden bir tanesi olan Sen endeksi, yoksul sayısını azaltmayı hedef bilen ve yoksulluğu azaltıcı dinamikleri benimseyen politikalara belli bir seviyeye kadar eğim göstermektedir. Bu endeks bilhassa kafa

⁶⁹ R. Dumanlı, **Yoksulluk ve Türkiye’deki Boyutları**, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2449, Ankara, s.35

⁷⁰ Dumanlı, **a.g.e.**, s.35

sayısı endeksinde var olan pozitif oluşumlardan farklı olarak, gelir yetersizliğindeki azalmalar ve yoksulların kendi aralarında meydana gelen gelir dağılımlarına daha fazla cevap aramaktadır.

1.3.3. Yoksulluk Açığı Endeksi

Yoksulluk ölçümlerinde kullanılan bir başka endeks yoksulluk açığı endeksidir. Bu endeks yoksulluğun derinliği ölçmeyi hedeflerken, aynı zamanda yoksul olan bireylerin elde ettikleri gelirleri yoksulluk çizgisinden uzaklığının ortalamasının var olan bir başka parametre olan yoksulluk çizgisine oranı olarak belirler. Yoksulluk açığı endeksinin temel mantığı belirlenen bir noktadan uzaklaştıkça bireylerin yoksulluğunun derinleştiğini ifade eder. Diğer bir deyişle yoksulluk açığı bir mesafeden hareketle bir ölçüt ortaya koymaktadır. Bu mesafeyi ise belirleyen bazı unsurlar vardır. Bunlar; yoksulluk sınırı ve bireyin elde ettiği kişisel geliri olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer bu iki unsur arasındaki fark giderek artış trendini sürdürüyorsa bu durum mevcut olan ekonomi ve sosyal hayatta yoksulluğun giderek derinleştiğini göstermektedir. Artan bu yoksulluk hissedilme şiddetini de arttırabilecek bir düzeye erişecektir.⁷¹

Yoksulluk açığı endeksinin kullanılmasının bazı avantajları ile birlikte yoksullara ulaşmak ve onların hangi ihtiyaçlarının hangi oranda destek ile karşılanabileceği durumunu politika yapıcılara kolaylaştıracaktır. Bu endeks yoksul olan bireylerin yoksulluk sınırının ne kadar altında olduklarını, konumlarının yoksulluk sınırına yaklaştığını mı yoksa giderek bu sınırdan uzaklaşıldığını mı gösterebilmektedir. Aynı zamanda yoksul olan tüm bireylerin yoksulluk sınırı altında olan konumlarını tespit etmekle kalmayıp aynı zamanda bu konumlarını yoksulluk sınırının üstüne çıkartmak için yoksulların destekleme miktarlarını ölçerek onların dereceleri hakkında bilgi sahibi olunulmasını sağlar. Eğer bu yoksulluk sınırı altında

⁷¹RajNallari ve Breda Griffith, UnderstandingGrowthandPoverty, Washington D.C, **The World Bank**, E- Book

kalan bireyler sosyal yardım vb. olanaklar ile yaşam koşullarının iyileştirildiği ve nihayetinde yoksulluk sınırının üstünde bir yerde konumlanacak olursa, yoksulluk sınırının altında kalan diğer bireylerin bu sınıra yaklaşması zorlaşacaktır. Çünkü bu sınırın üstüne çıkan bireyler yoksulluk sınırının ortalamasını arttıracakları için bu sınırın altında kalanlar ile aralarında mesafeyi arttıracaklardır.

Yoksulluk açığının ölçümleri sonunda var olan yoksulluk sınırı altındaki yoksullara hangi miktar ve oranda yardım yapılacağı tespit edilebilmektedir. Bu tespit ile birlikte yoksul olan bireylerin durum analizi yapılması ve onların hangi miktarda gelir transferi payından faydalanabileceğinin cevabı ortaya çıkmış olacaktır. Bu durumun politika yapıcılar için önemli bir gösterge olacağı yadsınamaz bir gerçekliktir. Çünkü hangi yoksula ne oranda yardım yapılacağı ve yardımlar sonunda verimlilik esaslı nasıl bir denklem ortaya çıkacağını önceden elde etme imkanına kavuşacaklardır. Bu da etkin bir sosyal devlet mekanizmasının olmazsa olmazlarından bir tanesidir.

Yoksulluk açığının avantajları olduğu gibi dezavantajları da söz konusudur. Bunlar; tıpkı kafa sayım oranında var olan yoksulluk sınırı altındaki bireylerin arasındaki gelir dağılımını ihmal edilmesi gibidir. Öte yandan bu endeks aynı zamanda yoksul sayının ne kadar olduğunu da ihmal etmektedir.

1.3.4. Foster, Greer ve Thorbecke (Fgt) Endeksi

Yoksulluğu ölçen yöntemleri sıralarken bunların avantaj ve dezavantajlarının da olduğunu ifade ettik. Bu noktadan hareketle yoksulluk ölçüm yöntemlerinden en önemlisinin ve en çok katkı sunanın FGT endeksi olduğu söylenebilir. FGT endeksi kapsamlı araştırmalarının yanı sıra önceki açıklamaya çalıştığımız endekslere yapılan eleştirileri gidermeye yönelik ciddi katkılar sunarak önemli aşamalar kaydetmiştir. Bu endeksin en temel göstergesi farklı gruplar arasındaki yoksulluğun ne denli etkili olduğunu ve bu etkiyi karşılaştırılabilmesidir. Yoksulluğu tüm katmanlar üzerinde değil de, farklı coğrafya bölgelerinde mevcut olan farklı aile yapılarının karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu karşılaştırma ile alt gelir gruplarını

birbirinden ayırabilmekte ve yoksulluk tespitini daha sağlam zeminler üstünde yapabilmektedir. Tüm bunlardan dolayı FGT endeksi çok sık kullanılan bir yoksulluk ölçüt mekanizmasıdır.⁷²

FGT endeksi yapısı itibari ile daha gerçekçi bir tablo sunabilmektedir. Bölgeler arası karşılaştırma yoksulluğun ne denli etkili olduğu ve ne düzeyde olduğu hakkında daha gerçekçidir. Ayrıca ailelerin yapısının yoksulluğu hesaplamada çok önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Mesela Ege Bölgesinde yaşayan bir aile ile Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan bir ailenin birbirinden hem ekonomik hem de sosyal açıdan birbirinden farklı olabildiği bir coğrafya gerçeğidir. Bununla birlikte sosyal hayata bakış açılarındaki farklılık o aile tiplerinin yoksulluğu nasıl görebildiklerini ifade eder. Gelişmiş bir bölgede yaşayan aile bireylerin sinema kültürü az gelişmiş bölgelerde yaşayan aile bireylerine göre daha yoğundur. Biri için sinemaya gitmek sıradan bir durum olarak görülürken, bir diğer aile için bu durum lüks bir yaşam tarzıdır. Aynı zamanda bu örnek ailelerin yoksulluğa bakış açılarını ele vermektedir. Durum tespiti için asıl mesele bireylerin istek şiddetlerine erişip erişememe niteliğidir.

FGT endeksini biraz daha detaylandırırsak; Foster, Greer ve Thorbecke tarafından 1984 yılında geliştirilmiştir. En önemli özelliği daha önce de ifade ettiğimiz gibi kendinden önce var olan endekslerin noksanlarını kapatmak olmuştur. Bu endeks ile yapılan yoksulluk ölçümlerinde belirlenen kitlelerin kesin bir şekilde birbirinden ayrılması söz konusudur. Bununla birlikte ayrılan kitleler farklı sosyoekonomik veya bölgesel gruplar halinde ayrıştırılmıştır. Sonrasında bu ayrılan gruplar üzerinde ölçümler yapılmakta ve yoksulluk oranları tespit edilebilmektedir. Nihayetinde alt grupların nüfus oranları bir sepette ağırlandırılarak elde edilen toplamın, toplam yoksulluk oranı olarak sonuçlandırılmıştır. FGT endeksinde ayrıca fayda analizi de yapılabilmektedir. Bu endeks bölüşümün nasıl yapılacağı sorununa duyarlıdır. Yoksulluk sınırı altında kalan bireylerin her hangi bir sebepten dolayı

⁷²Tüsiad, **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB ile Karşılaştırma**, İstanbul, Tüsiad-T/ 2000-12, Aralık, s. 101

gelirlerinde bir artış olması halinde diğer gelir gruplarına oranla daha yüksek bir marjinal fayda sağlayacağı yaklaşımını savunmaktadır.

1.4. Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk

1.4.1. Dünya’da Yoksulluğun Görünümü

Yoksulluk dünya gündeminde son iki yüz yıldır üzerinde hep tartışılan bir konu olmuştur. Yoksulluğun küresel bir sorun olarak dünya genelinde yıllar itibariyle rakamsal olarak azaldığını görmek mümkünse de halen dünya genelinde 900 milyona yakın insan aşırı yoksulluk sınırının altında yaşamını sürdürmektedir. Yapılan araştırmalar yoksulluğun en çok çocukları etkilediğini göstermektedir. Öyle ki, araştırmalar neredeyse her yıl 100 milyondan fazla çocuğun yetersiz beslenme sonucu gelişim problemi yaşadığını ve hatta hayatını kaybettiğini göstermektedir. Zengin ülkelerde bile milyonlarca insan yoksulluk ve sefaletle mücadele etmektedir. Yaşamsal önem taşıyan temiz suya erişemeyen ve bu sebeple hastalanan insan sayısı neredeyse her yıl 842 bin kadardır. Yoksulluk ve sefalet içerisinde hayatta kalmaya çalışan milyarlarca insan temel haklardan mahsun kalmaktadır.

Tablo 1.4. Günlük 1,9 \$’dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus Sayısı ve Yoksul Nüfus Oranı

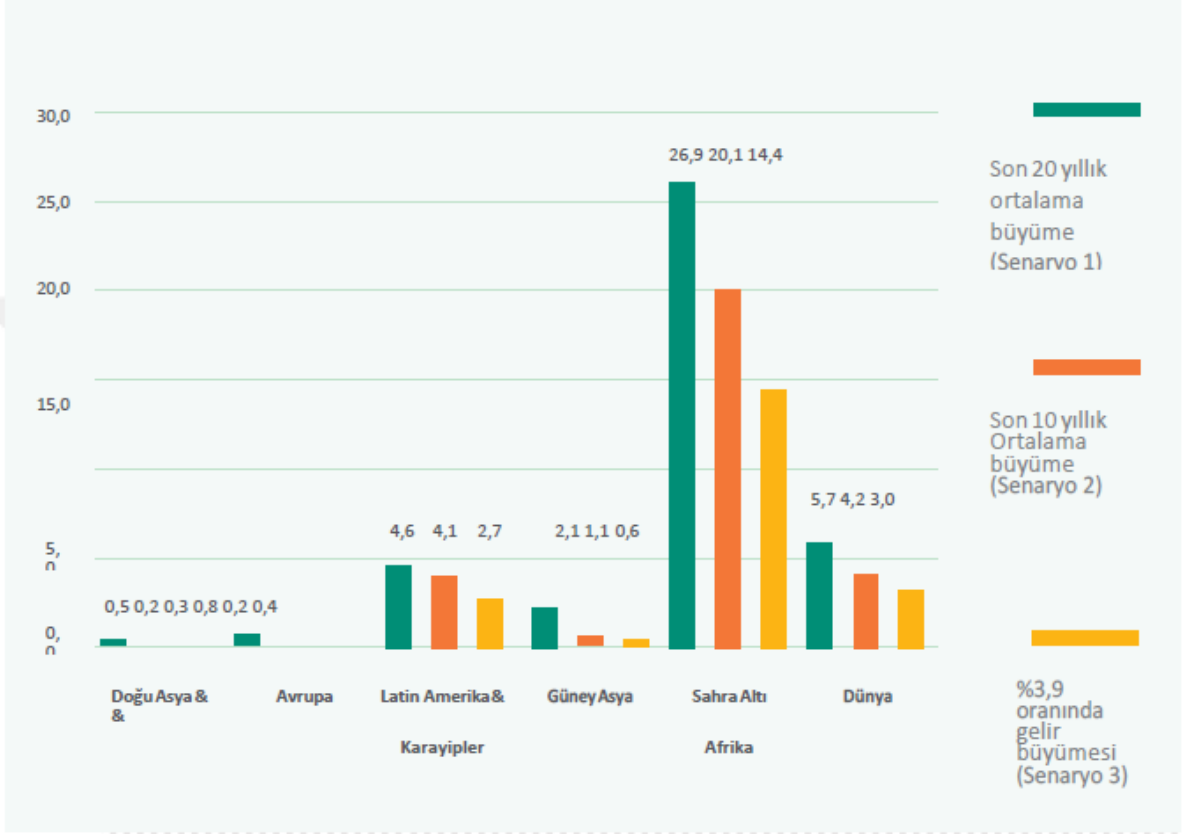
Bölge	1990	1996	1999	2002	2005	2008	2010	2015
Doğu Asya & Pasifik	60,6	39,6	37,5	29,2	18,6	15,0	11,2	4,1
Avrupa & Merkezî Asya	1,9	7,0	7,8	6,2	5,5	3,1	2,8	1,7
Latin Amerika & Karayipler	15,5	14,1	13,9	13,2	9,9	7,1	6,5	5,6
Ortadoğu & Kuzey Afrika	6,0	6,1	4,2	-	3,3	2,7	-	-
Güney Asya	50,7	42,9	-	40,8	35,0	32,1	27,2	13,5
Sahra Altı Afrika	56,8	58,5	58,0	57,1	50,5	47,8	46,1	35,2
Dünya	36,9	29,8	29,1	26,3	20,9	18,7	16,3	9,6
Bölge	1990	1996	1999	2002	2005	2008	2010	2015
Doğu Asya & Pasifik	995,5	704,5	689,4	552,7	361,2	296,9	225,7	82,6
Avrupa & Merkezî Asya	8,8	32,8	36,8	29,2	25,7	14,6	13,2	4,4
Latin Amerika & Karayipler	68,0	69,0	71,1	70,5	55,1	41,1	38,1	29,7
Ortadoğu & Kuzey Afrika	13,5	15,7	11,3	-	10,1	8,6	-	-
Güney Asya	574,9	550,3	-	583,0	523,9	501,5	437,2	231,3
Sahra Altı Afrika	287,6	349,3	374,6	399,0	381,7	391,5	398,3	347,1
Dünya	1.948,4	1.721,2	1.751,5	1.645,1	1.357,7	1.253,9	1.119,8	702,1

Kaynak:PovcalNet (An Online Analysis Toolfor Global PovertyMonitoring)

Tablo 1.4’te bölgeler itibariyle günde 1,9 \$’dan daha az gelirle yaşayan yoksul nüfus sayısı ve yoksul nüfus oranı gösterilmektedir. Tabloya göre, açlık sınırında yaşayan bireylerin sayılarının yıllar itibariyle azaldığı görülmektedir. Özellikle dünya ortalamasına bakıldığında, 1990-2015 döneminde yoksulluk oranlarında ortalama bir azalma gözlemlenmektedir. Dünya’nın en yoksul bölgesi olan Kuzey Afrika da bile yıllar itibariyle yoksulluk oranlarında bir azalma görülmektedir. Belirlenen dönem içerisinde yoksulluk oranındaki değişimin en az olduğu bölge ise Avrupa ve Merkezi Asya’dır. Yoksulluk oranının bu bölgede az

olmasının bir nedeni, bölge içerisinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülke sayısının fazla olması ve birliğe dahil ülkelerin ortak bir politika ile yöneltilerek gelişme göstermesidir. Yoksulluk oranının en fazla olduğu bölge ise Sahra Altı Afrikadır. Bu bölgenin yoksulluk oranının oldukça fazla olmasının temel sebeplerin başında bölgede az gelişmiş ülke sayısının fazla olması ve ekonomik faaliyet gösterecek devletlerin sayısının az olması gibi nedenler sayılabilir. Genel olarak dünyada 2015 yılında % 9,6 olan yoksulluk ortalamasının üstündeki devletlerin yoksullukla mücadelede etkin bir yol çizmesi gerekmekte. Ayrıca uluslararası kuruluşların bu bölgedeki devletlerle etkin bir yol haritası çizerek devletlere yoksullukla mücadele konusunda yardımcı olmaları gerekmektedir.

Tablo 1.5. 2030 Yılı Tahmini Yoksulluk Oranları

Kaynak:2030 Yılı Tahmini Yoksulluk Oranları, Dünya Bankası, 2018

Yukarıda Dünya Bankası'nın 2030 yılına ait tahmini yoksulluk göstergelerini içeren bazı oranlar grafik halinde sunulmuştur. Bu araştırmada kullanılan parametre büyüme oranı ile farklı coğrafyalarda gelecekte yoksulluğun hangi noktada olacağı tespit edilmeye çalışılmıştır. 20 yıllık süre içerisinde ülkelerin büyüme göstergesi oranları ele alındığında yoksulluk oranlarının ne noktada olacağı hususu bizlere bazı sonuçlar vermektedir. 2030 yılında var olması beklenen dünya genelindeki yoksulluk oranı %5.7 olacaktır.

Yoksulluk oranlarının ilerleyen yıllarda nasıl bir yol alacağını tahmini dışında Dünya Bankası'nın belirlemiş olduğu günde 1 \$, 1.25 \$ ve 2 \$ yoksulluk sınırının 1990-2020 dönemine ait dünyanın belli başlı bölgeleri arasındaki bölgesel dağılımlarına da yer verilmiştir. Araştırmada yoksulluk oranları ve yoksul kişi sayıları dikkate alınarak yoksulluğun hangi seviyelerde gerçekleşeceği incelenmiştir.

Çalışmada ayrıca birbirini takip eden yıllardan hareketle 2020 yılına ait tahmini değerlere de yer verilmiştir. Bu göstergeleri yansıtan tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 1.6. Dünya'nın Değişik Bölgelerinde Günde 1.25 \$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus ve Yoksulluk Oranları

Bölge	Yoksul Nüfus Sayısı (Bin)			
	1990	2005	2015	2020f
D.Asya ve Pasifik	873	317	120	83
Çin	683	208	70	56
Avrupa ve Merkezi Asya	9	16	7	5
Latin Amerika ve Karayipler	50	45	30	27
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	10	11	6	6
Güney Asya	579	595	388	352
Hindistan	435	456	295	268
Alt Sahra Afrikası	296	387	366	352
Toplam	1,817	1,371	918	856

Bölge	Yoksulluk Oranları			
	1990	2005	2015	2020f
D.Asya ve Pasifik	54.7	16.8	5.9	4.0
Çin	60.2	15.9	5.1	4.0
Avrupa ve Merkezi Asya	2.0	3.7	1,7	1.2
Latin Amerika ve Karayipler	11.3	8.2	5.0	4.3
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	4.3	3.6	1.8	1.5
Güney Asya	51.7	40.3	22.8	19.4
Hindistan	51.3	42.6	23.6	20.3
Alt Sahra Afrikası	57.6	50.9	38.0	32.8
Toplam	41.7	25.2	15.0	12.8

Kaynak: PovcalNet, 2015

Tablo 1. 6'ya göre, 1990-2015 arası dönemde dünyada yoksulluk oranlarının belirgin oranlarda azaldığı gözlemlenmektedir. Bilhassa Pasifik ve Doğu Asya'nın 1990 yılında yaklaşık %54.7 olarak gözlemlenen yoksulluk oranını, 2015'te %5.9'lara kadar düşürmesi dikkat çekmektedir. Çin'in bu büyük başarısının

arkasında uyguladığı politikaların etkinliği ve gelişmiş bir ekonomiye sahip olması gibi oldukça önemli avantajlara sahip olması yatmaktadır.

2020 yılının öngörüsüne bakıldığında dünya çapında yoksulluk oranının düşeceği, 2015'te %15 olan bu seviyesinin, %12.8'e ineceği tahmin edilmektedir.

Tablo 1.7. Günde 2\$'dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Nüfus ve Yoksulluk Oranları

Yoksul Nüfus Sayısı (Bin)				
Bölge	1990	2005	2015f*	2020f*
D.Asya&Pasifik	1,274	730	394	299
Çin	961	473	220	168
Avrupa&Merkezi Asya	32	39	22	18
Latin Amerika&Karayipler	86	91	67	62
Orta Doğu&Kuzey Afrika	44	52	30	26
Güney Asya	926	1.091	973	926
Hindistan	702	828	728	686
Alt Sahra Afrikası	391	555	574	595
Toplam	2,754	2,557	2,060	1,926

Yoksulluk Oranı				
Bölge	1990	2005	2015f*	2020f*
D.Asya&Pasifik	79.8	38.7	19.4	14.3
Çin	84.6	36.3	16.0	12.0
Avrupa&Merkezi Asya	6.9	8.9	5.0	4.1
Latin Amerika&Karayipler	19.7	16.6	11.1	9.7
Orta Doğu&Kuzey Afrika	19.7	16.9	8.3	6.6
Güney Asya	82.7	73.9	57.0	51.0
Hindistan	82.6	75.6	58.3	51.9
Alt Sahra Afrikası	76.2	73.0	59.6	55.4
Toplam	63.2	47.0	33.7	29.8

Kaynak: PovcalNet, 2015

Tablo 1.7 1990-2020 yıllarını kapsayan dönemde günde 2 dolardan az yaşayan insan sayısının yıllar itibariyle azalacağını göstermektedir. 2005 yılında dünyada 2.557 milyon insan günde 2 dolarlık yoksulluk sınırının altında yaşarken, bu sayının 2020 yılında 1,926 milyona gerileyeceği tahmin edilmektedir.

1990 yılında iki dolarlık yoksulluk çizgisi bazında yoksulluk oranının en fazla yaşandığı bölge %82.7 gibi bir oranla Güney Asya idi. Bu bölgenin ardından en fazla yoksulluk oranının sırasıyla Doğu Asya&Pasifik (%79.8), Alt Sahra Afrikası(%76.2), Latin Amerika&Karayipler (%19.7), Orta Doğu&Kuzey Afrika (%19.7), Avrupa&Merkezi Asya (%6.9)' da yaşandığı görülmektedir.

Günde 2 doların altında yaşayan yoksul oranına bakıldığında yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölge Doğu Asya Pasifik bölgesidir. Bu sıralamayı Güney Asya takip etmektedir. Güney Asya'nın 1990 yılındaki yoksulluk oranını 2020 yılında düşüreceği öngörülmektedir. 2005 yılından 2020 yılına bakıldığında bölgelerde genel itibari ile yoksullukla mücadelede uygulanan politikaların başarılı sonuçlar verdiği ve yıllar bazında yoksul insan sayısının azaldığı görülmektedir. Özellikle 2005 yılında Çin'in yoksulluk oranını yaklaşık yarıya (%38.7) düşürerek büyük bir başarı gösterdiği söylenebilir. Günde 2 dolarlık yoksulluk oranının bu bölgede, 2020 yılında %14.3 düşmesi tahmin edilmektedir.

1.4.2. Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü

Türkiye’de yoksulluk sınırının ve yoksulluk oranlarının hesaplanması gelir veya harcama göstergeleri kullanılarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılmaktadır. Yoksulluk çalışmalarının temel verisini oluşturan, bireylerin gelir ve harcama durumlarının araştırıldığı gelir ve tüketim harcamaları araştırmalarıdır. 1987 yılında ilk kez TÜİK tarafından Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi yapılmıştır. Daha sonraki çalışma ise 1994 yılında yapılmış, 2002 yılından sonra ise her yıl düzenli yapılmaya başlanmıştır. Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi ile her ay hane halkının değişen harcamaları, gelirleri baz alınarak ve hane halkına çeşitli sorular sorularak verilen cevaplar doğrultusunda bilgiler elde edilmiştir. Sorular kişilerin gelir durumları, sermaye, mülk gelirleri, aylıkları gibi çeşitli sorulardan oluşmaktadır. 2006 yılında ise AB uyum yasası gereği panel anket yönteminin

kullanıldığı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması kullanılmaya başlanılmıştır. Uygulama ile yaşam koşulu, gelir dağılımı, dışlanmışlık gibi alanlardan veri türetmek hedeflenmektedir.

Tablo 1.8. Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fertlerin Yoksulluk Oranları

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı (%)									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gıda Yoksulluğu (açlık)	0,74	0,48	0,54	0,48	-	-	-	-	-	-
Yoksulluk (gıda+gıda dışı)	17,81	17,79	17,11	18,08	-	-	-	-	-	-
Kişi Başı Günlük 1\$'ın Altı	0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kişi Başı Günlük 2,15 \$'ın Altı	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,03	0,06
Kişi Başı Günlük 4,3 \$'ın Altı	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	1,62	1,58

Kaynak: Tüik, 2015

Tüik, yoksulluk verilerini 2002-2009 yılından bu yana her yıl aralıksız yayınlamakta ancak 2009 sonrası dönemde metodolojik revizyon sebebiyle yoksulluk istatistikleri hesaplanamamaktadır. Tablo 1.8'e göre, Türkiye'de en temel insani ihtiyaçlarını bile karşılayamayan yoksul oranı 2006 da %0.74 iken bu oran yıllar itibariyle azalarak 2009'da %0.48 olarak gerçekleşmiştir. Temel ihtiyaçların da baz alındığı yoksulluk oranında ise 2009 yılında 2008 yılına kıyasla artış görülmektedir. Zira, bu oran 2008'da %17.11 iken 2009 da %18.08 olarak gerçekleşmiştir. Dünya Bansı'nın ölçümü olarak belirlenen kişi başı günlük 2.15 doların altında yaşayan yoksul nüfus oranında 2006-2015 yılları arasında büyük oranda azalmalar meydana gelmiş, 2006 yılında %1,41 olan yoksulluk oranı 2015

yılında %0.06'ya gerilemiştir. Günlük geliri 1 ABD dolarının altında olan nüfus ise 2006 yılından bu yana bulunmamaktadır.

Tablo 1.9. Tutarlı Zaman Serisi Verilerine Göre Türkiye'nin İGE Eğilimleri

Yıllar	Doğuşta beklenen yaşam süresi	Beklenen öğrenim süresi	Ortalama öğrenim süresi	Kişi başına GSMH (2011 SGP Dolar)
1990	64,3	8,9	4,5	10.494
1995	67,0	9,6	4,8	11.317
2000	70,0	11,1	5,5	12.815
2005	72,5	11,9	6,0	14.976
2010	74,2	13,8	7,2	16.482
2011	74,4	14,3	7,4	17.630
2012	74,7	14,4	7,6	17.703
2013	75,0	14,5	7,7	18.074
2014	75,3	14,5	7,9	18.312
2015	75,5	14,6	7,9	18.705

Kaynak: UNDP, 2016

Türkiye'nin 1990-2015 dönemine ait tutarlı zaman serisi verilerine göre İGE eğilimleri Tablo 9'da gösterilmiştir. Veriler incelendiğinde Türkiye'nin eğitim, sağlık ve gelir endeksinden oluşan İGE değerinde yıllar itibari ile sürekli bir artış gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Ancak İGE sıralamasında bazı dönemlerde ülke değerlendirmesine performansı yüksek ülkelerin katılmasıyla sıralamada geri kalındığı dönemler de görülmektedir.

2010 yılında Türkiye'nin puanı 0.722'dir. Bu değerle Türkiye, dünya sıralamasında 90. sırada yer almıştır. Tablo'ya göre Türkiye'nin doğumda yaşam beklentisi 2015 yılında 75.5 yıl; beklenen öğrenim süresi 14.6 yıl; ortalama öğrenim süresi 7.9 yıl olarak gerçekleşmiştir. Kişi başına düşen milli gelir ise 18.705 (SGP Dolar) dır. Türkiye 1990-2015 döneminde doğumda yaşam beklentisinde 11.2 yıl, ortalama eğitim süresinde 3.7 yıl, beklenen öğrenim süresinde 5.7 yıl artış göstermiştir.

Hızlı gelişen ilk 8 ÷lke arasına giren Türkiye'nin çok yüksek insani gelişme gösteren ÷lke kategorisinde yer alabilmesi için devletin eğitim ve sağlık alanında uygulayacağı politikaların etkinliği önem taşıyacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL YARDIMLAR VE TRANSFER HARCAMALARININ KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ, ÖZELLİKLERİ VE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1. Sosyal Politika

İleri toplumların yaşam standartlarının belirli bir çizgide stabil olması ile birlikte kendi yaşam çevrelerinin sosyal politika⁷³ ile daha anlaşılır bir düzeye ulaşması ve bu soyut ancak temel değer olarak görülen kavramın daha da önem kazandığı bir zaman dilimi içinde süregelen durum tespittir. Sosyal politika kavramının zaman içinde değişebilen ve kendini yenileyebilen sistematik literatürün dışına çıkması, onun objektif bir tanımlama ile karşımıza çıkmasını engellemektedir.⁷⁴

Sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan ve zaman içinde değişik kalıplarla günümüze kadar gelen, en önemlisi bilimsel bir sürecin parçası olarak son safhada kendini kabullendiren sosyal politika, özellikle emek-sermaye denkleminin ortaya koyduğu bir sonucun zaman içinde farklı şablonların altında bir dönüşüme uğrayarak güncelliğini koruması bir nihayettir. Sosyal politikayı ‘‘Sosyal sınıfların hareketleri, tezatları ve mücadeleleri karşısında devleti ve hukuk düzenini ayakta tutmaya ve idame etmeye matuf bir siyaset’’ olarak tanımlamıştır, Kessler.⁷⁵ Sanayi devrimi ile birlikte çalışma hayatındaki önemli değişiklikler birçok alanı etkilediği gibi içtimai hayata da tesir etmiştir. En önemlisi sosyal politikanın ‘‘emek’’ dinamizmi ile birlikte gelişen bir yapıya bürünmesine neden olmuştur.

⁷³ Cahit Talas, *Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*, Ankara, Bilgi Yay., 1992, s. 12.

⁷⁴Ö.Z. Altan, *Sosyal Politika Dersleri*, Eskişehir, Anadolu Ü. Yay., No:1592, 2004, s.2.

⁷⁵Gerhard Kessler, *İçtimai Siyaset*, İstanbul, 1948, s. 12.

Sosyal politika kavramını tanımlamanın zorluklarının yanında başka disiplinler ile ilişkisinin ne boyutta olduğunu ve sınırlarının nerede kesiştiğinin bilinmesi oldukça zor bir çalışma sahasıdır. Bu kavramın kapsamı, niteliği, uygulama alanları ve en önemlisi zaman boyutu açısından farklı tanımlamalar ile sürekli değişebilen bir yapıda olması standart bir disiplin haline gelmesini engellemiştir. Özellikle zaman ve mekan kavramlarının karşısında farklı farklı tanımlamalar ile karşımıza çıkması, bu kavramın genele yayılmış bir ‘‘ doğal tanım’’ eksikliğini ortaya koymaktadır. Örneğin; Anglo-Sakson kültüründe sosyal politika genellikle eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, sosyal güvenlik gibi temel ihtiyaç listesi ile karşımıza çıkmaktadır. Başka bir bölge olan Kıta Avrupası’nda sosyal politika kavramı emek piyasasına ilişkin kurumları ve işçi hakları, sosyal pozisyonları ele almaktadır.⁷⁶ Bu iki alanın karşılaştırılması bize sosyal politikanın mekansal bakış açısı farklılıklarını taşıdığını göstermektedir. Bu duruma zaman kavramının eklenmesi ile birlikte sosyal politika kavramının tanımsal olarak geçişkenlik seviyesini gösterebilmektedir.

Sosyal politika kavramının tanım kısmının çoklu bir alan analizi ile birlikte yeterince net bir ifadeye kavuşturulamaması, bu kavramın toplum bazlı birey ve grupların nedensellik-çözümleme denkleminde farklı argümanların kullanılmak istenilmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile ortaya çıkan bir toplumsal nedenin yarattığı olumsuz durumun yapılandırılması, tamir edilmek istenilmesi ‘‘sosyal politika’’nın sahasına girecektir. Tamir edilmek istenen durumun hangi yol ve yöntemler ile ele alınacağı esas sorunun çözümü için önemlidir. Bireylerin, grupların veya alt oluşumların değer yargıları, kültürleri, gelenekleri gibi toplumu var eden temel değerler bu durumun hangi araçlar ile nasıl çözülebileceğini bizlere gösterecektir.⁷⁷

⁷⁶ Mark Kleinman, **Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim**’, Sosyal Politika Yazıları, Der: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, Çev. Burcu Çakar, Utku Balaban, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.159.

⁷⁷ Angus Erskine, ‘‘ **The Approaches and Methods of Social Policy**’’, The Student’s Companion to Social Policy, Ed: P. Alcock; A. Erskine; M. May, Blackwell Publishing, 2003, pp. 11-12.

Sosyal politika kavramını dar ve geniş anlamda ele almak, diğer bir ifade ile tarihsel dönüşümün oluşturduğu kavram ekseninin değiştiği durumu arz etmek yararlı olacaktır. Dar anlamı ile sosyal politika; devletin faaliyetlerinin yanında belli başlı bazı gruplara yönelik faaliyetler sürdürülüyorsa bunun bu kavramın dar çerçevede boyut kazandığını ifade edebiliriz.⁷⁸ Özellikle endüstri devrimi ile baş gösteren emek- sermaye denkleminde işçi sorunlarının çözümü için belirli bir uğraş içinde olan sosyal politika anlayışı, ifade edilen dar anlamda ve belli bazı grupları kapsayan faaliyetler barındırması, dar anlamda sosyal politikaya iyi bir örnektir.⁷⁹ Sosyal politika, sürekli değişen ve yeni eksenler ile karşımıza çıkan sosyal olayların sonucunda ivme kazanabilen ve kendine alan açabilen canlı bir kavramdır. Buradan hareketle, günümüz dünyasına kadar gelen tüm sosyal olayların kendine yeni neden-sonuç denkleminde yer edindiği yadsınamaz bir gerçektir. Sosyal politika sürekli değişmekle birlikte kendisini güncelleyerek var olabilmeyi başarmıştır. Bu değişimler; çalışma koşulları, yaşlı ve çocukların kendilerine yetememeleri, engelliler, dul kadınlar, muhtaçlar gibi daha birçok sayamadığımız durumun hukukilik kazanması ile birlikte devlet mekanizmasının kendine bu konularda yeni görevler yüklenmesi sürecini ortaya çıkararak geniş anlamda sosyal politikanın nereye vardığını ortaya koymaktadır.⁸⁰

2.1.1. ‘ Sosyal Politika’ Kavramının Tarihçesi

Sosyal politika kavramı tanımsal bir netlik ve içerik açısından belirli bir çizgiye oturtulamadığı gibi, üzerinde mutabık kalınan bir tanımlamayı da edinememiştir. Bu durumun arka planı ve tarihsel süreç içerisindeki sosyo-ekonomik devinimler bu durumun nedenleri arasında gösterilebilmektedir. Bu kavramın özgün bir kalıba dökülememesinin hem Türkçe’ye entegre edilişindeki teknik terimsel bazı

⁷⁸ Cahit Talas, **Toplumsal Politika**, Ankara, İmge Kitabevi, 1990, s.31.

⁷⁹ Sami Güven, **Sosyal Politikanın Temelleri**, 3. Baskı, Bursa, Ezgi Kitapevi, 2001, s. 13.

⁸⁰ Talas, **Türkiye’nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**, Ankara, Bilgi Yay., 1992, s. 13

sıkıntılarının var oluşu hem de literatür ölçeğinde dinamik bir yapıya sahip olmasının etkilerinin neden olduğu söylenebilir.⁸¹

“Sosyal politika” kavramı kelime oluşumu açıdan tarihsel süreç içerisinde ilk defa Almanya’da kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım 19. Yüzyılın ortalarından başlayarak yeni bir sosyo-ekonomik değişimle içeriğinin sürekli değişebilen bir kavramsal mekanizmaya dönüştüğü durum olarak ortaya çıkmıştır. İlk olarak Almanya’da kullanılan bu kavram “sozialpolitik”⁸²olarak kendini devam ettirmekle beraber ilerleyen yıllarda 1911’de Alman Otto v. Zwiedineck-Südenhorst’un kaleme aldığı “Sosyal Politika” adlı yayını ile bu kavram bir bilim haline gelmiştir.⁸³

Sosyal politika terimi bir bilim haline gelmesine öncülük eden Alman literatüründen sonra Türkiye’de de dinamik yapısı itibari ile farklı bir jargon ile karşımıza çıkmaktadır. İlk defa “Yeni Mecmua” da “Siyaset-i İctimaiye” adı altında kendine yer bulabilmiştir.⁸⁴ Bu durum ülkedeki ilim insanlarının hangi ülke veya ülkelerden etkilendiği hususu ile birlikte farklı isimler adı altında karşımıza çıkabilmektedir. Fransız ekolünden etkilenen ilim insanları bu kavramı, “İctimai Basiret” ya da “İctimai İktisat” diye adlandırırken, Alman ekonomi ekolü etkisinde kalanlar “İctimai Siyaset” ifadesini kullanmışlardır.⁸⁵

Sosyal politika kavramı süreç içerisinde coğrafik ve kültürel farklılıkların getirdiği sebep-sonuç ilişkisi altında sürekli kendini yenileyen ve aynı zaman dilimi içerisinde farklı terimsel ifadeler ile karşımıza çıkabilmiştir. Son dönemlerde başta ABD ve AB olmak üzere birçok sahada kullanılan ve kemikleşen “sosyal politika” ifadesi özellikle Avrupa Birliği literatürüne kendini tamamen kabul ettirmiştir. Bu olgunun buraya kadar taşınmasında, terim ile ilgili farklı tanımların pasifize

⁸¹ Sabahattin Zaim, **Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı**, C. III, 2. Bas., İstanbul, İşaret Yay., Haziran, 2005, s.50.

⁸²Orhan Tuna ve Nevzat Yalçıntaş, **Sosyal Siyaset**, 7. Bas., İstanbul, Filiz Kitabevi, 1999, s.21.

⁸³ Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul, İTO Yay., No: 2004-69, 2004, s.31.

⁸⁴ Tuna ve Yalçıntaş, **a.g.e.**, s.25

⁸⁵ Z. FahriFındıkoğlu, “ Türkiye’de İctimai Siyaset, Cumhuriyet, 23 Kasım 1947”, **Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar**, Haz. Nadir Özbek, İstanbul, EGM ve Tarih Vakfı Yay., 2006, s.164

edilmesinde AB'nin almış olduğu karar oldukça önemlidir. Bu karar; birlik içerisinde kullanılan resmi yazışmalarda “sosyal politika” ifadesinin geçerli kılındığı zorunluluğu ile birlikte terimin bir düzleme kavuşturulduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Tüm bu gelişmeler bu terime ulusal denklemde yeni ve kalıcı bir terminolojik geçerlilik kazandırmıştır. Ancak bu kazanımın yanında sosyal politika terimi ile birlikte eş anlamlı diğer bazı terimlerde kullanılmıştır. Bunlar; sosyal refah, refah politikaları⁸⁶ gibi kavramlardır. Bu kavramlar varlığını bir şekilde devam ettirebilmişlerdir. Sosyal politika teriminin yanında buna benzer farklı terimlerin kullanılması ve kendilerini bir şekilde kabul ettirebilmelerinin tartışmalara neden olduğu söylenebilir. Bu tartışmaların ana eksenini birbirleri yerine ikame edilen terimlerin zeminlerinin kaygan olduğu görüşüdür.⁸⁷

“Sosyal Politika” teriminin “sosyal” olan bölümü genelde toplumun genel bir kesimi tarafından yaşanan sorunların çözüme kavuşturabilecek ortak bir aklın çözüm önerilerini yürürlüğe koyabilecek bir iradeyi ifade ederken, “politika” olan bölümü ise; örneğin yiyecek veya gıdayı ele almaması ancak bunların nasıl ve ne şekilde pay edilmesini belirleyebildiğini ifade etmektedir. Yine aynı şekilde “politika” kısmı, çocukların eğitimi ile ilgili direkt ilgilenmemesine rağmen bu alanda eğitim kanalı ile çocuklara yardım olanağı geliştirebilmesi bir yön tayin edici olabilmektedir.⁸⁸

2.1.2. Sosyal Politikanın Amaçları

Sosyal politika sürekli değişen bir dinamik varlıktır. Bu değişim zaman içinde ihtiyaçların kapsamının ve boyutunun farklılaşması ile birlikte kendine yeni mecralar bularak yer edinmiştir. Bundan dolayı, sosyal politika insan hayatını etkileyen,

⁸⁶ Peter Taylor-Gooby, “European Welfare Futures: The Views of Key Influentials in Six European Countries on Likely Developments in Social Policy”, **Social Policy and Administration**, Vol. 31, No:1, 1997, s.2.

⁸⁷ Ian Gough, “Globalization and Regional Welfare Regimes: The East Asian Case”, **Global Social Policy**, Vol.1, No: 2, 2001, s.165.

⁸⁸ Paul Spicker, **Social Policy: Themes and Approaches**, UK, Prentice Hall, 1995, s.5.

toplumların genel düzenini bozabilecek saldırılara karşı yeni yöntemler geliştirerek mücadele içerisinde. Bununla birlikte sosyal politika, hayatın olağan akışını bozabilen herhangi bir nedenselliğin karşısında farklı kimlikler ile karşımıza çıkabilmektedir. Gelişmiş ülke ve toplulukların her geçen gün sorunlarının ve ihtiyaçlarının farklılaşması ve kapsamının genişlemesi, bu toplumlarda sosyal politikaların kendilerine yeni bir alan açmasına neden olmuştur. Özellikle sanayi devrimi sonrası emek-sermaye ilişkisi sonucu kendine alan açabilen sosyal politika kavramı, toplumsal hayatı olumsuz etkileyen veya toplumun bir kısmını tehdit eden her türlü sorun ile mücadele etmekle beraber bu sorunların çözümünde ortaya yeni fikirler sunabilmiştir. Tüm bu gelişmeler ile birlikte uzun yıllar devam eden bu politikalar tüm dünyayı kapsayacak şekilde bir sosyal koruma olgusuna ve dünya üzerindeki tüm bireylerin aynı derecede imkana kavuşmasını amaç edinmiştir.⁸⁹

Kleinman'a göre; sosyal politika kavramı her ne kadar ilk zamanlar emek-sermaye denkleminde politikalar üretmeye başlamış olsa da, daha sonra toplumun tüm üyelerini kapsayacak şekilde politikalar üretmiştir. Bu alanda en temel gerçeklik devlet mekanizmasının müdahaleci ve düzenleyici bir organizatör hüviyetinde olmasıdır. Bununla birlikte aynı mekanizmanın sübvansiyon odaklı bir politika ile farklılaşmış yöntemler ile karşımıza çıkabildiği yadsınamaz bir gerçekliktir. Literatürde birçok sosyal politika hedefi olmakla beraber en temel sosyal politika hedefleri şunlardır:

“ . Hayat döngüsü içinde yeniden dağıtım

. Haneler arası yeniden dağıtım

- Zenginden fakire
- Sermayeden emeğe
- Aile olmayanlardan ailelere

.Piyasanın tedarik edemeyeceği kamu mallarını sağlama

⁸⁹Aysu Bozkır Serdar, “ Sosyal Politika Kavramı”, **Sosyal Politika**, Edt: Aysen Tokol- Yusuf Alper, Dora Yayınları, 5. Baskı, Bursa, 2014, s.s. 1-6.

- .Refah arzı eksikliği ile sonuçlanacak dışsallıkları düzeltme
- . Toplum içinde değerli mal ve hizmetleri temin etme
- . Devleti güçlendiren harcamalar
- . Gruplar arası ‘ sosyal barışı’ ya da uyumu pekiştirme
- . Belirli değerleri geliştirme ya da pekiştirme’⁹⁰

2.1.3.Sosyal Politikaya Farklı Bakış Açıları

Zaman kavramı olağan akışı içerisinde kontrollü bir şekilde devam eden hayatın birçok alanına insanlığın içselleştirmesi ile birlikte müdahale eder. Bu müdahaleler bilim, sanat, edebiyat, tıp gibi birçok alanda gerçekleşmiştir. Sosyal politika da bu değişimlerden etkilenmiş, olayların sebep-sonuç ilişkisi içerisinde olay-olgu denkleminde farklı boyutlar kazanmıştır. Sosyal politikaların kapsamı, konusu, yöntemleri, kaynakları zaman içerisinde farklı boyutlar olarak karşımıza çıkabilmektedir. Sosyal hayatın değişimi ile birlikte sosyal politikaların genişlemek ve kendini sürekli yenilemek gibi zorunluluk esaslı bir yapıya kavuştuğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Sosyal politikanın amaçları, yoksulluk üzerindeki hedefleri, korumacı bakış açısı, insanı temel değer haline getiren birçok temel başlık halinde genişlemeye doğru evrimle süreci başlamıştır.⁹¹

Sosyal politika kavramının tanımlanmasında farklı bilim dallarının etkisi zaman içerisinde kendini göstermiştir. Özellikle ekonomi ile sosyal politika ilişkisi bu tanımlamanın farklı boyutlara evirildiğini göstermektedir. Sosyal politika anlayışı ekonomileri etkilediği gibi ekonominin de sosyal politikaların oluşumu ve gelişimi üzerine önemli bir yerde kendini konumlandırması söz

⁹⁰ Mark Kleinman, ‘‘Kriz mi? Ne Krizi Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim’’, **Sosyal Politika Yazıları**, Derleyenler: Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2013, ss.159-193.

⁹¹ Hall, L. Anthony.,**Social Policy for Development**, London, Sage Pub., Inc., 2004, s.1

konusudur.⁹² Ekonominin gelişmesi sosyal politikaların yeni alanlar ile kendine yer bulması, özellikle gelişmiş ülkelerde sosyal politikanın daha insani değerler üzerinde yoğunlaşması tanım ve kapsamların belirli ölçütler dâhilinde değişebildiğini göstermektedir. Sosyal politikaların tanım farklılaşmasının bir diğer kaynağı da sosyo-kültürel yapılarının, örf, gelenek, inanç yapıları gibi temel değerlerin sosyal politikanın amaç, kapsam ve en önemlisi tanımı üzerinde etkili olduğu hususudur. Örneğin; barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlar listesi her ne kadar insanlığın tartışmasız gereksinimleri olduğu bir gerçeklik olsa da, bu listenin ihtiyaca muhtaç olanlar tarafından kendi inanç, kültür, gelenekleri gibi temel değerlerinden bir süzgeç gibi geçirilmeden kabul edilebileceği biraz iyi niyetli bir okuma olarak değerlendirilebilir.

Sosyal politika tanımları genel hatları ile ele alındığında dört yaklaşım göze çarpmaktadır. Bunlar; nedene bağlı yaklaşım, sonuca bağlı yaklaşım, koruyucu sosyal politika yaklaşımı, doğal yaklaşımdır. Nedene bağlı sosyal yaklaşım; bir sosyal politikanın uygulanabilmesi için sosyal bir nedenin var olabilmesi gerekliliğini ifade eder. Sonuca bağlı yaklaşım; sosyal bir meselenin sadece “neden” odaklı değil sonuçlarının da telafi edilebilirliği üzerinde durulmuştur. Diğer bir ifade ile, ölümlü bir kaza sonucu ölen bireyin kendisine bağımlı aile fertlerine sosyal hakların sunulabilmesidir. Koruyucu sosyal politika; sosyal sorunların daha çok ortaya çıkmadan önlenbilmesi ve zararların minimize edilebilmesidir. Mesela sosyal çatışmaların ortaya çıkmadan önlenecek bir mekanizma geliştirilebilecek düzeyde sosyal politika yetkinliğe sahip olunmasıdır. Doğal yaklaşım; psikoloji, ruh, fitrat gibi insan yaşamına dokunabilen temel ruh aktörlerinin özellikleri dikkate alınarak sosyal politika uygulamaları bu eksenle devam ettirilmektedir. Tüm bu değerlendirmelerin sonunda sosyal politikanın ne kadar çetrefilli bir mekanizma olduğu netleşmektedir.⁹³

⁹² Sait Dilik, **Türkiye’ de Sosyal Sigortalar; İktisadi Açıdan Bir Tahlil Denemesi**, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yay., No: 315, 1971, s.IX

⁹³ Ali Çubuk, **Sosyal Politika**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay., No: 123, 1979, s. 29.

2.2. Sosyal Yardımın Kavramsal Çerçevesi

2.2.1. “Sosyal Yardım” Nedir?

Sosyal yardım, insanlığın var oluşu ile birlikte farklı sıfatlar ile kendini günümüze kadar taşıyan ve esas itibari ile değişen sosyal hayatın sorunları ile mücadele yöntemi geliştiren bir kavramdır.⁹⁴ Bununla birlikte literatüre başlangıcı ve bir terim olabilme süreci sanayileşme süreci ile birlikte emek-sermaye çatışması ve bunun arka planındaki sosyal politikaların uygulama süreçlerine dayanmaktadır. Sosyal yardım, özellikle de emek-sermaye çatışmasının temel sorunlarından olan gelirin yeniden dağıtımı ile kendini modern bir görünüme bürüyerek işlevselliğini sürdürmüştür.⁹⁵

Sosyal yardım, kalıpları belli olmayan toplumların yaşam tarzları içerisinde inançlarına, geleneklerine, inandıkları tüm değerlere aykırı olmayacak şekilde aile, akrabalık, komşuluk, kabile gibi insanlığın en alt katmanlarından en üst katmanların kadar gelişim gösterip belirli şekiller ile günümüze kadar gelmiştir. Özellikle ilk çağlarda Mısır, Yunan, Roma, Türk toplumlarında bireylerin dini inanç ve iyilik yapma isteklerinden kaynaklı yoksul olanlara yardım yapma duyarlılığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte din temelinde sosyal hayatı ilgilendiren ve bu anlamda yoksullara yardım yapmanın erdemliliğini insanlara benimseten din olgusu sosyal yardım müessesesini farklı bir boyuta taşımıştır. İslam dininin ortaya çıkışı bu özelliğin en önemli yapı taşlarından biri olmuştur. Yoksullara yardım yapmanın ibadet esasları arasında gösterilmesi bu

⁹⁴Faruk Taşçı, “Türkiye’nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı Üzerine Bir Analiz”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 2008, Sa.:55, s. 128.; Kesgin, Bedrettin; Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım, Açılım Kitap, 2. Baskı, İstanbul 2014, s. 11

⁹⁵ Kasım Karataş, “Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu, Gelişimi ve Nitelikleri”, Yaşam Boyu Sosyal Hizmet: Prof. Dr. Sema Kut’a Armağan, Ed. Nesrin G. Koşar, Ankara, Hacettepe Üni. S.H.Y.O. Yay., No: 004, 1999, s. 42.

inancı paylaşılanlar arasında sosyal yardımın kurumsallaşmasında yadsınamaz bir katkı sunmuştur.⁹⁶

Sosyal yardım kavramı ile ilgili genel bir çerçeve çizilecek olunursa; toplumların değer yargıları ile ters düşmeyecek şekilde dini, kültürel değerler ve genel toplumsal kuralların belirlediği sınırları esnek olan ihtiyaçlara yönelik sorunların çözümü için iyi niyetle atılmış adımların tümünü kapsamaktadır. Özellikle inanç ve gelişmiş toplumların yeni bakış açıları bu kavramı daha da zenginleştirerek yeni alanlar açılmasına yardımcı olmuştur.

2.2.2. Sosyal Yardım ve Yoksulluk Bağlantısı

Sosyal yardım ve yoksulluk birbiri ile ilintili iki kavram olarak karşımıza çıkmakla beraber, sosyal yardım ifadesi kullanıldığında genellikle yoksulluk kavramının ilk akla gelen bir terim olarak karşımıza çıktığı bir durum söz konusudur. Bu durumunun yoksulluğun sonucu olan sosyal yardımların önleyici, düzenleyici ve rehabilite edici özelliklerinden kaynakladığı olgusunun arka planı olarak ortaya çıkmaktadır. Tek başına sosyal yardım bir anlam ifade etmezken, yoksulluğun bir sonucu olarak karşımıza çıktığında bir anlam ifade etmektedir. Tüm bunların yanında sosyal yardımları anlamlı kılan ve bu hizmetlere bireyler tarafından talep oluşmasını sağlayan en temel faktör, yoksulluktur.⁹⁷ Buradan hareket ile sosyal yardım ve yoksulluk kavramı ilişkisinin bir neden-sonuç denkleminde bir zeminde yer alması bu iki kavramın dinamik bir yapıya bürünmüş toplumsal karşılığı olan sosyal bir meselenin sonucudur.

Yoksulluk kavramı sosyal yardım kavramına göre daha yeni bir kavramdır. Ancak süregelen dönemler içerisinde aslında “yoksulluk” kavramının yerine “yardım” veya “sosyal yardım” gibi kavramlar kullanılarak bir tanım

⁹⁶ Faruk Taşçı, **Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 65.

⁹⁷Tuna Atalay, “ **Belediye Yasaları Çerçevesinde Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Yardım Görevlerine İlişkin Bir Değerlendirme**”, Sosyal Hizmetler Dergisi, C.I, S.12, 2001, S.1

nitelendirilmesi yapılmıştır. Yoksulluk denince akla gelen fakirlik, sefalet, bir şeylerden mahrum olma, hayatı idame edebilecek temel gereksinimlerin yetersizliği durumu karşımıza çıkmaktadır.⁹⁸ Sosyal yardım ve yoksulluğun çıkış noktası olan “ mahrumiyet” durumunun yansıması ve aynı zamanda var oluş nedenidir. Bu kavramlar ile ilinti olarak “fakirlik” veya “fakir” bazen yoksulluğun yerine kullanılabilmektedir. Ancak genel literatür anlayış “yoksul” ifadesini kullanmayı daha çok benimsemektedir.⁹⁹

Fakir olan bireylerin sahip olduğu tüm imkânların toplamının genel-geçer mevcut olması gerekenden daha az olmasından kaynaklanan eksiklik, diğer bir ifade ile belli bir sınırının altında kalması ve ihtiyaçlarına yetmemesi olarak nitelendirmek makul bir tespit olacaktır. Bununla birlikte fakir ve yoksul karşılaştırmasında; yoksul olanların belli bazı şeylere sahip olma yönü ile fakirlikten ayrıldığı bir durum söz konusudur. Yoksulluk insan gereksinimleri baz alındığında hemen hemen bu gereksinimlerin birçoğunu karşılayamayacak kadar yetersiz olma durumunu yansıtır. Bununla birlikte yoksul olan bireylerin herhangi bir sosyal yardım almadan kendi ihtiyaçlarını temin etmeleri pek mümkün değildir. Dışarıdan ayni veya nakdi bir destek ile hayatlarını idame edebilecekleri mümkün görünmektedir.¹⁰⁰ Tüm bunların ışığında her ne kadar “fakir” ve “yoksul” terimleri birbirleri yerine kullanılıyor ve birbirlerinin ikamesi olmuş olsalarda durum bu yönü ile doğru bir yaklaşıma sahip değildir. Bu iki terim kategorize edildiğinde birbirlerinden farklı anlam taşıdıkları ortaya çıkacaktır.

2.2.3. Günümüzde Var Olan Sosyal Yardıma İlişkin Kavramlar

Sosyal politikalar zamanın boyutlarında farklı kalıp ve çeşitkenliği ile kendine var olabilecek bir zemin bularak varlığını bazı kalıpsal ifadeler ile devam ettirmeyi başarabilmiştir. Sosyal yardım, günümüzde hem doğrudan tanımlamalar

⁹⁸ Ali Seyar, “ Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele”, Yoksulluk Sempozyumu, C. I., İstanbul, 2003, s.40.

⁹⁹ Cemal Armağan, “Yoksullukla Mücadelede Ahlaki ve Dini Eylem Olarak İnfakın Rolü”, Yoksulluk Sempozyumu, C. II, İstanbul, 2003, s.327.

¹⁰⁰ Nyang et al, Süleyman., **Globalleşme Bir Aldatmaca Mı?**, Çev. Havva Karataş-Keleş, İstanbul, İnkılap Yay., 2002, s. 150.

ile karşımıza çıkarken hem de alt unsurları olan farklı sosyal yardım ile ilişkili terimler aracılığıyla günümüzde varlığını devam ettirmiştir.

Sosyal yardımla ile ilişkisi olan kavramlardan bir tanesi olan “sosyal dışlanma” özellikle bir sonuç olarak nitelendirilebilir. Birey ve toplumların bir şekilde bulundukları coğrafyalarda maddi ve manevi dışlanmışlık hissi ile kendilerine yetebilecek ve kendilerini ayakta tutabilecek bir desteğe ihtiyaç duydukları anda sosyal dışlanmışlık ön plana çıkacaktır. Bu olgunun tedavisi veya sorun giderici metodu ise sosyal yardımdır.¹⁰¹ Görüldüğü gibi, sosyal dışlanma sosyal yardımı doğuran bir nedendir.

Sosyal yardım ile ilinti kavramlardan bir diğeri olan “Kamu sosyal güvenlik harcamaları” aynı zamanda sosyal yardım ile aynı anlamda kullanılabilir. Sağlık, eğitim, işsizlik, emeklilik, sakatlık, aile gibi sosyal yardımların yerine kullanılabilir.¹⁰² Burada dikkat edilmesi gereken temel noktalardan bir tanesi karşılaştırılan iki terimin tamamen aynı anlama gelmediklerinin, kapsadıkları konuların birbirine hemen hemen aynı olduklarıdır. Sosyal yardım ile ilintili bir diğer kavram ise; “işsizlik yardımı” veya “işsizlik maaşı” adı altında kendine yer edinmiştir. İşsiz kalan bireylerin finansmanının tamamen devlet tarafından karşılanmak üzere aldığı bir yardım türüdür. İşsizlik yardımı, temel dinamikleri itibarı ile sosyal yardıma benzetilebilir.¹⁰³ Ayrıca bu yardımın diğer bir özelliği belirli şartları yerine getirmek koşuluyla yapılan yardımların tamamen karşılıksız olmasıdır.

Sosyal yardımlar hem aynı hem de nakdi olabilmektedir. Bu yardımlar halk dilinde bazı başlıklar adı altında aynı anlama gelebilecek düzeyde farklılaştırılmıştır. Çocuk parası, işsiz maaşı, yaşlı aylıkları, dul maaşları, sakatlık maaşı gibi daha somut ifadelerle yardımın niteliği yardımın temel başlığı olan

¹⁰¹ Kadir Arıcı, “Sosyal Güvenlik Kurumu’nun Yeni Yapısı ve İşleyiş Esasları”, **Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri: 29-30 Kasım 2006**, Ankara, Kamu-İş Yay., Başbakanlık Basımevi, Nisan 2007, s.40.

¹⁰² Süleyman Özdemir, “Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme”, **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Ed. Alpay Hekimler, İstanbul, İ.Ü. Yay., 2004, s.606.

¹⁰³ Faruk Andaç, **İşsizlik Sigortası**, Ankara, TUIİK Yay., 1999, s. 13-14.

“sosyal yardım” ile aynı anlamda kullanılabilir. Burada sosyal yardımın hangi tabana ve ne amaçla yapıldığı önemli bir etkidir. Yapılan yardımların hangi sıfat ile yapıldığı onun “sosyal yardım” yerine ikame edildiği bir sonuç ile varlığını devam ettirdiği görülebilmektedir. “Sosyal yardım” yerine kullanılan diğer ifadeler; sosyal transferler, sosyal koruma, güvenceli askeri gelir gibi kavramlar olup, aynı zamanda bu kavramların kullanım coğrafyaları farklılıklar arz edebilmektedir.

2.3. Sosyal Yardımın Varlığının Sebepleri

Sosyal yardımın belirli bir kavramsal çerçevesi üzerinde durduktan sonra asıl sorulması gereken sorunun kime, niye ve ne şekilde yapılması paradigmasıdır. “Sosyal yardım neden yapılmalıdır?”. Bir sorun ortaya çıkmadan ve toplumsal olgu ile ete kemiğe bürünmeden durum tespiti yapabilmek ve hakkında bir yol ve yöntem geliştirmek oldukça zordur. Küresel ısınma kaynaklı su kıtlığının baş gösterdiği dünyamızda bu mesele ile ilgili konferanslar, sempozyumlar, seminerler yapılmaktadır. Bu noktadan hareket ile; eğer dünyamızda su sorunu olmasaydı suyun geleceği hakkında bir tasarrufta bulunulabilir miydi? İşte; bir meselenin sorun haline gelmeye az bir zaman kala veya sorun haline gelmiş olması insanoğlunun bazı adımlar atmasına neden olmuştur.

Sosyal yardımlar belirli bir ihtiyacın tezahürü sonucu ortaya çıkmış bir sonuçtur. Bununla birlikte sosyal yardımların neden yapıldığının toplumsal bir karşılığı vardır. Bu yardımlar yapılırken, yardımların olumlu ve olumsuz tarafları ile birlikte ele almak daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Aynı zamanda yardımı yapan ile yardımdan faydalanan birey veya toplumunun bir kesiminin hangi özelliklerinden dolayı bu sisteme dahil edildiği sorusu da önem arz edecektir.

Sosyal yardımların yapılmasında en önemli etken “insani” bir davranışın hissedilmesindeki hazdır. Bireylere egemen olan değer yargıları bu sosyal yardımların tetikleyici unsurlarıdır. Bununla birlikte bireyden öte devletlerin

egemenliğinin sürdürülebilmesi noktasında sosyal yardımlar büyük bir öneme sahip olacaktır. “İnsani yaşat ki devlet yaşasın” ilkesi tüm meseleyi çıplak bir şekilde gözler önüne sermektedir. Buradan hareket ile devletin sosyal yardımları öncelikle insani değerler üzerinde eşit yurttaşlık paydaşı esası ile yapması, devlet mekanizmasının daha güvenilir bir mekanizmaya dönüşmesini sağlayacaktır. Sosyal yardımlar devlet tarafından yapıldığı zaman hiçbir ön koşul konulmadan sadece ama sadece “yoksulluk” kriteri göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal yardımların ne şekilde yapıldığı da bir diğer önemli sorundur. Bireylere yapılan yardımların onur kırıcı bir şekilde sosyal yardım alanları zedelemesi insani bir tutumdan uzak bir davranıştır. Yapılan yardımların insani değer ölçütlerine bağlı kalınarak yapılması taraflar üzerinde iyileştirici bir mekanizma haline gelecektir.

Sosyal yardımların neden, nasıl, kim ve kimlere yapılması hususu üzerinde durduktan sonra, yapılan yardımların kimlere olan kısmını biraz daha açıklamak konuyu bütüncül bir şekilde ele almamıza yardım edebilecektir. Sosyal yardım yapanlar arasında devlet mekanizmasından bağımsız bazı kuruluşlar, topluluklar hatta bireyler de olabilmektedir. Bu nedenle objektif kriterler bu denklemde bozulabilmektedir. Yapılan yardımların inanç, coğrafya, ırk, mezhep, siyasi ve dini eksen gibi kime veya kimlere verileceği karar vericiler tarafından ölçüt olarak kabul görebilmektedir. Bu durum insani bir görev olan “sosyal yardım” vazifesinin maalesef hak etmeyen kişi veya gruplar arasında paylaşılmasının önünü açmaktadır.

2.3.1. Sosyal Yardımın Pozitif-Negatif Tarafları

Sosyal yardımların olumlu ve olumsuz taraflarını ele alarak artılarını ve eksilerini karşılaştırmak konu ile ilgili yorum yapmayı daha da kolaylaştıracaktır. Sosyal yardımların tamamlayıcı olma unsuru, diğer bir ifade ile ülkelerin sosyal güvenlik açıklarının neden olduğu boşlukları sosyal yardımlar ile telafi etme aksiyonudur. Aynı zamanda tasarruf sağlama aracı olması, bireyler üzerinde

psikolojik faydalarının olması ve toplumun geneli itibari ile sosyal bir soruna çözüm arayışının faydaları sosyal yardımın olumlu yönlerini göstermektedir.

Sosyal yardımların olumlu yönlerinin olması kadar olumsuzluğa neden olabilecek bazı sonuçları da olabilmektedir. Yapılan sosyal yardımların yapılan kişiler üzerinde onur kırıcı ve küçük düşürücü olması, birey veya toplumunun bir kesimi tarafından alışkanlık haline getirilmesi ve tembellik oluşturmaları, bağımlılığa neden olması gibi olumsuz yönlerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

2.3.1.1. Sosyal Yardımın Olumlu Yanları

2.3.1.1.1. Sosyal Yardımın Eksikleri Gidermesi

Sosyal yardımlar kendi içinde sonuçları itibari ile olumlu ve olumsuz yönleri barındırabilen bir mekanizmadır. Buradan hareket ile sosyal yardımların olumlu taraflarından bir tanesi sosyal güvenlik açıklarının oluşturduğu boşlukları tamamlayıcı unsur olmasıdır. Özellikle bireylerin sigorta kaynaklı sağlık güvencelerinin tehlikeye atabilecek sonuçları telafi etmesi sosyal yardımların tamamlayıcılığının göstergesidir.¹⁰⁴ Ancak bu tamamlayıcılık sorununun tamamen çözümü anlamına gelmektedir. Hatta belirli aşamalarda oluşan sosyal güvenlik açıklarının daha da derinleştirebildiği görülmektedir. Bu durumda “son merci”¹⁰⁵ olan devletin müdahalesi kaçınılmaz olacaktır.

Sosyal yardımların telafi edici veya boşlukları doldurucu olmasına daha somut bir örnek konuyu anlamamıza katkı sunacaktır. Aile Sosyal ve Politikalar Bakanlığı askere giden bireylerin ailelerine belirli bir miktar ve aralıklar ile muhtaç olma koşulu ile nakdi yardımda bulunmaktadır. Bireyler askerdeyken ailelerine bakacak kimsenin olmadığı veya yeterli geçim standartlarında olmadığından sosyal yardım yapılmaktadır. Bu durum; ailelerin askere giden çocuklarının askerden dönene kadar doğal düzenlerinin bozulmaması ve yaşamlarını idame etmeleri için

¹⁰⁴ Ethem Çengelci, “ Türkiye’de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, S.B.F.), Ankara, 1985, s. 34-40

¹⁰⁵ Linda Snyder, “Social Assistance”, **Encyclopedia of Canadian Social Work**, Ed. Francis J. Turner, Waterloo, ON, Canada, Wilfrid Laurier University Press, 2005, s. 365.

önemli bir sosyal yardımdır. Bu noktadan hareket ile, evi geçindiren bireyin eve katkı sunmadığı bu zaman diliminde boşlukların sosyal yardımlar ile doldurulması diğer bir ifade ile sosyal yardım alan ailenin bazı sıkıntılarını telafi edici olması sosyal yardımın olumlu yönlerinden bir tanesidir. Verilen bu somut örnek gibi özellikle devlet mekanizmasının içinde var olan sosyal yardımların tamamen sorun giderici olmasa bile önemli bir seviyede oluşan zamansal sorunların telafisini dengeleyebilmektedir.

2.3.1.1.2. Sosyal Yardımların Tasarruf Elde Etmesi

Sosyal yardımların olumlu yönlerine ilişkin bir diğer özellik, bu yardımların tasarruf sağlama yönünün olduğudur. Bunun en önemli göstergesi yapılan sosyal yardımların kaynaklarının nasıl kullandığı ve bu kaynakların amacına uygunluğu ile ilgilidir. Eğer yapılan sosyal yardımlar gerçekten yoksulluk kriteri ile pay edilmişse ve objektif kriterler ile birey veya gruplara ulaştırılmışsa kaynakların kullanışı itibarı ile tasarrufu artırıcı bir adımdır.¹⁰⁶ Bu şekilde yapılan yardımlar hem bireylerin gerçekten ihtiyaç duydukları ayni veya nakdi yardımların karşılanmasının önünü açacaktır hem de özellikle devlet mekanizması tarafından yapılan sosyal yardımların gelişi güzel değil, amaca ve bir sorunun giderilmesine katkıda bulunur. Ayrıca bu şekilde oluşturulan bir ağ kaynakların etkin ve kullanılmasını sağlayarak tasarruf odaklı bir bakış açısı kazandıracaktır.

Fayda kavramı iktisadi bakış açısı ile ele alındığında önemli bir bağımsız değişkendir. Zeuthen; kaynakların kullanımı ile ilgili önemli bir ayrıntıya değinmiştir. Ona göre; sınırlı durumda olan kaynakların ihtiyacın en fazla olduğu yöne doğru aktarılması sonuç itibarı ile en fazla sosyal fayda elde edebilecek bir sonucu ortaya çıkaracaktır. İhtiyacı en fazla olduğu yerlere doğru aktarılan sosyal yardımların belirli bir süre sonra marjinal faydası düşecektir. Bu durum da sosyal yardımların ağırlıklı olarak yapıldığı yerler tekrar gözden geçirilmelidir.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Sait Dilik, “Sosyal Yardımlar- İki Anlamalı Bir Terim”, **Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi**, C.X.X.X.V, S.1-4, Ocak-Aralık 1980, s.70.

¹⁰⁷ Dilik, **a.g.e**, ss.70-71.

2.3.1.1.3. Sosyal Yardımların Diğer Olumlu Yönleri

Sosyal yardımların birçok önemli özelliğinin yanında özellikle bireylerin sosyal bulanımlar içerisinde köşeye sıkışmış ve çaresizlik içinde kanunsuz hareket edebilmesi ile birlikte genel asayişin bozulabileceği gerçeğidir. Yoksulluğu derinden yaşayan bireyler ruh sağlıklarını önemli ölçüde muhafaza edemeyebilirler. Bu nedenle sosyal yardımların nispeten olsa dahi yoksul birey ve grupları kısa bir zaman dilimi süresince içinde bulundukları muhtaç olma hali veya yoksul olma durumundan uzaklaştırabileceklerdir. Belki bu yardımlar genel yarayı kapatabilecek bir nedensellik geliştirmeyecek, ancak geçici de olsa oluşan sosyal yaralara pansuman görevi üstlenecektir.

Sosyal yardımların psiko-sosyal faydaları kişiden kişiye, gruptan gruba hatta yerleşim yerlerine kadar farklılık gösterebilmektedir. Ancak muhakkak olan şu ki; bu, faydaların olumlu yönleridir. Bu sosyal yardımların en önemli faydası bireylerin hayatlarını idame etmeleri için hırsızlık, gasp, fuhuş gibi davranışlardan uzak kalmasını sağlamasıdır. Aksine bu yardımların yokluğu veya eksikliği bireylerin hayatlarını idame etmeleri için başka yollara tevessül etmelerine neden olabilecektir. Ayrıca sosyal yardımların yapıldığı bireyler bu süre içerisinde kendilerin varsa ailelerinin geçimini yapabilecek iş bulabilme veya meslek edinebilme sürecini “sosyal zararsızlık” içerisinde geçirmelerini sağlayabilecek bir güvence ile bu dönemi sorunsuz atlatabileceklerdir. Bu durumun sağlanabilmesi özellikle devlet mekanizması tarafından sistemli bir altyapı birlikte sağlanmalı ve sosyal zararsızlığın devam ettirilmesi gerekmektedir.

2.3.1.2. Sosyal Yardımın Olumsuz Yanları

Sosyal yardımların olumlu taraflarının toplumun önemli bir kesimi için yadsınamaz iyileştirici özelliklerinin varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu özellikleri daha önce de ifade ettik. Sosyal yardımların, özellikle kamu kesimi tarafından gerçekleştirilen sosyal yardımlar bir inşa sürecinin başlangıcı başlatabilmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekmekte ve birey, toplum, devlet mekanizmasının en üst seviyede üretkenliği hedeflemek asıl düşünülmesi gereken unsurdur. Yapılan sosyal yardımların bireyleri rehavete,

tembelliğe ve en önemlisi alışkanlığa sevk etmesini engellemeye yönelik politika yapıcılar tarafından bir yöntem geliştirme zorunluluğunu ortaya koymuştur.

Çevremizde, mahallemizde, sokağımızda hatta evimizde sosyal yardım alan kişi veya kişiler görebilmekteyiz. Alınan bu yardımların sayısız faydasını görmemek akla ziyan bir tutumdur. Ancak bu dinamiğin ötesinde sosyal yardım alanların bakış açılarını iyi bir şekilde kontrol altına almak bir başka görev olarak telakki edilebilir. Sosyal yardım alanlar bu yardımların “muhtaç” olduklarından faydalanması gerekliliğini unutmamalıdır. Ayrıca bu yardımın sürekli yapılmasının onlar üzerinde bir alışkanlığa sevk edilmesi gibi bir durumu hem yardım alanlar hem de yöneticiler için sıkıntı oluşturabileceği hususunu iyice idrak etmeleri gerekir. Mesela, işsizlik maaşı alan bireylerin bu sosyal yardımı çalışmayarak bir alışkanlık haline getirmesi hem kendisi hem de yaşadığı toplum için bir kayıp olarak yerini koruyacaktır. Bu yardımın sadece geçici bir durum olduğunu ve iş bulduktan sonra bu yardımdan feragat edeceği hususunu özümsemesi gerekmektedir. Aksi durumda oluşana tabloda atıl durumda kalan iş gücü ve bunun tetikleyeceği sayısız ekonomik parametrenin bozulması durumudur. Tüm bunlar ülke ekonomisinin atıl kapasite ile varlığını devam ettirmek gibi bir ekonomik sorun ile karşılaşması anlamına gelmektedir.

Sosyal yardımlar karşılıksız yapılan yardımlardır. Özellikle devlet mekanizmasının “sosyal devlet” ilkesi prensibi ile hareket ettiği bir sorumluluktur. Yapılan sosyal yardımlar elbette belirli denetimlerden geçmektedir. Ancak uygulamada bazı boşluklar suistimal edilebilmektedir. Bununla birlikte sosyal yardımların direk karşılıksız yapılması biraz düşünülmesi ve tartışılması gereken bir konudur. Mesela; bireylere yapılan ayni veya nakdi sosyal yardımların belli ve bazı ölçütleri aşmayacak şekilde bir sosyal sorumluluk örgütlenmesi ile hem yardım alanlara bilinç sağlayacak hem de ekonomik bir dönüt meydana getirecektir. Örneğin; işsizlik maaşı alanların buna karşılık günde 2 saat bir kütüphanede istihdam edilmesi sosyal yardım alan bireyler için hem de bu bireylerin dışlanmaması için toplum kesimi tarafından rahatlatıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkabilir.

Tüm bu unsurlar göz önüne alındığında sosyal yardım alanların merkezde olduğu bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkan nedenler olabilmektedir. Bu da sosyal yardımların neden olduğu sonuçlardır. Bu durumu tölare edebilmek için bazı yöntemler geliştirilerek insan onurunu rencide etmeden bir mekanizma geliştirilip kuvvetli bir sosyal örgütlenme ortaya çıkarılabilir. Bu durumun en önemli unsuru ise, sosyal yardım ve çıktı ilişkisinin mümkün olduğu ölçüde gerçekleştirebilmektir.

2.3.1.2.1. Psiko-Sosyal Zararları: Damgalanma ve Küçük Düşürülme

Sosyal yardımların faydaları sıralanırken göz önünden kaçırılmaması gereken noktadır, sosyal yardımın zararları. Sosyal yardıma ihtiyaç duyan ve bu yardım olmaz ise hayatının idamesini sağlayamayacak derecede olanlar, sosyal yardım alırken onurlarını kırıcı ve insan onurunu zedeleyecek sonuçlar ile karşı karşıya kalabilmektedirler.¹⁰⁸ Bu durumun meydana gelmesi bireyler üzerinde ciddi psikolojik sonuçları olabilecek bir sosyal sorunun başlangıcı olabilmektedir. En nihayetinde bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarını toplumun önüne sermek ve bireyi damgalamak başlı başına bir tehlike oluşturabilecek unsurdur.¹⁰⁹

Sosyal yardım alanların tespiti ve tespit ediliş şekli çok önemlidir. Bu tespit yapılırken gerekli donanımına sahip personellerin seçimi yapılmalı ve önemli eğitimlerden geçirilmelidirler. Bu durumun olmaması sosyal yardım alan insanların toplum nezdinde damgalanması sonucu doğurabilmektedir. Bu sonucun yaşanması durumunda “muhtaç” olan bireyler, var olan muhtaçlıklarını ispat yoluna gidebilirler. Bu da sosyal yardım alanların sosyal yardıma aracılık eden kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar arasında bir “minnet, rica, afişe etme” gibi sosyal sonuçları olan olumsuz tabloya neden olacaktır.

¹⁰⁸ Nüvit Gerek ve A. İlhan Oral, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yay., No: 1574, 2004, s.44.

¹⁰⁹ Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul, İTO Yay., No: 2004-69, 2004, s.129.

Sosyal yardım alacak kişileri tespit etmek ve tespit etmenin ötesinde bunu herkese duyuracak şekilde yapmak tartışmalı bir yöntemdir. Bu yardımlardan faydalanacak bireyler sosyal baskıdan kaçmak, afişe olmamak, toplum nezdinde küçük dürülmek korkusu ile ihtiyaçları olduğu halde bu yardımlardan faydalanmak için yetkili yerlere başvurmaktan kaçınabilmektedir. Hatta defacto tespit edilen muhtaçlar yukarıda sayılan olumsuz durumların başlarına gelmemesi için gerçekten ihtiyaçları oldukları halde sosyal yardımları reddetmekte ve ihtiyaçlarının olmadığını iddia etmektedirler.¹¹⁰

Sosyal yardımın olumsuz yanlarından biri olan damgalanma ve onur kırıcılık aşılacak bir olgudur. Özellikle donanımlı sosyal güvenlik personelleri bu konuda önemli yapı taşlarından biridir. Alanında uzmanlaşmış personeller muhtaç tespiti ve bu muhtaçlara sosyal yardım götürme gibi iş ve işlemleri sosyal yardım alan bireylerin onurlarını kırmadan yapabilecektir. Ayrıca sosyal yardım alanların bu yardımın bireyler tarafından yapılmadığı devletin bir görevinin sonucu olduğunu içselleştirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte ‘‘vakıf’’ aracılığı ile yapılan yardımlar sosyal yardım alanlar tarafından minnet duygusunu kaldıracaktır. Sosyal yardım alan bireyler şahsa ve şahsiyete karşı ezilmişlik duygularından kurtulabileceklerdir. Bu durum bireyleri şahsiyet ve onurları korumakla beraber toplum nezdinde ötekileştirme gibi sosyal dengeyi bozabilecek hususları törpüleyebilecektir. Bu da toplumun kaynaşması sağlayarak gizli bir sosyal tabakalaşma basitliğinden tarafları kurtarabilecektir.

2.3.1.2.2. Tembelliğe İtmesi ve Bağımlılık Yaratması

Sosyal yardımların kaynakları vardır. Bu yardımın kim tarafından yapıldığı, kime yapıldığı, karşılıksız mı gerçekleştiği gibi sorular bu anlamda önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle yapılan sosyal yardımların devlet mekanizması tarafından

¹¹⁰Ayşe Buğra, ‘‘Devletçi Dönemde Yoksulluğa Bakış ve Sosyal Politika: ‘Zenginlerimiz Nerede?’,’’ **Toplum ve Bilim**, S. 99, Kış 2003/2004, s.78

yapılması, bu yardımların bazı olumsuz yönlerini tetikleme hususunu daha da açık hale getirmiştir. Sosyal yardım alan bireylerin yapılan bu yardımların “mecburiyet” ihsasını bilinçaltına işlemesi bazı kaçınılmaz sorunlar meydana getirebilmektedir. Bunların en başında sosyal yardım alan bireylerin bu yardımlara bağımlı hale gelmesi ve alışkanlık ile beraber kendisini atıl olarak kabul edip emek piyasasına herhangi bir katkı sunmaması gibi kötü bir sonudur. Bu da tembellik hastalığı ile sonuçlanabilmektedir.

Literatürde sosyal yardımların kısmen insanları tembelliğe alıştırdığı ile ilgili düşünceler paylaşılmıştır. Adam Smith bu konuyu ele aldığı anda; yapılan sosyal yardımların yoksul durumda olanlara herhangi bir artı değerin olmadığı iddia etmektedir. Aksine bu yardımı alanların bir noktadan sonra kendilerine yapılan yardımların bir zorunluluk gibi algılaması ve nihayetinde tembelliğe kendini alıştırmaları sonucu ile hayatlarını devam ettirme çabası içine girdiğini ifade etmektedir.¹¹¹ Öte yandan Haveman konu ile ilgili bazı tespitler saptamıştır. Buna göre; gelir koruma desteklerinin hacim olarak artması ve tüm sosyal tabakalara ulaşılması bireyler üzerinde çalışma arzu ve isteğini azaltmakta ve atıl emek kapasitesini arttırmaktadır. Sonuç olarak işsizlik sayısını arttırmaktadır.¹¹²

Sosyal yardım alanların zihniyet paradigmalarını okumak, diğer bir ifade ile aldıkları sosyal yardımlar hakkında ne düşündüklerini bilmek olanaksızdır. Ancak aldıkları sosyal yardımları “sosyal yardım açlığı” gibi muhtaç olmadıkları halde almaya alışmaları ve bu durumun onlar üzerinde sirayet ettiği tembellik patikasını açtığı bir sonuç ile sorunsal bir sınıf haline gelmelerine neden olabilmektedir. Bunun önüne geçebilmek “zihinsel kalkınma” ile mümkün hale gelecektir. Durumu daha da anlaşılır kılmak için somutlaştırmak gerekir. Mesela; ihtiyacı olmadığı halde sosyal yardımlardan faydalanmak için kendilerine şart koşulan maddeleri yerine getirmek için bazı yasal olmayan faaliyetler “sosyal yardım açığı” olanlar tarafından yerine

¹¹¹ Mesut Çakır ve Şansel Aldemir, “Yoksulluğun Küresel Boyutları”, **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, C. IX, S. 2, 2001, S.179

¹¹² Ülker Şener, "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları", **TEPAV Politika Notu**, 2010, s.7.

getirilmektedir. Ev, arsa, araç gibi taşınır veya taşınmaza sahip oldukları halde sosyal yardımdan faydalanmak için bunları kendi adlarına değil de başkaları adına geçirebilmektedir. Bu durum sosyal yardımın istismarı olarak da adlandırılabilir.

Tüm bu gerçekliklerle beraber unutulmamalıdır ki; sosyal yardımların bireyleri tamamen tembelliğe itmesi gerçeklerin büsbütün aktarılmadığını göstermektedir. Sosyal yardım alanlar tembeldir veya çalışma arzu ve istekleri yoktur demek kabul edilebilir bir durum değildir. En önemlisi bu insanların bir sonuç ile birlikte bu yardımlara muhtaç oldukları hususudur. İşlerini kaybetmeleri, iş göremez oldukları, savaş gibi sonuçların neden olduğu sosyolojik bağı olan durumlar ile karşı karşıya kalmaları onları muhtaç hale getirdiği gerçeğidir.

2.3.1.2.3. İstismara Açık Olması

Sosyal yardımların olumsuz taraflarından ve açık suiistimale uğrayan en önemli yanlarından bir tanesi de, sosyal yardımların istismara açık olmasıdır. Bireyler hayatlarının her alanında olduğu gibi “fayda” eksenli bir eksen üzerinde çoğu zaman etik ve ahlaki değerleri göz ardı ederek çıkar elde etme çabası içindedirler. Özellikle kamu kaynaklarından faydalanma söz konusu olduğu zaman “öncelik benim, ben hak ediyorum” gibi bilinçlerine yerleşmiş paradigmlar eşliğinde haksız bir sosyal sömürü içine girebilmektedirler. Başkalarının gerçekten hak ettiği ve ihtiyaç duyduğu sosyal yardımları kendi hakkıymış gibi bir değerlendirme yaparak kendisinin olduğuna, kendisini de ikna ederek “sosyal yardım açları” kavramının özelliklerini taşımaktadır. Peki kimdir bu sosyal yardım açları? Gelir durumları ne olursa olsun özellikle kamu tarafından sağlanan sosyal yardımların tamamında hak iddia edebilen, bir aç gözlülüğün dışı vurumudur, “sosyal yardım açlığı”.

Sosyal yardımlar istismar edilmeye açık olabilen bir mekanizmadır. Bunun önlenmesi çok kolay olmayabilir. Özellikle büyük şehirlerde bu daha da imkânsız olabilmektedir. Büyük şehirlerde kalabalık nüfusun getirdiği olgular, kimsenin kimseyi tanımadığı bir ortamda yapılacak olan yardımların doğrudan muhtaç

insanlara gidip gitmediği tespiti ve organizasyonu kolay değildir. Kayıtlar üzerinden bireylerin maddi durum tespiti yapıp, gerekirse alan(ev) kontrolü yapılarak sosyal yardımın verilip verilmeyeceği karara bağlanabilmektedir. Ancak bu durum yanıltıcı olabilmektedir. Maddi durumu iyi olan bireyler üzerlerinde kayıtlı her hangi maddi değeri olan bir şey tutmayıp başkalarının adına kayıt altına alabilmektedir. Bu da onların resmi olarak sosyal yardımlardan faydalanmasını sağlayabilmektedir. Bu durum açık bir sosyal yardım istismar halidir.

Küçük yerleşim yerlerinde insanlar birbirlerini daha iyi tanıyabilmektedir. Aslında bu yerleşim yerlerinde kimin muhtaç olduğu, kimin muhtaç olmadığı açıktır. Ancak bu yerlerde de sosyal yardım istismara uğrayabilmektedir. Büyükşehirlerde istismara açık olan nedenlerin yanında, burada ikili ilişkiler ön plana çıkarak kayırmacılık söz konusu olabilmektedir. Sosyal yardımları hiç hak etmediği halde ikili ilişkiler kullanılarak, kayırmacılık maalesef istismarı açık hale getirebilmektedir. Öte yandan sosyal yardımlardaki mükerrerlik ayrıca ele alınması gereken önemli bir sorundur. Aynı yardımların aynı evlere hatta aynı bireylere aktarıldığı bu durum, adil sosyal yardım ilkesini zedelemektedir.

Sosyal yardımlardan ihtiyaca muhtaç olduğu halde yararlanamayan birçok birey, kişisel tutumlarından(utanma duygusu, çevre etkisi, onur kırıcılık) dolayı kendi hakları olan, aslında devlet mekanizmasının onlara tahsis ettiği bu yardımlardan faydalanmazken, bu alanı maalesef ‘sosyal yardım açlarına’ terk etmektedir. Bundan dolayı ortaya çıkan adaletsizliğin ortadan kalkması için bireysel zihin kalkınmasının yanında, sosyal yardım muhtaçlarının tespiti içindeki aksaklıklar olabildiğince düzeltilmeli ve bireyler üzerinde adalet duygusu net bir şekilde tesis edilmelidir.

2.3.1.2.4.Sosyal Yardıma İnsani Yaklaşım ve İnsan Haklarına Aykırı Olabilmesi

Sosyal yardımdan bahsederken bazı nitelendirmeler yapılmakta ve bunların içinde en önemlisi de sosyal yardımın “insani” boyutu öne çıkmaktadır. İnsanoğlunun kendini her şeyden önce insan olarak tanımlaması ve bu tanımından sonra var olan haklarının köşe başlarından biri olan sosyal yardımlar henüz yeni başlayan bir serüvendir. Özellikle sanayi devrimi ile ortaya çıkan ağır çalışma koşulları, işçi sınıfının hakları sosyal hayatta kendine önemli bir vitrin oluşturarak sosyal yardımların “insani” boyutunu ortaya koymuştur.¹¹³

Sosyal yardımın ana öznesi insandır. Bu nedenle yapılan sosyal yardımların temelinde insan vardır. Bu yardımların yapılış şekli, yöntemi insana verilen değeri gösterecektir. Şayet yapılan yardımlardan kimsenim küçük düşürülmemesi için dikkatli, gizli ve sosyal yardımı alan bireyleri afişe edilmemesi ilkesi var ise, burada verilen değer üst seviyelerdedir. Ancak bu durumun tersi maalesef insani bir durum olmadığı gibi, ahlaki de değildir.¹¹⁴ Bu durum devlet mekanizmasının nasıl kurulup, işlediği ile ilgilidir. Devlet, bireylerin doğumlarından itibaren onlara sosyal haklarının içselleştirilmesi gerekliliğini vatandaşlarına uygun bir pedagoji ile anlatmalıdır. Özellikle de sosyal yardımların yapılmasının bir eksiklik değil bir hak olduğunu göz önünde bulundurarak vatandaşlık bilinci oluşturulmalıdır.

Sosyal yardımların yapılış şekli, yöntemi insani değerler açısından oldukça önemlidir. Bir iyilik eğer insanın onurunu kırarak şekilde yapılıyor ve bunun üzerine bireyler ifşa oluyorsa bu maalesef derin sosyal yaralar açabilmektedir. Bu durum küçük yerleşim yerlerinde daha da belirgin hale gelebilmektedir. Bireylerin birbirlerini tanıdığı ve yapılan her işin gözler önünde olduğu bu yerlerde sosyal yardımlar açık açık yapılıyor ve insanların izzetlerini düşünmeden, bireyleri afişe edecek bir durum ile sonuçlanıyor ise, bu durum maalesef yapılan yardımların ötesine geçerek derin tahribata neden olmaktadır. Mesela; gıda yardımına ihtiyaç duyan bireylere yapılacak olan bu yardım ihtiyaç sahibi bireyin evine götürüldüğünde herkesin gözü önünde bu işlemin yapılması makul değildir. Bu

¹¹³ Ö. Zühtü Altan, **Sosyal Politika Dersleri**, Eskişehir, Anadolu Üniv. Yay., No:1592, 2004, s.99.

¹¹⁴ Faruk Beşer, **İslam’da Sosyal Güvenlik**, İstanbul, Bilge Yay., 2004, s.21.

durumun gizli bir şekilde yapılması hem insani olarak bir iyileştirmeye katkı sunabilecek hem de devlet mekanizmasına olan değer önemli derecede bir boyut kazanacaktır.

Sosyal yardımların temelinde insan vardır. Sosyal yardımı alan, sosyal yardımda bulunan, sosyal yardıma aracılık eden bileşenlerin tümünde insan vardır. İnsanın doğası yaptığı ve aracılık ettiği bir yardımı gözler önüne serilmesine, anlatılmasına müsaittir. Bu nedenle olabildiğince yapılan sosyal yardımların veren veya aracılık eden tarafından insanı çıkartmak gerekir. Sosyal yardıma muhtaç olan bireylere ulaşmak ve inceltmeden yardım yapabilmek için elektronik bir ödeme, alış-veriş kartı gibi sosyal hak sahibine ulaştırılmalıdır. Bu şekilde sosyal yardım alanların bazı insanlara minnet duygusunu da mecburiyetten çıkarabilmesi ile sonuçlanabilmektedir. Var olan bu elektronik sosyal hak kartları daha da yaygınlaştırılmalıdır.

2.4. Sosyal Yardımların Temel Yapıtaşları

Sosyal yardımlar kendi içerisinde belirli özellikler barındırmaktadır. Bu özelliklerin genel geçer bir düzlem üzerinde oturtulamadığı sonucu ile birlikte asgari yeterlilik düzeyde bir kalıba bürünmüş olduğunu ifade edebiliriz. Bu özelliklerinden bazıları; muhtaçlık esasına dayanması, yapılan yardımların karşılıksız olması, yapılan yardımların ayni veya nakdi olabilmesi gibi temel kriterlere dayalı olmasını bir düzleme oturtabiliriz.

2.4.1. Sosyal Yardımın ‘‘Muhtaçlık’’ Zaruriyetinden Ortaya Çıkması

Sosyal yardımların bir neden olmadığı, bir sonuç olduğu ve bu sonuca götüren en önemli dinamiğin yoksulluk olduğu aşıkardır. Sosyal yardımlar içinde birçok sorunu barındıran bir türevidir. Maalesef sosyal yardıma muhtaç insanların tespiti gerekli ve geçerli objektif kriterler ile yapılamadığından ortaya çıkan sonuç; sosyal yardımların yoksulluk üzerinde etkisinin daha iyileştirici olmaya doğru ilerlemesinin önünün kesilmesi ile sonuçlanmaktadır. Burada atılacak en önemli adım ‘‘muhtaç’’ tespitinin adil, gerçek ve güvenilir kriterlere dayalı politikalardan

geçmesi gerekliliği kuşkusuz elde edilecek sonuçların gerçeklik ile bağlantısını daha da arttıracaktır. Yoksulluğu bitirmeyi amaçlayan sosyal yardımların gerçek dışı mecralarda kendine yer edinmesi gelir adaletsizliğini giderek bozarak, toplumda var olan yoksulluğu daha da derinleştirecektir.

2.4.1.1. ‘‘Muhtaçlık’’ Nedir ve Nasıl Tespit Edilir?

Muhtaçlık; bir kişinin çalışma imkanı bulamaması, çalışmasına engel olabilecek bir özrünün olması(hastalık, engelli olabilmesi), kendi hayatını idame ettirebilecek düzeyde bir gelire sahip olamaması sonucu ortaya çıkan sonuçtur.¹¹⁵ Bir diğer ifade ile, mutlak yoksulluk içinde bulunan bireylere muhtaç denilebilmektedir. Muhtaç; kendisi veya kendisi dışında kalan ve bakmakla yükümlü olduğu insanlara ya hiç ya da yeteri düzeyde bakamayan ve onların asgari geçim şartlarını yerine getiremeyen bireylere denmektedir.¹¹⁶ Muhtaçlık çerçevesinde konu ele alındığında muhtacın kim olduğundan ziyade muhtacın hangi ölçütler ile ve ne şekilde tespit edildiğidir. Çünkü bu durum yoksulluğun sonucu olan sosyal yardımların etkili ve verimli kullanabilmede devlet mekanizmasına ciddi bir data sunabilecektir. Tarafsız ve güvenilir ölçütler kullanılarak elde edilecek ‘‘gerçek muhtaç’’ kriterleri ile yoksulluğun derinleşmesinden ziyade sosyal dengelemeyi yapacak bir aygıt haline gelen sorun giderici bir rol üstlenilecektir. Bu durumun aksine tarafsız ve güvenilir kriterlerden ziyade adam kayırmacılık, ikili ilişkiler, mükerrer yardımlar gibi adalet duygusunu zedeleyecek tutum ve davranışlar sosyal yardımın yoksulluğu azaltacağı hatta bitirebileceği olasılıklarını tamamen ortadan kaldıracaktır. Bu durum toplum içinde yozlaşmayı arttırarak gerçek muhtaç olan bireylerin devlete bakış açılarını olumsuz etkileyerek zayıflayan bir vatandaşlık olgusuna neden olacaktır. Bu nedenle sosyal yardım vazifesinde aracılık edenlerin öncelikle adalet duygusunu iyi benimseyerek, ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçların önceden bertaraf edebilmesi gerçeğini unutmamaları gerekmektedir.

¹¹⁵Seyyar, a.g.e, s.51.

¹¹⁶ Dilik, a.g.e, s.69.

2.4.1.2. Muhtaçlığın Dünya'daki Durumu

Sosyal yardım alanların tespitinde en önemli ilke muhtaç olup olmamasıdır. Bu durum dünya ölçeğinde ele alındığında akla ilk gelen ‘mal varlığı soruşturması ve gelir tespiti’ özelliklerinin ele alınmasıdır. Mal varlığı soruşturmasında muhtaç olduğunu iddia eden bireylerin sosyal yardım taleplerin bir servete sahip olup olmamaları, kendilerine maddi ölçekte katkı sunabilecek herhangi bir gelire sahip olup olmamaları incelenmektedir.¹¹⁷ İncelemeler sonucu bazı kriterler ışığında ölçülen muhtaçlık istenilen düzeyde ise, sosyal yardımların yapılacağı sonuç ortaya çıkmaktadır.

Mal varlığı soruşturması ile elde edilecek bilgiler ışığında sosyal yardımın yapılıp yapılmayacağı hususu aynı zamanda kendisi ile birlikte tartışmaları da getirebilmektedir. Çünkü sosyal yardımlardan faydalanacak bireylerin hangisinin daha çok muhtaç olduğu sonucu bu soruşturma ışığında sonuçlanacak olması hiçte kolay gösterilebilecek ve verimli bir sonuca ulaşacak gösterge olmayabilir. İnsanların sosyal ekonomik durumları karmaşık bir yapı içerisinde hüküm sürmektedir. İşsizlik, sosyal incelemelerin gösterebildiği farklılıklar gibi parametreler sosyal yardımların sonuçlarının istenilen ‘yardımın hak ettiği yere gittiği’ gerçeği ile sonuçlanmayabilir.¹¹⁸

Dünya’da sosyal yardımlar için yapılan mal varlığı soruşturması OECD ülkeleri ile kıyaslandığında bazı farklılıkların olduğu görülebilmektedir. İskandinav ülkeleri ile birlikte Almanya, Fransa gibi ülkelerde sosyal refah devleti ileri düzeyde gelişmiş bir mekanizma haline dönmüştür. Bununla birlikte bu ülkelerin işsizlik sigortası adı altında aldıkları yardımın herhangi bir sebepten kesilmesi durumunda kategori değiştirip ‘muhtaçlık’ kategorisinde yer alabilmektedirler. Bu sebeple, sosyal yardımın önemli bir kısmından faydalanmaktadırlar.

¹¹⁷ Anthony Hall, *Social Policy for Development*. Sage Pub: London, 2014, ss.238.

¹¹⁸ Maricol Garcia and Yuri Kazepov, ‘Why Some People are More Likely to Be on Social Assistance than Others,’ *Social Assistance Dynamics in Europe*, Ed. Chiara Saraceno, UK, The Policy Press, 2002, ss.168-169.

OECD ülkeleri dışında bazı diğer ülkelerde de mal varlığı soruşturması sonucu ile birlikte sosyal yardım alıp almayacağı ortaya çıkmaktadır. Genel olan durum, bireylerin yazılı başvuruları sonucu sosyal yardıma aracılık eden kamu kurum ve kuruluşları bazı incelemeler yapmaktadır. Bu incelemeler bireylerin üzerine kayıtlı mal varlıkların olup olmadığı, varsa ne kadar gelir elde ettiği gibi sonuçların raporlaştırılıp ilgili kurullara sunulduğu durumdur. Bununla birlikte sosyal yardım almak için başvuru sahiplerinin yaşam koşullarının nasıl ve ne şeklide olduğu hususunu incelemek için sosyal yardım uzmanları tarafından alan incelemesi yapılabilmekte ve elde edilen veriler fotoğraf veya video ile kanıt haline getirilip bireylerin sosyal yardım başvuru dosyasına eklenmektedir. Ülkemizde de son zamanlarda yapılan değişiklikler ile sosyal yardım almak için başvuran bireylerin mal varlığı soruşturması gibi bir ön inceleme ile maddi durumunun nasıl olduğu, herhangi bir gelire sahip olup olmadığı gibi cevaplar aranmakta ve bu işlemlerin sonucunda diğer adımlara geçilmektedir. Alan incelemesi için SYDV yetkilileri tarafından yapılan bu incelemelerde gerekli raporlar düzenlenip sosyal yardım talep eden başvuru sahibinin yardım sonucu karara bağlanmaktadır.

2.4.1.3. Muhtaçlığın Türkiye'deki Durumu

Sosyal yardımlarda kime ve ne kadar yardımın yapılacağı hususu muhtaçlık seviyesine bakılıp karar verilen bir durumdur. Burada önemli olan muhtaçlığın nasıl tanımlandığıdır. Kamuda sosyal yardımlar ile ilgilenen ilgili kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarının(STK) ortak bir muhtaçlık tanımı oluşmamıştır. Bundan dolayı pratikte sosyal yardım alacak bireyleri saptamak için ortak bir muhtaçlık ölçeği belli değildir. Daha ötesi sosyal yardıma aracılık eden kamu kurum ve kuruluşları bile yardıma muhtaç bireyleri belirlerken farklı farklı uygulamaları ele alarak, kimin muhtaç kimin muhtaç olmadığını farklı kriterler ile sonuçlandırmaktadır.

Muhtaçlık kavramının ilk kullanım sahasının SHÇEK Ayni ve Nakdi yönetmeliği ile sosyal yardım mevzuatlarının içinde var olduğu süreç ile

başlamıştır.¹¹⁹ Türkiye’de muhtaçlık belirlenmesi işlemi farklı mekanizmalar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu durum bireylerin herhangi bir iş veya işlemi için gereksinim duydukları muhtaçlık belgesini kullanmaları için doğrudan başvuru ile verilebilmektedir. Ayrıca yardım talep edenlerin istekleri ile muhtaçlıklarının belirlenmesi ya da doğrudan muhtaç belirleme işlemi yapılabilmektedir.¹²⁰

Türkiye’de sosyal yardımların yapılmasında kime ve neye göre yardım edileceği hususu önemli sorunlar teşkil etmektedir. Bu anlamda muhtaçlığın tespitinde kamu kurum ve kuruluşları ile STK’lar ortak noktanın ne olduğu, kimin muhtaç olduğu gibi temel paradigmaların paydalarında buluşamamaktadırlar. Muhtaçlığın tespiti sırasında kamu kurumları bile farklı ölçütler üzerinden durum tespiti yapmakta ve nihayetinde sosyal yardımın hak edilip edilmediğini karara bağlamaktadır. Burada en önemli kuruluş SYDV’dir. Bu kurum üzerinden sosyal yardımların büyük bir kısmı ilgili muhtaç olanlara aktarılmaktadır. 65 yaşını doldurmuş muhtaç olanlar, eşi vefat etmiş kadınlar, şartlı nakit transferi(ŞNT), muhtaç asker aylığı gibi daha birçok yardım genellikle mahalli idarelere bağlı olan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı tarafından belirli kriterler eşiğinde muhtaç olanlar tespit edilmekte ve ilgili hak sahiplerine destek verilmektedir.

Türkiye’ de muhtaçlığın tespiti sırasında bir diğer önemli sorun kayıt dışılığın fazla oluşudur. Kayıt dışılıktan dolayı bireylerin ziynet eşyaları, gayrimenkulleri, araçlarını tespiti tam olarak yapılamamaktadır. Bundan dolayı muhtaç olmayıp, ancak sosyal yardımlardan faydalanan haksız bir sonuç meydana gelmektedir. Bundan dolayı zenginin devlet tarafından daha çok zengin edildiği algısı sosyal bir çalkantıya dönüşebilmektedir. Somut olarak durumu gerçekten iyi olup sosyal yardımların birçoğundan faydalanan ‘sosyal yardım açları’ maalesef bireylerin devlette var olan adalet duygusunun tezahürünü kaybettiği sonucu ile karşı karşıya

¹¹⁹ Ethem Çengelci, ‘‘Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Mülki İdare Amirlerine Düşen Başlıca Görevler’’, **Türk İdare Dergisi**, S. 378, Mart 1988, s. 227.

¹²⁰ Mehmet Ulvi Saran, ‘‘ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, **Vakıflar Dergisi**, S.26, 1997, s.436

kalabilmektedir.¹²¹ Bu durumun yaşanmaması için özellikle muhtaçlık tespitinde kayıt dışılığın önüne geçilerek sosyal yardım uzmanlarının incelemeleri titizlikle yapılmalıdır. Ayrıca yardımlar arasında var olan çok başlılık bazı kriterlere bağlanarak somut ve düzenli bir şablon etrafında toplanmalıdır.

2.4.1.4. Muhtaçlığı Belirlemede Yaşanan Zorluklar

Muhtaçlık bir algı oyunudur. İnsanların birçoğu kendilerinin bir şekilde eksiklerini sayarak muhtaç olduklarını düşünebilirler. Bu durum ülkeden ülkeye, kıtadan kıtaya hatta aynı şehrin içinde bulunan köyden köye değişebilen bir algıdır. İskandinav bir bölgede yaşayan öğrencilerin istekleri ile Afrika’da yaşayan öğrencilerin istekleri aynı düzlemde değildir. Biri internetin hızının istenilen düzeyde olmadığı için kendini muhtaç hissederken diğeri internetin olmamasından mahrum olduğunun farkındadır. Aynı şekilde bir şehirde var olan iki köyünde içme suyunun kalitesi muhtaçlık düzeyinin birbirinden farklı olduğunu gösterebilmektedir. İşte, sosyal yardım alanların kendi algıları ile oluşturdukları ‘‘geçim’’ bakış açısı bireyden bireye değişebilmektedir. Birileri için ihtiyaç olan şey, başkası için önemli olmayabilir. Bununla birlikte sosyal yardım alanların ‘‘geçim’’ tabiri üzerine düşündükleri durum göreceli olarak karşımıza çıkabilmektedir.¹²²

Muhtaçlık tespitinde önemli sorunlardan bir tanesi de bireylerin damgalanma korkusu, diğeri bir ifade ile ‘‘afişe’’ olmaktan çekinmeleridir. Özellikle küçük yerlerde yaşayan bireylerin herkesin birbirini tanımasından kaynaklı sosyal yardıma muhtaç olduğu halde onurunun zedeleneceğini düşünerek bu yardımlardan muhtaç bir şekilde hayatını idame ettirebilmektedir. Bu sorunun giderilmesinde hem sosyal yardımın bir vatandaşlık hakkı olduğu bilincini oluşturmak gerekir hem de yapılacak sosyal yardımların gizli bir şekilde bireylere ulaştırmanın yolları aranmalıdır.

¹²¹ Adnan Mahiroğulları, ‘‘Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önlemleri: Sivas Örneği’’. **11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Kitabı**(ss. 115-124) içinde, TÜRK-İŞ Sendikası Yayınları: Ankara, 2010, s. 128.

¹²² Hasan Şenocak, ‘‘Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması’’, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E., ÇEKO Anabilim Dalı, İstanbul, 2005, s.40

Muhtaçlığın tespitinde bir diğer olumsuz durum sosyal yardımların hak edene yapılmaması ayrımcılık bakış açısı ile hak etmeyenlerin bu yardımlardan faydalanması olasılığıdır. Burada yardıma aracılık edenlerin kendi görüşlerine uygun olan kriterler üzerinden değerlendirmeleri sonucu ortaya çıkabilmektedir. Hemşehricilik, inanç benzerliği, ırk, akrabalık gibi kriterler sosyal yardımların atıl bir şekilde kullandırılması ile sonuçlandırılabilir. Bundan dolayı yapılan kayırmacılık, sosyal çevresi fazla olanların sosyal yardımdan faydalanma olasılığını arttırmaktadır.¹²³ Bu durum yoksulluğun derinleşmesi, sosyal sarsıntılar, toplumsal çürüme gibi telafi edilmesi zor olan yaralar açabilmektedir. Muhtaçlığın tespitinde son olarak ifade edilecek husus; bu tespit sırasında özellikle küçük ve birçok kişinin birbirini tanıdığı yerde ‘‘muhtaç’’ olanın bir başkası tarafından yalan beyanlar ile bu statüsünden farklı bir şekilde tanıtılmasıdır. Bu şekilde muhtaç olanların yanlış bilgi kaynakları ile maddi sorunlarını hafifletecek sosyal yardımlardan mahrum kalmasına neden olabilecektir. Bunun önüne geçebilmek için bilgi kaynakların tek elden alınmasından ziyade başka kaynaklar tarafından teyit edilerek tarafsız bir sonuca ulaşılması sağlanmalıdır. Aksi durumda muhtaçlık tespitinde oluşan olumsuz sonuçların doğuracağı sosyal nedenler bu durumda da ortaya çıkabilecektir.

2.4.2. Şartlı ve Şartsız(Karşılıksız) Olabilmesi

Sosyal yardımların önemli özelliklerinden bir tanesi de yoksul olanlara aktarılan yardımların şartlı veya şartsız olabilmesidir. Bu yardımların içeriği itibari ile yapılan veya yapılacak yardımlar kendi içerisinde bir bölüme ayrılıp belirli koşullar altında hangi tür yardımın yapılacağı belirlenip ihtiyaç sahiplerine aktarma işlemi ile son bulmaktadır.

Şartsız sosyal yardımlar esas olan tek başına geçimini sağlayamayan, hayatını idame ettirebilecek kadar bir geliri bulunmayan bireylerin yaşamlarını sürdürmeleri için devletin onlara aktardığı yardım türüdür. Burada esas olan şey, bireyin yapılacak yardımın geri ödemesinin imkânsız olduğu gerçeği ile hareket ederek bu

¹²³Christer Hyggen, ‘‘Risks and Resources: Social Capital among Social Assistance Recipients in Norway,’’ **Social Policy and Administration**, Vol. 40, No: 5, October 2006, s. 494.

yardımlardan sonra yardım yapan merkezin bunu bir daha istememesidir. Öte yandan karşılıksız yardımların toplumsal birçok dinamiği vardır. Siyasi dinamik açısından değerlendirildiğinde yapılan karşılıksız yardımların, oy devşirmeye yönelik gelişmeler ile de yakından ilgili olabilmektedir. Oy maksimizasyonu perspektifi ile siyasi iktidarlar karşılıksız kamu sosyal transfer harcamalarını kendi lehlerine kullanabilmektedirler. Ayrıca devlet dışında bu yardımları yapan kuruluşlar da kendi menfaatleri çerçevesinde durumu kendi lehlerine yönelik adım olarak görüp karşılıksız yardımlardan nemalanabilirler.

Şartlı sosyal yardımlarda durum biraz daha farklı olabilmektedir. Şartsız yapılan yardımların olumsuzluğa neden olabilecek yönlerinin törpülemek istendiği, bireyleri tembelliğe ve hazıra alıştırmama adına bazı farklılıklar getirmektedir. Tüm bunların temel dayanağı yapılacak yardımların çıkış noktasında sınırlayıcılık söz konusu olabilmektedir. Diğer bir ifade ile, herkesin bu yardımlardan faydalanmasının güç olduğu, belirli kriterler dâhilinde yardımların bireylerin hizmetine sunulduğu bir organizasyondur.

Şartlı sosyal yardımların en önemli iki alt başlığı mikro kredi örneği ve şartlı nakit transferi (ŞNT) türleridir. Mikro kredi, kendi imkânları dâhilinde geçimini yapamayacak durumda olanlara doğrudan yardım yapmak yerine, bu insanlara bazı kuruluşlar aracılığı ile karşılığının ileride geri ödenmek üzere olan bir kredi ile yardım etmek olarak ifade edilebilir.¹²⁴ Dünya çapında başlatılan bu uygulama ile üzerinde durulması gereken birçok sosyal meseleler izahata muhtaçtır.

Şartlı sosyal yardımların bir diğer önemli başlıklarından olan şartlı nakit transferleri kırsal kalkınmada önemli bir adımdır. Çocuklarını okula gönderemeyen veya sağlık hizmetlerinden faydalanamayan yoksul ailelerin bu iki şartı yerine getirmesine bağlı olarak doğrudan yapılan yardımlardır. Çocuğunun okul ile ilişkisi kesilmiş veya maddi sebeplerden dolayı kesilecek olan bireylerin bu yardımlardan sonra çocuklarının eğitime yönelmesinde ciddi artışlar meydana gelebilmektedir. Öte

¹²⁴Esfender Korkmaz et.al.,**Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbulÖrneği**, İstanbul, İTO Yay., No: 2004-32, 2004, s. 17.

yandan aynı şekilde düzenli sağlık hizmetlerinden faydalanamayan bireylerin bu hizmetlerden faydalanmasının önünü açmak için desteklenmeleri söz konusudur. Şartlı sosyal yardımların insanı merkeze koyan bu uygulamaları geleceğe yatırım olarak görülmektedir. Bununla birlikte insan kaynağının daha temelinde sosyal meselelerine müdahale ederek gelişmiş insan kaynağını özellikle kırsal kalkınmanın dinamiği olarak yer edinebilmektedir.

2.4.3. Sosyal Yardımın Ayni ve Nakdi Olması

Sosyal yardımların yapılış şekli olarak hem ayni hem de nakdi olabilirliği söz konusudur. Yapılan sosyal yardımların nakdi olarak yapılması, yapılacak yardımın para ile yapılmasıdır. Şayet yapılacak yardım ayni bir yardımsa para dışında bireylerin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurulması ve buradan hareket ile ihtiyaç sahiplerine yardım yapılmasını ifade eder. Yapılan yardımların ayni olarak yapılmasının istenmesinin altında, yardıma muhtaç olanların kendilerine yapılacak yardımları başka yerlerde kullanılmasının önüne geçmek istenmesidir.¹²⁵

Ayni yardımlar genellikle muhtaç durumda olan bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan yardım türleridir. Ancak bu durumun farklı yöntemleri de olabilmektedir. Ücretsiz ulaşımdan faydalanmak, belli bir oranda elektrik ve sudan indirimli faydalanmak, en önemlisi de sosyal güvence sisteminde ilaçların ücretsiz veya büyük bir indirim ile vatandaşların hizmetine sunulmasıdır. Ülkemizde ilaçların bireylere ulaştırılırken sadece yoksul olanların ücretsiz veya indirimli kullandığı bir yardım türü olmamakla beraber, maddi durumları iyi olup da sosyal güvencesi olanların da çok pahalı ilaçları düşük bir katkı payı ödeyerek bu hizmetten faydalandığı hususu önemli bir sosyal devlet vizyonudur.

Nakdi yardımlar genellikle bireylerin uygun şartları taşıdığıının sonucu olarak elde ettikleri bir haktır. Bu yardım türü yoksul olanların tüm sıkıntılarını giderecek bir düzeyde bir yardım olmasa da, hayatlarına asgari düzeyde yaptığı katkı onlar için

¹²⁵Süleyman Özdemir, “Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme,” s. 607.

çok önemli bir haldir. Bu yardımı alanlar genellikle sosyal hak sahipleri adına düzenlenmiş banka veya PTT kartları ile nakit olarak kullanabilme olanağına sahiptirler.

Özellikle nakdi yardımların bazı sosyal meselelerin kaosa dönüşmesini engellediğini ifade etmek hiçte abartı olmayacaktır. Son dönemler muhtaç anne-babaların huzurevine gönderildiği bir zaman dilimidir. Kamunun bu anlamda yaşlılık maaşı vermesinin yanında, bakıma muhtaç olanlara maaş vermesi ve sigorta priminin devlet tarafından yatırılması olanağı aile kavramının çökmesinin engellenmesi adına büyük bir hizmet olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan eşi ölen dul kadınlara belli bir miktarda nakdi yardımın yapılması kötü sonuçlara dönüşebilecek sosyal meselelerin önüne geçebilmektedir. Toplumdan dışlanmış, hor görülmüş zihinsel ve fiziksel engelli bireylere yapılan aylık nakdi yardımlar bu bireyleri toplum içinde tutabilme adına önemli bir adımdır. Çünkü kendi ihtiyaçlarının önemli bir kısmını bu yardımlar ile karşılayabilecek düzeye gelerek, aynı zamanda ailesine de maddi açıdan katkı sunmaya başlaması yine aynı şekilde aile dinamiğinin devamı için önem arz etmektedir. Öte yandan çocuk sayısına göre verilen ve annenin hesabına aktarılan nakdi yardımların varlığı çocukların asgari düzeyde de olsa gelecek adına bir yol alabilmektedir. Asgari düzeyde olsa da çocukların eğitimlerine katkısı olarak önemli bir adımdır. Tüm bu yardımların yoksulluğu iyileştirmediği, bu yardımların yapılmaması gibi siyasi gözlemlerin tepeden bakış açısı içerikler olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Kırsal bölgelerde sadece ve sadece bu yardımlar ile ayakta duran birçok ailenin olduğunu unutmamak gerektiğini söylemek gerekir.

2.5. Kaynağına Göre Sosyal Yardım Türleri

2.5.1. Kamusal Sosyal Yardım

Sosyal yardımların bir sonuç olduğu kuşkusuzdur. Sosyal yardıma insanlar neden ihtiyaç duymaktadır? Bu ekseninde konuya yaklaşım daha nitelikli olacaktır. Sosyal yardımların en önemli var oluş kaynağı yoksulluğun getirdiği kaçınılmazlıktır. Yoksulluk, sosyal yardımları ortaya çıkarmıştır. Her yoksul sosyal

yardım almamakla beraber, her sosyal yardım alanın yoksul olduğunu söylemek hiç gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. Bu noktadan hareket ile sosyal yardımların kaynağına göre çıkış noktaları vardır. Kamusal sosyal yardım bu noktalardan bir tanesidir. Kamusal yardımların en önemli özelliği tamamının devlet kanalı ile finanse edilmesidir.¹²⁶

Türkiye’de kamusal sosyal yardımların en önemli ayağında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı yer almaktadır. Bu kanal devletin vatandaşına dokunduğu ve aynı şekilde vatandaşın devlet elini hissettiği en önemli mekanizmadır. SYDV iş işleyişi olarak hem hızlı hem de adil çözümler sunabilen devlet kurumudur. Vakıf her il ve ilçede müteveli heyetin kararları ile yoksul olanlara imkânlar ölçüsünde ve ihtiyaçlar dâhilinde hizmetler sunmaktadır. Müteveli heyeti yerleşim yerinde tanınan bireyler tarafından oluşmaktadır. Bundan dolayı bu kurum yoksul insanların ihtiyaçlarını hızlı bir şekilde çözebilecek niteliktedir.¹²⁷

Kamusal sosyal yardımın bir diğer ayağı sağlık ile ilgilidir. Özellikle ücretsiz veya katkı payı adı altında ödenen cüzi rakamlar ile yoksul olanların kamudan faydalandığı bu yardım, kamusal sosyal yardım sınıfına girebilmektedir. Aynı zamanda çok düşük rakamlar ile alınan ilaçların bu yardım türünde göze çarpar özelliklerindendir. Öte yandan 2022 sayılı kanunun içeriği itibari önemli bir kamusal sosyal yardımı barındırdığı söylenebilir. 65 yaşını doldurmuş muhtaç olan bireylerin her ay kamudan aldıkları halk dilinde ‘yaşlılık maaşı’ ödemeleri niteliği itibari ile karşılıksız bir kamusal sosyal yardım türüdür. Bununla birlikte 18 yaşını tamamlamış özürllüler ile 18 yaşını tamamlamamış özürllü yakınları aynı şekilde maaş alabilmektedir.

Kamusal yardımlar sosyal sınıf içinde kanayan yaraların, eksikliklerin bir şekilde devlet tarafından çözüme kavuşturulmasıdır. Bu anlamda kamu hem yerel dinamiklerin hem de merkezi dinamiklerin aktif bir şekilde açık tutulduğu bir sinerji

¹²⁶Kadir Arııcı, “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılması,” **I. Sosyal Hizmetler Şurası**, Ankara, SHÇEK Yay., 19-21 Nisan 2004, s. 584.

¹²⁷Nusret Ekin, Yusuf Alper ve Tekin Akgeyik, **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul, İTO Yay., No: 1999-69, 1999, s. 135.

oluşturmalıdır. Özellikle yerel yöneticilerin bu konularda duyarlılığı yoksulluğun derinleşen bir sosyal sorun olmaktan çıkaracağı gibi aynı zamanda kalkınmada insan odaklı bir yaklaşım ile geleceğin yapı taşlarını sağlam örebilecek bir olguyu oluşturabilecektir.

2.5.2. Yerel Sosyal Yardım

Sosyal yardımın kaynağına göre türlerinden bir diğeri olan yerel sosyal yardım, yardımların merkezi bütçenin pay edilmesinden sonra yerel kuruluşlar tarafından yönetilmesidir. Bu anlamda belediyeler, il özel idareleri, sosyal yardımlaşma dayanışma vakıfları önemli sacayaklarıdır. Belediyelerin yerel sosyal yardımlar kapsamında akla gelen en önemli kurumlardan bir tanesidir. Son dönemlerde belediyelerin asli görevlerinin yanı sıra sosyal projelere yönelik büyük bir atılım yapıldığı söylenebilir. Özellikle seçim dönemlerinde seçmenlere verilen vaatlerde sosyal belediyeçiliğin ön planda olduğu gözlenmektedir. Seçmen oy kullanırken hangi sosyal yardımların kendilerine daha fazla katkıda bulunacağı durumu göz önünde bulundurmaktadır. Bundan dolayı siyasi partilerin adayları da sosyal yardım ağırlıklı vaatlerde bulunmaktadır. Bunlar; ücretsiz ulaşım, kreş, evde bakım hizmeti, sıcak yemek hizmeti, indirimli su, indirimli doğalgaz gibi sosyal yardımlardır.

Yerel sosyal yardımın belediye ayağının yanında özellikle sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları da bu anlamda söz hakkına sahiptirler. Aile yardımı, eğitim yardımı, sağlık yardımı, özel amaçlı yardımlar, yaşlı ve engelli yardımları, proje destek ve istihdam yardımları başlıkları altında SYDV fonları altında finanse edilen birçok yerel sosyal yardım söz konusudur.

2.5.3. Özel Sosyal Yardım

Özel sosyal yardımlar ticari işletmelerin faaliyetlerinin yerine getirdikleri yasal yükümlülüklerin yanı sıra kendi inisiyatifleri ile yapmış oldukları sosyal yardım türlerindendir.

Ticari işletmelerin en önemli hedeflerinden biri karlarını en üst seviyeye taşımaktır. Ancak bu tutum şirketlerin toplumların sosyal ve ahlaki yönlerini eksik bırakmakta insani bir bakış açısını yansıtmamaktadır. 20. Yüzyılın başlarından itibaren büyük çaplı şirketlerin karlarını çok üst düzeylere çıkarttıktan sonra sosyal sorumluluk projelerine yöneldikleri görülmektedir. Bu anlamda şirketlerin kurumsal sosyal sorumlulukları yaptıkları işin bir dinamiği haline gelmiştir. Çalıştırdıkları işçilerin yasal hakları yanı sıra sosyal sorumlulukları kapsamında işçilerin refahlarını gözeterek yeni haklar vermişlerdir. Ayrıca eğitim, sağlık, alt yapı gibi çeşitli projeleri kendi finansmanları ile yapmaktadırlar.

Uluslar arası şirketlerin kurumsallaşmış sosyal sorumluluk alanları dışında KOBİ'ler de özel sosyal yardım alanında akla gelen önemli aktörlerden biridir. KOBİ'ler sosyal ve toplumsal alanda önemli bir özel sosyal yardım aktörüdür. Sosyal dışlanmanın önüne geçilmesinden refah düzeyinin iyileştirilmesine kadar birçok alanda faaliyetlerini sürdürmektedir.¹²⁸ Bu durum ihmal edilen sosyal alanların sosyal faaliyetler ile tamamlanması anlamına gelmektedir.

2.5.4. Sivil Sosyal Yardım

Sosyal yardım türlerinden sonuncusu olan sivil sosyal yardım denince akla gelen, bağımsız bireyler, STK'lar, dini kurumlar gibi toplumun içinde var olan aktif dinamiklerdir. Bu anlamda bu dinamiklerin yaptığı ve yapacağı yardımlar sivil sosyal yardım kapsamına girecektir. Özellikle Batı'dan başlayarak gelişen sivil toplum geleneği daha sonra tüm dünyaya yayılmayı başarmıştır. Bu durum uluslar arası sivil toplumlar ile daha da kurumsallaşarak devam etmiştir. Tüm bunlar ile birlikte "sivil toplum" kar amacı olmayan şirketlerden, vergiden muafiyet sağlayan kuruluşlara kadar var olanın kurumsallaşması olarak sıralanabilir.

Sivil sosyal yardımlar STK ayağı olan sivil sosyal yardım ve dini sosyal yardımlar olarak ele alınabilir. Organize bir şekilde bağımsız hareket eden ve modern

¹²⁸KOBİ'lerin sosyal fonksiyonları için bkz.: Süleyman Özdemir, Halis Yunus Ersöz ve Halil İbrahim Sarıoğlu, **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi**, İstanbul, İTOYay.,No:2006-45,2006, s.54-60

dünyanın perpesktifleri karşımıza çıkan STK ve inanç eksenli hareket ederek etrafında kümelenen bireylerin refahını arttırmak için organize olmuş dini müesseseler bu yardım türünün iki önemli ayağıdır.

2.6. Sosyal Yardımın Tarihçesi

Sosyal yardımlar bir sonuçtur, kendisi dışında meydana gelen olayların neticelendirilmiş halidir. İnsanın yaratılışından bu yana ihtiyaç vardır ve bu sonuç devam edecektir. İlkçağlarda sosyal yardımlar bir organizasyon kazanmamıştır. Dar kapsamlı aile içindeki bireylerin birbirleri ile yardımlaşması ve birbirleri etrafında kümelenmiş komşuluk ilişkileri sosyal yardımların temelini oluşturmaktadır.¹²⁹ Daha sonra medeniyetlerin kurulduğu insanlığın topluluklar altında yaşamlarını idame ettikleri zaman dilimlerinde çeşitli adlar altında yeni sosyal yardım organizasyonları meydana gelmiştir. Özellikle dinlerin doğuşu sosyal yardımların önemli yapı taşları haline gelmesine neden olmuştur. Her dinin kendi öz emirlerinde iyilik yapmanın erdemini anlatması insanlığın sosyal yardımlara daha sıkı sarılmasına neden olmuştur. Mesela İslam Dininin doğuşu ile birlikte sosyal yardımlar Müslümanlık inancını paylaşılanlar arasında daha farklı bir boyuta gelmiştir. İslam dini sosyal yardıma bir görev amacı ile yaklaşmakta ve ibadet hükmünü kazandırmaktadır.¹³⁰

Sosyal yardımlar ilk olarak aile, komşu ve din mekanizmaları içinde var olmuş, daha sonra gelişmeye devam etmiştir. Bu durum doğan ve var olan bir olgunun bebekliliğidir. Zaman içerisinde çeşitli faktörlerin etkileşimi ile kendini sürekli yenileyen dinamik bir yapıya bürünmüştür, sosyal yardımlar. Batıda sosyal yardımların ilk organizasyona geçiş süreci 1500 yılların ortalarında çıkartılan çeşitli kanuni düzenlemeler ile kendine yer bulabilmiştir. Daha sonraları çeşitli idari ve

¹²⁹Musa İkizoğlu, “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik BirAraştırma,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, S.B.E.), Ankara, 2000, s. 29.

¹³⁰H. Namık Demir, “Sosyal Yardım Hizmetlerinin ‘Sosyalizasyonu’: Van Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, S.B.E.), Van, 2001, s. 5.

hukuki düzenlemeler sosyal yardımların bir keyfilik olarak devam etmesinden ziyade, altyapısı devlet mekanizması ile kurulmuş bir oluşuma dönüşmüştür.

Ulusların devlet teşkilatları ne kadar sağlam olursa sosyal devlet mekanizmaları da o kadar donanımlı olacaktır. Bununla birlikte bir ulusun geçmişi yine aynı şekilde otorite boşluğu bırakmadan tarih sahnesi içinde yer bulmuşsa, bu o ulusun devamında devlet geleneğinin her alana yayıldığı gibi sosyal devlet olma ölçeğinde de önem teşkil edecektir.

Osmanlı Devlet'i özellikle geçmişinden gelen geleneklerinin üstüne biraz daha koyarak ilerlemiştir. Sosyal yardımlar organizasyonunu bu anlamda değerlendirecek olursak, vakıf kültürü ve ahilik teşkilatı devlet içerisinde önemli sosyal yardım alanlarıdır. Bununla birlikte esnaf sandıkları da bu organizasyonun parçasıdır. İslam dininin yayıldığı topraklarda önemli yapı taşlarından ve dini, hukuki statü kazanmış vakıflar; mülkiyetin zenginden muhtaç olana doğru el değiştirmesi görevini yerine getirmiştir.¹³¹

Osmanlıda vakıfların devlet mekanizmasının dışında kendi oluşumları ve bağımsızlıkları sosyal politikaların halk eli ile kurumsallaştırılmasında önemli bir adım olarak görülebilmektedir. Bu bağımsızlıkların en önemli ayağı kendi bütçelerinin varlığı ve devlet tekeli altında bulunmamaları sayılabilir. Bu durum halk-devlet sosyal yardım ilişkisinin yoksulluğun tamamen bir kült olarak devlete yüklenmesinin önünü kapatmıştır. Vakıflara verilen menkul veya gayri menkullerin el değiştirmesi vakfedenden vakıfa aktarılması yoksullara verilecek yardımlarda minnet duygusunun önüne geçmiştir. Bu durum toplumda yoksulların onur ve izzetlerini korumada önemli bir paradigmadır. Vakıfların bu görevi üstlenmesi toplumda sosyal sınıf tabakalaşmasının oluşması ve kalkmasında önemli bir sorumluluktur.¹³²

¹³¹M. Fuad Köprülü, **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, 2. bs., Ankara, Akçağ Yay., 2005, s. 295.

¹³²Nazif Öztürk, **Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., 1983, s. 136.

Batıda Sanayi devriminden önce sosyal yardımların daha çok devletin belirli ölçeklerde ve bazı yerel aktörler tarafından yapılagelen faaliyetleri söz konusudur. Bu dönemde dini Saikler ile sosyal yardımlar çok ilintili değildi. Dinin temsilcisi olanlar muhtaçlara gidecek olan sosyal yardımları bir şekilde ellerinde bulunan “din” faktörü ile kendilerine yönlendirmişlerdir. Bu durum din temsilcilerini zenginleştirerek sosyal sınıf ayrımını daha da arttırmıştır.

Sanayi devrimi ile birlikte emek-sermaye denkleminde işçi lehine bazı sosyal haklar tanınmaya başlanmış ve sosyal denklemin batıda organizasyon kazanmaya başlamasına vesile olmuştur. Özellikle 19. yüzyılda ABD’de bazı adımlar atılmıştır. Sosyal yardımlar okulu açılarak profesyonel bir şekilde sosyal yardım elemanları yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu durum devletleşme organizasyonun göstergesidir. Öte yandan İngiltere’de sosyal yardımların 20. yüzyılda zenginlik kazandığı söylenebilir. Özellikle savaşlarda ölenlerin arkalarında bıraktığı dul ve yetimlerin devletin himayesindeki sosyal yardım programları ile yeni bir alan açarak, sosyal devletin kurumsallaşması açısından güçlü bir paya sahiptir. Bununla birlikte özürlü olanların bazı kriterlere uygunluğu aranarak sosyal yardım almalarında gelişmeler yaşanmıştır. Tüm bu göstergeler ışığında; sanayi devrimi ile birlikte sosyal yardımlar devletin zorunluluk açmazı ile karşı karşıya kalması sonucu kamunun bu yardımları üstlenmesi ile sonuçlanmıştır.

Cumhuriyet Döneminden itibaren sosyal yardımların sistematik ilerleyişi söz konusudur. İlk adım olarak 1920 yılında TBMM Hükümeti tarafından kurulan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³³ Daha sonra meclis içerisinde sosyal yardım komisyonları kurularak, yeni rejimin sosyal devlet olma yolunda adımların varlığını hissettirdiği önemli gelişmelerdir.

1921 yılında savaş döneminde şehit düşenlerin ailelerine yönelik sosyal yardım programları yapılmaya başlanmış, bunu durumu kurumsal altyapıya

¹³³Tuna Atalay, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Demokratik Bir Cumhuriyet Olarak Gelişmesinde SosyalHizmetler ve Sosyal Yardımların Yeri ve Önemi,” **Sosyal Hizmetler Dergisi**, C. I, S. 9, Haziran, 1999, s. 6.

kavuşturmak için Himaye-i Etfal Cemiyeti’i kurulmuştur. Bu adımla birlikte savaş sonrası mağduriyetlerin giderilmesi için önemli faaliyetlerde bulunulmuştur. Daha sonra bu cemiyet, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu adını alarak faaliyetlerine devam etmiştir.¹³⁴

1959 yılında Cumhuriyet Dönemi sosyal yardım tarihi ile ilgili önemli bir gelişme yaşanmış ve Sosyal Hizmet Enstitüsü kurulmuştur. Böylelikle sosyal yardımların kurumsal bir mekanizmaya doğru evrildiği söylenebilir. Bu adım özellikle sosyal hizmet alanında uzman bireylerin yetiştirilmesi açısından, sosyal hizmet faaliyetlerin donanımlı kişiler tarafından yapılmasının önünü açmıştır.¹³⁵ 1961’ de oluşturan anayasa ile birlikte devletin “sosyal” kavramı ilk defa anayasal güvence altına alınmıştır. Bu durum bireylerin sosyal yardımları elde etmelerinin kendileri açısından onur kırıcı bir tutum olmadığına, devletin zorunlu ve bireyin de hakkı olduğu argümanını somutlaştırmaya başladığı dönem olarak kabul edilebilir.

Çok partili sistemden 1980’ e kadar geçen sürede sosyal yardımların belli bir sisteme oturtulmaya çalışıldığı ve bu durumun oluşması için bir çok kanun çıkartılmıştır. Tüm bu çabalara rağmen sosyal politikalar anlamında devletin verdiği sosyal hizmetlerde bazı tutum ve davranışlarda eleştiriye açık durumların varlığı söz konusu olabilmektedir. Bu anlamda en büyük eleştiri 1980 öncesi sosyal politikalarda “yoksulların” ihmal edildiği durum tespitidir. Bununla birlikte bu yıllara kadar sadece yaşlı ve kimsesizleri göz önünde bulunduran sosyal politika anlayışı, genel anlamda sosyal devletin ilkelerini ve ileri safhaların programını yapamamakla eleştirilmiştir.

Bu dönemlerden sonra özellikle belediyeçilik anlamında sosyal hizmetler bir ivme kazanmıştır. 2000’ lerden sonra özellikle devletin sosyal politikaları tüm herkesi kapsayacak şekilde genişletilmiş ve çeşitlendirilmiş bir sosyal politika ile karşımıza çıkabilmiştir. Özellikle yerelde valilik ve kaymakamlık bünyesinde var olan SYDV sosyal yardımların kurumsallaşması ve faaliyetlerinin çok çeşitli olması,

¹³⁴ Ethem Çengelci, “Türkiye’de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi”, s. 74.

¹³⁵ Arıcı, Sosyal Güvenlik Dersleri, s. 306.

sosyal devletin sosyal hizmetleri sadece bir pencere bakış açısı ile değil de, her anlamda birey odaklı hızlı ve çözüm sunan bir yapıya kavuşmasını sağlayabilmiştir.

2.7. Transfer Harcamaları Tanımı ve Özellikleri

Transfer harcamaları günümüze kadar başka başlıklar adı altında var olabilmış ve varlığını sürdürebilmiştir. Bu var oluş 20. Yüzyıla kadar bir şekilde kendini koruyabilmiş ve sonrasında literatürde yerini alabilmiştir. Transfer harcamalarını literatüre kazandıran ünlü iktisat bilimeci A.C.Pigou'dur. Bu kavramı “devlet güvenliğinin yeniden kazanılması ve tesis edilmesi için yapılan harcamalar” olarak adlandırmıştır.¹³⁶ Öte yandan kamu maliyecisi Richard Musgrave; devlet işleyişinde tahsis, bölüşüm ve istikrar olarak üç yeni fonksiyonun varlığını işaret ederek, transfer harcamaları; “şimdi üretilmekte olan, mal ve hizmet satın alımında kullanılmayan, buna karşılık mevcut ekonomik varlıkların veya malların satın alımında kullanılan ödemeler” olarak açıklamaktadır.¹³⁷

Transfer harcamalarının birçok tanımı olabilmektedir. Bu tanımların en önemli dayanak noktası; satın alma gücünün el değiştirmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu el değiştirme bireylerden bireylere, gruplardan gruplara veya sosyal tabakalardan bir diğer sosyal tabakaya olabilmektedir. Transfer harcamalarının kendi içerisinde kategorileri mevcuttur. Bunlar; sosyal güvenlik harcamaları, sosyal yardımlar, sübvansiyonlar, borç faizleri, vergi iadeleri gibi başlıklardır.

Transfer harcamalarının önemli işlevlerinden bir tanesi tamamlayıcı olabilmesidir. Sosyal adaletin sağlanabilmesi için bir aktarım mekanizması işlevini yerine getirmektedir. Bu özelliği ile birlikte toplumun sosyal yönden güçlü

¹³⁶ A.C.Pigou, **A Study in Public Finance**, Third Edition, Macmillan and Co.Ltd., 1947, s.19.

¹³⁷ Richard A. Musgrave, **Kamu Maliyesi Teorisi 1**, Çeviren: Orhan Şener, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul, 1987, S. 269.

olabilmesi sağlamaktadır. Bu harcamalar mal ve hizmet alımına yönelik olmayıp yardım amacını esas alan bir kalemdir.

Ülkelerin gelişmişliği ile ilgili yorum yapılırken transfer harcamalarına bakarak bir değerlendirme yapmak gerçekçi olacaktır. Özellikle gelir dağılımının tabana adil yayılabilmesi için bazı transfer harcamalarının daha yüksek oranda dağıtılması gerekir. Bu durum özellikle gelişmiş ülkelerde daha net olarak görülmektedir. ABD’de transfer harcamaları 1930’lara kadar GSMH’da görece önemli bir yer kaplamamaktaydı. Daha sonra bu istatistik yaklaşık yarı yarıya artarak önemli bir kamu harcaması kalemi haline gelmiştir. Bu durum ülke ekonomisinin önemli bir yere gelerek sosyal dengeyi korumaya yönelik adımı olarak görülmekle birlikte, yaşlanan nüfus için bazı adımların atılması sonucunu doğurmak zorunda kalmıştır. Bu adımlardan en önemlisi sağlık sigortasıdır.¹³⁸

Transfer harcamalarının; adil geliri dağılımı, sosyal adalet gibi birçok avantaj sağlayıcı yapısı olmakla birlikte bazı dezavantajları da olabilmektedir. Mesela; işsizliğe karşı kullanılabilmeyle beraber, bireylerin aldıkları sosyal yardımların alışkanlığa sevk edebilmesi özelliği transfer harcamalarının işsizliği azaltma amacının nasıl terse evrildiğini görebilmekteyiz. Bu sonuca neden olan durum, sürekli ve belirli miktarda işsizlik yardımı alan bireylerin bulundukları pozisyonları kanıksadıkları ve iradi olarak işsizliği kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır.¹³⁹

2.7.1. Transfer Harcamalarının Tasnifi

Transfer harcamalarının tasnifi, aldıkları şekillere ve karşılık esaslarına göre yapılabilmektedir. Aşağıda ilk üç madde transfer harcamalarının aldıkları şekillere göre tasnif edilirken, son iki madde karşılık esaslarına göre sınıflandırılmıştır.

2.7.1.1. Dolaylı ve Dolaysız Transferler

¹³⁸Richard A. Musgrave ve Peggy B. Musgrave; *Public Finance In Theory and Practice*, McGraw-Hill Book Company, Singapore 1989, s.24

¹³⁹Joshy Easaw ve Dean Garratt, “Elections and UK Government Expenditure Cycles In The 1980s: An Empirical Analysis”, *Applied Economics*, Vol:32, 2000, s.388-389

Dolaysız transferler harcamaları ihtiyaç sahibi olan ve bu durumun getirdiği bazı koşulları sağlayarak elde edilen karşılıksız bir harcama türüdür. Bu harcamalar bireylerin kişisel gelirlerine doğrudan katkı sunarak, harcama düzeylerinde artışa neden olabilmektedir. Bu durumun varlığı dolaysız transfer harcamalarının yoksulluk ile ilgili önemli bir sebep sonuç ilişkisi olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bazı dolaysız transfer harcamaları kalemleri; devlet borç faizleri, yoksul olan birey veya gruplara yapılan yardımlar, malul aylığı alanlar, sosyal yardım kalemleri, emekli maaş ödemeleri gibi kalemlerdir.

Dolaylı transfer harcamaları dolaysız harcamalardan farklı özellikler taşımaktadır. Bu harcamalar üretici ve tüketicilerin gelirlerinde mutlak geliri arttırmayı amaçlayan iktisadi bir değişimi sağlamayı hedeflemektedir. Vergi iadeleri ve iktisadi karşılıksız yardımlar dolaysız transferlere örnek olarak gösterilebilir. Bunların neticesinde tüketicilerin alım güçlerini arttırmaya, üreticilerinde gelirlerini arttırmayı hedeflemektedir. Bu destekler aynı zamanda negatif vergilemeye eşit olabilmektedir.¹⁴⁰ Bu vergileme türü, devletin bireylere veya kurumlara iktisadi ve sosyal amaçla verdiği karşılıksız ödemelerdir.

2.7.1.2. Gelir Transferleri ve Sermaye Transferleri

Gelir transferleri, gelirin bir elden başka bir ele doğru yönelmesi olarak ifade edilebilir. Diğer bir ifade ile gelirleri farklı olan farklı ihtiyaç sahiplerinin arasındaki satın alam gücünün el değiştirmesidir.¹⁴¹ Gelir transferleri sosyal amaçla yapılan transfer kalemleridir. Mesela emekli maaş ödemeleri bu transfer türüne dâhil edilebilir.

Sermaye transferleri; var olan sermayenin bir elden başka bir ele doğru el değiştirmesidir. Bu transferlerde ekonomi dinamiği tetikleyerek, daimi ekonomik yatırımların önünü açmak hedeflenmektedir.

¹⁴⁰ H. Brochier, P. Tabatoni, *Mali İktisat*, Çev: Adnan Erdaş, İstanbul:İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayın No:303. 1971, s.9

¹⁴¹ Halil Nadaroğlu, *Kamu Maliyesi Teorisi*, Gözden Geçirilmiş ve Düzeltilmiş 10. Baskı, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998, s.154

2.7.1.3. Verimli ve Verimsiz Transferler

Verimli transferler; transfer harcamalarının yeni bir katma değer oluşturup oluşturmadığını sonucuna istinaden tasnif edilebilmektedir. Bu transfer türünde esas olan budur. Üretimde yeni bir değer oluşturuyorsa bu transfer türü verimli transfer olarak adlandırılabilir. Öte yandan sosyal amaçlı transferlerin verimsiz transfer olarak kabul edilmesi, bu harcamaların yeni bir iktisadi değer oluşturmadığı sonucuna varılmasından kaynaklanmaktadır. Verimli ve verimsiz transferlerin hangi giderleri kapsadığını tespit etmek kolay bir durum değildir. Verimli görünen transfer harcamaları uzun vadede aynı verimliliği gösteremezken, aynı zamanda verimsiz görünen transfer harcamaları da uzun vadede verimli olabilmektedir.

2.7.1.4. Cari Transferler ve Sermaye Transferleri

Faydası döneminde yok olan harcamalar cari transferler olarak nitelenmektedir. Başlıca cari transferler, iç ve dış borç faiz ödemeleri, geri verilecek paralar, KİT'lerin görev zararları, emekli, dul ve yetim aylıkları ve öğrenci bursları sayılabilir.

Faydası döneminde yok olmayan, gelecek dönemlere de sarkan harcamalar sermaye transferleridir. Bunlara örnek olarak da kamulaştırma ile kurumlara katılma payları ve sermaye teşkilleri gösterilebilir.

2.7.1.5. İktisadi ve Mali Amaçlı Transferler

İktisadi amaçlı transferlere sübvansiyonlar da denilmektedir. Bu harcamalar, iktisadi ve sosyal politikanın bir aracı olarak uygulamada kendisinden geniş ölçüde yararlanan negatif vergilerdir. Diğer bir ifadeyle de kamu fonlarıyla finanse edilen çeşitli yardımlar olarak da belirtilebilir.

Mali ve iktisadi transfer olarak da ifade edilen iktisadi amaçlı transfer harcamaları, devletin belirli bir karşılık beklemeden ekonomik ve mali amaçlar doğrultusunda çeşitli kesimlere yaptığı harcamalardır. Devletin bu tür harcamalar ile hedeflediği amaç, ekonomide büyüme ve sonuçta kalkınmanın sağlanmasıdır. Bu

hedefler doğrultusunda devlet sübvansiyon ya da teşvik adı altında transfer politikası uygulamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL DIŞLANMA, YAŞAM TATMİNİ VE LİTERATÜR

3.1. Sosyal Dışlanmanın Kavramsal Çerçevesi

Sosyal dışlanma kavramı yoksulluk kavramına benzer bir şekilde genel bir çerçeveye oturmamaktadır. Bu durum bireysel, toplumsal, ekonomik seviye olarak pek çok değişkenin etkilediği farklı tanımlamaların yapıldığı, ortak bir sonucun olmadığı vurgusu yapılmaktadır. Bu yüzden, sosyal dışlanma tanımsal olarak değişkenlik gösterdiğinden dolayı farklı birçok tanımla ile karşı karşıyayız. Bu kavram; iktisadi, siyasi ve toplumsal değişkenlerle temas halinde olduğundan genel bir tanım yapılması zorlaşmaktadır.

Sosyal dışlanmanın farklı tanımlamalarının yanı sıra, asgari yeterlilik gibi temel unsurların karşılanmadığı gibi, temel insani ihtiyaçları olan eğitim, sağlık haklarından yeterince yararlanamaması ve bütün bunların yanında bu haklara erişme sorunu gibi toplumda dışlanma sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır.¹⁴²

Sosyal dışlanma kavramı ilk kez Rene Lenoir tarafından kaleme alınan *Dışlanmışlar: On Fransız'dan Biri* kitabında yaşadığı toplumu gözlemlemiş ve toplumun onda birinin toplum tarafından dışlandığını ifade ederek ilk defa sosyal dışlanmanın bir kavram olarak ele alındığını göstermiştir.

Sosyal dışlanmanın kavramsal ifadesi için hemen hemen herkesin bir doğrusu olabilmektedir. Genel olarak sosyal dışlanmayı; bireyin merkez sosyal yapıdan

¹⁴²Ali Seyyar ve Y. Genç, “*Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma) Sözlüğü*”, Sakarya Kitabevi, Sakarya, 2010, s. 645

uzaklaştırılmasıdır. Diğer bir ifade ile; sosyal, ekonomik, politik gibi alanlardan ötekileştirme olarak ifade edebiliriz.¹⁴³

Sosyal dışlanma kavramını Da Haan; yoksunluk ve süreç içinde ilişki olarak incelemiştir. Yoksunluk; tüketim, iş, eğitim, sağlık gibi temel insani edinimlerin karşılanamaması durumu olarak ifade edilirken, bu insani temel gereksinimlerinden mahrum olanların aynı zamanda siyasal, sosyal, ekonomik haklardan da mahrum kalarak sosyal dışlanmaya maruz kalabileceklerini ifade etmiştir. Sosyal dışlanmayı süreç içinde ilişki olarak da açıklamaya çalışan Da Haan; bireylerin başka bireyler ile veya toplumun bazı tabakaları ile ilişki geliştiremediği ve bir şekilde onlarla entegre bir hayat geçiremediği için yaşamsal tarzlarından dolayı dışlanabileceklerini ifade etmiştir. Örneğin gelir düzeyi farklı olan kişi veya grupların yaşam tarzlarının da farklı olabileceği göz önünde bulundurulduğunda her iki kişi veya grubun kendi tabakaları dışında yaşam sürme durumu kalabalık olan kişi veya grup tarafından dışlanabileceklerdir.¹⁴⁴

Saraceno, sosyal dışlanmayı başka bir yönü ile inceleyerek iki özelliği ile birlikte ifade etmiştir. Bunlardan ilki olarak bireylerin çalışma haklarının ellerinden alınmasının bireyler açısından sosyal dışlanmaya uğradıklarının sonucu olarak görülmüştür. Bir diğeri ise; bireylerin temel hakları olan eğitim, sağlık, kültür, hukuk gibi alanlardan ötekileştirilerek mahrum bırakılması durumudur.¹⁴⁵

Sosyal dışlanma kavramı, bireylerin sosyal faaliyetlerin dışına itilerek ötekileştirildiği bir sonucu ifade eder. Bununla birlikte sermaye birikim süreçlerinden, ekonomik büyümeye kadar var olan iktisadi katkıları birlikte yapan

¹⁴³ Alan Walker ve Carol Walker, “*Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s*”, **London: Child Poverty Action Group**, 1997, s.8

¹⁴⁴ Arjan De Haan, “*Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation*”, *Studies in Social and Political Thought*, Issue 2, 2000, s. 22-40.

¹⁴⁵ Chiara Saraceno, “*Social Exclusion: Cultural Roots and Diversities of a Popular Concept*”, **Columbia: Columbia University Press**, 2002.

toplumun tüm katmanları için var olan bir grubun elde edilen refah bölüşümünden adil bir şekilde istifade edememesidir.¹⁴⁶

Avrupa Konseyi'nin sosyal dışlanma ile ilgili tanımı; bireylerin bir şekilde toplum dışına atılması süreci olarak ifade edilebilir. Bu süreçte; yoksulluk, temel eğitimlerden mahrumiyet, ayrımcılık gibi kanallar kullanılarak bireylerin toplum dışına itilmesi ve sosyal yaşama katılımlarının bir şekilde engellenmesi sürecidir. Bu süreçte siyasi ve sosyal ayrımcılık, temel eğitim ve becerilerden faydalanamama, iktisadi anlamda dışlanma olarak görülebilir.¹⁴⁷

Sosyal dışlanma kavramı ile ilgili Farrington'un yaptığı çalışmalarda sosyal dışlanmanın tanımlarının üç ana başlık altında topladığını görmekteyiz. Süreçler, insanlar ve çevre bu tanımların başlıkları olarak sınıflandırılmıştır.

¹⁴⁶Faruk Sapanca, Sosyal Dışlanma, **Dokuz Eylül Yayınları**. 1. Baskı, İzmir, 2005a, ss. 29-30.

¹⁴⁷ Fikret Adaman ve Çağlar Keyler, Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, **İstanbul, Avrupa Komisyonu, Sosyal Dışlanma İle Mücadele Mahalli Topluluk Eylem Planı Programı 2002-2006**, 2007, s.3.

Tablo 3. 1. Sosyal Dışlanma Tanımlarının Sınıflandırılması

Tanımlama Sınıf	Tanımlama İsmi	Açıklama
Süreçler	Durum ve Süreçler	Dışlanma, kabul edilmeme, hariç tutulma, istisna edilme (dışlanmış olma) durumu veya süreçleridir.
	Çok Yönlülük	Sosyal dışlanmaya neden olan, dinamik bir biçimde işleyen farklı kaynaklar ve farklı süreçler bulunmaktadır.
	Birleşme	Dışlanma süreci ve sonuçları ile tehlikeli durumlar birbiriyle birleşmekte ve eklemlemektedirler.
İnsanlar	Sosyal İlişkiler	İnsanlarla toplum arasındaki sosyal bağın kopması, toplumda katılımın engellenmesi.
	Dışlanmışlar	Dışlanma, bir bütün olarak bireylere, toplumlara ve gruplara göre ifade edilebilir ve bununla birlikte herkesi etkiler.
Çevre	Ekonomi ve İşgücü Piyasası	Dışlanma, öncelikle işgücü piyasasından, ekonomik yeniden yapılanmadan ve risk alma yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.
	Sosyal Sistemler	Dışlanma, sosyal sistemin (ekonomik, sosyal, kurumsal, bölgesel ve simgesel) çökmesi ile meydana gelir.
	Kaynaklar ve beklentiler	Sosyal dışlanma ya da kaynakların eksikliğinde ya da beklentilerin yetersizliğinde görülür, bu yüzden istem dışıdır.

Kaynak: F.Farrington, Towards a Useful Definition: Advantages and Criticisms of SocialExclusion, 2002, s.1-2

Sosyal dışlanma; ötekileştirmeden kaynaklı bir sonuçtur. Bunu hayatın her alanında görebilmekle beraber bazı alanlarda daha spesifik karşı karşıya gelebiliriz. Sosyal yardım alan bireylerin bu anlamda yaşadığı zorluklar sosyal dışlanmanın hiç olmaması gereken mecralarda bile kendini gösterdiği tespiti var olan sorunsal boyutlara bir yenisi daha eklemektedir.

Sosyal yardımın alan birey ve grupların en önemli sorunu bu yardımı alırken afişe olmayacak veya onur kırıcı bir tutum ile karşılaşmayacak olmalarını ummalarıdır. Bununla birlikte bu yardımlardan faydalananlar çevresel faktörlerin

etkisi ile kendilerini dışlanmış hissedebilir. Örneğin; yoksul olanlara kamunun kömür yardımı yaptığı bir bölgede yapılan yardım bu yardımı alan kişi için bazı sorunları beraberinde getirebilir. Kömür yardımı almayan ve maddi ölçekte ihtiyacı olmayanların yoksul ve yardım alanları dışlayabilecekleri unutulmamalıdır. Aynı zamanda kamunun sağladığı nakdi yardımlardan faydalanan bireylerin daha az gelişmiş bölgelerde elde ettikleri bu yardımları almak için gittikleri kamu kurum ve kuruluşlarında bu yardımı almayanlar tarafından görülmesi kendilerinin bir kesim tarafından dışlanabileceği zeminini oluşturabilmektedir.

3.2. Sosyal Dışlanmanın Gelişimi

Sosyal dışlanma kavramı ilk olarak Fransa’da kullanılmaya başlanmış ve özellikle 70’lerde meydana gelen küresel krizle birlikte hemen hemen her ülkenin gündemine girmiştir. Birçok meslek grubu sosyal dışlanmayı yoksulluğa indirgeyerek, onlardan “dışlanmış” olarak söz etmişlerdir.¹⁴⁸ Sosyal dışlanma kavramının kullanımının ilk olarak Fransa’da ortaya çıkması bu ülkede bireycilik yerine toplumsal bütünleşmenin esas alındığı sosyal refahı ön planda tutan sistemin varlığı, sosyal dışlanmanın ortaya konulması gereken bir sorunun hızlandırıcı ivmesi olmuştur.

Sosyal dışlanmanın kavramsal olarak ilk kullanım alanı Lenoir tarafından sadece toplumsal bağların zayıflığının gittikçe artması ve bireylerin arasında var olan bu bağın sürekli zayıflaması neticesinde meydana gelen dışlanma ve toplum dışına itilen, ötekileştirilenlerin sorunsalı konu edinilmiştir. Ekonomik argümanlar göz ardı edilmiştir.¹⁴⁹

Sosyal dışlanma kavramı zaman içerisinde Avrupa’nın başka coğrafyalarında kendine yer bulabilmiştir. Özellikle İngiltere’de sosyal dışlanma ülke bazında önemli

¹⁴⁸ Peter Evans ve Marcela Deluca, Social Exclusion and Children – Creating Identity Capital: Some Conceptual Issues and Practical Solutions, 2000, s.1.

¹⁴⁹ H.Silver, Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of Social Exclusion. Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses, Ed: Gerry Rodgers vd, International Institute for Labour Studies, Geneva, 1995, s. 57-80.

sorunsal alanlarından bir tanesi haline dönüşmüştür. Bu durum ülkede sosyal dışlanma birimi kurulmasına kadar varmıştır.¹⁵⁰

Avrupa'daki bu gelişmeler diğer komşu ülkelerde de hemen hemen aynı zaman dilimi içerisinde ilerlemekle birlikte Asya'da da durum biraz değişiklik göstermekle beraber sosyal dışlanma kavramının kullanımı Avrupa'daki kadar yaygın değildir. Belli sınırlar içerisinde kendine yer edinmiştir. Bazı Asya ülkelerinde kadınların kültürel haklardan dışlandıkları ve yasal haklarını kullanamamaları söz konusudur. Bununla birlikte Hindistan'da sosyal dışlanma bazı temel haklardan yoksunluk olarak karşımıza çıkabilmektedir.¹⁵¹

Sosyal dışlanmaya maruz kalma durumu toplumun bazı kademelerinde kendini daha ciddi hissettirebilecek seviyededir. Bu sonuç dışlanmaya maruz kalanları dezavantajlı kılmaktadır. Silver' e göre bu gruplar;

- “ . Fiziksel ve zihinsel hastalar ve engelliler
- . Mahkumlar ve suçlular
- . Yabancılar, göçmenler ve mülteciler
- . Azınlıklar
- . Vasıfsız, okuma yazma bilmeyen ve okuldan erken ayrılanlar
- . Madde kullanıcıları
- . Uzun süreli işsizler
- . Aile, arkadaşlar ve komşular gibi sosyal alanlardan dışlananlar
- . Yeterli eğitime ya da iş tecrübesine sahip olmayan gençler

¹⁵⁰Faruk Sapançalı, Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, **Çalışma ve Toplum - Ekonomi ve Hukuk Dergisi**, İstanbul, 2005, s.65.

¹⁵¹Betül Bölükbaşı, Türkiye'de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2008, s.9.

- . Çocuk işçiler
- . Kadınlar
- . İstikrarsız ve vasıfsız işlerde ya da güvencesiz işlerde çalışanlar
- . Düşük gelirliler ve yoksullar
- . Aşağıya doğru mobiliteye sahip olanlar
- . Vatandaşlık hakkını kaybedenler
- . İhtiyaçları olduğu halde sosyal yardım alamayanlar
- . Kötü yerlerde yaşayanlar
- . Tüketim düzeyi düşük olanlar
- . Sosyal yardım alanlar ‘’

Yukarı sayılan gruplar ekonomik, sosyal ve siyasi durumlarından ötürü toplum tarafından dışlanabilmektedir.¹⁵²

3.3. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri ve Sosyal Dışlanmaya Neden Olan Faktörler

Sosyal dışlanma kavramını anlaşılır bir şekilde anlamlandırılmasının engelleyen bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar birbirine bağlı, anlam karmaşası ve anlam çatışmasına sebep olan nedenlerdir. Çünkü sosyal dışlanma farklı nedenlerle oluşmaktadır. Bunlar arasında; iktisadi, siyasi, kültürel, sosyal gibi çeşitli nedenler olurken, sosyal dışlanma anlamına uygun bir şekilde de tezahür etmektedir. Sosyal dışlanma kültürden kaynaklanabilir ya da ekonomik koşulların yetersizliğinde de oluşabilir, bu durum dışlanmanın çeşitliliğini de artırmaktadır.

¹⁵²H. Silver, Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of Social Exclusion. Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses, Ed: Gerry Rodgers vd, International Institute for Labour Studies, Geneva, 1995, s. 57-80.

Sosyal dışlanmanın nedenleri bu kavramın çıkış noktası ile ilgilidir. Sosyal dışlanma farklı nedenler üzerinden ülkeden ülkeye, coğrafyadan coğrafyaya değişik biçim ve durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Bu durum; kültürden, çevreden, ekonomiden, sosyal statüden, siyasi sebeplerden, psikolojik altyapıdan, hukuki çevreden ve daha farklı bir sürü unsurdan kaynaklanabilir.

Sosyal dışlanma nedensel altyapısı değişiklik gösterebilmektedir. Bazı ülkelerde sosyal dışlanma kabul edilen durumlar başka ülkelerde sosyal dışlanma olarak kabul görmemektedir. Mesela eğitimden yoksunluk bazı ülkeler için sosyal dışlanma ölçütü kabul edilirken, başka ülkelerde bu durum sosyal dışlanma nedeni olarak kabul edilmemektedir.

Sosyal dışlanmaya neden olan faktörleri iki başlık altında toplayabiliriz. Bunlardan ilki olan yapısal faktörler; küreselleşme, gelir dağılımı, göç, sosyal güvenlik, ekonomik ve sosyal eşitsizlikler olarak kabul edilebilir. İkincisi bireysel faktörler; aile kavramındaki değişiklikler, cinsiyet temelli faktörler, yaş adı altında sistematize edilebilecek faktörler olarak karşımıza çıkabilmektedir. Sosyal dışlanmanın tek bir kaynaktan beslenmediğinin göstergesi bu denli farklı unsurlardan etkilenmesi ve farklı bakış açıları ile toplum tarafından dinamik bir yapıda vücut bulabilmesidir.

3.3.1. Yapısal Faktörler

Sosyal dışlanmanın yapısal nedenleri üst başlığı ile incelediğimizde küreselleşme süreçleri, gelir dağılımları, göçleri, sosyal güvenlik koşullarını, ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri görebilmekteyiz.

3.3.1.1. Küreselleşme Süreci

Küreselleşme karşımıza yeni çıkmış ve literatürde yeni meydana gelmiş bir kavram değildir. Küreselleşme; dünyada ekonomik, siyasi ve kültürel sınırların olmadığı ve rekabetin tam rekabet piyasaları şeklinde var olduğu gibi kabul edildiği, fikirlerin ulaşmadığı mecraların kalmadığı ve fikir yakınlaşmasının çok hızlı olabildiği, sermayenin dünyanın her yerinden çok hızlı dolaşabildiği, teknolojinin dünyanın en ucunda bile kabul gördüğü ve kullanıldığı, dünya pazarının büyük bir

köy olabildiği, serbest dolaşımın olduğu, ulusal sınırların anlamını yitirmesi gibi dünyanın tek bir pazar olarak kabul edildiği bir kavramdır.¹⁵³

Küreselleşme süreci işletmelerin maliyetlerini gözden geçirmesine neden olmuştur. Şirketler minimum maliyetle üretimlerini yapabilmek adına sınır kavramlarını aşmış ve üretimlerini başka ülkelerde yapmışlardır. Bu sebeple ülkeler yatırımları kendi ülkelerini kaydırmak için kıyasıya bir rekabete girmişlerdir. Bu rekabet uluslar arası düzeyde istihdam edilecek bireylerin hayat standartlarını düşürmekle beraber düşük ücretler ile çalışma zorunluluğu ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

1980'lerden sonra IMF ve Dünya Bankası'nın sosyal dışlanmayı tetikleyici unsurlar içerisine girdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kuruluşların az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler üzerinde yapısal reformlar adı altında yaptıkları çalışmalar sosyal dışlanmanın derinsel bir yapıya kavuşmasına neden olmuştur. Gelişmiş ülkelerin ekonomik sistemlerine entegre edilen geri kalmış ekonomiler refahlarını gelişmiş ülkelere doğru akıtmıştır. Bu durum milyarı bulan insan sayısını olumsuz etkilemekle beraber, küresel yoksulluğun ve sosyal dışlanmanın temellerini atmıştır.¹⁵⁴

Küreselleşmenin çıkış süreci bireylerin dünya üzerinde mevcut olan refahı paylaşma ve herkesin eşit koşullarda hayatlarını idame edebilecek bir düzen oluşturulabileceği fikridir. Ancak özellikle küresel ekonominin bugünkü yapısı bu durumu hiç ama hiç anlamlı kılmamaktadır.

Küresel ekonomik düzen yoksul ülkelerin ekonomik durumlarını daha da derinleştirerek, ülkelerin yönetim şeklini daha baskıcı ve sosyal devlet noktasından uzaklaştırmaktadır. Bu durum yoksulluk ile birlikte yolsuzluğun önünü açmış ve telafi mümkün olmayan sonuçlar doğurmuştur. Afrika, Orta Asya, Orta Doğu ve Latin Amerika küreselleşme girdabında yoksulluk ve sosyal dışlanmayı en derin

¹⁵³H. Bayram Kaçmazoğlu, Doğu-Batı Çatışması Açısından Globalleşme. **Eğitim Araştırmaları** 6, 2002, ss. 44-55.

¹⁵⁴Michel Chossudovsky, "İstikrar, Yapısal Uyum, IMF ve Yoksulluk", **İktisat Dergisi**, Sayı: 67, Mart1994, s. 67-71.

yaşayan coğrafyalar arasında sayılabilmektedir. Yoksullaşmanın getirdiği sosyal dışlanma ile birlikte ulusal sorunlar uluslar arası sorunlar haline dönüşmeye başlamakta ve tüm dünyayı tehdit edebilecek bir düzeye gelmektedir.¹⁵⁵

Yoksulluk özellikle sanayi devriminden sonra tartışılmaya başlanmış, 70'lerden sonra adil refah dağıtımı, eşitsizlik gibi kavramlar artık sosyal dışlanma ile birlikte eksen kayması yaşamış ve asli unsur olan meselin kaynağı sorgulanmaya başlanmıştır. Tüm zamanlarda mevcut olan sosyolojik denklem zenginlerin daha da zengin yoksulların daha da derinleşen yoksulluğu sosyal dışlanmanın küresel bireycilikten çıkıp, yerel sosyal dışlanmışlıkları çıkartmasına neden olmuştur.¹⁵⁶

Tartışılan sorunsal, küreselleşme sürecinin sosyal dışlanma etkili olup olmadığı, etkili ise ne kadar etkili olduğudur. Bu noktadan hareketle, küreselleşmenin bazı gruplara çok derin bir yoksulluk ile birlikte sosyal dışlanmayı getirmesidir. Daha da derinleşen sosyal dışlanma küresel bir köy hayal edenlerin aksine küresel bir tehdit olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik sosyal dışlanma ekseninde tartışılacaksa ; sosyal dışlanmanın iş gücü piyasalarında ne denli etkili olup olmadığı izaha muhtaçtır. Örneğin Afrika'da bir şekilde işsiz kalanlar özellikle Avrupa' ya kaçak yollardan girerek önemli bir sosyal değişmeyi tetikleyebilmektedirler. Bu göçün sonucunda Avrupa'da özellikle güvenlik ekseninde ciddi sıkıntılar yaşanmaya başlamıştır. İşte; küreselleşmenin sömürüye dönüştüğü bir coğrafyada kendilerini dışlanmış hissedenlerin çok daha ciddi sorunlar ile onları o hale düşürenleri tehdit altında yaşamaya mecbur bırakması, küreselleşmenin dünyayı bu anlamda büyük bir köye dönüştürdüğü gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

¹⁵⁵Mehmet Karakaş, Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XII, 2, 2000, ss.1-18

¹⁵⁶B. Özhasar, Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları: Aydın İli Örneği, **Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Aydın, 2013, s.11.

3.3.1.2. Gelir Dağılımı

Üretim faktörlerinin üretime katılması ve bunun sonucunda meydana gelen gelirin paylaşılması birinci gelir dağılımı olarak ifade edilirken, bütçe yasaları ve parlamento ile gelir dağılımının yeniden dağıtımı toplumdaki refah düzeyini etkileyerek ikinci gelir dağılımı olarak adlandırılır.¹⁵⁷ İkincil gelir dağılımı sosyal politikaların alanı kapsamı içinde değerlendirilmektedir.

Sosyal dışlanmanın esas çıkış noktalarından bir tanesi bireylerin düzenli bir gelirden mahrum olmalarıdır. Bu durumun neticesi, diğer bir ifade ile gelirden mahrum olma durumu yoksulluk ile sonuçlanmaktadır. Yoksulluk bir anlamda sosyal dışlanmanın nedeni olmaktadır. Sosyal dışlanma ve yeteri kadar elde edilemeyen gelirlerle ilgili çalışmalar sonucu elde edilen izlenim, sosyal dışlanma gelir ve refah durumların ne kadar iyi olup olmadığı ile ilintilidir.

Sosyal dışlanma ile sosyal adalet arasında hassas bir denge söz konusudur. Bu dengenin bozulması gelir dağılımındaki adaletsizlik yakından ilişkilidir. Ruth Levitas'a sosyal adaletin sağlanmadığı toplumlarda sosyal dışlanmanın meydana geleceğini ifade etmektedir. Özellikle gelir dağılımındaki adaletsizliği gözden geçirerek, sosyal refahın toplumun geneline yaygınlaştırmalıdır. Böylece alt gelir grubundaki bireylerin ekonomik ve sosyal olarak dışlanması engellenecektir. Bu durumun engellemek adına ve yoksulluğun azaltmak için politikalar geliştirilmelidir. Bu politikalar arasında en önemli olanı ise gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Böylece yoksulluğun azaltılması için sosyal dışlanmanın önlenmesi önemli ölçüde bir ilerleme sağlayacaktır.¹⁵⁸

Gelir dağılımına bağlı olarak adaletsizliğin birçok ülkede varlığı mutlaklıdır. Ancak bu adaletsizliğin şiddeti ülkelerin insani yaşam koşullarını birbirinden daha değerli veya değersiz kılabilir. Ekonomik ve sosyal adaletsizliğin dört boyutu

¹⁵⁷Güneri Akalın, **Kamu Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayını, No: 554, Ankara, 1986, s.301.

¹⁵⁸John Pierson, “*Tackling Social Exclusion*” Florence, KY, **USA:Routledge**, 2001, s.21

vardır. Bunlar; fırsat eşitliğini önleyen etkenler, coğrafi-mekânsal etkenler, sosyo-kültürel ve siyasi etkenler, ekonomik etkenlerdir.¹⁵⁹

3.3.1.3. Göç

Göç terimleri Sözlüğü'nde göç; "bir kişinin veya bir grup insanın uluslar arası bir sınırı geçecek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği hareketlerdir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir" şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁶⁰

Sosyal dışlanmayı meydana getiren önemli alt başlıklardan bir tanesi göçtür. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte ülkeler için yapısı itibari ile sosyal dışlanma riskinin kayda değer bir şekilde göçle birlikte arttığı söylenebilir.¹⁶¹ Göçü meydana getiren bazı zorunluluklar vardır. En önemlisi bireylerin işsizlik ile karşı karşıya kalmaları neticesinde istihdam edilebilecek yeni yerlere göç ettikleri bir olgu ile sonuçlanmamaktadır. Göç edenlerin gittikleri yerlerde sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalması kaçınılmazdır. Özellikle de yetersiz eğitim ve donanım eksikliği bireyleri sosyal dışlanma riskine karşı biraz daha korumasız bırakacaktır.¹⁶²

Göçler insanları yeni coğrafyalarda farklı bir dünya ile tanıştırır. Bireylerin bu yeni yerlerdeki dil, kültür, sosyal farklılıkları hızlı bir şekilde içselleştirmesi düşünülemez. Bu sürecin uzun bir dönem olduğu ve bireylerin bu dönemlerde sosyal

¹⁵⁹İsmail Doğan, "Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar", İstanbul: Sistem Yayınları, 2000, s. 250.

¹⁶⁰R. Perruchoud, ve J. Redpath, *Göç Terimleri Sözlüğü*, Uluslararası Göç Örgütü, 2013, ss.35-36

¹⁶¹Tolga Sürüel, "Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika Açısından Analizi (İstanbul-Sultanbeyli Örneği)", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.67.

¹⁶²Pena Roman Casas ve Latta Mia, "Working Poor in the European Union", *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions*, Dublin, 2004, s.60

dışlanmaya maruz kaldıkları gerçeği özellikle bireylerin uzun dönem yalnızlık çektiği ve göç ettiği yerlere alışamadığı sonucu ile uyuşmaktadır.

Göçmenler gittikleri ülkelerde, özellikle zorunlu göç ile bire yere gidilmişse, göç edilen yerlerde haklarında oluşan kamuoyu baskısı ve medyanın haklarında sürekli kötü bir imaj oluşturmaları göçmenlerin toplum tarafından sosyal dışlanmaya uğradıklarını göstermektedir. Bu durum uzun dönemler halinde sürebilmektedir. Genellikle birinci nesil sayılan göç edenlerin üzerinde bu dışlanma süreklilik arz etmektedir. Göç edenlerin kendi çocukları bu dışlanmayı hafifleterek entegre bir şekilde yaşamlarına devam edebilmektedirler. Bunun sebebi ikinci nesillerin göç edilen yerlerdeki dil, kültür, sosyal yaşam gibi hayatın temel dinamiklerine uyum sağlamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Ancak göç edilen yerlerde yaşanan krizlerin kaynağı ne olursa olsun akla ilk gelen göçmenler olmuş ve krizin suçlusu onlar kabul edilmiştir. Bundan dolayı sosyal dışlanma küfesi göç edenlerin göç ettikleri yerlerde sürekli sırtlarında bir kambur olarak kalmıştır.

3.3.1.4. Sosyal Güvenlik

Sosyal koruma; toplum içinde yoksulluk ve sosyal dışlanmanın yapısal bir soruna dönüşmesini engelleyici olmaktadır. Bu yüzden bireylerin, sosyal yaşamda karşı karşıya kalabileceği sorunların çözümünde önemli bir unsur olmaktadır. Asgari insanı ihtiyaçların karşılanması ve tedbirler olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, bireylerin yalnız bırakılmayarak, devlet koruması altında onurlu bir yaşam sürdürülmesine imkanı sağlanmaktadır.¹⁶³

Sosyal güvenlik sistemi; bireylerin fiziksel veya sosyo-ekonomik olarak başlarına gelebilen riskli yaşam alanlarında gelirlerinin kaybedilmesi sonucu ile karşı karşıya kaldıkları bir durum olduğunda aynı bireylerin hayatlarını idame edebilecekleri maddi ölçekte giderlerini karşılayabileceği bir sistemdir. İş kazası, işsizlik, malullük gibi gayri iradi işsiz kalan bireylerin maddi ölçekte gelir elde edemedikleri sosyal bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Gayri iradi işsiz

¹⁶³Özlem Çakır, “Sosyal Dışlanma”, **Dokuz Eylül Üni. SBE Dergisi**, Cilt:4, Sayı:3, 2002, s. 91.

kalmalarında genelde sağlık sorunlarından kaynaklı durumların neticesi söz konusudur. Asıl sorun, bu grupta sayılan bireylerin kendileri dışında bakmakla yükümlü olduklarına refah bir hayat sunamadıkları ve derin bir sosyal çıkmaz ile sonuçlanabilmektedir. Tüm bu olumsuzlukların yaşanmaması için sosyal güvenlik sistemleri harekete geçerek durumu minimize etmeye çalışır. Bu anlamda sosyal güvenlik sistemleri bireylerin yoksulluk ve akabinde sosyal dışlanma ile karşı karşıya gelmemesi için ve aynı zamanda gelir elde etmesini sağlayan tüm tedbirlerdir.¹⁶⁴

Sosyal dışlanma zeminin oluşması ve devam ediyor olması elde edilen araştırmalar neticesinde sosyal korunmanın yeterli derecede sağlanamadığını göstermektedir. İşsizlik, yaşam koşulları, barınma, yetersiz sağlık koşulları gibi temel insani ihtiyaçların karşılanamaması sosyal dışlanmayı artırıp güçlendirmektedir. Sosyal güvenliğin en iyi olduğu Kuzey Avrupa ülkeleri yapılan çalışmalar göstermektedir ki sosyal dışlanmanın zararlarını en aza indirmektedir.¹⁶⁵

Tüm bu sonuçlardan hareket ile, sosyal güvenlik sistemlerinin üst düzey uygulandığı bölgelerde sosyal dışlanmanın meydana getireceği yıkıcı sosyal çalkantılar ve en önemlisi de sosyal dışlanmanın kendisi minimize edilerek daha sağlıklı birey ve toplum oluşturmada önemli bir adım olarak karşımıza çıkacaktır.

3.3.1.5. Ekonomik ve Sosyal Eşitsizlikler

Sosyal dışlanmaya neden olan bir diğer faktör ekonomik ve sosyal eşitsizliklerdir. Toplumda var olan en önemli denge bireyler arasında sosyal adaletin sağlanabilmesidir. Aksi takdirde bireyler arasında derin çatlaklara neden olabilecek sosyal dönütlerin oluşması genel toplum yapısını önemli derecede etkileyebilecektir.

Ekonomik ve sosyal eşitsizlikler bireyler arasında sosyal yaşamdan harcama kültürlerine kadar birçok dinamik unsura kadar farklılığa neden olabilecektir.

¹⁶⁴Bauman Zygmunt, “Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar” (çev. Ümit Oktem), **SarmalYayınevi**, İstanbul, 1999, s.71.

¹⁶⁵Minna Heikkinen, “Social Networks of the Marginal Young: A Study Of Young People's Social Exclusion In Finland”, **Journal Of Youth Studies**, Vo1.3, No:4, 2000.

Toplumda elde edilen ekonomik kaynakların olabildiği kadar eşit dağıtma duruşu birçok sorunun çözümü noktasında yararlı olacaktır. Ancak aksi durumda ekonomik ve sosyal eşitsizlikler aynı zamanda sosyal adaleti, eşitliği ve insan haklarını olumsuz etkileyerek birçok sosyal meselenin fitilini ateşleyecektir. Bu durumda bireylerin yaşam kaliteliliği arasındaki makas açılarak bazı olumsuz durumların meydana gelmesine neden olacaktır. En önemlisi oluşan bu ortamda sosyal dışlanmanın çok derin bir şekilde hissedilmesi kaçınılmaz bir son olacaktır. Bu durum dışlanmış üzerinde yeni sonuçlar doğurarak toplumun tüm tabanında herkesi etkileyecek bir silsileye dönüşecektir.

İşsiz kalan bir bireyi ele aldığımızda; işsizliğin uzun sürmesi hatta kalıcı olduğu bir yerde eğer bu birey sosyal güvenliğin olumsuzlukları giderici etkilerinden faydalanmazsa kötü sonuçlar ortaya çıkabilecektir. Kendisine ve aynı zamanda bakmakla yükümlü olduğu bireylere karşı asgari geçim şartlarını karşılamak zorundadır. Bu nedenle hırsızlık gibi yüz kızartıcı suçlarından bir tanesine tevessül edebilecektir veya ahlaki noktada çöküşün başlangıcı sayılabilen fuhuş, uyuşturucu satıcılığı ve yine hırsızlık gibi derin sosyal çatlakların içinde kendini bulabilecektir. Bu durum sadece o işsiz kalanı değil, sonuçlarına bakıldığında toplumun tüm katmanlarını etkileyebilecek düzeydedir.

Ekonomik ve sosyal eşitsizlikler paylaşılmayan refahın daha sonra paylaşılacak zorunda kalınan derin sosyal sorunların bir sonucudur. Esas üzerinde durulması gereken sosyal dışlanmaya neden olabilecek her şey sonrasında toplumun tüm kesimi üzerinde etkili olabilmektedir.

3.3.2. Bireysel Faktörler

Sosyal dışlanma ekonomik nedenlerle meydana gelmekle beraber bireysel nedenlerden dolayı da meydana gelebilmektedir. Bireylerin toplumdan bazı sebeplerden dolayı dışlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda bireylerin kendilerini toplumdan dışlamaları da söz konusu olabilmektedir. Bireylerin şahsi nedenler ile sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları sonucu ile birlikte aile kavramının değişimi, cinsiyet temelli faktörler, yaş gibi unsurlar nedeniyle de sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler.

3.3.2.1. ‘‘Aile’’ Kavramının Değişimi

Bireylerin dünyaya geldikleri ilk zaman diliminden başlayarak içinde bulunduğu, hayatını devam ettirebilmesi için muhtaç olduğu bakımın onlara verildiği sosyal bir ortama aile diyebiliriz.¹⁶⁶

Geleneksel aile yapısında temel dinamikler zaman içerisinde farklı boyutlara dönüşerek yeni sonuçlar ortaya koymuştur. Geleneksel aile yapısı toplumsal dayanışmanın  imento görevini üstlenmiş bir organizasyon yapısının bütünüdür. Bu yapı zaman içerisinde sosyal ve ekonomik dezenformasyona uğrayarak yeni aile yapıları oluşturmuş ve aile içinde var olan dayanışmaların zayıflaması hatta yok olmasına neden olmuştur. Bu sonuç aile yapısındaki bozulmaların sosyal dışlanmayı meydana getirdiği bireysel faktörler arasındadır.¹⁶⁷

Toplumlar sürekli değişim halindedir. Bu değişim başlangıcı aile yapısındaki değişimler olarak ifade edilebilir. Aile organizasyonunda emek piyasasına katılacak aktörlerin değişimi, ev içi yönetimi sahibi olan annenin iş gücü piyasasına girmesi değişimlerden bazılarıdır. Kadının kendi ekonomik özgürlüğünü kazanması ile birlikte erkeğe olan ekonomik muhtaçlık ortadan kalkmaktadır. Bu durum kadınların tek başına da yaşama ortamını oluşturmakta ve kadının özgüvenini güçlendirerek yeni bir yaşam biçimi ortaya çıkarmıştır. Ancak tek ebeveynli ailelerde yoksulluğun daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu anlamda aile içindeki değişen organizasyon sosyal dışlanma ile sonuçlanabilmektedir. Ayrıca şehir hayatı ve aile organizasyonu ile ilk defa karşılaşan kırsaldan göç eden aileler sancılı bir süreç ile değişime ayak uydurmakta zorlanmakla beraber zamanla içinde bulundukları aile dayanışması kültürünü kaybederek şehir aile organizasyonunun potasında erimişlerdir.¹⁶⁸ Bu durum sosyal dışlanmayı arttırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir.

¹⁶⁶ Suna Kaymak  zmen, Aile Içinde  fke ve Saldırganlığın Yansımaları, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 37 (2), 2004, ss.27-39.

¹⁶⁷ Betül Bölükbaşı, Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,  alışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı,  alışma Ekonomisi Bilim Dalı, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2004, s.28.

¹⁶⁸ Ran Eşkinat, ‘‘Aile Ekonomisi’’, **Anadolu Üniversitesi Yayınları**, Yayın No: 2657, 2009, ss.21-23

3.3.2.2. Cinsiyet Temelli Faktörler

Sosyal yaşantının iki temel ögesini oluşturan kadın ve erkek günümüz dünyasının kendilerine verdiği rolleri üstlenmekle beraber, toplumların gelişmişlik düzeyleri bu rollerin hangi yöne evrildiği noktasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Günümüzde insan nüfusunun hemen hemen yarısını kadınlar tarafından meydana gelmektedir. Bundan dolayı toplum tarafından meydana gelen tüm olguların bir yarısı kadınların eylemleri sonucu meydana gelmektedir, ifadesi yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte kadınlar ekonomik hayata ana unsur olarak yön verememektedir. Bu ağırlıkları nispeten küçük olduğu için ekonomik gelişmişlikleri ve özgürlükleri erkekler ile kıyaslandığında daha düşük seyredebilmektedir.

Kadın, yaratılışından itibaren sürekli değişim göstermiş ve toplumun dinamik yapısı itibariyle kendini bir değişim aracı olarak görmüştür. Bu anlamda kadın, insanlığın var olduğu günden bu günlere kadar hem toplumun geri kalanı tarafından hem de kendisi tarafından bir statü denklemine konulmuş ve birçok süreçten geçmiştir. Ekonomik anlamda üretiminin her safhasında kendine yer alan kadın, maalesef üretimin sonucunda elde edilen refahın bölüşümünde önemli bir paya sahip olamamaktadır.¹⁶⁹

Kadın, günümüz dünyasında statü anlamında önemli aşamalar katetmesine rağmen istihdam ve ekonomik özgürlük anlamda istenilen makul düzeye ulaşamamıştır. Aslında kadınların emeklerinin fiyatlandırılıp veya fiyatlandırılmaması durumu tartışmaya açacak önemli bir konudur. Evde kalıp çalışmayan ile dışarıda çalışan ve karşılığında ücret alan kadınlar arasında sadece ücretlendirilmeyen emek arzının olduğu bir durum karşımıza çıkmaktadır. Ev kadını diye nitelendirilenler aslında gün içinde neredeyse dışarıda çalışan kadınlar kadar çalışmakta ve iş yapmaktadırlar. Sadece yaptıkları bu işlere karşılık herhangi bir

¹⁶⁹Faruk Kocacık ve B. Gökkaya, “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, **C.Ü. İİB. Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 1, 2005, s. 195-196.

ücret politikasının olmayışı ve milli hasılda kendilerine yer bulamamaları onları dezavantajlı kılmaktadır.

3.3.2.3. Yaş

Sosyal dışlanmanın bir diğer önemli unsurlarından bir tanesi de yaştır. Bireylerin yaş farklılığından kaynaklanan durumdan ötürü sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları durumlar ortaya çıkabilmektedir. Yaşın büyüklüğü veya küçüklüğü sosyal dışlanma için önemli değildir. Kişinin sosyal çevresindeki ortalama yaş ile arasındaki farkın büyüklüğü sosyal dışlanmayı belirleyecektir. Yaşlılar kendilerinden küçük olanlar tarafından, mesela çocuklar tarafından sosyal dışlanmaya maruz bırakılabildiği gibi, çocuklar da kendilerinden büyük olan yaşlılar tarafından sosyal dışlanmaya maruz bırakılabilmektedir.

Yaşlılar daha alt yaş grupları ile karşılaştırıldığında emek piyasası için talebi olmayan emek arz edicilerdir. Bu anlamda belli yaş grubu üstündekilerin bazıları emekli olsalar dahi iş gücüne katılmak ister ve aktif bir şekilde iş hayatın yer almak istemektedir. Ancak değişen dünya ile birlikte bu bireylere mesleki eğitim ve yeni becerilerin kazandırılması kolay olmaması nedeni ile işverenler tarafından dışlanmaya maruz kalabilmektedirler.

Genç yaştaki bireylerde bir şekilde sosyal dışlanmaya uğramaktadırlar. Bu dışlanma özellikle eğitim olanaklarından mahrumiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim olanaklarından dışlanma genellikle; bireylerin evde ders çalışabilmek için uygun koşulların olmaması, okul dışı faaliyetlerinin kısıtlı olması, okullardaki sınıfların kapasitesinin üstünde öğrenci bulundurması, alanında uzman öğretmenden ders alınamaması, birleştirilmiş sınıflardan eğitim alınması gibi başlıklar altında sıralanabilmektedir. Tüm bunlarla birlikte bazı öğrencilerin zamanlarının tamamını veya bir kısmını eğitim ve öğretim sürecinden çalarak çalışmaya muhtaç oldukları, aynı zamanda evde yaşayan bakıma muhtaç olanlara bakmakla yükümlü

oldukları için para kazanmaları gerekliliği bu bireyleri eğitim fırsatından dışlayarak onların bu haklardan faydalanması engellemektedir.¹⁷⁰

Sosyal dışlanma genel olarak bireylerin bir şeylerden mahrum oldukları durumlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Yaş, bu mahrumiyetin önemli nedenlerinden biri olmakla birlikte bazen kendisi de olabilmektedir. İnsan fitratında yaş her daim etkili karar alma mekanizması olmuştur. Bundan dolayı bireylerin yaşları bazen kendileri frenleyerek bazı eylemlerden uzaklaştırmaktadır. Bu da bireylerin dışlanmaya bazen bizzat kendi yaşı tarafından maruz bırakılabildiği gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır.

3.4. Sosyal Dışlanmanın Yer Aldığı Alanlar

Bu bölümde sosyal dışlanmanın yer aldığı bazı alanlardan olan; ekonomik, toplumsal, siyasal ve diğer alanlar olmak üzere toplumun dinamik bir yapıda var olduğu en önemli bağımsız değişkenleri ele alarak sosyal dışlanmaya bir pencere açmayı hedeflemekteyiz.

3.4.1. Ekonomik Alan

Ekonomik anlamda dışlanmayı mal ve hizmet piyasalarından dışlanma, tüketim toplumundan dışlanma olarak belirli kalıplar halinde inceleyebiliriz. Mal ve hizmet piyasalarından dışlanma ekonomik alanda dışlanmanın en önemli safhası olarak görebiliriz. Bireylerin bu dışlanma ile birlikte hayatlarını idame ettirebilecek düzeyde asgari geçimlerini yapmaktan uzak oldukları bir durum ile karşı karşıya oldukları ortaya çıkmaktadır. İnsan yaşamının devamı sağlayan bileşenlerden en alt katmanı olan beslenme gibi zaruri hayat fonksiyonlarından mahrum kalma bu durumun sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Aynı zamanda diğer bileşenler olan eğitim, sağlık, ulaşım, enerji, konut gibi insan yaşamında olmazsa olmazlardan yoksunluk söz konusu olabilmektedir.

¹⁷⁰F. Adaman ve Ç.Keyler, Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, İstanbul,Avrupa Komisyonu, **Sosyal Dışlanma İle Mücadele Mahalli Topluluk Eylem Planı Programı 2002-2006**, 2006, s. 8

Mal ve hizmet piyasasından dışlanmayı genel olarak bireylerin var olan toplumsal ve ekonomik dengeden tüketim kalıplarından dışlanma olarak adlandırılabilir. Bireyler hayatlarını idame edebilmek için minimum da olsa belli bir tüketim kalıbında hayatlarını devam ettirmektedirler. Bundan dolayı mal ve hizmet piyasasından dışlanma özellikle bireylerin temel ihtiyaçlarından ve tüketim kalıbından dışlanma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal yardımlaşmanın sosyal dışlanmayı belirli ölçütlerde yavaşlattığı ve bireylerin sosyal hayattan geri bırakılmışlığın önüne geçtiği bir durum tespitidir. Bireyler hayatlarında bazen olumsuzluklar ile karşı karşıya kalabilmektedir. Yaşlılık, hastalık veya vücut fonksiyonlarından bir tanesinin kaybı sonucu engelli olma gibi. Bunun içindir ki belli vasıfların kaybı muhtaç olanların ekonomik olarak bağımlı hale gelmesi ve geçimlerini sağlamada zorluk çekerek bağımlı hale gelmelerine neden olmaktadır. Bu durumdan kaynaklı muhtaç hale gelen bireyler aileye, akrabalara, sosyal yardıma ve devlete giderek bağımlı hale gelmektedir. Bu bireylere bu kanallardan yardım edilmemesi halinde ihtiyaçlarını karşılayamaz yoksulluk ve sosyal dışlanma kısıncasına girebilmektedirler.¹⁷¹

3.4.2. Toplumsal Alan

Toplumsal alandan dışlanma, birey ya da toplulukların toplum içinde var olan yaşam kütlerinin dışına itilmesi ile ortaya çıkan dışlanmayı ifade etmektedir. Bu durum toplum içinde var olan kaynaşmayı olumsuz etkilemekle birlikte bireylerin toplum olabilme bilinci yitirebilmesine neden olabilmektedir. Toplumsal alandan dışlanmayı aynı zamanda konuttan dışlanma, sağlık alanından dışlanma, eğitim hakkından dışlanma, sosyal güvenlik alanında dışlanma olarak ifade edebiliriz.

Mülkiyet, dünya üzerinde var olan kaynak dağılımı denkleminde kıt kaynaklara sahip olma aralığının gösteren bir iz düşümdür. Aynı zamanda kimin neye, ne kadar sahip olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte mülkiyet hakları

¹⁷¹Enzo Mingione, “Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele”, **Sosyal Politika Yazıları**, (Der. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 261.

fertlerin var olan kaynakları ne derecede verimli kullanabildiklerinin sözleşmesidir.¹⁷²

Mülkiyet hakkından konuta kadar gelen süreç kendi içerisinde çeşitli devinimlere uğramıştır. Konuttan dışlanma sorunun temel dinamiği yoksulluğun getirdiği bir sonuç olmakla beraber evsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksul olan bireylerin sürekli oturabilecek bir konutlarının eksikliği onları evsiz olma dışlanmışlığı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Evsiz olmaları onları çeşitli sorunlar ile karşı karşıya getirmektedir. Bunlar; komşuluk kültürünün olmaması, aile kavramının gelişmemesi, iş alışkanlığının getirdiği kalıplardan yoksun olma, arkadaşlık ilişkileri gibi sorunlar olmakla beraber, bu sorunların bu bireyleri toplum dışına itmesi en önemli handikaptır.¹⁷³

Toplumsal alandan dışlanmada bir diğer önemli konu ise, sosyal refah hizmetlerinden birey ve grupların dışlanması ile meydana gelmektedir. Bu dışlanmaya; sağlık alanından dışlanma, eğitim hakkından dışlanma, sosyal güvenlik alanında dışlanma olarak izah edebiliriz. Sağlık harcaması bireylerin doğrudan maddi durumu ile ilgilidir. Yoksul bireyler genellikle sağlık harcamalarını yapamamakta ve bu durumdan dolayı sağlıklarının bozulması ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Yoksulların sağlık harcamaları diğer maddi durumu iyi olan bireylere göre çok fazla derece az olmakla beraber, bu durumun getirdiği sağlık hizmetlerinden faydalanma da alt seviyelerde kalmaktadır.¹⁷⁴ Diğer önemli bir husus beden kaybı olanlar ve hasta bireyler sosyal dışlanmaya en çok maruz kalabilen gruplar arasında gösterilebilir. Sağlıklı bireyler aynı zamanda birer potansiyel sakat ve hasta adaydırlar. Eğer bu adaylık gerçeğe dönüşürse bireylerin işsiz kalması, yoksulluğa doğru ilerlemesi, sosyal yalnızlık gibi yoksunluğa neden olan bileşenlere neden olacaktır. Bu anlamda sağlıktaki bozulmalar sosyal dışlanma ile yakından ilgilidir.

¹⁷² W.N. Hohfeld ve W.C. Walter, *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning and Other Legal Essays*, **Yale University Press**, New Haven, London, 1919.

¹⁷³ I.D.Y. Castillo, A Comparative Approach to Social Exclusion: Lessons From France & Belgium, **International Labour Review**, Sayı: 133, No: 5–6, 1994, s. 623

¹⁷⁴ D.R. Gwatkin, *Reducing Health Inequalities in Developing Countries*, **Oxford Textbook Of Public Health**, Fourth Edition, 2002, ss.16-18.

Sağlıktaki bozulmalar dışlanmanın sebebi, sonucu ve aynı zamanda kendisi de olabilmektedir.¹⁷⁵

Eğitim ve sosyal güvenlik alanında dışlanma bir diğer toplumsal alan dışlanma türleridir. Eğitim evrensel bir hak olmakla beraber bu hakkın herkes tarafından kullanılamadığı gerçeği günümüz dünyasının önemli bir sorunsalı haline gelmiştir. Eğitim kanallarına ulaşılama, ekonomik gerçekler, kalabalık sınıflar, ulaşım gibi temel sorunsallar eğitime ulaşmakta büyük engeller teşkil etmekte ve bu olumsuzlukların sonucunda bireyler eğitim hizmetinden dışlanma ile sonuçlanmaktadır.

Sosyal güvenlik, insan iradesi dışında meydana gelen tüm olumsuzlukların güvencesi olarak ifade edilebilir. Sosyal devlet olabilme ancak sosyal güvenlik kanallarının tüm herkese açık, adil ve tarafsız olarak sunulmasını gerektirmektedir. Bu durumun olmaması veya eksik uygulanması tıpkı diğer alanlarda olduğu gibi dışlanmaya neden olabilecektir.

3.4.3. Siyasal Alan

Sosyal dışlanmada bir diğer önemli etkilenen alan siyasal alandan dışlanmadır. Bu dışlanmada hak ve özgürlüklerin yanında hükümetin aldığı kararlarda oluşan fırsat eşitsizlikleri ile kamu otoritesinin karar alma mekanizmasında adil davranmadığı sonuçları karşımıza çıkabilmektedir. Bu durum daha çok otoriter yapılar ile yönetilen ülkelerde vücut bulabilmekte, demokratik yönetimlerde yeterince kendine alan bulamamaktadır. Her dönemde bir şekilde var olabilmeyi başaran siyasal alandan dışlanma günümüz dünyasında da varlığını bir şekilde devam ettirmeyi başarmıştır.

Demokrasi var olduğu sürece siyasal alanda dışlanmanın panzehiri olacaktır. Demokrasi zayıflar ve işlevselliğini kaybettiği anda siyasal alanda dışlanma artıp daha çok etkinliğe kavuşabilecek yapıdadır. Demokrasi halkın karar alma

¹⁷⁵W. Cezary Włodarczyk, Report on Health, Council Of Europe, Human Dignity And Social Exclusion (HDSE) Reports, **Tematic Reports**, 1998, ss. 2-3.

mekanizmasında yer aldığı önemli bir organizasyon olduğu için bu dışlanmanın önüne geçebilmektedir. Bu yönetim tarzı yönetenlerin yönetilenler tarafından sürekli değiştirilmesi ile daha çok demokratik hak elde etme arenasına dönmektedir. Bununla birlikte yönetmeye aday olanların yönetilenlere ne gibi vaatlerde bulundukları ve bu vaatleri ne ölçüde gerçekleştirdikleri halk tarafından dikkatlice izlenip herhangi bir siyasal alan dışlanması yaşadıkları anda başka bir yönetici tayin hakkını elinde bulundurdukları imkânı vermektedir. Tüm bunlar sosyal bir düzenek ve balans ayarı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁶

Göçmenler ve azınlıklar sosyal dışlanma alanında ekonomik, sosyal ve siyasal odaklı dışlanmaya maruz kalabilecek dezavantajlı gruplardır. Ancak kendilerini dışlanmış olarak hisseden grupların kendi aralarında ciddi bir yardımlaşma ve aidiyet bağı ortaya çıkmakta ve birlik olma bilinci daha fazla hissedilebilmektedir. Daha etkin olan egemen dinamikler(ırk, din, mezhep) karşısında kendilerine gelebilecek olumsuzluklara karşı sürekli uyanık olma hali dışlanmışlıklarının sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁷

Mevcut ulusal devletlerin yönetim anlayışlarının genel geçer kabulü din, dil ve etnik açıdan kendilerine kadim olan yurttaşlık bilincinin sınırlarını ve bağlılıklarının sınırlarını daraltmakla beraber, kendi formatlarında oluşturmak istedikleri belli özelliklere sahip ortak birey vurgusu toplumda var olan çeşitli tabakaların siyasal olarak devlet tarafından dışlanmaya maruz kalabildiği sosyolojik bir vaka olarak değerlendirilebilir. Bu durum mevcut milliyetçilik olgusunu kullanarak din, dil ve ırk üzerinde bir ayrışmaya gidecek devlet tarafından muteber kabul edilen bir sınıfsal sorunsala dönüşebilecektir. “Biz” diyenler ile diğerlerinin karşı karşıya geldiği, diğerlerinin toplum tarafından dışlandığı bir vaka ile

¹⁷⁶ V. Bayhan, Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt : 26 No: 1, Sayı: 1-13, Mayıs, 2002, s.2.

¹⁷⁷ Betül Bölükbaşı, Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008, s. 74.

sonuçlanabilecektir.¹⁷⁸ Ayrıca göçmenler ve azınlıklar kendilerinin sahip olduğu hakları yeterince kullanamamaları durumunda siyasal ve sosyal anlamda ciddi bir şekilde dışlanacaklardır.

Siyasal alanda dışlanma da bir diğer husus, karar vericilerin sosyal yardımlar üzerinde olan yetkileridir. Kendilerine yakın olan toplum içinde grup ve bireylere daha fazla sosyal destek imkânı sağlanırken, kendilerine yakın olmayanlara daha az veya hiç sosyal yardım yapılmamakta. Bu da siyasal tercihlerin eşit vatandaşlık temellerinin üstüne çıktığı zaman meydana gelen olumsuz tablonun dışlanma ile sonuçlandığının açık bir göstergesidir.

3.5. Yaşam Tatmini

“Tatmin” kelimesi dilimize Arapça’da “mutmain” kelimesinden geçmiştir. Tatmin kelimesi dinme, sakinleşme rahatlama anlamına gelir. Batı dillerinde ise bu kavramın, Latince “satis” kelimesinden türetildiği görülmektedir.

Tatmin kelimesi anlam olarak yeterli, yeterince, yeten gibi anlamlara gelmektedir. Türk Dil Kurumuna göre: “İstenen bir şeyin gerçekleşmesini sağlama, gönül doygunluğuna erme, doyum” olarak tanımlanmıştır. Tatmin kavramı bazı Türkçe çalışmaların da doyum olarak da kullanılmaktadır. Tatmin kavramının geliştiği Batı’da ise, kavram “yeten” “yeterli” olarak tanımlanmaktadır.

İyi Oluş Hali (İOH) bu kavramlar içerisinde kapsayıcı olanıdır. İOH hem objektif (sağlıklı olmak, finansal güvenceye sahip olmak) hem de sübjektif (hayatın anlamı ve amacı gibi) göstergeleri içermektedir. Kısaca “iyi olma” durumudur. Özel

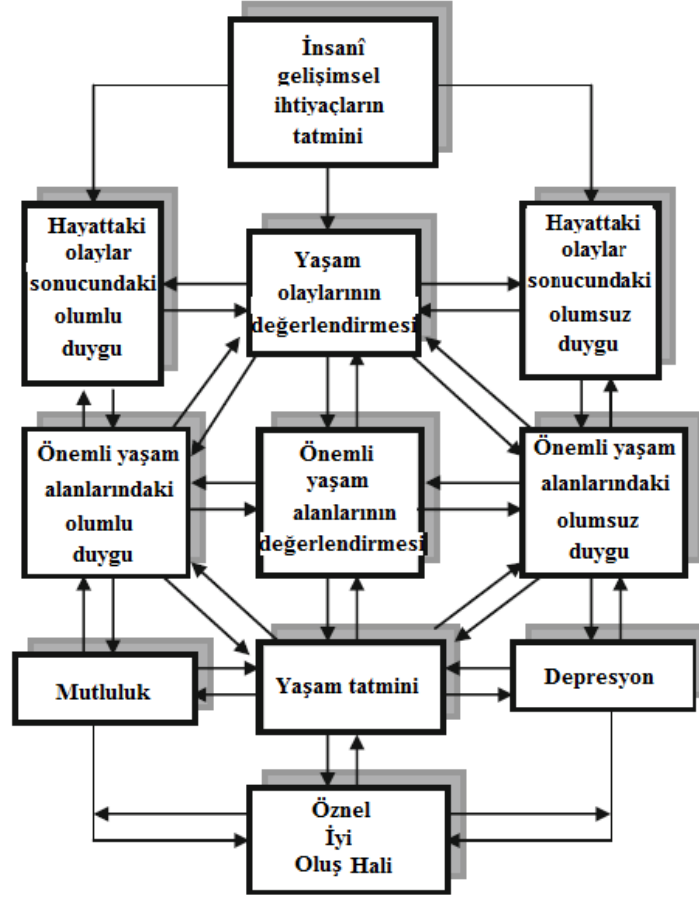
¹⁷⁸A. Kaya, Yurttaşlık, Azınlıklar ve Çok kültürlülük, **Gündoğan Yayınları**, Ankara, 2000, s.135-170.

iyi oluş hali (ÖİOH) ise kişilerin hayatlarını bir bütün olarak bilişsel veya duygusal tecrübelerle değerlendirmesine dayanmaktadır .¹⁷⁹

¹⁷⁹Veenhoven, Ruut: “How Universal is Happiness?”, International Differences in Well-Being, Ed. by. E. Diener, D. Kahneman, & J. F. Helliwell, New York, **Oxford University Press**, 2009, pp. 328-350.

Şekil 3. 1. Öznel İyi Oluş Hali ve Bileşenleri

Kaynak: M. Joseph Sirgy, “The Psychology of Subjective Quality of Life: Hedonic Well-being, Life Satisfaction, and Eudaimonia Second Edition”, Dordrecht, Springer, 2012: 37.

3.5.1. Yaşam Tatmini Ölçümü

Bentham yaşam tatminini, insanların hayattan aldıkları zevke karşın maruz kaldıkları acıların zihinsel bir muhasebe sonucu mahsuplaşması ile artı kalan bakiyedir, diye ifade etmektedir.¹⁸⁰ Yaşam tatminini bunun yanı sıra birçok faktörden

¹⁸⁰ Gülten Kazgan, **İktisadî Düşünce Tarihi veya Politik İktisadın Evrimi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993, s.52.

de etkilenmektedir. Bunlara örnek olarak, bireylerin hayat beklentilerinin karşılanma oranı, sadece şimdinin değil gelecekteki durumunun da belirli/ belirsizliği yaşam tatminini etkileyen faktörlerdendir. Bundan dolayı insanlar yaşam tatminlerini değerlendirirken yanlış şeyleri kaynak gösterip bizzat kendilerini kandırıyor olabilirler.

Watson ve Clark tarafından geliştirilmiş olan pozitif ve negatif duygulanım ölçeği PANAS (PositiveandNegativeAffectScale) bir diğer ölçek olarak örnek verilebilir. Katılımcıların testin yapıldığı zamandan geriye dönük birkaç hafta içerisinde negatif, pozitif ve heyecan duygu durumlarını tarif eden farklı kelime ve cümlelerden (örneğin: sıkılmış, utanmış, yalnız, enerjik gibi) meydana gelmektedir ve bu hisleri ne ölçüde deneyimlediğini 5'li likert ölçeği ile ölçmektedir.

Yaşam tatmini olgusu ve ilişkili kavramların tanım ve ölçümüne dair açıklamalar yapıldıktan sonra bu bölümde yaşam tatminine etki eden faktörler üzerinde durulacaktır. Yaş, gelir, cinsiyet, ırk, çalışma durumu, sağlık, medenî durum, din gibi demografik faktörlerin tümünün yaşam tatmini üzerinde belirgin etkileri vardır

3.5.2. Yaşam Tatminine Etki Eden Faktörler

Yaşam tatmini olgusu ve ilişkili kavramların tanım ve ölçümüne dair açıklamalardan sonra yaşam tatminine etki eden faktörler sıralanacaktır. Yaş, gelir, cinsiyet, ırk, çalışma durumu, sağlık, medenî durum, din gibi demografik faktörlerin tümünün yaşam tatmini üzerinde belirgin etkileri vardır.

. Gelir ve Göreli Gelir

. Yaş ve Cinsiyet

. Sosyal ve Kültürel Faktörler

. Politik ve Ekonomik Ortam

. Eğitim ve Medeni Durum

3.6. Literatür

Schirle¹⁸¹ sosyal yardım programları ile ilgili araştırmalar yaparak, bu programların gelir eşitsizliğini ne ölçüde etkilediğini saptamaya çalışmıştır. Bu noktadan hareketle 1989-1997 yılları arasında incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemeler sonucunda sosyal yardımların toplam gelirden en az paya sahip olan %20’lik bir grubun refah düzeylerindeki değişimin nasıl olduğunu anlamaya çalışarak bazı analizler gerçekleştirmiştir. Yaptığı analizlerin regresyon sonuçlarına göre kamu sosyal transferlerinin gelir eşitsizliğini negatif ve istatistiksel olarak da dikkate değer bir etkinin varlığı sonucuna ulaşıldığı görülmüştür.

Dua ve Park¹⁸² çalışmalarında sosyal yardım paketlerinin kentteki yoksulluğu ne ölçüde etkilediğini ortaya koymaya çalışmıştır. Yaptıkları araştırmalarda Çin’deki beş büyük kentin 2001-2005 yılları arasında bir sonuç elde etmeye çalışmışlardır. Bu çalışmalarda hane halkı anket verileri kullanılarak bu yardımların yoksulluğa etkisini ölçmek için kullanmışlardır. Elde edilen probit model sonuçlarına göre sosyal yardım mekanizmasının yoksulluk karşısında etkin ve başarılı bir sonuç oluşturduğu saptanmıştır. Sosyal yardım programlarının yoksulluk ile mücadelesinde yaklaşık beşte bir nüfus üzerinde bazı hayati fonksiyonların olumlu anlamda iyileştiği görülmüştür. Özellikle gıda, sağlık, eğitim gibi alanlarda bu yardımların kişiler üzerinde harcamalarını arttırmak suretiyle yoksulluğu azaltarak olumlu sonuçların doğmasına neden olmuştur.

¹⁸¹ T. Schirle, What is the Impact of Social Assistance Programs on Income Inequality in Canada, **Master Thesis**, Dalhousie University Department of Economics, Canada, 2000.

¹⁸² Y. Dua ve A. Park, “The Effect of Social Assistance on Poverty Reduction: Evidence from Household Surveys in Urban China”, http://www.networkideas.org/ideasact/jun07/Beijing_Conference_07/Du_Yang.pdf, 2006.

Ivancev ve Jovicic¹⁸³ Sırbistan’da 2006-2009 yılları arasını kapsayan bir çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada hane halkı bütçe anketi verileri kullanılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada sosyal politika uygulamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmış ve bir sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Gelir eşitsizliğini belirtmek için gini katsayısı esas alınmıştır. Bu çalışmada EKKY kullanılmış olup regresyon analiz sonuçlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu sonuçlara göre; sosyal politikaların aktif bir şekilde uygulanması hem yoksulluk düzeyinin azaltılmasına hem de gelir eşitsizliğini azaltmak için önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cheng ve Chuang¹⁸⁴ dezavantajlı gruplardan olan yaşlılar için bir çalışmada bulunmuş ve yaşlı yoksulluğunun azaltılmasında neler yapılabileceklerini incelemişlerdir. Sosyal yardımların etkin ve verimli olup olmadığı durumunu araştırmışlar ve çalışmada belli bir dönem ele alınmıştır. 2002-2008 yılları arasında hane halkı gelir ve harcamayı baz alarak anketler yapılmış ve elde edilen veri seti analiz için kullanılmıştır. Bu anlamda hedef kitle seçilen bu gruba aktarılan ödeneklerin yoksulluğu ne derecede etkilediği sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Özellikle yoksulluk sınırı altında kalan yaşlı kesimlerin bu ödenekler ile yaşam koşullarındaki değişiklikler saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda sosyal yardıma konu olan ödeneklerin hem yoksulluk oranını hem de yoksulluk açığını olumlu anlamda iyileştirdiği gözlemlenerek, bu dezavantajlı grupların yaşam memnuniyetini arttırdığı sonucunu ortaya koymuştur.

Szulc¹⁸⁵ Polonya’da sosyal yardımların yoksulluğu nasıl etkilediğini araştırmış ve araştırmalarında belli bir dönemi ele almıştır. 1997-2005 yılları arasında belli bir periyodik zaman dilimi içerisinde araştırmasını tamamlamıştır. Veri olarak hane halkı bütçe anketi kullanılmış olup, gelir eşitsizliğini göstermek için gini

¹⁸³ O. Ivancev ve M. Jovicic, “The effects of social policy on income inequality in Serbia”, **Post-Communist Economies**, Vol.23, No.3, 2011, ss. 327-342.

¹⁸⁴ J. Cheng ve C. Chuang, “Impact of Social Allowances on the Elderly Poverty in Taiwan: 2002-2008”, **Journal of Asian Public Policy**, Vol.4, No.2, 2011, ss. 241-249.

¹⁸⁵ A. Szulc, “Social Policy and Poverty”, **Eastern European Economics**, Vol.50, No.5, 2012, ss. 66-92.

katsayısı esas olarak kabul edilmiştir. Elde edilen regresyon analiz sonuçları bir değerlendirmeye tabi tutulmuş ve sonuçlar karşılaştırılmak üzere dönemsel farklılıkların oluşturduğu farklı sonuçlar meydana gelmiştir. Özellikle 1997 yılında yapılan sosyal yardım ödemelerinin yoksulluğu azaltmada pek fazla etkili olmadığı bir sonuç ile karşımıza çıkmış olduğu durumu ortaya konmuştur. Ancak 2000'lerden sonra özellikle de son periyot yılı olan 2005'te bu durumun tersine bir durumun ortaya çıktığı görülmüştür. Diğer bir ifade ile 2005 yılındaki verilerin analizleri sonucu sosyal yardımların yoksulluğu azaltma noktasında çok etkili olduğu gözlemlenerek ortaya değişken sonuçlar konmuştur.

Ferreira vd.¹⁸⁶ tarafından yapılan çalışmada Brezilya'da tarım, sanayi ve hizmetler sektöründe bazı değişkenler ele alınarak bu değişkenlerin yoksulluk üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. Bu değişkenler; büyüme oranları, kamu sosyal harcamaları, kamu yatırımları, enflasyon, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlardır. Elde edilen regresyon sonuçlarına göre sosyal güvenlik ve sosyal yardımların yoksulluk oranları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu etkinin yoksulluğu azaltmada önemli derecede etkili bir politika olarak karşımıza çıktığı sonucunu ortaya koymuştur.

Yentürk¹⁸⁷ yoksullara yönelik sosyal harcamaları ele alarak Türkiye'de bir saha araştırması yapmıştır. Bu çalışmada 2006-2012 yılları arasında kamudan yoksullara aktarılan tüm harcamaların ne olduğunu tespit ettikten sonra, bunları arasında düzenli gelir olarak adlandırabileceğimiz yardımları ayırdıktan sonra bu ayırdıkları yardımları daha sonraki zaman dilimi içerisinde bir gösterge kabul edilmesi noktasında yoksul olan birey veya toplumlara bir araçsal politika önermelerinde bulunmayı hedeflemiştir. Bu saha araştırmaları yapılırken ESSPROS yöntemi kullanılarak amaca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu yöntemde sosyal yardımlar bu faydalanan bireylerin harcanabilir gelirlerinde herhangi bir durumdan dolayı artış

¹⁸⁶ F.G.H Ferreira, P. G. Leite ve M. Ravallion, "Poverty reduction without economic growth? Explaining Brazil's poverty dynamics 1985-2004", **Journal of Development Economics**, Vol.93, 2010, ss. 20-36

¹⁸⁷ Nurhan Yentürk, Türkiye'de Yoksullara Yönelik Sosyal Harcamalar, **ODTÜ Geliştirme Dergisi**, 40, 2013, ss. 433-464.

kaydedilirse bu artışın nedenlerinin hepsi tüm harcama olarak ele alınacaktır. Bu nedenden dolayı sosyal yardım harcamaları hesap edilirken ESSPROS yöntemi devlet kurumlarının tümünü bu denkleme katmaktadır. Çalışmada üçayaklı alan analizi yapılmıştır. Bunlar; sağlık, düzenli gelir desteği ve sosyal yardımlar ve hizmetlerdir. Bu alanlar içerisinde düzenli gelir desteği bireylerin nelere daha fazla ihtiyaç duyabilir sorusuna en kolay cevabı veren mekanizmadır. Bunu içindir ki, bu mekanizma ile birlikte ihtiyaçlara olan harcamaların arttırılması yoksul olanların daha verimi ve yerinde bir yaşam desteği gördüklerini ortaya koyabilecektir. Ayrıca bu durumun yoksul olanların açlık sınırının üstüne çıkarılması hedefinde daha kolay bir yöntem olduğu savunulabilmektedir.

Başlevent¹⁸⁸'in Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) faaliyet raporu üzerinden yaptığı bir çalışmada, gelir dağılımı ve yoksulluk durumlarını ele almıştır. Gelir dağılımının düzeltilmesi ve yoksulluğun azaltılması hususları öncelenmeye çalışmıştır. Bu amaçla özellikle istihdama yönelik bazı adımların atılması ve istihdamı arttırmak için belli bazı politikaların geliştirilmesi gerekliliğinin önemini vurgulamıştır. Bununla birlikte faal olarak çalışanların ve aynı zamanda emeklilerin maaşlarını belli bir düzeye çıkartılarak daha stabil bir düzeyde tutulması gerekliliğini vurgulamıştır. Etkin bir vergi sistemi uygulanmasının yanı sıra özellikle eğitim ve sağlık alanında bazı düzenlemelerin gerekliliğini belirtmiştir. Eğitim ve sağlığın parasallaştırılmasından uzak durulması gerekliliğini belirtmiş ve daha ucuz eğitim ve sağlık hizmetlerinin var olmasını ve bunun bir politikaya dönüştürülerek yoksulluğu azaltmada önemli olacağı tavsiyesinde bulunmuştur.

Sarısoy ve Koç¹⁸⁹ sosyal transfer harcamalarının yoksulluğu ne derecede etkilediği durumu tespit etmek için bir çalışma gerçekleştirmişler. Yapılan çalışmada 2002-2007 yılları arasında yapılan sosyal transfer harcamalarının yoksulluk üzerindeki etkilerini tespit etmek için zaman serisi analizi kullanılmıştır. Bu tespit yapılırken EKKY kullanılmış olup, hedef dönem olan yılların analizi

¹⁸⁸ Cem Başlevent, Sosyal Yardımlar, **İktisat ve Toplum**, 53, 2015, ss. 37-41

¹⁸⁹ İdris Sarısoy ve Selçuk Koç, Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonomik Analizi, **Maliye Dergisi**, 158, 2010, ss.326-348.

gerçekleştirilmiştir. Modelin kurulmasında bazı demografik değişkenler kullanılarak sosyal transfer harcamalarının bu demografik değişkenler üzerinde nasıl bir etki bıraktığı ölçülmeye çalışılmıştır. Bu değişkenler; cinsiyet, eğitim ve çalışma grupları vb. demografik farklılıklardır. Çalışmada cinsiyetlerin yapılan sosyal harcamalara tepkileri farklılık göstermektedir. Özellikle kamu sosyal transfer harcamalarının erkekler üzerinde yoksulluğu daha azaltıcı bir unsur olarak karşımıza çıktığını ortaya koymuşlardır. Aynı şekilde sektörler arasında da analiz sonuçları farklılık göstermektedir. Hizmet sektöründe çalışan emekçilerin, sanayi ve tarım sektöründeki emekçilere kıyasen aldıkları kamu sosyal transfer desteklerinin yoksulluğu daha fazla azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Son olarak ilkokul mezunlarına yapılan bu harcamaların diğer tüm gruplardan daha fazla etkili bir sonuç doğurduğu ve yoksulluğu azalttığı sonucuna varılmıştır. Tüm bu analizlerin sonucunda yazarların durum tespiti; yoksulluğun sosyal harcamalar ile belirli bir noktaya kadar azaltılabileceği ancak tamamen ortadan kaldırılamayacağını belirtmişlerdir. Bu durum tespitine karşı baz aldıkları temel nedenin yoksul olanları kümeler halinde belirleyerek onların neden bu durumda olduklarının tespitini sağlayacak uygun bir veri setinin olmayışından kaynaklanmaktadır.

Çelikay ve Gümüş¹⁹⁰’ün 2013 yılında 2004-2011 dönemlerini kapsayan sosyal harcamaların 26 bölge üzerinden statik panel veri yöntemi kullanmışlardır. Analizde bölgelerin yoksulluk üzerindeki etkilerinin yanında yapılan sosyal harcamaların eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi alt bileşenler ile yoksulluk arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmada yoksulluk oranı olarak %50-60 sınırları baz alınmıştır. Çalışmada bölgesel bazda yapılan sosyal harcamalar ile yoksulluk arasında bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Sosyal harcamalar arttıkça yoksulluğun azaldığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda alt bileşenlerin yoksulluk üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmış ve her bileşenin yoksulluğu azaltma noktasında olumlu katkılara sahip olduğu gözlemlenmiştir. En önemli sonuç olarak karşımıza eğitim bileşeni ile yoksulluk ilişkisi çıkmıştır. Eğitime

¹⁹⁰ Ferdi Çelikay ve Erdal Gümüş, Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir İnceleme, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, ss.127-138.

yapılan sosyal harcamaların yoksulluğu kalıcı olarak azalttığı ve bu nedenle bu alana sosyal harcamaların daha fazla yapılması gerekliliği sonucu araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur.

Nelson¹⁹¹ Avrupa Birliği (AB) üyesi olan ve bunun yanında İsviçre ve Norveç'i de dahi ettiği bir çalışmayı 2011 yılında yapmıştır. Bu çalışma 1990-2008 yıllarını kapsayacak şekilde dizayn edilmiştir. Toplamda 28 ülkenin çalışmaya konu olduğu bu analizde Avrupa'nın refah düzeyinin düşük gelire karşı ne gibi etkilerinin olduğunu ve bu durumun yoksulluğu azaltmada nasıl bir etkiye sahip olduğunu araştırmış ve analiz etmeye çalışmıştır. Social Assistance and Minimum Income Protection (SAMIP) veri üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Bu veri setinin seçilmesinin nedeni zamana göre ülke kıyaslamasının kolay olmasından kaynaklanmaktadır. Bu veri seti 28 ülkeyi kapsamış ve medyan gelirin %40, %50 ve %60' ı kullanılarak göreceli yoksulluk çizgisi üzerinden sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu sonuçlarda pek çok ülkenin bu çizginin altında kaldığı ve Avrupa Komisyonun belirttiği %60 olan çizgiye ise herhangi bir ülkenin ulaşmadığı gözlemlenmiştir. Nelson bu analizin yanında panel veri kullanarak başka analizlerde yapmıştır. Yaptığı bu analizlerde aktif iş gücü piyasasında var olan politikalarda harcama bazındaki farklılıkların sosyal yardımların yoksulluk düzeyinde ne gibi değişiklikler meydana geldiğini ölçmeye çalışmıştır. Değişken olarak Active Labour Market Policy' i kullanmıştır. Sonuç olarak işgücü piyasalarında çalışanlara verilen maaşlar üzerinden her hangi bir müdahaleci yaklaşımın yoksulluğu arttırmayacağı aksine daha da düşüreceği sonucunu çıkarsamıştır.

Habibov ve Fan¹⁹² sosyal yardımların yoksulluğu ve eşitsizlik üzerindeki etkilerini araştırmak için 2006 yılında Azerbaycan özelinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada 2003 yılı hane halkı bütçe anketi baz alınmıştır.

¹⁹¹ Kenneth Nelson, Social Assistance and EU Poverty Thresholds 1990-2008. Are European Welfare Systems Providing Just and Fair Protection Against Low Income, **European Social Review**, 29(2), 2011, ss. 386-401.

¹⁹² L. Fan ve N.N. Habibov, Social Assistance and the Challenges of Poverty and Inequality in Azerbaijan, a low-income country in transition, **The Journal of Sociology & Social Welfare**, 33, 2006, ss.203-226.

Araştırmada yoksulluk çizgisi olarak ülkenin farklı değişkenlerin oluşturduğu resmi yoksulluk çizgisi kullanılmıştır. 2003 yılı ele alındığında resmi yoksulluk çizgisi %44,6 olarak görünmektedir. Araştırmada sosyal yardımların yoksulluğu ve eşitsizliği düşürdüğü gözlemlenmiştir. Ancak bu durumun uygulama alanlarında bazı sorunlar yaşandığı durum tespiti görülmektedir. Özellikle yardımlar dağıtılırken birçoğunu yoksullara ulaşılmadığı tespit edilmiştir. Aksine birçok yardımın yoksul olmayanlara dağıtıldığı ve bu durumun sosyal araçların amaç-sonuç ilişkisinin verimli bir şekilde kullanılmadığının göstergesi olarak olumsuz bir tablo ile karşımıza çıktığı sonucuna ulaştığını göstermişlerdir.

Kenworthy¹⁹³ sanayide ilerlemiş 15 ülkenin sosyal politikalarındaki etkinliğini ölçerek, bu politikaların yoksulluk üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu ölçmeye çalışmaktadır. Dönem olarak 1960-1991 yılları referans alınmıştır. Yoksulluğu ölçmek için mutlak ve göreceli yoksulluk baz alınmıştır. Kenworthy'nin yaptığı literatür incelemelerinde yapılan sosyal yardımların yoksulluğu sadece kısa vadede iyileştirebildiğini uzun vadede kalıcı bir iyileşme sağlayamadığını gözlemlemiştir. Uzun dönemli etkileri araştırmak için metod geliştirmiştir. Çalışmasında Lüksemburg Gelir Çalışması (LIS) üzerinde elde ettiği veri setini kullanarak yatay kesit için EKKY kullanıp, sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. Çok geniş ve teknik analizlerin sonucunda sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Tsakloglou ve Papadopoulos¹⁹⁴ yaptıkları anket çalışması sonucunda AB ülkelerinde hem birey hem de hane halkı işgücü katılımında sosyal dışlanma ilişkilerini inceleyerek bir sonuç elde etmeye çalışmışlardır. Bu karşılaştırmada sosyal dışlanmanın risk olarak sürekli ciddi bir tehdit olma olasılığının var olduğunu tespit etmekle beraber, istihdam politikalarında sürekliliğin mevcut olduğu koşullarda sosyal dışlanmanın önüne geçilebileceği olgusu ortaya konmuştur.

¹⁹³ L. Kenworthy, Do Social-Welfare Policies Reduce Poverty? A Cross- National Assessment, **The University of North Carolina Press**, 77(3), 1999, ss.1119-1139.

¹⁹⁴ P. Tsakloglou ve F. Papadopoulos, Identifying Population Groups at High Risk of Social Exclusion: Evidence from the ECHP (European Community Household Panel), IZA, Discussion Paper No. 392, 2001.

Bununla birlikte demografik yapının alt katmanlarından olan yaş faktörü sosyal dışlanmada önemli bir değişken olarak varlığını sürdürmektedir. Araştırmanın yapıldığı ülkelerin tamamına yakınında çocukların geri kalan nüfus ile karşılaştırılması onların sosyal dışlanma karşısında daha dezavantajlı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadırlar. Çalışmanın diğer sonuçlarında elde edilen veriler ışığında; yalnız ebeveynli evlerde yaşayan bireylerin daha çok sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları bir diğer sonuç olarak ortaya konmuştur.

Santana¹⁹⁵ Portekiz’de yaptığı araştırmada bireylerin yoksulluk ile birlikte sağlık ve sosyal dışlanma değişkenleri üzerinde ne kadar etkilendiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmanın yapıldığı sınırlar dahilinde dezavantajlı grupların var olan sağlık göstergeleri ile yoksulluk, yoksunluk ve son olarak sosyal dışlanma değişkenleri karşılaştırmalı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlarda; bölgeler ve sosyal gruplar karşılaştırmasında sağlık durumlarının önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Bununla birlikte araştırmanın yapıldığı sahada yoksulluğun en çok etkilediği kesimlerin yaşlılar ve kadınlar olduğu, bununla birlikte çocuklar, bir eve sahip olmayanlar, etnik gruplarda bu etkiye maruz kalmışlardır. Tüm bunlarla birlikte sosyal dışlanma ve yoksulluk sarmalından etkilenen diğer grupların; istihdama katkısı olmayanlar, eski hükümlüler, madde bağımlıları gibi toplum tarafından benimsenmeyen kesimler olduğu söylenebilir.

Gallie vd.¹⁹⁶ sosyal dışlanma kavramına bir sarmal olarak bakmışlardır. İş gücü piyasasını ele alarak, bu piyasadaki aşırı uçluluğun yoksulluğa neden olduğunu ve bununla birlikte bireyleri toplumdan soyutladığını ortaya koymuşlardır. 1994-1996 yılları arasında Avrupa ülkelerinin birçoğunda hane halkı panel veriler ile oluşturulmuş veri setleri kullanılarak analizler yapılmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçların yoksulluğun işsizliğin hem sonucu hem de nedeni olarak karşımıza çıkabildiği döngüsünü göstermiştir. Bu analizlerin bir diğer sonucu, sosyal

¹⁹⁵ P. Santana, Poverty, Social Exclusion And Health In Portugal, **Social Science & Medicine**, 55(1), 2002, ss. 33-45.

¹⁹⁶ D. Gallie, S. Paugam ve S. Jacobs., Unemployment, Poverty And Social İsolation: Is There A Vicious Circle Of Social Exclusion?. **European Societies**, 5(1), 2003, ss.1-32.

dışlanmanın çıkış noktasının nerden kaynaklandığıdır. Sosyal dışlanmanın direkt olarak işsizlikten kaynaklandığı görüşü doğrulanamamış ve başka faktörlerin de sosyal dışlanmanın varlığı üzerinde etkili olabildiği ortaya konmuştur.

Adota vd.¹⁹⁷ saha araştırması olarak Güney Afrika'yı ele almışlardır. Yaptıkları araştırmalarda yoksulluğa neden olan paradigmalar ile sosyal dışlanma bağlantılarının ne olduğunu bulmaya ve ortaya koymaya çalışmışlardır. Yaptıkları bu çalışmada 1993-1998 yılları arasında elde ettikleri verileri kullanmaya çalışmışlardır. Elde ettikleri sonuçlar ışığında yoksulluğun kronik bir düzeyde olduğunu ortaya koymuşlardır. Saha araştırması içinde yaşayan yoksulların karşı karşıya kaldıkları sosyal dışlanmanın kimlikten kaynaklı eşitsizlik ve derin yoksunluk sarmalının varlığından ortaya çıktığını belirtmektedirler.

Pantazis vd.¹⁹⁸ yaptıkları çalışmalarda Britanya'nın yoksulluk düzeyi ile sosyal dışlanma arasında mevcut potansiyel ilişkilerinin ne olduğunu bulmaya ve ortaya koymaya çalışmışlardır. Sosyal ilişkiler üzerinde yoksulluğun çok önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymakla birlikte bu etkinin diğer tüm faktörlerden daha etkili olduğunu göstermişlerdir. Araştırmanın yapıldığı sınırlarda nüfusun yaklaşık % 9'u kendi krizlerini yaşadıkları dönemde sosyal destek beklentilerinin arttığı gözlemlenmiştir. Çalışma şartlarını taşıyanların ücretli işlerde çalışma sebeplerinin yoksulluktan kaynaklanmadığı, sosyal ilişkiler açısından dışlanma ile ortaya çıktığı belirtilmiştir. Son olarak yaşlıların yoksulluk ve sosyal dışlanma algısı biraz daha farklı seyretmektedir. Yaşlıların yoksulluğu bir deneyim sonucu bildikleri ve öğrendikleri için sosyal dışlanmayı daha az etki ile atlatabildikleri ve yoksulluğun sosyal dışlanma karşısında sağlam bir faktör olarak var olduğu sonucu ile seyrine devam ettiği görünmektedir.

¹⁹⁷ M. Adato, M.R Carter ve J. May., Exploring Poverty Traps And Social Exclusion In South Africa Using Qualitative And Quantitative Data, **The Journal of Development Studies**, 42(2), 2006, ss. 226-247.

¹⁹⁸ C. Pantazis, D. Gordon ve R. Levitas, Poverty and Social Exclusion in Britain. Bristol, **The Policy Press**, 2006.

Şenol¹⁹⁹ sosyal dışlanma ve işsizlik arasındaki etkileşimi ölçmeye çalışmıştır. Yapılan alan araştırması sonucunda; işsizliğin sosyal dışlanma üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. İşsiz olan bireylerin istihdam edilen bireylere istinaden daha fazla dışlanmaya uğradıkları istatistiksel olarak ortaya konmuştur.

Özhasar²⁰⁰ Aydın ilinde yaşayan yoksul evlerdeki bireylerin sosyal dışlanma düzeylerini ölçmek için saha araştırması yapmıştır. Yaptığı anket çalışması yeşil kart kullanan ve kamudan kömür yardımı alanlar üzerine kurgulanmıştır. Anket toplam 269 kişiye uygulanmıştır. Ankete katılanların birçoğunun eğitim düzeylerinin çok alt düzeyde olduğu, gelir düzeylerinin asgari seviyede seyrettiği tüm bu faktörlerin etkisi ile toplum nezdinde sosyal dışlanmaya uğradıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Karataşoğlu²⁰¹ Mardin ilinde yaptığı saha araştırmasında; gelişmişlik düzeyi ile sosyal dışlanma arasında nasıl bir ilişki olduğunu incelemiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda gelir seviyesi ile sosyal dışlanma arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığı ortaya konarak, bu denklemin ortadan kaldırılması için bazı adımların atılması yönünde çözüm önerileri geliştirilmiştir. Özellikle gelire dayalı sosyal ödeme imkanlarının geliştirilmesi önermesi ön plana çıkmıştır.

Demir²⁰² yaptığı çalışmada yoksulluk ve sosyal dışlanmayı bağımsız değişken olarak ele almış ve bu değişkenlerin bağımlı değişken olan yaşlıların yaşam kalitesini nasıl etkilediğini incelemiştir. Yapısal eşitlik modeli kurularak değişkenler arasında analizler yapılmıştır.

Literatür incelendiğinde kamu nakdi yardımlar, yoksulluk, sosyal dışlanma, yaşam tatmini özelinde birçok çalışmanın varlığının mevcut olduğu gözlemlenmiştir.

¹⁹⁹ Esin Şenol, İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkileri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, Ankara, 2010.

²⁰⁰ Bayram Özhasar, Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları: Aydın İli Örneği. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2013.

²⁰¹ Soner Karataşoğlu, Gelir Seviyesinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, Yayımlanmış **Doktora Tezi**, Sakarya, 2014.

²⁰² Alper Demir, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Yaşlıların Yaşam Tatmini Üzerine Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, İstanbul, 2018.

Ancak belirtilen anahtar kelimelerinde ve bu değişkenlerin birbirini nasıl etkilediği ile ilgili somut bir çalışmanın mevcut olmadığı görölmüştür. Aynı zamanda bu doktora tezinde belirtilen bu anahtar kelimelerin birbirlerini nasıl etkilediğini ölçmek için yapısal eşitlik modeli kullanılarak literatüre önemli bir katkıda bulunulmuş ve sosyal bilimlerin inceleme alanlarında araştırmacıların faydalanması için gerekli özen gösterilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YOKSULLUĞUN SOSYAL DIŞLANMA VE YAŞAM TATMİNİNE ETKİSİNE YÖNELİK İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde, tarafımızdan geliştirilen yoksulluk algı ölçeğine yönelik geçerlik ve güvenilirlik analizler yapılarak, çalışmanın hipotezleri doğrultusunda korelasyon analizi ve yapısal eşitlik modeli yardımıyla ilişkiler ortaya konulacaktır.

4.1. Araştırmanın Amacı

Toplumların yaşam kaliteleri sürekli aynı standartta olmamakla beraber, kendi iç dinamiklerin oluşturduğu bazı farklılıklar bu nedenselliği oluşturmaktadır. Bireyler nezdinde oluşturulan bazı ölçekler yeni sonuçların ortaya konmasında önemli izlenimlerin oluşmasına yardımcı olmuştur. Bu noktadan hareketle yoksulluğun bireyler üzerinde ölçülebilmesi karmaşık bir konu olmakla birlikte bazı standartlar ışığında tespiti mümkün olabilmektedir. Aynı zamanda yoksulluğun etkilediği ve insan yaşamında önemli olgulara sahip olan diğer parametrelerin mevcudu araştırmayı önemli kılmıştır.

Kamunun yaptığı nakdi yardımların yoksulluğu etkileme durumunu öncelikle ele almakla beraber, yoksulluğun bireylerin sosyal yaşamlarına ne gibi kısıtlar getirdiği ve bu sosyal yaşamda hangi ötelenmelere sebep olabileceği ortaya konulmak istenmiştir. Aynı zamanda yaşam kalitelerinde nasıl farklılıkların oluştuğunu anlamamıza yardımcı olabilmektedir. Tüm bunların ışığında kamunun muhtaç olarak belirlediği bireyler üzerinden nakdi yardımların yapıldığı hedef kitlenin çıkış noktamız olduğu, daha sonra yoksulluk, sosyal dışlanma ve yaşam tatmini denklemi üzerinden nasıl bir sonuç ortaya koyduğunu anlamaya çalışmamız bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

4.2 Araştırmanın Önemi

Bu araştırmada yoksulluğun tespiti için nasıl bir yol izleneceği sorununa karşı geliştirilen yöntemin varlığıdır. Yoksulluğun tespiti için ölçek geliştirilmiş olup literatürde yoksulluk algı ölçeğinin yokluğunu gidermeye yardımcı olmak için önemli bir adım atılmıştır. Aynı zamanda elde edilen bu ölçek ile birlikte yoksulluk-sosyal dışlanma-yaşam doyumu ölçeklerinin birbirleri ile etkileşimi yapısal eşitlik modeli kurularak analiz edilmeye çalışılmıştır. Diğer alt demografik sorular ile farklı sonuçlar elde edilmiştir.

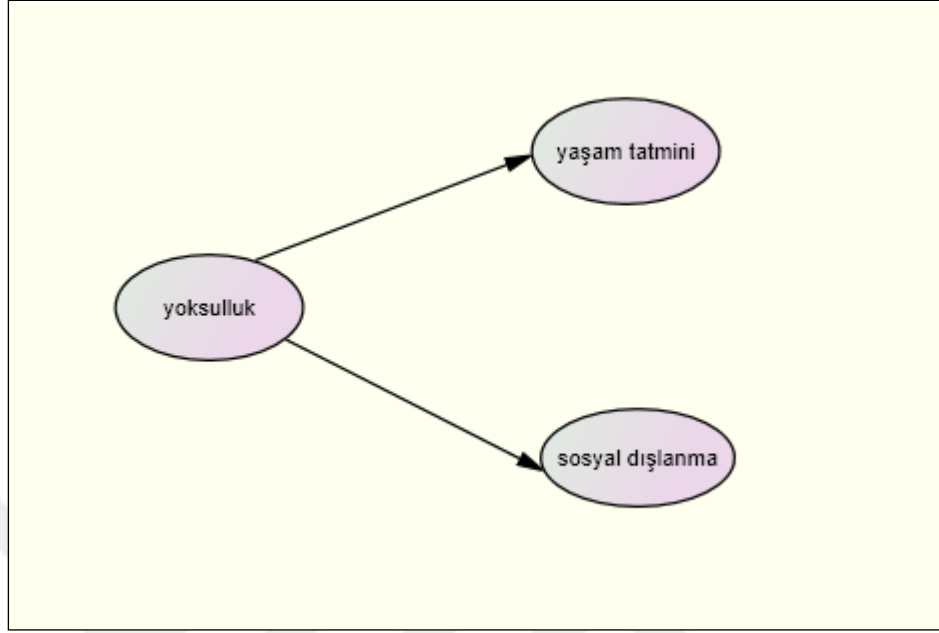
4.3. Araştırmanın Modeli Ve Hipotezleri

Araştırmanın ana hipotezi, yoksulluğun sosyal dışlanma ve yaşam tatmini üzerinde istatistik anlamlı etkisi olduğu (ilişkili) yönüyledir. Alt hipotezler ise, cinsiyet, eğitim durumu, yaş, gelir vb. genel bilgiler açısından yoksulluk, sosyal dışlanma ve yaşam tatmini alt boyutlarının anlamlı farklılık gösterdiği biçimindedir. Çalışmada geliştirilen hipotezler Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4. 1. Araştırmanın Hipotezleri

	Yön	Hipotez
1	YKS→YT (ana hipotez)	Yoksulluk algısının (YKS) yaşam tatmini (YT) üzerinde azaltıcı (negatif) yönde etkisi vardır.
2	YKS→SD (ana hipotez)	Yoksulluk algısının (YKS) sosyal dışlanma (SD) üzerinde arttırıcı (pozitif) yönde etkisi vardır.
3	Alt hipotez	Cinsiyet, eğitim durumu, yaş, gelir, meslek sahibi olma durumu, hanedeki birey sayısı vb. genel özellikler açısından yoksulluk, yaşam tatmini ve sosyal dışlanma anlamlı farklılık göstermektedir.

Şekil 4. 1. Araştırmanın Modeli

4.4. Örneklem Seçimi

Çalışmada, Ağrı ili merkez ve farklı ilçelerde ikamet eden sosyal yardım alan kişiler ele alınacaktır. Ağrı İli'nde kamu parasal yardımı bünyesinde toplam 168.110 kişi bulunmaktadır. Bunlar içinden 650 katılımcı örneklem olarak hedef örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Anketler, 15.01.2020-30.01.2020 tarihleri arasında yüz yüze anket yöntemi uygulanmış ve toplamda 677 adet anket tamamlanmıştır. Verilerin giriş aşamasında bazı katılımcıların soruların birçoğunu cevaplamaması nedeniyle bu anketler analize dahil edilmeyerek toplamda 650 anket uygulamada kullanılmıştır. Anakütle Ağrı il sınırlarında yaşayan ve kamu nakdi yardımı alanlar üzerinden oluşturulup Ağrı Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Başkanlığının 01.01.2020-01.06.2020 tarihleri arasındaki faaliyet raporlarında elde edilen veriler üzerinden oluşturulmuştur. Belirli ana kütleden çekilecek örnek sayısı

geliştirilen tabloda 0.05 örnekleme hatası için p=0.50 ve q=0.50 için 384 olarak belirlenmiştir.²⁰³

Tablo 4. 2. Örneklem Büyüklükleri Tablosu

Anakitle büyüklüğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			±0.05 örnekleme hatası (d)			±0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7	p=0.5 q=0.5	p=0.8 q=0.2	p=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:50)

Geliştirilen bu tablo hedef kitledeki birey sayısı biliniyorsa;

$$n = \frac{N \cdot t^2 pq}{d^2 (N-1) + t^2 pq}$$

formüllünden araştırmacılara kolaylık olması açısından hesaplanmıştır. Formüllerde;

N: Hedef kitledeki birey sayısı

n: Örneklem alınacak birey sayısı

p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q: İncelenen olayın görülmeyiş sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer (0.05 için 1.96)

d: Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır ve literatürde 0.05 alınır.

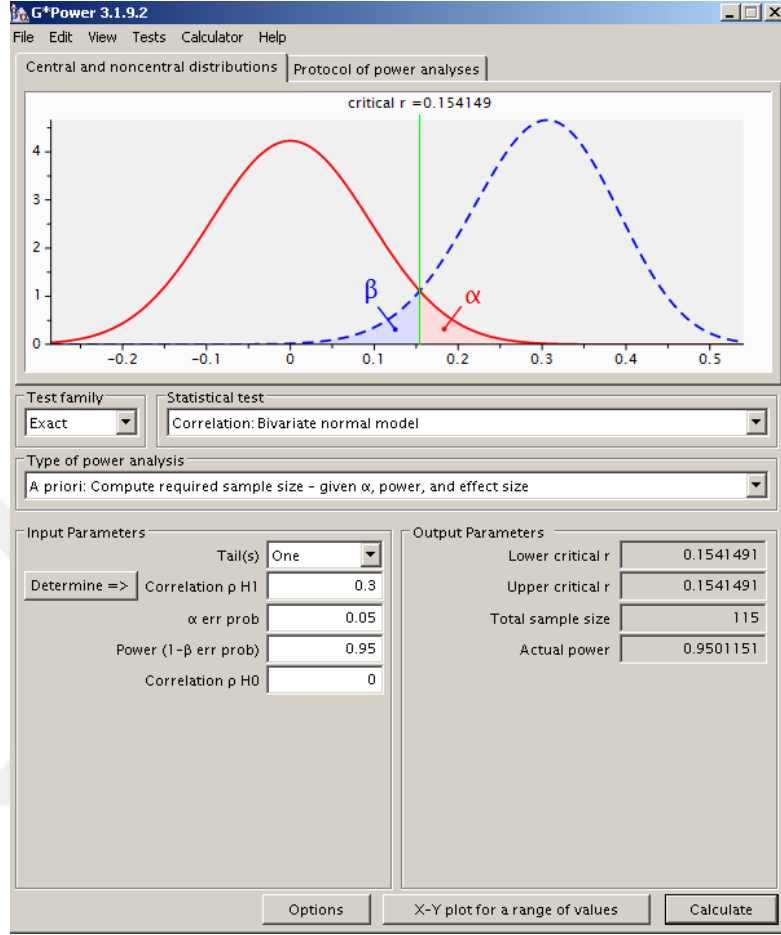
²⁰³Y. Yazıcıoğlu, ve S. Erdoğan, SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004, s.50

Son yıllarda örneklem hacminin belirlenmesinde yukarıdaki gibi klasik formüller yerine, “yapılacak olan analiz için en az kaç örneklem gerekli” olduğunu belirten Güç analizi kullanılmaktadır. Kısaca, güç analizi (power anaysis) yapılacak her analiz çeşidi için en az kaç örneklem gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada hem grup farklılığı hem de ilişki analizi yapılacaktır. Ankete katılmayı kabul edenlerin robust (sağlam) sonuçlar üretebilme yeteneğinin varlığı için Güç (power) analiz G*POWER 3.1 sürümü ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda, istatistiksel gücün $1-\beta=0.95$ olmasının yeterli olduğunu²⁰⁴ve Parajapati çalışmalarında belirtmiş, korelasyonlar ve grup farklılığı hesaplanacağı belirtilerek sonuçlar elde edilmiştir.²⁰⁵ İstatistik anlamlılık $\alpha=0.05$ alınmıştır.

²⁰⁴J. Cohen, Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences , 2nd Edition, Lawrence Erlbaum Associates Pbc., 1988, USA.

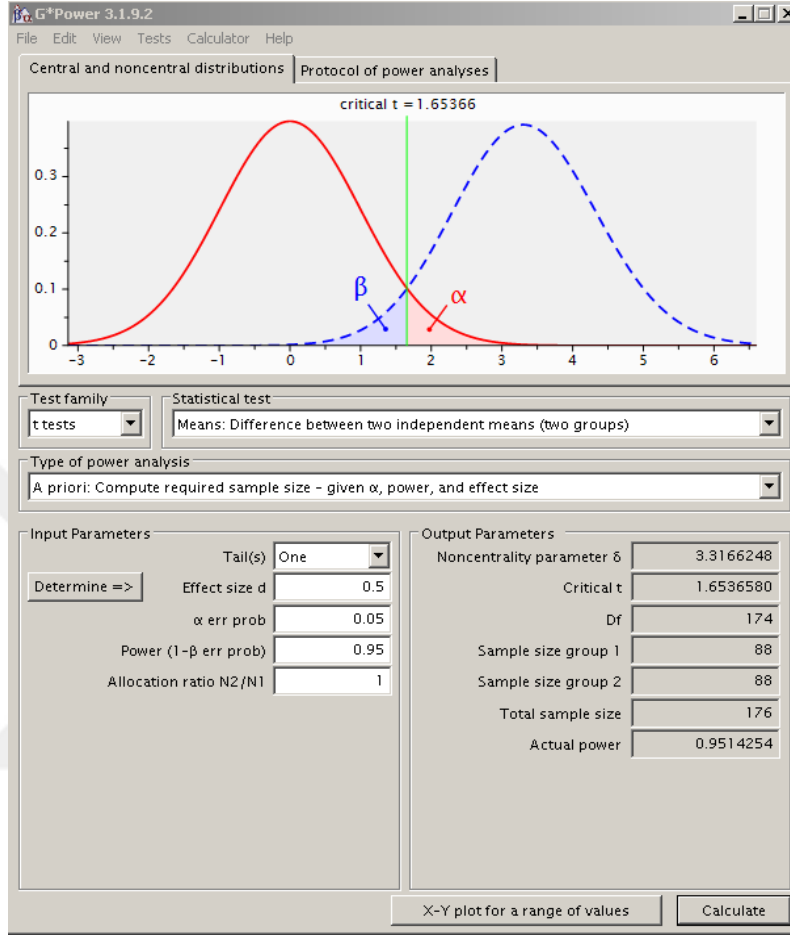
²⁰⁵B. Prajapati, M. Dunne, R. Armstrong, “Sample Size Estimation and Statistical Power Analysis”, Optometry Today, 16(7), 2010, 1-9.

Şekil 4. 2. İlişki Analizi İçin Güç Analizi Sonuçları Ekran Çıktısı

Güç analizi sonucunda en az 115 örneklem ile çalışılması durumunda çalışmanın geçerliliği belirlenmiştir. Bu çalışmada 650 örneklem kullanılmış, yapılacak analizlerin güvenilir olacağı ortaya konulmuştur.

Şekil 4. 3. Grup Farklılığı Analizi İçin Güç Analizi Sonuçları Ekran Çıktısı

Güç analizi sonucunda grup farklılığı analizlerinde en az 176 örneklem ile çalışılması durumunda çalışmanın geçerliliği belirlenmiştir. Bu çalışmada 650 örneklem kullanılmış, yapılacak analizlerin güvenilir olacağı ortaya konulmuştur.

4.5. Varsayımlar ve Kısıtlar

Çalışmaya katılan bireylerin ölçekte bulunan sorulara cevap verirken gerçek duygularını ve düşüncelerini ifade ettikleri kabul edilmiştir. Katılımcıların ankete isteyerek yanıt verdikleri ve anketi doğru ve eksiksiz bir şekilde yanıtladıkları kabul edilmiştir. Katılımcıların, sorulara yanıt verirken kelimeleri gerçek manası ile anladıkları kabul edilmiştir. Meydana gelebilecek kavramsal yanılgılar göz ardı edilmiştir.

Anketteki örneklem sayısının artırılmasında birtakım güçlükler meydana gelmiş, kişiler farklı nedenlerden katılma konusunda isteksiz davranmıştır. Ankete katılıma olumlu bakmamaları önemli bir kısıt olarak söylenebilir.

4.6. Veri Toplama Aracı

Yapılan anket çalışması “deneysel olmayan nicel araştırma” tasarımıdır ve uygulanma biçimine göre tarama yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, örneklemde verilerin toplanması açısından “survey modeli (saha taraması)” kullanılmıştır. Saha taraması modelinde ise katılımcıların görüşlerinin yazılı şekilde alındığı bir veri toplama yöntemi olan anket yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmada literatürdeki bilgiler doğrultusunda tarafımızdan geliştirilen yoksulluk algı ölçeğinin yanında yaşam tatmini ölçeği kullanılmıştır. Yaşam tatmini ölçeği literatürde çok yaygın kullanılan Diener, Emmons, Larsen, Griffin tarafından geliştirilmiştir. Aynı zamanda Pavot ve Diener tarafından bu ölçek belli standartlar ile gözden geçirilmiş olup kullanılmıştır. Türkçe’ye uyarlayan Bekmezci ve Sert²⁰⁶ ölçek üzerinde bazı değişiklikler yaparak uygulama safhasına geçmiştir. Yapılan geçerlilik ve güvenilirlik testlerin sonucunda ölçeğin geçerli ve güvenli bir araç olduğu tespit edilmiştir. Yaşam tatmini ölçeği bilişsel ve yargısal bir süreç olarak kişinin kendi hakkındaki değerlendirmelerine dayanmakta ve beş ifadeden oluşmaktadır. Aynı zamanda sosyal dışlanma ölçeği de kullanılmış olup Jehoel-Gijsbers ve Vrooman tarafından geliştirilmiş bir ölçektir. Sosyal dışlanma ölçeği Türkçe’ye Bayram, v.d.²⁰⁷ tarafından güvenilirlik ve geçerlilik analizleri yapılarak uyarlanmıştır. Katılımcılardan “kesinlikle katılmıyorum” (1) “kesinlikle katılıyorum” (5) biçiminde Likert formatında ifadeleri değerlendirmeleri istenmiştir. Ankette ilk bölüm katılımcılar hakkındaki genel bilgilerin ölçülmesi niteliğindedir. İkinci bölüm ise ölçeklerden oluşmakta ve tüm sorular Likert formatındadır.

²⁰⁶ Mustafa Bekmezci ve İbrahim Sani Sert, Yaşam Tatmini Ölçeğinin Türkçe Geçerliliği ve Güvenilirliği Çalışması, Toros Üniversitesi İİBSF, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı:8, 2018

²⁰⁷ Nuran Bayram, Serpil Aytaç, Mustafa Aytaç, Neslihan Sam, “Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma.”, ‘İŞGÜÇ’ Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 12, Sayı 4, 2010, s. 79-92.

4.7. Araştırma Yöntemi

Çalışmada kullanılan ölçekten elde edilen verilerin analizi IBM SPSS 24.0 ve AMOS 23.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Birinci aşamada demografik bilgilerin bulunmuş olduğu genel bilgilere ilişkin frekans dağılımları sunulmaktadır. İkinci aşamada, çalışmada kullanılan ölçeğin dağılımı incelenerek güvenilirlik ve geçerlilik analizleri gerçekleştirilmiştir. Yoksulluk algı ölçeği tarafımızdan geliştirildiği için geçerlilik-güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Geçerlilik kapsamında ölçeğin yapı (AFA ve DFA), ölçüt, görünüş ve kapsam geçerliliği incelenmiş; güvenilirlik için ise iç tutarlılık katsayılarına, %27'lik alt-üst grup madde ayırt edicilikleri ve madde-toplam korelasyonlarına bakılmıştır. Ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği belirlendikten sonra alt boyutlarına ayrılan ölçeklerin her bir boyutu için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik sınamaları yapılmıştır. Verilerin dağılımları normal dağılıma uymadığı için grup farklılıkları sınamasında her bir ikili grup için Mann-Whitney-U testi ve üçlü ve fazla grup için de Kruskal Wallis testleri yapılmıştır. Gruplar arasındaki farkların kaynağını tespit edebilmek için ortalama sıra (mean rank) değerleri incelenmiştir. Ölçeğin dağılımında normal dağılıma uygunluk sağlanamadığından ilişki analizlerinin sınanmasında Kendall's tau_b korelasyon analizinden faydalanılmıştır. Ayrıca ilişkilerin belirlenmesine ve hipotezlerin test edilmesine yönelik yapısal eşitlik modeli uygulanmıştır.

4.8. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

4.8.1. Anketin Güvenilirlik Analizi

Bir ölçeğin güvenilirliğinin test edilmesi için en yaygın uygulanan testler; “Cronbach Alpha, İkiye Bölme (split), Paralel ve Mutlak Kesin Paralel (strict)” şeklindedir. Cronbach Alpha testi sonucunda elde edilen değer %70'in üzerinde olması anketin başarılı olduğunu ifade etmektedir. Kimi araştırmacılar tarafından ise bu değer %75'in üzerinde olması beklenmektedir. Diğer güvenilirlik kriterlerinin de %70'in üzerinde çıkması, anketin iç tutarlılığının sağlandığını ve çıkarımlara güvenilebileceğini göstermektedir. Tablo 4.3'den görülebileceği üzere her dört testin sonucunda da belirtilen ve olması beklenen yüzde değerleri güven kriterini

sağlamıştır. Dolayısıyla örneklem sonuçlarının yüksek güvenirlilik değerleriyle tutarlı ve güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ele alınan bütün güvenirlilik kriterleri %70 değerini geçtiği için, uygulanan anketin başarılı olduğu, anketin kendi içinde tutarlılık gösterdiği, ulaşılabilecek sonuçların gerçek değerleri yansıtacağı sonucu ortaya koyulmuştur.

Tablo 4. 3. Anketin Güvenirlilik Analizleri Sonuçları

	Anketin Güvenirlilik Sonuçları
Cronbach_Alpha	0.923
Split	0.922-0.924
Parelel	0.923
Strict	0.922

4.8.2. Demografik Özelliklere ve Genel Bilgilere İlişkin Sıklık Dağılımları

Çalışmanın bu bölümünde katılımcılara yönelik demografik genel bilgilere yönelik sıklık ve yüzde dağılım bilgileri sunulmuştur.

Tablo 4. 4. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Erkek	264	40,6	40,6	40,6
Kadın	386	59,4	59,4	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %40,6'sı erkek iken %59,4'ü kadındır.

Tablo 4. 5. Medeni Durum Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evli	371	57,1	57,1	57,1
Bekar	74	11,4	11,4	68,5
Boşanmış	13	2,0	2,0	70,5
Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	29,5	29,5	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %57,1'i evli, %11,4'ü bekar, %2'si boşanmış, %29,5'i ise dul/eşi vefat etmiştir.

Tablo 4. 6. Yaş Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
19-35	145	22,3	22,3	22,3
36-55	242	37,2	37,2	59,5
56-65	94	14,5	14,5	74,0
66 ve üzeri	169	26,0	26,0	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %22,3'ünün yaş aralığı 19-35, %37,2'sinin 36-55, %14,5'inin 56-65 ve %26'sının ise yaş aralığı 66 ve üzeridir.

Tablo 4. 7. Eğitim Durumu Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Okur-Yazar Değil	286	44,0	44,0	44,0
Okur-Yazar	97	14,9	14,9	58,9
İlkokul	159	24,5	24,5	83,4
Ortaokul	60	9,2	9,2	92,6
Lise	34	5,2	5,2	97,8

Yüksek Öğretim	14	2,2	2,2	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %44'ü okur-yazar değil iken- %14,9'unun eğitim durumu okur-yazar, %24,5'inin ilkokul, %9,2'sinin ortaokul, %5,2'sinin lise ve %2,2'sinin ise yüksek öğretimdir.

Tablo 4. 8. Meslek Sahibi Olma Durumuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evet, Var	35	5,4	5,4	5,4
Hayır, Yok	615	94,6	94,6	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %5,4'ünün sahip olduğu bir meslek bulunmakta iken %94,6'sının sahip olduğu bir meslek bulunmamaktadır.

Tablo 4. 9. Oturulan Evin Ait Olduğu Kişi Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kira	121	18,6	18,6	18,6
Lojman	8	1,2	1,2	19,8
Kendi evimiz	485	74,6	74,6	94,5
Bir yakınımızın, kira ödemiyoruz	30	4,6	4,6	99,1
Ev aldık, kredi ödüyoruz	5	0,8	0,8	99,8
Diğer	1	0,2	0,2	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %18,6'sının oturduğu ev kira, %1,2'sinin lojman, %74,6'sının kendi evi, %4,6'sının bir yakının evi fakat katılımcı kira ödememekte, %0,8'inin kendi evi fakat kredi ödemeleri devam etmekte iken %0,2'sinin oturduğu ev diğer bir seçenektir.

Tablo 4. 10. Birlikte Yaşanılan Kimseye Yönelik Yüzde Sıralaması Tablosu

	Frekans	Yüzde
Yalnız	26	4,0
Eşim	366	56,3
Çocuklarım	504	77,5
Anne	93	14,3
Baba	69	10,6
Kaynana	36	5,5
Kayınbaba	23	3,5
Diğer	124	19,1

Yalnız yaşayan katılımcı oranı %4,0 iken eşi ile yaşayan katılımcı oranı %56,3, çocukları ile yaşayan katılımcı oranı %77,5, annesi ile yaşayan katılımcı oranı %14,3, babası ile yaşayan katılımcı oranı %10,6, kaynanası ile yaşayan katılımcı oranı %5,5, kayınbabası ile yaşayan katılımcı oranı %3,5 ve diğer bir kimse ile yaşayan katılımcı oranı ise %19,1'dir.

Tablo 4. 11. Çocuk Sayısı Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Çocuk yok	130	20,0	20,0	20,0
1	87	13,4	13,4	33,4
2	97	14,9	14,9	48,3
3	100	15,4	15,4	63,7
4	106	16,3	16,3	80,0
5	56	8,6	8,6	88,6
6	27	4,2	4,2	92,8
7	25	3,8	3,8	96,6
8	16	2,5	2,5	99,1
9	4	,6	,6	99,7
10	1	,2	,2	99,8
12	1	,2	,2	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %20'sinin çocuğu bulunmamakta iken %13,4'ünün 1, %14,9'unun 2, %15,4'ünün 3, %16,3'ünün 4, %8,6'sının 5, %4,2'sinin 6, %3,8'inin 7, %2,5'inin 8, %0,6'sının 9, %0,2'sini 10 ve %0,2'sinin ise 12 çocuğu bulunmaktadır.

Tablo 4. 12. Hanedeki Birey Sayısı Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bir	25	3,8	3,8	3,8
İki	45	6,9	6,9	10,8
Üç	58	8,9	8,9	19,7
Dört	87	13,4	13,4	33,1
Beş	103	15,8	15,8	48,9
Altı ve Daha Fazla	332	51,1	51,1	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %3,8'inin hanedeki birey sayısı bir, %6,9'unun iki, %8,9'unun üç, %13,4'ünün dört, %15,8'inin beş ve %51,1'inin ise altı ve daha fazladır.

Tablo 4. 13. Yardımlar Hariç Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-400	149	22,9	22,9	22,9
401-800	115	17,7	17,7	40,6
801-1200	118	18,2	18,2	58,8
1201-1600	134	20,6	20,6	79,4
1601 ve üzeri	134	20,6	20,6	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %22,9'unun yardımlar hariç ailenin geliri 0-400, %17,7'sinin 401-800, %18,2'sinin 801-1200, %20,6'sının 1021-1600 ve %20,6'sının ise 1601 ve üzeridir.

Tablo 4. 14. Sağlık Güvencesi Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
--	---------	-------	---------------	-----------------

SSK	10	1,5	1,5	1,5
BAĞKUR	1	,2	,2	1,7
YEŞİLKART	618	95,1	95,1	96,8
YOK	21	3,2	3,2	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %1,5'inin sağlık güvencesi SSK, %0,2'sinin BAĞKUR, %95,1'inin YEŞİLKART iken %3,2'sinin sağlık güvencesi bulunmamaktadır.

Tablo 4. 15. Mutfak (Gıda) Harcamaları Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-500	285	43,8	43,8	43,8
500-1000	246	37,8	37,8	81,7
1000-1500	97	14,9	14,9	96,6
1500-2000	15	2,3	2,3	98,9
2000-2500	5	,8	,8	99,7
2500 ve üzeri	2	,3	,3	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %43,8'ini mutfak harcaması 0-500, %37,8'inin 500-1000, %14,9'unun 1000-1500, %2,3'ünün 1500-2000, %0,8'inin 2000-2500 iken %0,3'ünü 2500 ve üzeridir.

Tablo 4. 16. Faydalanılan Yardım Türü Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Engelli aylığı	115	17,7	17,7	17,7
Engelli bakım aylığı	93	14,3	14,3	32,0
Çocuk yardımı	143	22,0	22,0	54,0
Yaşlılık aylığı	142	21,8	21,8	75,8
Diğer	157	24,2	24,2	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %17,7'sinin yararlandığı yardım türü engelli aylığı, %14,3'ünün engelli bakım aylığı, %22'sinin çocuk yardımı, %21,8'inin yaşlı aylığı ve %24,2'sinin yararlandığı yardım türü diğer bir yardım türüdür.

Tablo 4. 17. Yapılan Ödemeleri Banka Kartı İle Çeken Kişi Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kendim	356	54,8	54,8	54,8
Eşim	115	17,7	17,7	72,5
Akraba	87	13,4	13,4	85,8
Komşu	7	1,1	1,1	86,9
Tanıdık	48	7,4	7,4	94,3
Diğer	37	5,7	5,7	100,0
Toplam	650	100,0	100,0	

Katılımcıların %54,8'i kendisine yapılan sosyal ödemeleri kendi çekmekte iken %17,7'sinin eşi, %13,4'ünün akrabası, %1,1'inin komşusu, %7,4'ünün tanıdığı, %5,7'sinin ise diğer bir kimsesi çekmektedir.

Tablo 4. 18. Alınan Sosyal Ödemeler Hakkındaki Duygu Durumu Değişkenine Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Frekans	Yüzde
Bu parayı alırken insanlardan utanıyorum	65	10,0
Bu para benim sosyal hakkım, utanmıyorum	483	74,3
Bu parayı aldığımı kimsenin duymasını istemiyorum	99	15,2
Bu parayı aldığımı herkes duyabilir	183	28,2
Diğer	0	0,0

“Bu parayı alırken insanlardan utanıyorum” yanıtını veren katılımcı oranı %10, “Bu para benim sosyal hakkım, utanmıyorum” yanıtını veren katılımcı oranı %74,3, “Bu parayı aldığımı kimsenin duymasını istemiyorum” yanıtını veren katılımcı oranı %15,2 ve “Bu parayı aldığımı herkes duyabilir” yanıtını veren katılımcı oranı ise %28,2'dir.

4.8.3. Ölçeklere Yönelik Sıklık Dağılım ve Tanımsal İstatistik Bilgiler

Çalışmada kullanılan 3 ölçeğin alt boyut cevaplarına yönelik yüzde dağılım ve sıklık bilgileri verilmiştir.

Tablo 4. 19. Mutlak Yoksulluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
1.Yeterli düzeyde et ve et ürünleri tüketiyorum	13,1	34,8	15,4	31,2	5,5	2,81	±	1,7
2.Yeterli düzeyde sebze ve meyve tüketiyorum	6,8	25,1	12,2	46,3	9,7	3,27	±	1,4
3.Yeterli düzeyde süt ve süt ürünleri tüketiyorum	7,4	23,1	11,2	42,8	15,5	3,36	±	1,0
4.Ailede içinde gıda yetersizliği nedeniyle zayıf kişi yoktur.	9,5	15,8	12,6	37,1	24,9	3,52	±	1,8
5.Ailemizin yaşadığı ev insanca yaşanmaya uygun durumda	4,6	14,6	14,8	43,5	22,5	3,65	±	1,2
6.Yaşadığımız ev korunaklı ve güvenlidir	5,7	13,4	15,7	43,1	22,2	3,63	±	1,4
7.Yaşadığımız evde temizlik düzenli olarak yapılmaktadır ve ev temizdir	2,6	7,4	7,4	46,9	35,7	4,06	±	0,8
8.Tuvalet dışarıda ortak kullanıma açıktır	45,5	24,9	1,2	17,8	10,5	2,23	±	1,4
9.Evdeki kişiler düzenli olarak yıkanma ve temizlenme imkânına sahiptir.	2,2	7,7	5,7	43,4	41,1	4,14	±	0,8
10.Sağlık kontrollerimiz için düzenli doktora veya hastaneye gideriz	6,5	19,5	17,8	36,2	20,0	3,44	±	1,9

11.Sağlık problemi yaşadığımızda tedavisini rahatlıkla yaptırırız	6,3	19,5	19,5	36,6	18,0	3,40	±	1,7
12.Ailemizde okuma-yazma bilmeyen yoktur	22,8	34,6	7,1	18,8	16,8	2,72	±	1,3
13.Ailemizde kız çocukları okula gitmektedir	6,3	9,4	5,4	35,4	43,5	4,00	±	1,0
14.Ailemizde çocukların okumasını destekliyoruz	1,7	4,0	7,4	31,5	55,4	4,35	±	0,1
15.Ailemizde bir sorun olduğunda haklarımızı ve ne yapmak gerektiğini hükümet yetkililerinden rahatça öğreniriz	7,4	16,0	28,5	34,5	13,7	3,31	±	1,2
16.Sosyal hizmetlere rahatça erişebilir ve yararlanabiliriz.	4,2	16,6	24,8	38,8	15,7	3,45	±	1,7
17.Gerektiğinde ihtiyaç duyulan giyim malzemelerini rahatça alabilirim.	10,0	28,8	18,9	33,1	9,2	3,03	±	1,8
Genel						,43	±	

Önerme 1: “Yeterli düzeyde et ve et ürünleri tüketiyorum” önermesine katılımcıların %13,1’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %34,8’i “Katılmıyorum”, %15,4’ü “Kararsızım”, %31,2’si “Katılıyorum” ve %5,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,81 ve standart sapma değeri ise 1,17 olarak bulunmuştur.

Önerme 2: “Yeterli düzeyde sebze ve meyve tüketiyorum” önermesine katılımcıların %6,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %25,1’i “Katılmıyorum”, %12,2’si “Kararsızım”, %46,3’ü “Katılıyorum” ve %9,7’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,27 ve standart sapma değeri ise 1,14 olarak bulunmuştur.

Önerme 3: “Yeterli düzeyde süt ve süt ürünleri tüketiyorum” önermesine katılımcıların %7,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %23,1’i “Katılmıyorum”, %11,2’si “Kararsızım”, %42,8’i “Katılıyorum” ve %15,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,36 ve standart sapma değeri ise 1,20 olarak bulunmuştur.

Önerme 4: “Ailede içinde gıda yetersizliği nedeniyle zayıf kişi yoktur.” önermesine katılımcıların %9,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %15,8’i “Katılmıyorum”, %12,6’sı “Kararsızım”, %37,1’i “Katılıyorum” ve %24,9’u “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,52 ve standart sapma değeri ise 1,28 olarak bulunmuştur.

Önerme 5: “Ailemizin yaşadığı ev insanca yaşanmaya uygun durumda düzgün koşullara sahiptir.” önermesine katılımcıların %4,6’sı “Kesinlikle Katılmıyorum”, %14,6’sı “Katılmıyorum”, %14,8’i “Kararsızım”, %43,5’i “Katılıyorum” ve %22,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,65 ve standart sapma değeri ise 1,12 olarak bulunmuştur.

Önerme 6: “Yaşadığımız ev korunaklı ve güvenlidir.” önermesine katılımcıların %5,7’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %13,4’ü “Katılmıyorum”, %15,7’si “Kararsızım”, %43,1’i “Katılıyorum” ve %22,2’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,63 ve standart sapma değeri ise 1,14 olarak bulunmuştur.

Önerme 7: “Yaşadığımız evde temizlik düzenli olarak yapılmaktadır ve ev temizdir.” önermesine katılımcıların %2,6’sı “Kesinlikle Katılmıyorum”, %7,4’ü “Katılmıyorum”, %7,4’ü “Kararsızım”, %46,9’u “Katılıyorum” ve %35,7’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 4,06 ve standart sapma değeri ise 0,98 olarak bulunmuştur.

Önerme 8: “Tuvalet dışarıda ortak kullanıma açıktır.” önermesine katılımcıların %45,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %24,9’u “Katılmıyorum”, %1,2’si “Kararsızım”, %17,8’i “Katılıyorum” ve %10,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,23 ve standart sapma değeri ise 1,44 olarak bulunmuştur.

Önerme 9: “Evdeki kişiler düzenli olarak yıkanma ve temizlenme imkânına sahiptir.” önermesine katılımcıların %2,2’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %7,7’si “Katılmıyorum”, %5,7’si “Kararsızım”, %43,4’ü “Katılıyorum” ve %41,1’i

“Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 4,14 ve standart sapma değeri ise 0,98 olarak bulunmuştur.

Önerme 10: “Sağlık kontrollerimiz için düzenli doktora veya hastaneye gideriz.” önermesine katılımcıların %6,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %19,5’i “Katılmıyorum”, %17,8’i “Kararsızım”, %36,2’si “Katılıyorum” ve %20,0’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,44 ve standart sapma değeri ise 1,19 olarak bulunmuştur.

Önerme 11: “Sağlık problemi yaşadığımızda tedavisini rahatlıkla yaptırırız.” önermesine katılımcıların %6,3’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %19,5’i “Katılmıyorum”, %19,5’i “Kararsızım”, %36,6’sı “Katılıyorum” ve %18,0’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,40 ve standart sapma değeri ise 1,17 olarak bulunmuştur.

Önerme 12: “Ailemizde okuma-yazma bilmeyen yoktur.” önermesine katılımcıların %22,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %34,6’sı “Katılmıyorum”, %7,1’i “Kararsızım”, %18,8’i “Katılıyorum” ve %16,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,72 ve standart sapma değeri ise 1,43 olarak bulunmuştur.

Önerme 13: “Ailemizde kız çocukları okula gitmektedir.” önermesine katılımcıların %6,3’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %9,4’ü “Katılmıyorum”, %5,4’ü “Kararsızım”, %35,4’ü “Katılıyorum” ve %43,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 4,00 ve standart sapma değeri ise 1,20 olarak bulunmuştur.

Önerme 14: “Ailemizde çocukların okumasını destekliyoruz.” önermesine katılımcıların %1,7’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %4,0’ü “Katılmıyorum”, %7,4’ü “Kararsızım”, %31,5’i “Katılıyorum” ve %55,4’ü “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 4,35 ve standart sapma değeri ise 0,91 olarak bulunmuştur.

Önerme 15: “Ailemizde bir sorun olduğunda haklarımızı ve ne yapmak gerektiğini hükümet yetkililerinden rahatça öğreniriz.” önermesine katılımcıların %7,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %16,0’sı “Katılmıyorum”, %28,5’i “Kararsızım”, %34,5’i “Katılıyorum” ve %13,7’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,31 ve standart sapma değeri ise 1,12 olarak bulunmuştur.

Önerme 16: “Sosyal hizmetlere rahatça erişebilir ve yararlanabiliriz.” önermesine katılımcıların %4,2’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %16,6’sı “Katılmıyorum”, %24,8’i “Kararsızım”, %38,8’i “Katılıyorum” ve %15,7’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,45 ve standart sapma değeri ise 1,07 olarak bulunmuştur.

Önerme 17: “Gerektiğinde ihtiyaç duyulan giyim malzemelerini rahatça alabilirim.” önermesine katılımcıların %10,0’u “Kesinlikle Katılmıyorum”, %28,8’i “Katılmıyorum”, %18,9’u “Kararsızım”, %33,1’i “Katılıyorum” ve %9,2’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,03 ve standart sapma değeri ise 1,18 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 20. Görelî Yoksulluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
1.Çevremdeki kişilere göre daha rahat bir hayat sürmekteyim	16,5	35,7	20,8	23,8	3,2	2,62	±	1,11
2.Çevremdeki kişilere göre gelir durumum iyidir	17,7	38,0	15,7	25,5	3,1	2,58	±	1,14
3.Çevremdeki kişilere göre gıda harcamalarımı daha rahat yapabiliyorum	14,9	34,6	16,2	31,1	3,2	2,73	±	1,15
4.Çevremdeki kişilere göre okul masraflarını daha rahat karşılıyorum	18,5	33,7	22,8	21,8	3,2	2,58	±	1,12
5.Çevremdeki kişilere göre sağlık harcamalarımı zorlanmadan yapıyorum	14,3	32,5	15,7	30,6	6,9	2,83	±	1,21
6.Çevremdeki kişilere göre yaşadığım ev daha konforluve rahattır	19,4	29,5	22,6	23,7	4,8	2,65	±	1,17
Genel						2,67	±	

Önerme 18: “Çevremdeki kişilere göre daha rahat bir hayat sürmekteyim.” önermesine katılımcıların %16,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %35,7’i “Katılmıyorum”, %20,8’i “Kararsızım”, %23,8’i “Katılıyorum” ve %3,2’si

“Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,62 ve standart sapma değeri ise 1,11 olarak bulunmuştur.

Önerme 19: “Çevremdeki kişilere göre gelir durumum iyidir.” önermesine katılımcıların %17,7’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %38,0’i “Katılmıyorum”, %15,7’si “Kararsızım”, %25,5’i “Katılıyorum” ve %3,1’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,58 ve standart sapma değeri ise 1,14 olarak bulunmuştur.

Önerme 20: “Çevremdeki kişilere göre gıda harcamalarımı daha rahat yapabiliyorum.” önermesine katılımcıların %14,9’u “Kesinlikle Katılmıyorum”, %34,6’sı “Katılmıyorum”, %16,2’si “Kararsızım”, %31,1’i “Katılıyorum” ve %3,2’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,73 ve standart sapma değeri ise 1,15 olarak bulunmuştur.

Önerme 21: “Çevremdeki kişilere göre okul masraflarını daha rahat karşılıyorum.” önermesine katılımcıların %18,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %33,7’si “Katılmıyorum”, %22,8’i “Kararsızım”, %21,8’i “Katılıyorum” ve %3,2’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,58 ve standart sapma değeri ise 1,12 olarak bulunmuştur.

Önerme 22: “Çevremdeki kişilere göre sağlık harcamalarımı zorlanmadan yapıyorum.” önermesine katılımcıların %14,3’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %32,5’i “Katılmıyorum”, %15,7’si “Kararsızım”, %30,6’sı “Katılıyorum” ve %6,9’u “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,83 ve standart sapma değeri ise 1,21 olarak bulunmuştur.

Önerme 23: “Çevremdeki kişilere göre yaşadığım ev daha konforluve rahattır.” önermesine katılımcıların %19,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %29,5’i “Katılmıyorum”, %22,6’sı “Kararsızım”, %23,7’si “Katılıyorum” ve %4,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,65 ve standart sapma değeri ise 1,17 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 21. İnsani Yoksulluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
1.Çevremde herhangi bir nedenle (mezhep, siyasi görüş, milliyet, din vs) ayrımcılığa maruz kalmıyorum	11,1	11,5	3,2	32,3	41,8	,82	±	,37
2.Eğitim hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum	9,4	22,5	17,7	36,9	13,5	,23	±	,21
3.Sağlık hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum	6,5	14,6	16,5	45,4	17,1	,52	±	,13
4.Evdeki çocukların büyümeleri (kilo, boy) normal gitmektedir.	2,6	9,1	15,5	52,8	20,0	,78	±	,95
5.Yaşamımın 70 yaşımdan daha uzun olacağını düşünüyorum	9,2	13,7	49,8	14,8	12,5	,08	±	,07
6.Herhangi bir terör ve şiddet saldırı tehdidi altında değilim	3,8	4,0	3,2	36,0	52,9	,30	±	,99
7.Ailemde işsizlik yaşayan bireyler vardır	10,3	14,3	5,1	35,4	34,9	,70	±	,35
8.Ailemde son 10 yıldır çocuk ölümü yoktur	9,4	10,9	4,6	34,9	40,2	,86	±	,31

9.Yaşadığım yerde elektrik vardır	,8	,8	1,2	40,8	56,5	,51	±	,64
10.Yaşadığım yerde temiz suya ulaşabilirim	,8	2,2	4,3	34,6	58,2	,47	±	,75
Genel						,83	±	

Önerme 24: “Çevremde herhangi bir nedenle (mezhep, siyasi görüş, milliyet, din vs) ayrımcılığa maruz kalmıyorum.” önermesine katılımcıların %11,1’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %11,5’i “Katılmıyorum”, %3,2’si “Kararsızım”, %32,3’ü “Katılıyorum” ve %41,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,82 ve standart sapma değeri ise 1,37 olarak bulunmuştur.

Önerme 25: “Eğitim hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum.” önermesine katılımcıların %9,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %22,5’i “Katılmıyorum”, %17,7’si “Kararsızım”, %36,9’u “Katılıyorum” ve %13,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,23 ve standart sapma değeri ise 1,21 olarak bulunmuştur.

Önerme 26: “Sağlık hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum.” önermesine katılımcıların %6,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %14,6’sı “Katılmıyorum”, %16,5’i “Kararsızım”, %45,4’ü “Katılıyorum” ve %17,1’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,52 ve standart sapma değeri ise 1,13 olarak bulunmuştur.

Önerme 27: “Evdeki çocukların büyümeleri (kilo, boy) normal gitmektedir.” önermesine katılımcıların %2,6’sı “Kesinlikle Katılmıyorum”, %9,1’i “Katılmıyorum”, %15,5’i “Kararsızım”, %52,8’i “Katılıyorum” ve %20,0’si

“Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,78 ve standart sapma değeri ise 0,95 olarak bulunmuştur.

Önerme 28: “Yaşamımın 70 yaşımdan daha uzun olacağını düşünüyorum.” önermesine katılımcıların %9,2’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %13,7’si “Katılmıyorum”, %49,8’i “Kararsızım”, %14,8’i “Katılıyorum” ve %12,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,08 ve standart sapma değeri ise 1,07 olarak bulunmuştur.

Önerme 29: “Herhangi bir terör ve şiddet saldırı tehdidi altında değilim.” önermesine katılımcıların %3,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %4,0’ü “Katılmıyorum”, %3,2’si “Kararsızım”, %36,0’sı “Katılıyorum” ve %52,9’u “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 4,30 ve standart sapma değeri ise 0,99 olarak bulunmuştur.

Önerme 30: “Ailemde işsizlik yaşayan bireyler vardır.” önermesine katılımcıların %10,3’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %14,3’ü “Katılmıyorum”, %5,1’i “Kararsızım”, %35,4’ü “Katılıyorum” ve %34,9’u “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,70 ve standart sapma değeri ise 1,35 olarak bulunmuştur.

Önerme 31: “Ailemde son 10 yıldır çocuk ölümü yoktur.” önermesine katılımcıların %9,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %10,9’u “Katılmıyorum”, %4,6’sı “Kararsızım”, %34,9’u “Katılıyorum” ve %40,2’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,86 ve standart sapma değeri ise 1,31 olarak bulunmuştur.

Önerme 32: “Yaşadığım yerde elektrik vardır.” önermesine katılımcıların %0,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %0,8’i “Katılmıyorum”, %1,2’si “Kararsızım”, %40,8’i “Katılıyorum” ve %56,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 4,51 ve standart sapma değeri ise 0,64 olarak bulunmuştur.

Önerme 33: “Yaşadığım yerde temiz suya ulaşabilirim.” önermesine katılımcıların %0,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %2,2’si “Katılmıyorum”, %4,3’ü “Kararsızım”, %34,6’sı “Katılıyorum” ve %58,2’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 4,47 ve standart sapma değeri ise 0,75 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 22. Yaşam Tatmini Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
1.İdeallerime yakın bir hayatım var.	25,8	37,2	16,8	18,6	1,5	,33	±	,10
2.Hayat koşullarım mükemmeldir.	28,8	40,5	16,3	12,9	1,5	,18	±	,04
3.Hayatımdan memnunum.	16,8	20,6	21,5	35,5	5,5	,92	±	,20
4.Şimdiye kadar hayattan istediğim önemli şeylere sahip oldum.	19,4	37,5	23,2	17,2	2,6	,46	±	,07
5.Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	36,3	30,3	20,3	8,6	4,5	,15	±	,14
Genel						,41	±	

Önerme 34: “İdeallerime yakın bir hayatım vardır.” önermesine katılımcıların %25,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %37,2’si “Katılmıyorum”, %16,8’i

“Kararsızım”, %18,6’sı “Katılıyorum” ve %1,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,33 ve standart sapma değeri ise 1,10 olarak bulunmuştur.

Önerme 35: “Hayat koşullarım mükemmeldir.” önermesine katılımcıların %28,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %40,5’i “Katılmıyorum”, %16,3’ü “Kararsızım”, %12,9’u “Katılıyorum” ve %1,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,18 ve standart sapma değeri ise 1,04 olarak bulunmuştur.

Önerme 36: “Hayatımdan memnunum.” önermesine katılımcıların %16,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %20,6’sı “Katılmıyorum”, %21,5’i “Kararsızım”, %35,5’i “Katılıyorum” ve %5,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,92 ve standart sapma değeri ise 1,20 olarak bulunmuştur.

Önerme 37: “Şimdiye kadar hayattan istediğim önemli şeylere sahip oldum.” önermesine katılımcıların %19,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %37,5’i “Katılmıyorum”, %23,2’si “Kararsızım”, %17,2’si “Katılıyorum” ve %2,6’sı “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,46 ve standart sapma değeri ise 1,07 olarak bulunmuştur.

Önerme 38: “Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.” önermesine katılımcıların %36,3’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %30,3’ü “Katılmıyorum”, %20,3’ü “Kararsızım”, %8,6’sı “Katılıyorum” ve %4,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,15 ve standart sapma değeri ise 1,14 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 23. Maddi Yoksunluk Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
1.Aylık sabit giderlerimi ödemekte güçlük çekerim	5,2	22,5	14,9	42,0	15,4	,40	±	,15
2.Ödenmesi gereken vadesi geçmiş borçlarım vardır (kişisel borç, sigorta primi, kredi kartı ödemesi, taksit gibi)	19,8	33,2	8,0	26,8	12,2	,78	±	,35
3.Parasal durumum hakkında endişelendiğim zamanlar olur	3,8	12,3	10,3	47,2	26,3	,80	±	,08
4.Geçim konusunda iki yıl öncesine göre daha çok zorlandığımı düşünüyorum	6,0	16,5	13,5	32,3	31,7	,67	±	,24
5.Yenisini almaya param yetmediği için evimde bazı dayanıklı tüketim eşyaları noksandır	4,8	18,8	9,2	44,3	22,9	,62	±	,17
6.En temel ihtiyaçlarımı (yiyecek, giyecek) karşılayamadığım olur	9,7	34,5	12,9	32,0	10,9	,00	±	,22
7.Spor kulübü ya da derneklerin üyelik ücretlerinin yüksek olduğunu düşünürüm	5,1	6,9	62,0	14,2	11,8	,21	±	,92
8.Kredi almak ya da borç bulmakta zorluk çekerim.	6,2	20,5	26,2	28,5	18,8	,33	±	,17
Genel						,35	±	

Önerme 39: “Aylık sabit giderlerimi ödemekte güçlük çekerim.” önermesine katılımcıların %5,2’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %22,5’i “Katılmıyorum”,

%14,9'u "Kararsızım", %42,0'si "Katılıyorum" ve %15,4'ü "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,40 ve standart sapma değeri ise 1,15 olarak bulunmuştur.

Önerme 40: "Ödenmesi gereken vadesi geçmiş borçlarım vardır (kişisel borç, sigorta primi, kredi kartı ödemesi, taksit gibi)." önermesine katılımcıların %19,8'i "Kesinlikle Katılmıyorum", %33,2'si "Katılmıyorum", %8,0'i "Kararsızım", %26,8'i "Katılıyorum" ve %12,2'si "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,78 ve standart sapma değeri ise 1,35 olarak bulunmuştur.

Önerme 41: "Parasal durumum hakkında endişelendiğim zamanlar olur." önermesine katılımcıların %3,8'i "Kesinlikle Katılmıyorum", %12,3'ü "Katılmıyorum", %10,3'ü "Kararsızım", %47,2'si "Katılıyorum" ve %26,3'ü "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,80 ve standart sapma değeri ise 1,08 olarak bulunmuştur.

Önerme 42: "Geçim konusunda iki yıl öncesine göre daha çok zorlandığımı düşünüyorum." önermesine katılımcıların %6,0'sı "Kesinlikle Katılmıyorum", %16,5'i "Katılmıyorum", %13,5'i "Kararsızım", %32,3'ü "Katılıyorum" ve %31,7'si "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,67 ve standart sapma değeri ise 1,24 olarak bulunmuştur.

Önerme 43: "Yenisini almaya param yetmediği için evimde bazı dayanıklı tüketim eşyaları noksandır." önermesine katılımcıların %4,8'i "Kesinlikle Katılmıyorum", %18,8'i "Katılmıyorum", %9,2'si "Kararsızım", %44,3'ü

“Katılıyorum” ve %22,9’u “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,62 ve standart sapma değeri ise 1,17 olarak bulunmuştur.

Önerme 44: “En temel ihtiyaçlarımı (yiyecek, giyecek) karşılayamadığım olur.” önermesine katılımcıların %9,7’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %34,5’i “Katılmıyorum”, %12,9’u “Kararsızım”, %32,0’si “Katılıyorum” ve %10,9’u “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,00 ve standart sapma değeri ise 1,22 olarak bulunmuştur.

Önerme 45: “Spor kulübü ya da derneklerin üyelik ücretlerinin yüksek olduğunu düşünürüm.” önermesine katılımcıların %5,1’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %6,9’u “Katılmıyorum”, %62,0’si “Kararsızım”, %14,2’si “Katılıyorum” ve %11,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,21 ve standart sapma değeri ise 0,92 olarak bulunmuştur.

Önerme 46: “Kredi almak ya da borç bulmakta zorluk çekerim.” önermesine katılımcıların %6,2’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %20,5’i “Katılmıyorum”, %26,2’si “Kararsızım”, %28,5’i “Katılıyorum” ve %18,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,33 ve standart sapma değeri ise 1,17 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 24. Sosyal Haklar (Kurum ve Yardımlardan Faydalanma) Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
9.Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus	24,5	45,1	13,8	11,5	5,1	2,28	±	1,11

müdürlüğü vb.) kaba muamele ile karşılaşırım								
10.Kamu kurumlarında (hastane, adliye, vb.) randevu veya tedavi isteklerim çok uzak sürelerle verilir.	13,5	29,1	16,8	30,5	10,2	2,95	±	1,24
11.Kamu kurumları ile (hastane, vergi dairesi, belediye vb.) sorunlar yaşarım.	17,2	44,3	16,5	17,2	4,8	2,48	±	1,11
12.Banka ve/veya sigorta şirketlerine başvurularım reddedilir	13,8	32,9	36,2	10,6	6,5	2,63	±	1,05
13.Banka ve/veya sigorta şirketleri, tazminat taleplerimi haksız yere reddeder veya sözleşmelerimi fesheder.	18,0	34,9	37,7	6,3	3,1	2,42	±	0,96
Genel						,55	±	

Önerme 47: “Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb.) kaba muamele ile karşılaşırım.” önermesine katılımcıların %24,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %45,1’i “Katılmıyorum”, %13,8’i “Kararsızım”, %11,5’i “Katılıyorum” ve %5,1’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,28 ve standart sapma değeri ise 1,11 olarak bulunmuştur.

Önerme 48: “Kamu kurumlarında (hastane, adliye, vb.) randevu veya tedavi isteklerim çok uzak sürelerle verilir.” önermesine katılımcıların %13,5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %29,1’i “Katılmıyorum”, %16,8’i “Kararsızım”, %30,5’i

“Katılıyorum” ve %10,2’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,95 ve standart sapma değeri ise 1,24 olarak bulunmuştur.

Önerme 49: “Kamu kurumları ile (hastane, vergi dairesi, belediye vb.) sorunlar yaşarım.” önermesine katılımcıların %17,2’si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %44,3’ü “Katılmıyorum”, %16,5’i “Kararsızım”, %17,2’si “Katılıyorum” ve %4,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,48 ve standart sapma değeri ise 1,11 olarak bulunmuştur.

Önerme 50: “Banka ve/veya sigorta şirketlerine başvurularım reddedilir.” önermesine katılımcıların %13,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %32,9’u “Katılmıyorum”, %36,2’si “Kararsızım”, %10,6’sı “Katılıyorum” ve %6,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,63 ve standart sapma değeri ise 1,05 olarak bulunmuştur.

Önerme 51: “Banka ve/veya sigorta şirketleri, tazminat taleplerimi haksız yere reddeder veya sözleşmelerimi fesheder.” önermesine katılımcıların %18,0’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %34,9’u “Katılmıyorum”, %37,7’si “Kararsızım”, %6,3’ü “Katılıyorum” ve %3,1’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,42 ve standart sapma değeri ise 0,96 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 25. Sosyal Haklar (Uygun ev ve Güvenli Çevreden Faydalanma) Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
14.Yaşadığım semtte rahatsızlık verici olaylar	16,8	36,0	10,2	31,1	6,0	2,74	±	1,23

olur								
15.Yaşadığım semtte komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığını düşünürüm	22,0	45,7	9,7	15,8	6,8	2,40	±	1,19
16.Yaşadığım semtte kendimi güvende hissetmediğim zamanlar olur	19,7	36,0	9,5	28,3	6,5	2,66	±	1,25
17.Evde tek başımayken kendimi güvende hissetmediğim zamanlar olur	17,2	31,8	12,6	28,8	9,5	2,82	±	1,28
18.Yaşadığım semtte gürültü vardır	15,5	33,5	11,1	31,2	8,6	2,84	±	1,26
19.Yaşadığım semt kirlidir	14,2	29,5	13,8	27,8	14,6	2,99	±	1,31
20.İki yıl içerisinde başka bir eve taşınmayı düşünüyorum	36,8	32,9	14,8	8,8	6,8	2,16	±	1,21
21.Yeni ev almak istersem, bankadan kredi bulmak ve sonrada uygun ev aramak gibi işlemler beni çok zorlar.	9,4	10,6	20,0	24,6	35,4	,66	±	,31
Genel						,78	±	

Önerme 52: “Yaşadığım semtte rahatsızlık verici olaylar olur.” önermesine katılımcıların %16,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %36,0’sı “Katılmıyorum”, %10,2’si “Kararsızım”, %31,1’i “Katılıyorum” ve %6,0’sı “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,74 ve standart sapma değeri ise 1,23 olarak bulunmuştur.

Önerme 53: “Yaşadığım semtte komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığını düşünürüm.” önermesine katılımcıların %22,0’si “Kesinlikle Katılmıyorum”,

%46,7'si "Katılmıyorum", %9,7'si "Kararsızım", %15,8'i "Katılıyorum" ve %6,8'i "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,40 ve standart sapma değeri ise 1,19 olarak bulunmuştur.

Önerme 54: "Yaşadığım semtte kendimi güvende hissetmediğim zamanlar olur." önermesine katılımcıların %19,7'si "Kesinlikle Katılmıyorum", %36,0'sı "Katılmıyorum", %9,5'i "Kararsızım", %28,3'ü "Katılıyorum" ve %6,5'i "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,66 ve standart sapma değeri ise 1,25 olarak bulunmuştur.

Önerme 55: "Evde tek başımayken kendimi güvende hissetmediğim zamanlar olur." önermesine katılımcıların %17,2'si "Kesinlikle Katılmıyorum", %31,8'i "Katılmıyorum", %12,6'sı "Kararsızım", %28,8'i "Katılıyorum" ve %9,5'i "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,82 ve standart sapma değeri ise 1,28 olarak bulunmuştur.

Önerme 56: "Yaşadığım semtte gürültü vardır." önermesine katılımcıların %15,5'i "Kesinlikle Katılmıyorum", %33,5'i "Katılmıyorum", %11,1'i "Kararsızım", %31,2'si "Katılıyorum" ve %8,6'sı "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,84 ve standart sapma değeri ise 1,26 olarak bulunmuştur.

Önerme 57: "Yaşadığım semt kirlidir." önermesine katılımcıların %14,2'si "Kesinlikle Katılmıyorum", %29,5'i "Katılmıyorum", %13,8'i "Kararsızım", %27,8'i "Katılıyorum" ve %14,6'sı "Kesinlikle Katılıyorum" yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,99 ve standart sapma değeri ise 1,31 olarak bulunmuştur.

Önerme 58: “İki yıl içerisinde başka bir eve taşınmayı düşünüyorum.” önermesine katılımcıların %36,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %32,9’u “Katılmıyorum”, %14,8’i “Kararsızım”, %8,8’i “Katılıyorum” ve %6,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,16 ve standart sapma değeri ise 1,21 olarak bulunmuştur.

Önerme 59: “Yeni ev almak istersem, bankadan kredi bulmak ve sonrada uygun ev aramak gibi işlemler beni çok zorlar.” önermesine katılımcıların %9,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %10,6’sı “Katılmıyorum”, %20,0’si “Kararsızım”, %24,6’sı “Katılıyorum” ve %35,4’ü “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,66 ve standart sapma değeri ise 1,31 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 26. Sosyal Katılımcılık Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
22.Kendimi toplumdaki dışlanmış hissedirim	31,1	41,7	11,1	12,5	3,7	,16	±	,11
23.Eğlenmek / Vakit geçirmek için daha çok ev içi faaliyetleri tercih ederim	6,8	15,4	12,0	46,0	19,8	,57	±	,17
24.Sosyal ilişki içerisinde olduğum insan sayısının az olduğunu düşünürüm	10,3	30,6	14,3	32,5	12,3	,06	±	,24
25.Sosyal ilişki içerisinde olduğum insanlar genellikle hep	3,7	13,1	6,6	53,2	23,4	,80	±	,06

aynı kişilerdir								
26.Arkadaşlarla vakit geçirmekten hoşlanırım	3,1	5,8	13,7	51,8	5	25,	,91	± ,95
27.Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur ya da çok az olduklarını düşünürüm	8,9	22,0	16,8	37,8	5	14,	,27	± ,21
28.Herhangi bir konuda yardıma ihtiyacım olursa çevremden çok az sosyal destek görürüm	12,2	29,5	21,8	26,6		9,8	,92	± ,20
29.Diğer insanlarla ilişkilerimde sorunlar yaşarım	18,0	51,2	14,5	12,3		4,0	,33	± ,03
30.İnsanlarla ilişkilerim sağlık sorunlarım nedeniyle aksar	21,8	39,5	12,3	18,8		7,5	,51	± ,23
Genel							,06	±

Önerme 60: “Kendimi toplumdan dışlanmış hissederim.” önermesine katılımcıların %31,1’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %41,7’si “Katılmıyorum”, %11,1’i “Kararsızım”, %12,5’i “Katılıyorum” ve %3,7’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,16 ve standart sapma değeri ise 1,11 olarak bulunmuştur.

Önerme 61: “Eğlenmek / Vakit geçirmek için daha çok ev içi faaliyetleri tercih ederim.” önermesine katılımcıların %6,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %15,4’ü “Katılmıyorum”, %12,0’si “Kararsızım”, %46,0’sı “Katılıyorum” ve %19,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,57 ve standart sapma değeri ise 1,17 olarak bulunmuştur.

Önerme 62: “Sosyal ilişki içerisinde olduğum insan sayısının az olduğunu düşünürüm.” önermesine katılımcıların %10,3’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”,

%30,6'sı “Katılmıyorum”, %14,3'ü “Kararsızım”, %32,5'i “Katılıyorum” ve %12,3'ü “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,06 ve standart sapma değeri ise 1,24 olarak bulunmuştur.

Önerme 63: “Sosyal ilişki içerisinde olduğum insanlar genellikle hep aynı kişilerdir.” önermesine katılımcıların %3,7'si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %13,1'i “Katılmıyorum”, %6,6'sı “Kararsızım”, %53,2'si “Katılıyorum” ve %23,4'ü “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,80 ve standart sapma değeri ise 1,06 olarak bulunmuştur.

Önerme 64: “Arkadaşlarla vakit geçirmekten hoşlanırım.” önermesine katılımcıların %3,1'i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %5,8'i “Katılmıyorum”, %13,7'si “Kararsızım”, %51,8'i “Katılıyorum” ve %25,5'i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,91 ve standart sapma değeri ise 0,95 olarak bulunmuştur.

Önerme 65: “Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur ya da çok az olduklarını düşünürüm.” önermesine katılımcıların %8,9'u “Kesinlikle Katılmıyorum”, %22,0'si “Katılmıyorum”, %16,8'i “Kararsızım”, %37,8'i “Katılıyorum” ve %14,5'i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,27 ve standart sapma değeri ise 1,21 olarak bulunmuştur.

Önerme 66: “Herhangi bir konuda yardıma ihtiyacım olursa çevremden çok az sosyal destek görürüm.” önermesine katılımcıların %12,2'si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %29,5'i “Katılmıyorum”, %21,8'i “Kararsızım”, %26,6'sı “Katılıyorum” ve %9,8'i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,92 ve standart sapma değeri ise 1,20 olarak bulunmuştur.

Önerme 67: “Diğer insanlarla ilişkilerimde sorunlar yaşarım.” önermesine katılımcıların %18,0’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %51,2’si “Katılmıyorum”, %14,5’i “Kararsızım”, %12,3’ü “Katılıyorum” ve %4,0’ü “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,33 ve standart sapma değeri ise 1,03 olarak bulunmuştur.

Önerme 68: “İnsanlarla ilişkilerim sağlık sorunlarım nedeniyle aksar.” önermesine katılımcıların %21,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %39,5’i “Katılmıyorum”, %12,3’ü “Kararsızım”, %18,8’i “Katılıyorum” ve %7,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,51 ve standart sapma değeri ise 1,23 olarak bulunmuştur.

Tablo 4. 27. Kültürel Entegrasyon Boyutuna Yönelik Sıklık Dağılım Tablosu

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Ort. ± Ss.		
31.Yargılanmakta olan bir arkadaşım için, ona faydası olacaksa yalancı şahitlik yapabilirim	59,1	23,2	9,4	6,5	1,8	,69	±	,01
32.Yakalanmadığım sürece kanunları ihlal etmekte sakınca görmem	61,8	25,4	6,3	4,9	1,5	,59	±	,92
33.Ücretli olarak çalışanların işverenden habersiz olarak ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım	27,4	21,1	18,3	23,5	9,7	,67	±	,35
34.İşsizlik veya sosyal yardım ödeneği olanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım	11,4	13,1	16,3	41,7	17,5	,41	±	,24
35.Başkalarına ait sağlık, sigorta, kimlik belgelerini kullanıp ücretsiz muayene ve tedavi olmayı uygun karşılarım	55,7	26,0	7,1	6,9	4,3	,78	±	,12
Genel								

		,23	±	
--	--	-----	---	--

Önerme 69: “Yargılanmakta olan bir arkadaşım için, ona faydası olacaksa yalancı şahitlik yapabilirim.” önermesine katılımcıların %59,1’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %23,2’si “Katılmıyorum”, %9,4’ü “Kararsızım”, %6,5’i “Katılıyorum” ve %1,8’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 1,69 ve standart sapma değeri ise 1,01 olarak bulunmuştur.

Önerme 70: “Yakalanmadığım sürece kanunları ihlal etmekte sakınca görmem.” önermesine katılımcıların %61,8’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, %25,4’ü “Katılmıyorum”, %6,3’ü “Kararsızım”, %4,9’u “Katılıyorum” ve %1,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 1,59 ve standart sapma değeri ise 0,92 olarak bulunmuştur.

Önerme 71: “Ücretli olarak çalışanların işverenden habersiz olarak ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım.” önermesine katılımcıların %27,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %21,1’i “Katılmıyorum”, %18,3’ü “Kararsızım”, %23,5’i “Katılıyorum” ve %9,7’si “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 2,67 ve standart sapma değeri ise 1,35 olarak bulunmuştur.

Önerme 72: “İşsizlik veya sosyal yardım ödeneği olanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım.” önermesine katılımcıların %11,4’ü “Kesinlikle Katılmıyorum”, %13,1’i “Katılmıyorum”, %16,3’ü “Kararsızım”, %41,7’si “Katılıyorum” ve %17,5’i “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 3,41 ve standart sapma değeri ise 1,12 olarak bulunmuştur.

Önerme 73: “Başkalarına ait sağlık, sigorta, kimlik belgelerini kullanıp ücretsiz muayene ve tedavi olmayı uygun karşılarım.” önermesine katılımcıların

%55,7'si “Kesinlikle Katılmıyorum”, %26,0'sı “Katılmıyorum”, %7,1'i “Kararsızım”, %6,9'u “Katılıyorum” ve %4,3'ü “Kesinlikle Katılıyorum” yanıtını vermiştir. Bu önerme için ortalama 1,78 ve standart sapma değeri ise 1,12 olarak bulunmuştur.

4.8.4. Yoksulluk Algı Ölçeğine Yönelik Geçerlik-Güvenilirlik Analizleri

Ölçeğin geçerlilik-güvenilirlik çalışması beş aşamada gerçekleştirilmiştir. Bu basamaklar tasarlanırken, Hambleton ve Patsula tarafından önerilen ölçek geliştirme süreçleri kullanılmıştır.²⁰⁸ Bu süreçler aynen alınmamış, buradaki çalışmanın doğasına uygun hale getirilmiş ve bazı aşamalarında yeniden düzenlemeler yapılmıştır.

Aşama 1: Literatür Taraması

Yoksulluk kavramı son yıllarda önemli bir araştırma konusu olarak alan yazında karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk konusuna ilişkin yapılan araştırmalar incelenmiş ve uluslararası alan yazında yoksulluğa yönelik anket çalışmalarının sayısının yetersiz olduğu görülmeye rağmen, var olan çalışmalar doğrultusunda bir soru havuzu oluşturulmuştur.

Aşama 2: Bazı Maddelerin Türkçeye Çevirisi

Bu basamakta, ölçekte kullanılan bazı ifadeler farklı kaynaklardan İngilizce olarak elde edildiği için hem Türkçe hem de İngilizcede ileri düzeyde dil becerisine sahip, yoksulluk konusunda alan çalışmaları olan beş akademisyen tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Çeviri için yardımda bulunan akademisyenlere, çeviri öncesinde çalışmanın amacı ve ölçeğin yapısı hakkında detaylı bilgi sunulmuştur.

²⁰⁸R. K.Hambleton & L. Patsula, Increasing the validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices *Journal of Applied Testing Technology*, 1, 1999, ss 1-30.

Yoksulluk ile ilgili bir ölçek bulunamamış, fakat bazı anket çalışmalarında sorulan sorulardan esinlenerek maddeler seçilmiştir.

Aşama 3: Maddelerin Seçimi

Bu basamakta, beş akademisyen tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilen maddeler ve tarafımızdan hazırlanan maddeler bir araya getirilerek bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu aşamada konu ilgili yayın yapan 2 akademisyenden yardım alınarak madde havuzu kontrol edilmiş, eleştiriler doğrultusunda bazı maddeler dışarıda bırakılarak mutlak yoksulluk (17 soru), görelî yoksulluk (6 soru) ve insani yoksulluk (10 soru) toplam 33 soru içeren ilk biçim oluşturulmuştur.

Aşama 4: Türkçe Dil Kontrolü

Bu basamakta, seçilen maddelerin dil açısından anlam kayması veya anlama sorunu yaşanmaması için, ölçekte yer alan maddeler, Türk dili ve Eğitimi alanında çalışmaları bulunan bir uzman tarafından incelenmiş ve eleştiriler ışığında birkaç ifadede düzeltme yapılmıştır.

Aşama 5: Maddeler Üzerinde Tartışma

Bu basamakta, ölçeğin faktör yapısının belirlenme aşamasından önce, ölçek maddelerinin anlaşılabilirliğinin test edilmesi için bir grup katılımcı (n=25) ile bir araya gelinmiştir. Hazırlanan ölçek formu, gruptaki kişilere dağıtılmış ve her bir maddeyi detaylı bir şekilde okuması ve anlaşılabilirliği açısından görüş bildirmeleri istenmiştir. Bu oturumda her bir madde ayrı ayrı ele alınmış ve yüksek sesle okunan her bir madde için katılımcılardan görüş ve önerilerinin olup olmadığı sorulmuştur. Bu oturum yaklaşık olarak bir saat sürmüştür. Katılımcılar, birçok maddenin anlaşılır olduğunu belirtmiş sadece bir - iki maddenin tam olarak anlaşılamadığını söylemiş ve önerilerini ortaya koymuşlardır. Bu öneriler dikkate alınmış, bu maddelerde

gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu oturumdan sonra ölçek pilot uygulama için hazır hale getirilmiştir.

Adım 6: Pilot Uygulama

Bu basamakta, hedef kitemizin katılımcısı toplam 50kişiye ölçeğin pilot uygulama için hazır hale getirilen formu uygulanmıştır. Kişilerden elde edilen veriler SPSS’de oluşturulan veri setine aktarılmıştır. Ölçeğin boyutları arasındaki uyuma bakmak için SPSS’de oluşturulan bu veri seti üzerinde Temel Bileşenler Analizi yardımı ile Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) gerçekleştirilmiştir. Pilot veri için Cronbach-Alpha değeri 0.792 çıkmış, AFA için KMO=0.884 ve Bartlet test (p)=0.000 çıkarak veri sayısı arttığında düzgün bir indirgeme işlemi yapılabileceği, anketin güvenilirliğinin yükseleceği anlaşılmıştır.

Adım 7: Doğrulayıcı Faktör Analizi

Bu basamakta, pilot çalışmada göstergelerde uygunluk görülmesi sonucunda 650 kişi için yeniden AFA gerçekleştirilmiş, buradan elde edilen faktör yapısının geçerliliğini doğrulamak için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir.

4.8.4.1. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktör analizi, birbiriyle ilişkili p tane değişkeni bir araya getirerek az sayıda ilişkisiz ve kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiktir. Ölçeklere yönelik açıklayıcı faktör analizi sürecinde öncelikle verilerin faktör analizine uygunluğu test edilmiştir. Buna göre veri setinin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliği iyi düzey olan 0,70 değerinin üzerinde 0.934 bulunmuştur. Analize tabi tutulan maddelerin/değişkenlerin tutarlılığını ölçen Bartlett küresellik testi istatistiksel olarak anlamlı ($\chi^2= 6782,44$ ve $p=,000$) bulunmuştur. Testler sonucunda açıklayıcı faktör analizi için kullanılacak örneklemin yeterli olduğu ve faktör analizinin uygunluğu belirlenmiştir.

Veri setinin uygunluğunun yapılan testlerle onaylanmasının ardından faktör yapısının ortaya konulması amacıyla faktör tutma yöntemi olarak “Varimax” döndürme metodu ile temel bileşenler analizi yöntemi uygulanmıştır. Faktör yapısında, toplam varyansın %75.48’ini açıklayan 3 faktörlük bir yapı belirlenmiştir. Çokluk çalışmasında belirtildiği üzere, sosyal bilimlerde yapılan çalışmalarda çok faktörlü desenlerde açıklanan varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli olarak kabul edilmektedir. Beş boyut toplamda varyanstaki değişimin %75.48’ini açıkladığı için faktörlerin açıklama oranı yeterli bulunmuştur. Anti-imağ matris diyagonal değerleri 0.50 değerinin üzerinde çıkmıştır. Böylece herhangi bir soru çıkarma işlemine gerek kalmamıştır.²⁰⁹

Faktör analizi sonucunda Extraction (çıkartım) sütununda değeri 0,20’nin altında kalan sorular Costello ve Osborne çalışmasında belirtildiği üzere, varyans değişime etkileri az olduğu için analiz dışında bırakılmalıdır. Bu çalışmada 3 faktör için 0,20 değerinin altında bir soru olmadığı için çıkartım yapılmamış, tüm anket soruları kullanılmıştır. Sadece yoksulluk ölçeğini kapsayan sorular için CA değeri 0.913 bulunmuştur.²¹⁰

Tablo 4. 28. Yoksulluk Algı Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktör 1: Mutlak Yoksulluk	Açıkladığı varyans:	Cronbach alpha (CA):0.912
	Faktör yükü	Madde silinirse CA
1.Yeterli düzeyde et ve et ürünleri tüketiyorum	0.673	0.910
2.Yeterli düzeyde sebze ve meyve tüketiyorum	0.509	0.911
3.Yeterli düzeyde süt ve süt ürünleri tüketiyorum	0.702	0.904
4.Ailede içinde gıda yetersizliği nedeniyle zayıf kişi yoktur.	0.731	0.909
5.Ailemizin yaşadığı ev insanca yaşamaya uygun durumda düzgün koşullara sahiptir.	0.598	0.902

²⁰⁹ Ömay Çokluk, Güçlü Şekercioğlu ve Şener Büyüköztürk, **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları**, Pegem Akademi, 2012, s. 36.

²¹⁰ Anna Costello ve Jason Osborne, “Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Recommendations For Getting The Most From Your Analysis”, **Practical Assessment, Research & Evaluation**, 10(7), 2005.

6.Yaşadığımız ev korunaklı ve güvenlidir	0.604	0.896
7.Yaşadığımız evde temizlik düzenli olarak yapılmaktadır ve ev temizdir	0.623	0.905
8.Tuvalet dışarıda ortak kullanıma açıktır	0.665	0.887
9.Evdeki kişiler düzenli olarak yıkanma ve temizlenme imkânına sahiptir.	0.711	0.910
10.Sağlık kontrollerimiz için düzenli doktora veya hastaneye gideriz	0.708	0.872
11.Sağlık problemi yaşadığımızda tedavisini rahatlıkla yaptırırız	0.680	0.894
12.Ailemizde okuma-yazma bilmeyen yoktur	0.632	0.845
13.Ailemizde kız çocukları okula gitmektedir	0.725	0.902
14.Ailemizde çocukların okumasını destekliyoruz	0.599	0.901
15.Ailemizde bir sorun olduğunda haklarımızı ve ne yapmak gerektiğini hükümet yetkililerinden rahatça öğreniriz	0.644	0.890
16.Sosyal hizmetlere rahatça erişebilir ve yararlanabiliriz.	0.651	0.903
17.Gerektiğinde ihtiyaç duyulan giyim malzemelerini rahatça alabilirim.	0.703	0.906
Faktör 2: Göreli Yoksulluk	Açıkladığı varyans: 23.56	Cronbach alpha (CA):0.910
	Faktör yükü	Madde silinirse CA
1.Çevremdeki kişilere göre daha rahat bir hayat sürmekteyim	0.714	0.903
2.Çevremdeki kişilere göre gelir durumum iyidir	0.728	0.900
3.Çevremdeki kişilere göre gıda harcamalarımı daha rahat yapabiliyorum	0.693	0.904
4.Çevremdeki kişilere göre okul masraflarını daha rahat karşılıyorum	0.687	0.902
5.Çevremdeki kişilere göre sağlık harcamalarımı zorlanmadan yapıyorum	0.702	0.905
6.Çevremdeki kişilere göre yaşadığım ev daha konforluve rahattır	0.644	0.906
Faktör 3: İnsani Yoksulluk	Açıkladığı varyans: 22.10	Cronbach alpha (CA):0.909
	Faktör yükü	Madde silinirse CA
1.Çevremde herhangi bir nedenle (mezhep, siyasi görüş, milliyet, din vs) ayrımcılığa maruz kalmıyorum	0.721	0.903
2.Eğitim hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum	0.664	0.901
3.Sağlık hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum	0.682	0.900
4.Evdeki çocukların büyümeleri (kilo, boy) normal gitmektedir.	0.595	0.897
5.Yaşamımın 70 yaşından daha uzun olacağını düşünüyorum	0.705	0.885
6.Herhangi bir terör ve şiddet saldırı tehdidi altında değilim	0.713	0.900
7.Ailemde işsizlik yaşayan bireyler vardır	0.724	0.905
8.Ailemde son 10 yıldır çocuk ölümü yoktur	0.608	0.906
9.Yaşadığım yerde elektrik vardır	0.613	0.880
10.Yaşadığım yerde temiz suya ulaşabilirim	0.681	0.879

AFA sonucunda her bir faktörün toplam varyansı açıklama yüzdeleri, faktörlere ilişkin Cronbach Alpha (CA)değerleri, her bir sorunun faktör ağırlığı

değeri ve madde silinirse CA değerleri verilmiştir. Tablo 4.28'den görüleceği üzere, mutlak yoksulluk %29.82, görelî yoksulluk %23.56 ve insani yoksulluk %22.10 varyansı açıklama yüzdeleri ile genel toplamda %75.48 açıklayıcı olduğu belirlenmiştir. Literatürde toplam açıklayıcılığın %40-%60 arasında olması uygun kabul edilmektedir. Açıklanan varyansın toplam varyans üzerinden %50'yi geçiyor olması, faktör analizinin önemli bir kriteridir. Çünkü, oluşturulan faktör yapısı toplam değişken varyansının yarısından azını açıklıyor ise, temsil yeteneğinden söz etmek yanlış olur. Faktör yapısı kabul edilemez özellik taşır. Bu çalışma için açıklanan varyans yüzdeleri söz konusu bu beklentileri karşılamış, uygunluk sağlanmıştır.

Diğer yandan, faktör yükleri faktörlerin kararlılığını (uygunluğunu) belirtir. Maccallum vd. ve Hogarthy vd. çalışmalarında, bir faktörün uygun olabilmesi için en az 2 maddeden oluşması ve her bir soruya ilişkin faktör yüklerinin de 0.10 değerinden yüksek olması gerekmektedir. Ayrıca, Stevens çalışmasında, anket sorularına ilişkin faktör yüklerinin birbiri arasındaki farkın minimum 0.1 olması gerektiği ortaya konulmuştur.²¹¹ Tablo 4.28'de faktör yükleri incelendiğinde her bir sorunun faktör yükünün 0.10 değerini geçtiği ve birbiriyle aralarındaki farklara bakıldığında 0.1 değerinden büyük olduğu belirlenmiştir. Bu yönüyle de faktör analizi başarılı bulunmuştur.

Faktör analizi için diğer bir uygunluk durumu, yoksulluk ölçeği güvenilirlik katsayısı $CA=0.913$ değerinin, her bir faktör için ayrıca hesaplanan CA değerini geçmemesi gerektiğidir. Bu çalışmada; mutlak yoksulluk için $CA: 0.912$, görelî yoksulluk $CA: 0.910$ ve insani yoksulluk $CA: 0.909$ elde edilmiş, gerekli uygunluğu sağlamıştır. Ayrıca, her bir soru çıkarıldığında CA değerinin ne olduğu bilgisi de sunulmuştur. Görüleceği üzere, her soru için %70 değerinin altına düşen bir durum gelişmemiştir. Madde silinirse CA değerleri verilerek, ölçeklerin geçerlilik açısından

²¹¹ J.P Stevens, Applied multivariate statistics for the social sciences (4th ed.). Hillsdale, NS: Erlbaum Pbc. 2002

ilk aşaması da yapılarak uygunluk gösterdiği belirlenmiştir. Literatür gereğince ölçek geçerliliği için ayrıca doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır.

4.8.4.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) (Confirmatory Factor Analysis: CFA), ölçme modellerinin geliştirilmesinde sık kullanılan ve önemli kolaylıklar sağlayan bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, önceden oluşturulan bir model aracılığıyla gözlenen değişkenlerden yola çıkarak *gizil değişken* (faktör) oluşturmaya yönelik bir işlemdir. Genellikle ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılmakta veya önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanmasını amaçlamaktadır.²¹²

Çok sayıda gözlenen veya ölçülen değişken tarafından temsil edilen gizil yapıları içeren, çok değişkenli istatistiksel analizleri tanımlamak amacıyla DFA kullanılmaktadır. DFA, Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) (Explanatory Factor Analysis: EFA) ile belirlenen faktörlerin, hipotez ile belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek üzere yararlanılan faktör analizidir. AFA, hangi değişken gruplarının hangi faktör ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunu test etmek için kullanılırken, belirlenen k sayıda faktöre katkıda bulunan değişken gruplarının bu faktörler ile yeterince temsil edilip edilmediğinin belirlenmesi için DFA'dan faydalanılır.²¹³

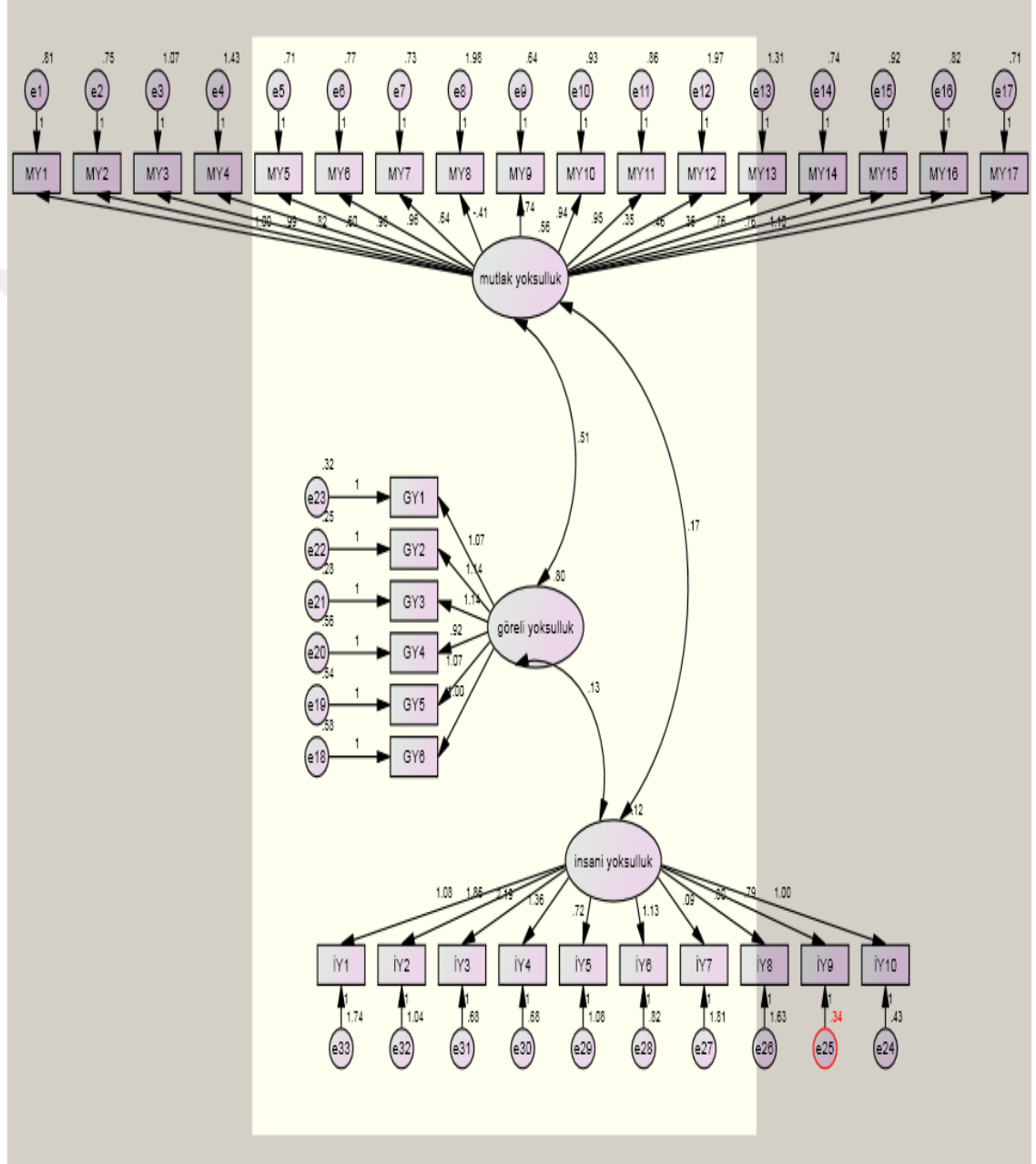
Çalışmanın bu aşamasında, AFA ile belirlenen faktörlerin, hipotez ile belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek amacıyla DFA'dan yararlanılmıştır. Ölçme modelleri bir grup gözlenebilen değişkenin (bir ölçme aracı olarak) faktör olarak isimlendirilen *gizil değişkenleri* nasıl ve ne kadar açıkladığını

²¹² J.S Long, Confirmatory Factor Analysis A Preface To Lisrel. London: Sage Pbc. 1989, s.45

²¹³ B. Thompson, Exploratory And Confirmatory Factor Analysis, Washington: American Psychological Association, 2004, s.56.

ortaya koymayı amaçlamaktadır. DFA modeli oluşturularak gizil faktörler ile bu faktörler arasındaki karşılıklı bağımlı etkiler AMOS 23.0 programında test edilmiştir.

Şekil 4. 4. Yoksulluk Algı Ölçeği DFA Sonucu

Model uyum iyiliğinin değerlendirilmesi: Veriye model uyumunun test edilmesi için çeşitli istatistikler bulunmaktadır. En çok kullanılan istatistikler; Ki-Kare İstatistiği (χ^2), RMSEA (Root Mean Square Error Of Approximation, Yaklaşım Hatasının Ortalama Karekökü) RMR (Root Mean Square Residual, Ortalama Hata

Karekök) , NFI (Normed Fit Index, Normlandırılmış Uyum İndeksi) , CFI (Comperative Fit Index, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), GFI (Goodness Of Fit Index, Uyum İyiği İndeksi), AGFI (Adjusted Goodness Of Fit Index, Ayarlanmış Uyum İyiği İndeksi), IFI (Boolen's Incremental Fit Index, Boolen'nin Artan (Fazlalık) Uyum İndeksi), NNFI (Nonnormed Fit Index, Normlandırılmamış Uyum İndeksi) gibi ölçülerdir. (χ^2)/sd değerinin 3'den küçük olması uyumun kabul edilebilir olduğunu gösterir. Uyumun kabul edilebilir olduğunu gösteren değer RMSEA için 0,05-0,1 arasındadır. Diğer ölçüler için 0 ile 1 arasında bir değer beklenir. Bu değer bire ne kadar yaklaşırsa, modelim uyumu o kadar fazla olacaktır.²¹⁴

Tablo 4. 29. DFA Modeli Uyum İndeksleri

Ölçüm (Uyum İstatistiği)	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırma Modeli Değeri	Uyum Durumu
Genel Model Uymu				
X^2 /sd	≤ 3	$\leq 4-5$	2.18	İyi uyum
Karşılaştırmalı Uyum İstatistikleri				
NFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.935	Kabul edilebilir
TLI (NNFI)	≥ 0.95	0.94-0.90	0.961	İyi uyum
IFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.982	İyi uyum
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	0.960	Kabul edilebilir
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	0.034	İyi uyum
Mutlak Uyum İndeksleri				
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.931	İyi uyum
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.926	İyi uyum
Artık Temelli Uyum İndeksi				
RMR	≤ 0.05	0.06-0.08	0.032	İyi uyum

²¹⁴E.K.Kelloway, Using LISREL for structural equation modeling: A researcher's guide, New York: Sage Pbc, 1998.

Modelin herhangi bir iyileştirme gereksinimi olup olmadığına bakmak adına modifikasyon indeksi incelenmiş herhangi bir modifikasyon gereksinimine gerek duyulmadığı görülmüştür. Birinci düzey için model uyum iyiliklerinin olumlu olduğu belirlenmiştir. Verilen bu tabloda, iyi uyum, kabul edilebilir uyum, çalışılan modelde elde edilen sonuçlar ve son olarak model hakkındaki kararı sunduğumuz sütunlar yer almaktadır. Okuyucular için kolaylık olması açısından iyi uyum ve kabul edilebilir uyum kriterleri ayrıca yazılmış, sonrasında tarafımızdan bulunan değerler karşılaştırmak amaçlı yer almıştır. Birçok uyum kriteri içinden literatürde en çok kullanılanlar bu tabloda sunulmuştur. Kabul edilebilir ve iyi uyum kararları modelin sonuçlarının güvenilir olduğunu ortaya koyarken, kabul edilemez kararı modelin yorumlanamayacağını gösterir. Bu çalışmada, her bir kriter için kabul edilebilir ve iyi uyum çıkararak modelin yorumlanabilir olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.29’da $X^2 / sd = 2.18$ çıkmıştır, ≤ 3 koşulunu sağladığı için “iyi uyum” kararı verilmiştir. NFI=0.935 ile 0.94-0.90 aralığına düşmektedir, “kabul edilir uyum” sağlanmıştır, TLI (NNFI)=0.961 ile ≥ 0.95 sağladığından “iyi uyum”, IFI =0.982 ile ≥ 0.95 sağladığından “iyi uyum”, CFI=0.960 ile ≥ 0.97 sağladığından “kabul edilebilir uyum”, RMSEA=0.034 ile ≤ 0.05 sağladığından “iyi uyum”, GFI=0.931 ile ≥ 0.90 sağladığından “iyi uyum”, AGFI=0.926 ile ≥ 0.90 sağladığından “iyi uyum”, RMR=0.032 ile ≤ 0.05 sağladığından “iyi uyum” sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ayrıca ölçeğin güvenilirliği madde-toplam korelasyonu ve %27’lik alt (n=176) – üst (n=176) grup madde ayırt edicilik değerleri ile de incelenmiştir. Her bir maddeye ait madde-toplam korelasyonu ve %27’lik alt-üst grup puanları arasındaki farka ilişkin t testi değerleri Tablo 4.30’da sunulmuştur.

Tablo 4. 30. Her Bir Maddeye Ait Madde-Toplam Korelasyonu ve %27’lik Alt-Üst Grup Puanları Arasındaki Farka İlişkin t Testi Değerleri

Madde No	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonları	Alt % 27-Üst %27 Farkın Anlamlılık Testi (t testi)
S1	.655*	4.853*
S2	.613*	5.884*

S3	.679*	6.290*
S4	.606*	5.331*
S5	.655*	6.734*
S6	.641*	4.055*
S7	.701*	6.342*
S8	.612*	4.996*
S9	.628*	8.258*
S10	.577*	7.751*
S11	.635*	8.327*
S12	.590*	6.559*
S13	.620*	7.368*
S14	.703*	5.045*
S15	.668*	7.901*
S16	.705*	8.465*
S17	.647*	9.115*
S18	.618*	6.448*
S19	.622*	5.499*
S20	.711*	4.227*
S21	.633*	5.741*
S22	.599*	6.445*
S23	.611*	7.066*
S24	.613*	6.532*
S25	.692*	5.330*
S26	.678*	7.102*
S27	.690*	6.449*
S28	.702*	5.803*
S29	.708*	6.573*
S30	.675*	7.389*
S31	.710*	8.225*
S32	.700*	6.551*
S33	.677*	8.506*

*0.05 için anlamlı

Tablo 4.30’da yer alan bulgular incelendiğinde; madde toplam korelasyonlarının .577 ile .711 arasında değiştiği ve tüm korelasyonların 0.05 düzeyinde anlamlı oldukları görülmektedir. Bu durum her maddenin ölçeğin genel toplamı ile pozitif ve orta düzeyde bir ilişki içerisinde olduğunu göstermekte ve maddelerin ölçek ile tutarlı olduğu tezini desteklemektedir. Ayrıca, t-testi hesaplanan değerlerinin ise; 4.055 ile 9.115 arasında değiştiği ve tüm t değerlerinin 0.05 düzeyinde anlamlı oldukları

görülmektedir. Böylece, t değerlerinin anlamlı olması maddelerin tamamının ayırt edici maddeler olduklarını göstermektedir.

4.8.5. Grup Farklılığı Analizleri

İlk aşamada analizlerde hangi yöntemlerin kullanılmasının uygunluğuna karar verebilmek için boyutlara yönelik normallik testleri uygulanmıştır. Her bir ölçek için toplamda 9 alt boyut için hipotez testlerinde hangi yöntemin kullanılması gerektiği normal dağılımın sağlanmasına bağlı olarak değişecektir. Bu nedenle SPSS programı içinde yer alan Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk normallik testleri uygulanmıştır.

Tablo 4. 31. Ölçeklerin Alt Boyutlarına Yönelik Normallik Testi Sınaması

	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	s.d.	p	İstatistik	s.d.	p
Mutlak Yoksulluk	,061	650	,000	,985	650	,000
Görelî Yoksulluk	,102	650	,000	,961	650	,000
İnsani Yoksulluk	,040	650	,014	,973	650	,000
Yaşam Tatmini	,085	650	,000	,972	650	,000
Maddî Yoksulluk	,052	650	,000	,987	650	,000
Sosyal Haklar A	,075	650	,000	,983	650	,000
Sosyal Haklar B	,036	650	,050	,992	650	,001
Sosyal Katılımcılık	,023	650	,000	,998	650	,006
Kültürel Entegrasyon	,070	650	,000	,968	650	,000

Görüleceği üzere her iki normallik testi sonucunda $p < 0.05$ olduğundan normal dağılımın sağlanmadığını belirten H1 hipotezi kabul edilir. Bu durumda grup farklılığı analizlerinde non-parametrik yöntemler kullanılacaktır. Grup farklılıklarının analizinde 2 grup için Mann-Whitney-U testi ile 3 ve üzeri grup için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Farkın kaynağı için ortalama sıra (mean rank) değerlerine bakılmıştır.

Tablo 4. 32. Cinsiyet Açısından Mann-Whitney U Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Mann-Whitney U	p
Mutlak Yoksulluk	Erkek	264	308,25	46397,500	0,093
	Kadın	386	337,30		
Görelî Yoksulluk	Erkek	264	312,73	47580,000	0,151
	Kadın	386	334,24		
İnsani Yoksulluk	Erkek	264	316,77	48648,500	0,327
	Kadın	386	331,47		
Yaşam Tatmini	Erkek	264	318,50	49104,000	0,432
	Kadın	386	330,29		
Maddî Yoksunluk	Erkek	264	325,80	50874,000	0,974
	Kadın	386	325,30		
Sosyal Haklar A	Erkek	264	330,28	49691,000	0,592
	Kadın	386	322,23		
Sosyal Haklar B	Erkek	264	315,62	48344,500	0,267
	Kadın	386	332,26		
Sosyal Katılımcılık	Erkek	264	318,68	49152,500	0,444
	Kadın	386	330,16		
Kültürel Entegrasyon	Erkek	264	322,80	50240,000	0,762
	Kadın	386	327,34		

Ölçeklerin alt boyutlarının hiçbirî kadın ve erkek katılımcılar arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0.05$). kadınlar ve erkekler aynı bakış açısına sahiptir.

Tablo 4. 33. Medeni Durum Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
Mutlak Yoksulluk	Evli	371	324,88	3,286	0,350
	Bekar	74	316,45		
	Boşanmış	13	242,62		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	335,80		
Görelî Yoksulluk	Evli	371	318,11	4,593	0,204
	Bekar	74	340,15		
	Boşanmış	13	243,69		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	339,67		
İnsani Yoksulluk	Evli	371	329,58	3,918	0,270
	Bekar	74	285,80		
	Boşanmış	13	352,23		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	331,10		
Yaşam Tatmini	Evli	371	328,06	11,619	0,009*
	Bekar	74	263,14		
	Boşanmış	13	281,27		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	347,57		
Maddî Yoksulluk	Evli	371	350,30	19,728	0,000*
	Bekar	74	286,57		
	Boşanmış	13	402,23		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	287,39		
Sosyal Haklar A	Evli	371	334,68	2,613	0,455
	Bekar	74	310,14		
	Boşanmış	13	350,65		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	311,98		
Sosyal Haklar B	Evli	371	324,26	3,057	0,383
	Bekar	74	346,84		
	Boşanmış	13	389,73		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	315,33		
Sosyal Katılımcılık	Evli	371	309,83	12,281	0,006*
	Bekar	74	391,78		

	Boşanmış	13	360,35		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	327,88		
Kültürel Entegrasyon	Evli	371	324,54	5,082	0,166
	Bekar	74	366,86		
	Boşanmış	13	346,65		
	Dul/Eşi Vefat Etmiş	192	309,98		

*0.05 için anlamlı farklılık

Mutlak yoksulluk, görel yoksulluk, insani yoksulluk, sosyal haklar A, ve sosyal haklar B boyutları medeni durum için anlamlı bir farklılık göstermemekte ($p>0.05$), buna karşılık yaşam tatmini, maddi yoksunluk ve sosyal katılımcılık boyutları medeni durumlar için anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalama sıra değerlerine bakıldığında, dul/eşi vefat etmiş katılımcıların Yaşam Tatmini boyutuna, boşanmış katılımcıların maddi yoksunluk boyutuna, bekar katılımcıların ise Sosyal Katılımcılık boyutu sorularına daha fazla “katılıyorum” yönüyle yanıtlar verdiği görülmektedir.

Tablo 4. 34. Yaş Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
Mutlak Yoksulluk	19-35	145	329,78	4,596	0,204
	36-55	242	336,92		
	56-65	94	288,63		
	66 ve üzeri	169	325,98		
Görel yoksulluk	19-35	145	333,91	2,963	0,397
	36-55	242	323,14		
	56-65	94	298,08		
	66 ve üzeri	169	336,91		
İnsani Yoksulluk	19-35	145	319,51	2,082	0,556
	36-55	242	326,84		
	56-65	94	306,22		
	66 ve üzeri	169	339,44		
Yaşam Tatmini	19-35	145	297,74	10,109	0,018*
	36-55	242	314,56		
	56-65	94	333,16		

	<i>66 ve üzeri</i>	169	360,73		
Maddi Yoksunluk	19-35	145	346,32	14,481	0,002*
	36-55	242	347,49		
	56-65	94	315,07		
	66 ve üzeri	169	281,95		
Sosyal Haklar A	19-35	145	319,43	5,502	0,139
	36-55	242	343,60		
	56-65	94	332,89		
	66 ve üzeri	169	300,68		
Sosyal Haklar B	19-35	145	351,70	9,895	0,019*
	36-55	242	339,35		
	56-65	94	305,96		
	66 ve üzeri	169	294,06		
Sosyal Katılımcılık	19-35	145	352,94	5,246	0,155
	36-55	242	321,84		
	56-65	94	298,02		
	66 ve üzeri	169	322,49		
Kültürel Entegrasyon	19-35	145	362,98	11,612	0,009*
	36-55	242	318,35		
	56-65	94	342,44		
	66 ve üzeri	169	294,15		

*0.05 için anlamlı farklılık

Mutlak Yoksulluk, Görelî Yoksulluk, İnsani Yoksulluk, Sosyal Haklar A, Sosyal Katılımcılık boyutları yaş grupları için anlamlı bir farklılık göstermemekte iken, Yaşam Tatmini, Maddî Yoksunluk, Sosyal Haklar B ve Kültürel Entegrasyon boyutları yaş grupları için anlamlı farklılık göstermektedir. Ortalama sıra değerlerine bakıldığında, 66 yaş ve üzeri katılımcılar Yaşam Tatmini boyutuna, 36-55 yaş arası katılımcılar Maddî Yoksunluk ve Sosyal Haklar B boyutlarına, 19-35 yaş arası katılımcılar ise Kültürel Entegrasyon boyutu sorularına daha fazla katılıyorum yönüyle yanıtlar vermiştir.

Tablo 4. 35. Meslek Sahibi Olma Açısından Mann-Whitney U Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Mann-Whitney U	p
Mutlak Yoksulluk	Evet, Var	35	366,04	9343,500	0,189
	Hayır, Yok	615	323,19		
Görelî Yoksulluk	Evet, Var	35	369,86	9210,000	0,150
	Hayır, Yok	615	322,98		
İnsani Yoksulluk	Evet, Var	35	313,84	10354,500	0,706
	Hayır, Yok	615	326,16		
Yaşam Tatmini	Evet, Var	35	354,34	9753,000	0,350
	Hayır, Yok	615	323,86		
Maddî Yoksunluk	Evet, Var	35	323,66	10698,000	0,952
	Hayır, Yok	615	325,60		
Sosyal Haklar A	Evet, Var	35	304,69	10034,000	0,500
	Hayır, Yok	615	326,68		
Sosyal Haklar B	Evet, Var	35	288,81	9478,500	0,235
	Hayır, Yok	615	327,59		
Sosyal Katılımcılık	Evet, Var	35	234,47	7576,500	0,003*
	Hayır, Yok	615	330,68		
Kültürel Entegrasyon	Evet, Var	35	283,61	9296,500	0,175
	Hayır, Yok	615	327,88		

*0.05 için anlamlı farklılık

Sosyal Katılımcılık boyutu mesleği olan ve olmayan katılımcılar için anlamlı farklılık göstermekte iken, bunun dışındaki diğer boyutlar anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Ortalama sıra değerlerine bakıldığında, mesleği olmayan katılımcıların Sosyal Katılımcılık boyutu sorularına daha fazla katılıyorum yönüyle yanıtlar vermiştir.

Tablo 4. 36. Eğitim Durumu Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
Mutlak Yoksulluk	Okur-Yazar Değil	286	299,97	18,986	0,002*
	Okur-Yazar	97	314,16		
	İlkokul	159	352,45		
	Ortaokul	60	367,23		
	Lise	34	318,09		
	Yüksek Öğretim	14	458,79		
Görelî Yoksulluk	Okur-Yazar Değil	286	305,74	12,139	0,033*
	Okur-Yazar	97	322,72		
	İlkokul	159	348,75		
	Ortaokul	60	348,88		
	Lise	34	303,12		
	Yüksek Öğretim	14	438,57		
İnsani Yoksulluk	Okur-Yazar Değil	286	327,24	3,536	0,618
	Okur-Yazar	97	308,54		
	İlkokul	159	328,52		
	Ortaokul	60	333,82		
	Lise	34	301,26		
	Yüksek Öğretim	14	396,39		
Yaşam Tatmini	Okur-Yazar Değil	286	312,33	11,722	0,039*
	Okur-Yazar	97	326,96		
	İlkokul	159	346,04		
	Ortaokul	60	340,20		
	Lise	34	265,84		
	Yüksek Öğretim	14	433,04		
Maddî Yoksunluk	Okur-Yazar Değil	286	317,45	1,511	0,912
	Okur-Yazar	97	326,87		
	İlkokul	159	331,97		
	Ortaokul	60	325,73		
	Lise	34	352,53		
	Yüksek Öğretim	14	340,32		
Sosyal Haklar A	Okur-Yazar Değil	286	319,97	3,358	0,645
	Okur-Yazar	97	320,29		
	İlkokul	159	328,85		
	Ortaokul	60	358,08		
	Lise	34	335,26		
	Yüksek Öğretim	14	273,21		
Sosyal Haklar B	Okur-Yazar Değil	286	321,76	5,37	0,372
	Okur-Yazar	97	359,13		
	İlkokul	159	306,94		

	Ortaokul	60	322,20		
	Lise	34	342,37		
	Yüksek Öğretim	14	352,89		
Sosyal Katılımcılık	Okur-Yazar Değil	286	351,54	27,343	0,000*
	<i>Okur-Yazar</i>	97	370,64		
	İlkokul	159	283,13		
	Ortaokul	60	264,87		
	Lise	34	309,19		
	Yüksek Öğretim	14	261,39		
Kültürel Entegrasyon	Okur-Yazar Değil	286	314,27	10,929	0,133
	Okur-Yazar	97	330,40		
	İlkokul	159	327,11		
	Ortaokul	60	334,96		
	Lise	34	317,75		
	Yüksek Öğretim	14	481,07		

*0.05 için anlamlı farklılık

İnsani Yoksulluk, Maddi Yoksunluk, Sosyal Haklar A, Sosyal Haklar B ve Kültürel Entegrasyon boyutları eğitim durumları için anlamlı bir farklılık göstermemekte, Mutlak Yoksulluk, Görelî Yoksulluk, Yaşam Tatmini ve Sosyal Katılımcılık boyutları eğitim durumu için anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalama sıra değerlerine bakıldığında, eğitim durumu yüksek öğretim olan katılımcıların Mutlak Yoksulluk, Görelî Yoksulluk ve Yaşam Tatmini boyutlarına daha olumlu yanıtlar verdiği, eğitim durumu okur-yazar olan katılımcıların Sosyal Katılımcılık boyutu sorularına daha fazla katılıyorum yönüyle yanıtlar verdiği belirlenmiştir.

Tablo 4. 37. Gelir Durumu Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
Mutlak Yoksulluk	0-400	149	274,36	48,711	0,000*
	401-800	115	284,27		
	801-1200	118	301,07		
	1201-1600	134	355,41		
	1601 ve üzeri	134	409,35		
Görelî Yoksulluk	0-400	149	256,25	71,674	0,000*
	401-800	115	276,33		
	801-1200	118	302,19		
	1201-1600	134	371,05		
	1601 ve üzeri	134	419,67		
İnsani Yoksulluk	0-400	149	292,92	6,975	0,137
	401-800	115	327,43		
	801-1200	118	323,95		
	1201-1600	134	342,09		
	1601 ve üzeri	134	344,85		
Yaşam Tatmini	0-400	149	263,11	46,640	0,000*
	401-800	115	308,79		
	801-1200	118	293,90		
	1201-1600	134	364,07		
	1601 ve üzeri	134	398,46		
Maddî Yoksulluk	0-400	149	385,96	45,852	0,000*
	401-800	115	353,60		
	801-1200	118	342,47		
	1201-1600	134	299,01		
	1601 ve üzeri	134	245,70		
Sosyal Haklar A	0-400	149	310,98	5,693	0,223
	401-800	115	335,77		
	801-1200	118	345,29		
	1201-1600	134	340,15		
	1601 ve üzeri	134	300,75		
Sosyal Haklar B	0-400	149	331,83	8,419	0,077
	401-800	115	344,07		
	801-1200	118	352,77		
	1201-1600	134	309,62		

	1601 ve üzeri	134	294,39		
Sosyal Katılımcılık	0-400	149	354,07	8,435	0,079
	401-800	115	336,93		
	801-1200	118	326,28		
	1201-1600	134	316,74		
	1601 ve üzeri	134	292,00		
Kültürel Entegrasyon	0-400	149	315,85	9,422	0,083
	401-800	115	331,62		
	801-1200	118	322,13		
	1201-1600	134	295,84		
	1601 ve üzeri	134	363,60		

*0.05 için anlamlı farklılık

İnsani Yoksulluk, Sosyal Haklar A, Sosyal Haklar B, Sosyal Katılımcılık ve Kültürel Entegrasyon boyutları gelir durumu için anlamlı bir farklılık göstermemekte iken, Mutlak Yoksulluk, Görelî Yoksulluk, Yaşam Tatmini ve Maddî Yoksunluk boyutları gelir durumu için anlamlı farklılık göstermektedir. Ortalama sıra değerlerine bakıldığında, gelir durumu 1601 ve üzeri olan katılımcıların Mutlak Yoksulluk, Görelî Yoksulluk, Yaşam Tatmini boyutlarına daha olumlu yanıtlar verdiği, gelir durumu 0-400 olan katılımcıların Maddî Yoksunluk boyutu sorularına daha fazla katılıyorum yönüyle yanıtlar verdiği görülmüştür.

Tablo 4. 38. Yardım Türü Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
Mutlak Yoksulluk	Engelli aylığı	115	305,10	5,599	0,231
	Engelli bakım aylığı	93	360,25		
	Çocuk yardımı	143	319,23		
	Yaşlılık aylığı	142	314,71		
	Diğer	157	335,32		
Görelî Yoksulluk	Engelli aylığı	115	301,05	4,018	0,404
	Engelli bakım aylığı	93	352,01		
	Çocuk yardımı	143	322,76		

	Yaşlılık aylığı	142	332,01		
	Diğer	157	324,32		
İnsani Yoksulluk	Engelli aylığı	115	310,62	1,472	0,832
	Engelli bakım aylığı	93	341,53		
	Çocuk yardımı	143	322,89		
	Yaşlılık aylığı	142	326,27		
	Diğer	157	328,58		
Yaşam Tatmini	Engelli aylığı	115	267,40	18,750	0,001*
	Engelli bakım aylığı	93	321,69		
	Çocuk yardımı	143	335,47		
	Yaşlılık aylığı	142	367,92		
	Diğer	157	322,87		
Maddi Yoksunluk	Engelli aylığı	115	318,90	20,347	0,000*
	Engelli bakım aylığı	93	307,23		
	Çocuk yardımı	143	384,33		
	Yaşlılık aylığı	142	289,73		
	Diğer	157	319,93		
Sosyal Haklar A	Engelli aylığı	115	319,85	5,212	0,266
	Engelli bakım aylığı	93	334,66		
	Çocuk yardımı	143	351,28		
	Yaşlılık aylığı	142	302,58		
	Diğer	157	321,46		
Sosyal Haklar B	Engelli aylığı	115	323,23	9,698	0,046*
	Engelli bakım aylığı	93	330,87		
	Çocuk yardımı	143	361,29		
	Yaşlılık aylığı	142	292,74		
	Diğer	157	321,01		
Sosyal Katılımcılık	Engelli aylığı	115	388,25	21,870	0,000*
	Engelli bakım aylığı	93	281,02		
	Çocuk yardımı	143	341,04		
	Yaşlılık aylığı	142	312,38		
	Diğer	157	303,60		
Kültürel Entegrasyon	Engelli aylığı	115	336,84	3,451	0,485
	Engelli bakım aylığı	93	308,75		
	Çocuk yardımı	143	342,91		
	Yaşlılık aylığı	142	309,29		
	Diğer	157	325,92		

*0.05 için anlamlı farklılık

Mutlak Yoksulluk, Göreli Yoksulluk, İnsani Yoksulluk, Sosyal Haklar A ve Kültürel Entegrasyon boyutları yardım türleri için anlamlı bir farklılık göstermemekte iken, Yaşam Tatmini, Maddi Yoksunluk, Sosyal Haklar B ve Sosyal Katılımcılık boyutları yardım türleri için anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalama sıra değerlerine bakıldığında, yaşlı aylığından yararlanan katılımcıların yaşam tatmini boyutuna, çocuk yardımından yararlanan katılımcıların Maddi Yoksunluk ve Sosyal Haklar B boyutlarına, engelli aylığından yararlanan katılımcıların ise Sosyal Katılımcılık boyutu sorularına daha fazla katılıyorum yönüyle yanıtlar vermiştir.

Tablo 4. 39. Yoksul Hissetme Açısından Kruskal-Wallis Sınaması Sonuçları

Boyutlar	Grup	N	Ortalama sıra	Ki-kare değeri	p
Mutlak Yoksulluk	Evet	264	215,72	187,254	0,000*
	Hayır	228	447,87		
	Kararsızım	158	332,35		
Görelî Yoksulluk	Evet	264	220,64	174,808	0,000*
	Hayır	228	444,88		
	Kararsızım	158	328,44		
İnsani Yoksulluk	Evet	264	292,90	18,110	0,000*
	Hayır	228	365,06		
	Kararsızım	158	322,89		
Yaşam Tatmini	Evet	264	226,05	155,837	0,000*
	Hayır	228	437,78		
	Kararsızım	158	329,65		
Maddî Yoksunluk	Evet	264	419,70	138,536	0,000*
	Hayır	228	219,99		
	Kararsızım	158	320,34		
Sosyal Haklar A	Evet	264	367,56	36,542	0,000*
	Hayır	228	266,74		
	Kararsızım	158	340,02		
Sosyal Haklar B	Evet	264	371,16	31,104	0,000*
	Hayır	228	276,80		
	Kararsızım	158	319,48		
Sosyal Katılımcılık	Evet	264	372,76	33,881	0,000*
	Hayır	228	274,14		
	Kararsızım	158	320,65		
Kültürel Entegrasyon	Evet	264	340,27	11,429	0,003*
	Hayır	228	291,97		
	Kararsızım	158	349,21		

*0.05 için anlamlı farklılık

Boyutların her biri katılımcıların kendilerini yoksul hissetme durumları arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalama sıra değerlerine bakıldığında, kendini yoksul hissetmemekte olan katılımcıların Mutlak Yoksulluk, Görelî Yoksulluk, İnsani Yoksulluk ve Yaşam Tatmini boyutlarına, kendini yoksul hisseden katılımcıların Maddî Yoksunluk, Sosyal Haklar A, Sosyal Haklar B ve Sosyal

Katılımcılık boyutlarına, kararsız olan katılımcıların ise Kültürel Entegrasyon boyutu sorularına daha fazla katılıyorum yönüyle yanıtlar vermiştir.

4.8.6. Kendall's Tau-B İlişki Analizi

Faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar normal dağılımlı olmadığı için Pearson korelasyon analizi yerine parametrik olmayan ilişkilerde uygunluk gösteren Kendall's tau-b korelasyon analizi kullanılmıştır. Korelasyon analizleri bir model olmadan ilişkilerin ölçülmesini sağlayan analizlerdir. Model içinde ilişkilerin tanımlanması yapısal eşitlik modeli yardımıyla belirlenecektir.

Tablo 4. 40. Kendall's Tau-b Korelasyon Analizi Sonuçları

		Yoksulluk	Yaşam Tatmini	Sosyal Dışlanma
Yoksulluk	Korelasyon katsayısı	1.000	-.654*	.413*
	p	.	.000	.000
	N		650	650
Yaşam Tatmini	Korelasyon katsayısı		1.000	-.702*
	p		.	.000
	N			650
Sosyal Dışlanma	Korelasyon katsayısı			1.000
	p			.
	N			650

*0.05 için anlamlı ilişki

Yoksulluk değişkeni yaşam tatminini %65.4 negatif (azaltıcı) yönde, sosyal dışlanmayı %41.3 pozitif (arttırıcı) yönde istatistik anlamlı etkilemektedir. Yoksulluk arttıkça yaşam tatmini azalmakta ve sosyal dışlanma artmaktadır. Yoksulluğun önemli çıktısı katsayı değerine göre yaşam tatminin azalması olmakta, sonrasında sosyal dışlanma olmaktadır.

4.8.7. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları Ve Uyum İyilikleri

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) (Confirmatory Factor Analysis: CFA), ölçme modellerinin geliştirilmesinde sık kullanılan ve önemli kolaylıklar sağlayan bir analiz yöntemidir. Bu yöntem, önceden oluşturulan bir model aracılığıyla gözlenen değişkenlerden yola çıkarak *gizil değişken* (faktör) oluşturmaya yönelik bir işlemdir. Genellikle ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılmakta veya önceden belirlenmiş bir yapının doğrulanmasını amaçlamaktadır.

Çok sayıda gözlenen veya ölçülen değişken tarafından temsil edilen gizil yapıları içeren, çok değişkenli istatistiksel analizleri tanımlamak amacıyla DFA kullanılmaktadır. DFA, Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) (Explanatory Factor Analysis: EFA) ile belirlenen faktörlerin, hipotez ile belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek üzere yararlanılan faktör analizidir. AFA, hangi değişken gruplarının hangi faktör ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunu test etmek için kullanılırken, belirlenen k sayıda faktöre katkıda bulunan değişken gruplarının bu faktörler ile yeterince temsil edilip edilmediğinin belirlenmesi için DFA'dan faydalanılır.

DFA'da araştırmacılar ölçüm hataları arasındaki korelasyonu belirlerken, faktörlerin birbirleriyle korelasyonlarının eşit olması beklenmektedir. Model araştırmacı tarafından tamamen teorik olarak belirlenip DFA ile test edilmiş model olabileceği gibi, AFA sonucunda elde edilmiş bir modelde olabilir. Her bir maddenin sadece kendisini açıkladığı varsayılan gizil değişkeni ile ilişkisi modelde tanımlanmış, diğer gizil değişkenlerle ilişkisinin “0” olduğu şeklinde teorik varsayımla model oluşturulmuştur. DFA modeli, AFA ile benzer olmakla birlikte aşağıdaki lineer denklemi sağlayan $p \times 1$ boyutlu bir x vektörü ile tanımlanır.

$$X = \Delta\eta + \varepsilon_{(1)}$$

Burada Δ faktör yüklerinin (sorulara uygulanan faktör analizi sonucunda elde edilen faktör ağırlıkları) $p \times q$ boyutlu bir matrisi, q gizil faktörlerin (anketin ana faktörleri olan personel güçlendirme ve altı alt boyutu, örgüte bağlılık ve 3 alt boyutu, iş tatmini ve iki alt boyutu, yöneticiye güven ve 2 alt boyutu) $q \times 1$ boyutlu vektörü ve ε $p \times 1$ boyutlu hata (modelin hata payı) vektörüdür. X 'sin kovaryans matrisi (ilişki katsayıları) eşitlik (2) de verilmiştir.

$$\Sigma = \Delta \lambda \Delta^T + \phi_{\varepsilon} \quad (2)$$

Eşitlik (2)'de Σ gösterimi, p gözlenen değişkenin (anketteki soruların tümü) $p \times p$ boyutlu kovaryans matrisi, λ faktör korelasyonlarının (faktörler arası ilişki katsayıları) $(1 \times 1)(m \times m)$ boyutlu simetrik matrisi ve ϕ gösterimi ε varyanslarının (modelin hata payının varyans değerleri) $p \times p$ boyutlu köşegen matrisidir. Modelin aşamaları aşağıdaki gibi verilmiştir.

Modelin belirlenmesi: DFA'da ilk aşama, modelin belirlenmesidir. Doğrulayıcı faktör modelinde ortak faktörlerin ve gözlenen değişkenlerin sayıları, özgün faktörler arasındaki varyans ve kovaryans arasındaki ilişki, ortak faktörler arasındaki ilişki, gözlenen ve ortak faktörler arasındaki ilişkilerin belirtilmesi gerekir. Bu aşamada araştırmacılar teorik bir temele dayanan modeli oluşturmaktadırlar.

Modelin tanımlanması: DFA'da model tanımlanırken modeldeki faktörler gözlenemez ve içsel ölçeklere sahip olmadıkları için her bir modele ait tek bir çözüm bulunmaktadır. Bu nedenle faktörler kendilerine has ölçeklerle ölçülmektedir. Model tanımlanması oluşturulduktan sonra; faktör yükleri, faktör korelasyonu ve ölçüm hata varyansı tahmin edilecektir. Ana kütle parametreleri tahmin aşamasında örnek veriler kullanılarak tahmin edilmektedir. Modeli tanımlarken tek tek bütün parametrelerin tanımlanması gerekmektedir.

Modelin tahmin edilmesi: Doğrulayıcı faktör modelinde; ölçüm modelinde tahmin edilen her bir parametrenin, tahmin edilen varyans-kovaryans matrisi (Σ) ile örneklem varyans-kovaryans matrisiyle (S) mümkün olduğunca yakın değerlerin

tahmini amaçlanmaktadır. Doğrulayıcı faktör modelinin tahmininde En Çok Olabilirlik, Genelleştirilmiş En Küçük Kareler ve Ağırlıksız En Küçük Kareler tahmin yöntemleri kullanılmaktadır. Büyük örneklemelerde, bu üç tahmin yöntemlerindeki tahmincilerin; yansız, tutarlı, etkin, yeterli ve normal dağılımdan gelmesi istenmektedir.

Modelin değerlendirilmesi: Önerilen veya varsayılan modeller değerlendirilerek bilinmeyen parametrelerin tahminleri elde edilmektedir. Stevens çalışmasında belirttiği üzere, değerlendirilen modelleri uygun modelin ölçülmesi ve tek model parametresi içermesi olmak üzere iki kategoriye ayırmaktadır. Uygun modellerdeki veriler kabul edilebilir, ancak modeldeki ilişkiler verileri tam olarak destekleyemeyebilir.

Model uyum iyiliğinin değerlendirilmesi: Veriye model uyumunun test edilmesi için çeşitli istatistikler bulunmaktadır. En çok kullanılan istatistikler; Ki-Kare İstatistiği (χ^2), RMSEA (Root Mean Square Error Of Approximation, Yaklaşım Hatasının Ortalama Karekökü) RMR (Root Mean Square Residual, Ortalama Hata Karekök) , NFI (Normed Fit Index, Normlandırılmış Uyum İndeksi) , CFI (Comparative Fit Index, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), GFI (Goodness Of Fit Index, Uyum İyiliği İndeksi), AGFI (Adjusted Goodness Of Fit Index, Ayarlanmış Uyum İyiliği İndeksi), IFI (Bollen's Incremental Fit Index, Bollen'nin Artan (Fazlalık) Uyum İndeksi), NNFI (Nonnormed Fit Index, Normlandırılmamış Uyum İndeksi) gibi ölçülerdir. (χ^2)/sd değerinin 3'den küçük olması uyumun kabul edilebilir olduğunu gösterir. Uyumun kabul edilebilir olduğunu gösteren değer RMSEA için 0,05-0,1 arasındadır. Diğer ölçüler için 0 ile 1 arasında bir değer beklenir. Bu değer bire ne kadar yaklaşırsa, modelim uyumu o kadar fazla olacaktır.

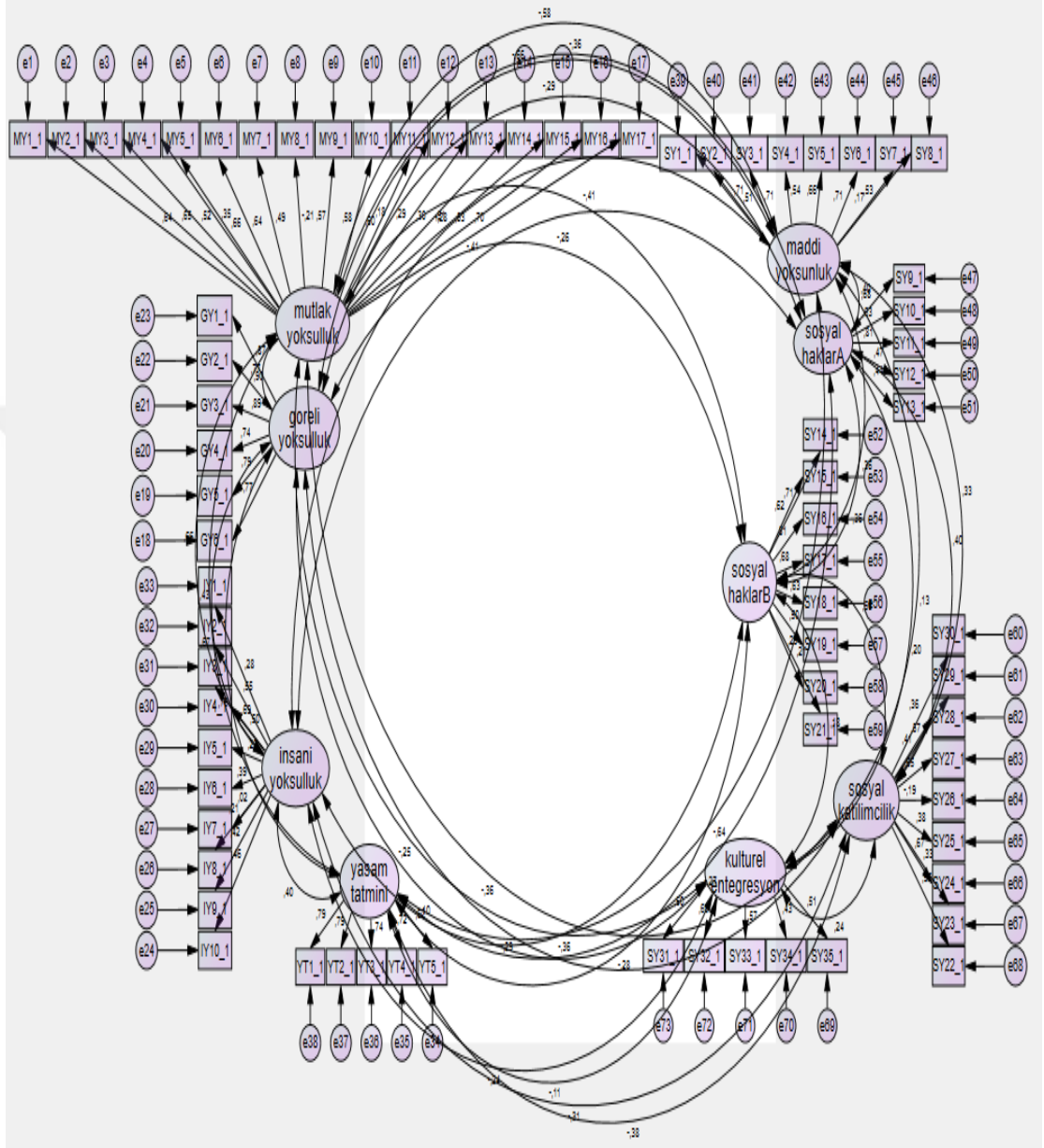
Modelin modifikasyonu: Model tahmini sonucunda uyum indeksleri kötü sonuç verdiyse, teorik yapıya bağlı kalmak koşulu ile, modelin uyumunu geliştirmek için değişikliğe ihtiyaç duyabilir, böylece değişkenler arasındaki ilişki daha iyi tahmin edilebilir. Modifikasyon indekslerinde, kısıtlanmış parametreler tahmin edildiğinde χ^2 istatistiğinin ne kadar azalacağını tahmin etmektedir. İki modelden

birinde kısıtlanan parametrenin, diğ er modelde serbest bırakılması sonucunda oluşan χ^2 istatistikleri arasındaki fark modifikasyon indeksini oluşturmaktadır.

Çalışmanın bu aşamasında, AFA ile belirlenen faktörlerin, hipotez ile belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek amacıyla DFA'dan yararlanılmıştır.  l me modelleri bir grup gözlenebilen değişkenin (bir  l me aracı olarak) faktör olarak isimlendirilen *gizil değişkenleri* nasıl ve ne kadar açıkladığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Şekil 4. 5. Ölçeklere Yönelik DFA Sonuçları

Tablo 4. 41. Birinci Düzey DFA Modeli Uyum İndeksleri

Ölçüm (Uyum İstatistiği)	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırma Modeli Değeri	Uyum Durumu
Genel Model Uyumu				
X^2 /sd	≤ 3	$\leq 4-5$	2.032	İyi uyum
Karşılaştırmalı Uyum İstatistikleri				
NFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.925	Kabul edilebilir
TLI (NNFI)	≥ 0.95	0.94-0.90	0.971	İyi uyum
IFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.975	İyi uyum
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	0.963	Kabul edilebilir
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	0.041	İyi uyum
Mutlak Uyum İndeksleri				
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.929	İyi uyum
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.938	İyi uyum
Artık Temelli Uyum İndeksi				
RMR	≤ 0.05	0.06-0.08	0.028	İyi uyum

Modelin herhangi bir iyileştirme gereksinimi olup olmadığına bakmak adına modifikasyon indeksi incelenmiş herhangi bir modifikasyon gereksinimine gerek duyulmadığı görülmüştür. Birinci düzey için model uyum iyiliklerinin olumlu olduğu belirlenmiştir. Verilen bu tabloda, iyi uyum, kabul edilebilir uyum, çalışılan modelde elde edilen sonuçlar ve son olarak model hakkındaki kararı sunduğumuz sütunlar yer almaktadır. Okuyucular için kolaylık olması açısından iyi uyum ve kabul edilebilir uyum kriterleri ayrıca yazılmış, sonrasında bulunan değerler karşılaştırmak amaçlı yer almıştır. Birçok uyum kriteri içinden literatürde en çok kullanılanlar bu tabloda sunulmuştur. Kabul edilebilir ve iyi uyum kararları modelin sonuçlarının güvenilir olduğunu ortaya koyarken, kabul edilemez kararı modelin yorumlanamayacağını

gösterir. Bu çalışmada, her bir kriter için kabul edilebilir ve iyi uyum çıkararak modelin yorumlanabilir olduğu belirlenmiştir.

DFA ve YEM için literatürde, verinin modele uygunluğunu belirten bazı kriterler kullanılmaktadır. Bu kriterlere “uyum istatistikleri” denmektedir. Her bir kriter için belli bir değer teorisyenleri tarafından belirlenmiştir, verilen bu değere uygunluk gösteren modellerde veri ve model uyum sağladığı için sonuçlar yorumlanabilir kabul edilmektedir. Bu tabloda; Ki-Kare İstatistiği (χ^2), RMSEA (Root Mean Square Error Of Approximation, Yaklaşım Hatasının Ortalama Karekökü) RMR (Root Mean Square Residual, Ortalama Hata Karekök) , NFI (Normed Fit Index, Normlandırılmış Uyum İndeksi) , CFI (Comperative Fit Index, Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), GFI (Goodness Of Fit Index, Uyum İyiliği İndeksi), AGFI (Adjusted Goodness Of Fit Index, Ayarlanmış Uyum İyiliği İndeksi), IFI (Boolean’s Incremental Fit Index, Boolean’nin Artan (Fazlalık) Uyum İndeksi), NNFI (Nonnormed Fit Index, Normlandırılmamış Uyum İndeksi) olarak isimlendirilir.

Tablo 4.41’de $X^2 /sd = 2.032$ çıkmıştır, ≤ 3 koşulunu sağladığı için “iyi uyum” kararı verilmiştir. NFI=0.925 ile 0.94-0.90 aralığına düşmektedir, “kabul edilir uyum” sağlanmıştır, TLI (NNFI)=0.971 ile ≥ 0.95 sağladığından “iyi uyum”, IFI =0.975 ile ≥ 0.95 sağladığından “iyi uyum”, CFI=0.963 ile ≥ 0.97 sağladığından “kabul edilebilir uyum”, RMSEA=0.041 ile ≤ 0.05 sağladığından “iyi uyum”, GFI=0.929 ile ≥ 0.90 sağladığından “iyi uyum”, AGFI=0.938 ile ≥ 0.90 sağladığından “iyi uyum”, RMR=0.028 ile ≤ 0.05 sağladığından “iyi uyum” sonuçlarına ulaşılmıştır.

4.8.8. Yapısal Eşitlik Modeli (Yem)

Yapısal eşitlik modelleri, yapısal modelin ve ölçüm modelinin birleşiminden oluşur. Yapısal model, gizil değişkenler (faktörler ve alt boyutları) arasındaki ilişkileri özetleyen yapısal eşitlikleri içerir. Modelde yer alan tüm yapısal eşitlikler

yapısal ilişkileri tanımlar. Sharma²¹⁵, Bollen²¹⁶ ve Kaplan²¹⁷ çalışmalarıyla teorik yapısı belirlenen yapısal model, matris notasyonuyl, Eşitlik (3)'de verildiği gibidir:

$$\eta = B\eta + \Gamma\lambda + \omega(3)$$

YEM, iki tip gizil değişken türü içerir: içsel (endogenous) ve dışsal (exogenous) gizil değişkenler. Bu iki tür değişken, tanımlanan model içinde gizil yapıda bağımlı veya bağımsız değişken olma durumlarına göre ayrılırlar. Dışsal gizil değişkenler gizil yapıda bağımsız değişken durumundadırlar. İçsel gizil olanlar gizil yapıda bağımlı değişken olarak tanımlanırlar. Model analizinde bazı faktörler bağımlı ve bazı faktörler bağımsız değişken rolünde olur. Bunu belirleyen araştırmacının kurduğu model ve yol analizidir. Bu çalışmada ele alınan faktörler hem içsel gizil hem de dışsal gizil konumunda farklı ilişki yönlerinde analiz edilmiştir.

Eşitlik (3)'de; m: içsel gizil değişken (bağımlı değişken durumundaki faktörler) sayısı, n: dışsal gizil değişken (bağımsız değişken durumundaki faktörler) sayısı olmak üzere, η : mx1 boyutlu içsel gizil değişken vektörünü, B: mxm boyutlu ana diyagonalı sıfır olan içsel gizil değişkenler arasındaki katsayılar matrisini, Γ : mxn dışsal gizil değişkenler ile içsel gizil değişkenler arasındaki katsayılar matrisini, λ : nx1 boyutlu dışsal gizil değişken vektörünü, ω : mx1 boyutlu gizil hata terimleri vektörünü göstermektedir. Yapısal modele ilişkin varsayımlar $E(\eta) = 0$, $E(\lambda) = 0$, $E(\omega) = 0$ (1-B) tekil olmayan matris λ ve ω ilişkisiz, $var(\omega_i)$ 'ler sabit olacaktır.

Yapısal modelin genel gösterimi şöyledir:

²¹⁵ S. Sharma, Applied Multivariate Techniques, New York: John Wiley And Sons Pbc, 1996.

²¹⁶ K.A. Bollen, Structural Equations With Latent Variables, New York: John Wiley And Sons Pbc, 1989.

²¹⁷ D. Kaplan, Evaluating And Modifying Structural Equation Models. Structural Equation Modeling: Foundations And Extensions. 1st Ed. Thousand Oaks, Ca: Sage Pbc, 2000.

$$\eta_j = \gamma_{11} + \lambda_1 + \omega_1 \quad (4)$$

$$\eta_2 = \gamma_{21} \eta_1 + \gamma_{21} \lambda_1 + \omega_2 \quad (5)$$

ölçüm modeli ise gözlenen değişkenler (anket soruları) ile bağlı oldukları gizil değişkenler (faktörler ve alt boyutları) arasındaki ilişkileri tanımlayan eşitlikleri içerir. Ölçüm modeli matris notasyonu ile (6) ve (7)'de verilmiştir.

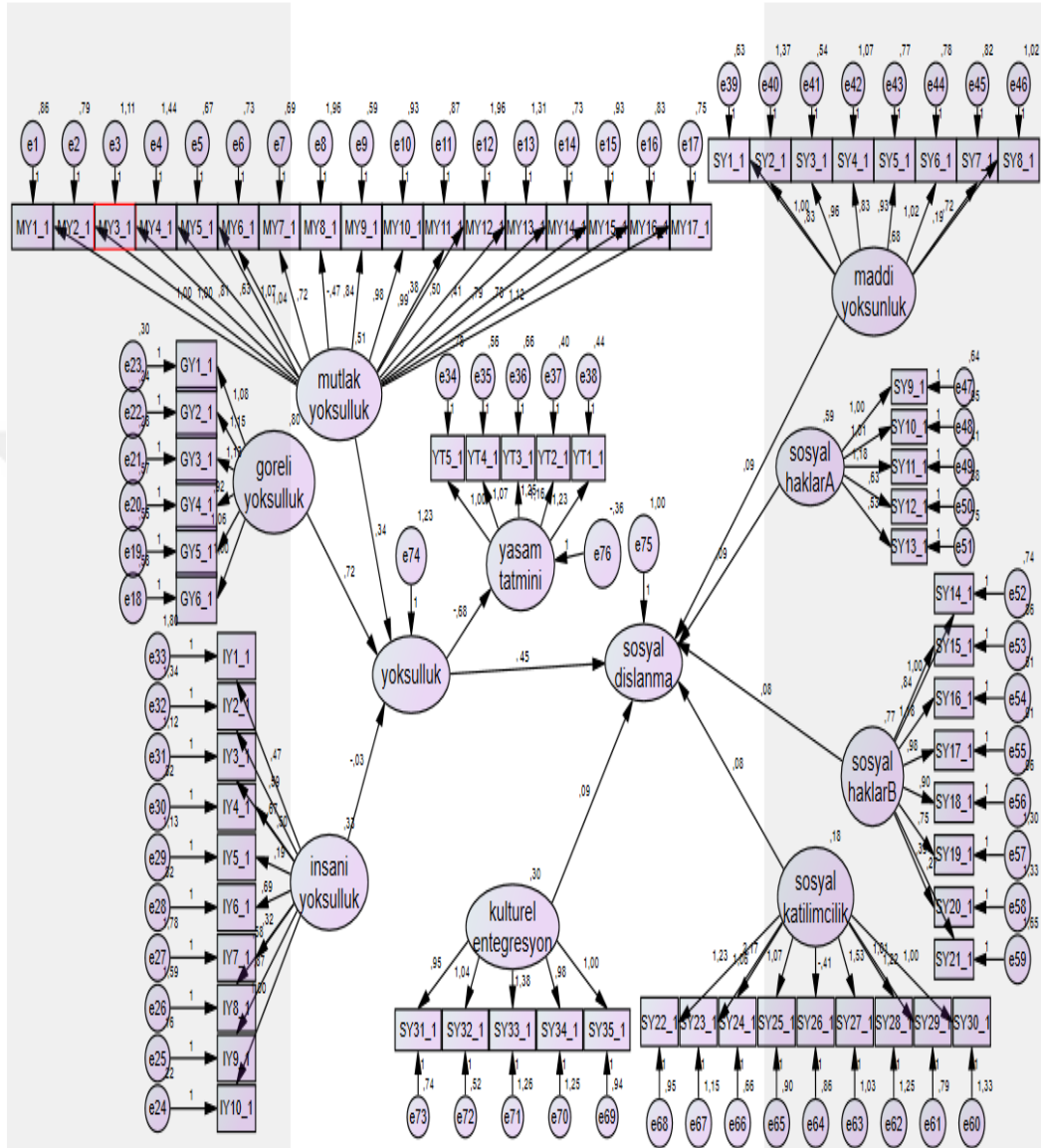
$$Y = \Delta_y \eta + \varepsilon \quad (6)$$

$$X = \Delta_x \lambda + \tau \quad (7)$$

Eşitlik (6) ve (7)'de; Y: px1 boyutlu içsel gizil değişkenlere ait gözlenen değişkenler vektörü, Δ_y : pxm boyutlu içsel gizil değişkenlere ait gözlenen değişkenlerin katsayılar matrisi (faktör yükleri ve katsayılar matrisi), ε : px1 boyutlu içsel gizil değişkenlere ait gözlenen değişkenlerin hata vektörünü, X: qx1 boyutlu dışsal gizil değişkenlere ait gözlenen değişkenler vektörünü, Δ_x : qxn boyutlu dışsal gizil değişkenlere ait gözlenen değişkenlerin katsayılar matrisini (faktör yükleri ve katsayılar matrisi), τ : qx1 boyutlu dışsal gizil değişkenlere ait gözlenen değişkenlerin hata vektörünü göstermektedir.²¹⁸

²¹⁸ B.R. Kline, Principles And Practice Of Structural Modeling, London: The Guilford Press, 2005, ss.78-79.

Şekil 4. 6. Yapısal Eşitlik Modeli Yol Şeması ve Tahmin Sonuçları

Tablo 4. 42. YEM Tahmini Uyum İndeksleri

Ölçüm (Uyum İstatistiği)	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Araştırma Modeli Değeri	Uyum Durumu
Genel Model Uyumu				
X^2 /sd	≤ 3	$\leq 4-5$	2.093	İyi uyum
Karşılaştırmalı Uyum İstatistikleri				
NFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.975	İyi uyum
TLI (NNFI)	≥ 0.95	0.94-0.90	0.968	İyi uyum
IFI	≥ 0.95	0.94-0.90	0.979	İyi uyum
CFI	≥ 0.97	≥ 0.95	0.965	Kabul edilebilir
RMSEA	≤ 0.05	0.06-0.08	0.027	İyi uyum
Mutlak Uyum İndeksleri				
GFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.918	İyi uyum
AGFI	≥ 0.90	0.89-0.85	0.925	İyi uyum
Artık Temelli Uyum İndeksi				
RMR	≤ 0.05	0.06-0.08	0.031	İyi uyum

YEM uyum iyilikleri modelin sonucunun yorumlanabilir özellikte olduğunu göstermiştir.

Tablo 4.42’de $X^2 /sd = 2.093$ çıkmıştır, ≤ 3 koşulunu sağladığı için “iyi uyum” kararı verilmiştir. NFI=0.975 ile ≥ 0.95 koşulunu sağladığı için “iyi uyum”, TLI (NNFI)=0.968 ile ≥ 0.95 sağladığından “iyi uyum”, IFI =0.979 ile ≥ 0.95 sağladığından “iyi uyum”, CFI=0.965 ile ≥ 0.95 sağladığından “kabul edilebilir uyum”, RMSEA=0.027 ile ≤ 0.05 sağladığından “iyi uyum”, GFI=0.918 ile ≥ 0.90 sağladığından “iyi uyum”, AGFI=0.925 ile ≥ 0.90 sağladığından “iyi uyum”, RMR=0.031 ile ≤ 0.05 sağladığından “iyi uyum” sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tablo 4. 43. YEM Tahmin Sonuçları

Yapısal ilişki	Yön	Tahmin edilen katsayı	St. Hata	t istatistiği	p	Sonuç
YKS→YT (ana hipotez)	-	-.682	.093	-7.332	.000	Anlamlı ilişki
YKS→SD (ana hipotez)	+	.451	.062	7.274	.000	Anlamlı ilişki

Tablo 4.43’de görüleceği üzere, yoksulluk hem yaşam tatmini hem de sosyal dışlanma üzerinde istatistik anlamlı ilişkili çıkmıştır. Yoksulluk algı düzeyi 1 br. arttığında yaşam tatmini 0.682 br. azalmaktadır. Diğer yandan, yoksulluk algı düzeyi 1 br. arttığında sosyal dışlanma 0.451 br. artış göstermektedir. Böylece iki **ana hipotez H1 ve H₂, yapısal eşitlik modeli sonucunda doğrulanmıştır.** Bu sonuçlarda da yoksulluğun önemli etkisinin yaşam tatminini azaltması olduğu daha sonra sosyal dışlanmanın geldiği görülmektedir.

SONUÇ

Sosyal politikalar hem bireyler hem de devletler için birer denge unsurudur. Bu dengenin sağlanması her iki unsur için önemlenecek derecede varlığı sürdürülmesi gereken hassas olgulardır. Bu politikaların en önemli unsurların başında kamunun bireylere ulaşmak için kullandığı kamu nakdi yardımlardır. Bu yardımların sağladığı faydalar ve az da olsa getirebileceği olumsuz tablolar genel aritmetik üzerinden değerlendirildiğinde toplumun büyük çoğunluğu tarafından onaylanmakta ve devam ettirilmesi gerekliliğini belirtmektedir. Bireyler açısından durumun bu yönünün yanında devlet mekanizması açısından da durum tam olarak budur. Toplumsal bir çöküntünün önüne geçmek, genel düzeni sağlayabilmek, sosyal dengeyi yakalayabilmek için bu dinamik yapının sürdürülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kamunun sosyal yardımların merkezinde olması günümüz dünyasında ülkelerin hangi rejim ile yönetilmesine bakılmaksızın olması gereken evrensel bir denkleme kavuşmuş olması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu anlamda özellikle kamunun sağladığı nakdi yardımların yoksulluk üzerinde önemli tesirlerin olduğu gerçekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Kendini yoksul hisseden veya hissetmeyen bireyler üzerinde yapılan görüşmelerde bu yardımların olması gerektiğini ancak yapılan kamu nakdi yardımların daha da iyileştirilmesi görüşlerini paylaşmışlardır. Yoksulluk bireylerden bireylere, bölgelerden bölgelere değişebilen dinamik bir kavramdır. Gerçekten maddi anlamda durumu iyi olmayanların bazen kendilerini yoksul hissetmemeleri öte yandan maddi ölçekte durumları iyi olanların kendini yoksul hisseden çetrefilli bir kavramdır, yoksulluk. Ayrıca yoksulluğu sadece ekonomik açıdan da değerlendirmekte yanıltır. Bireylerin insani yoksulluk boyutları da son zamanlarda ön plana çıkmaktadır. Özellikle bireylerin sosyal yaşamlarındaki zayıf ve muhtaç yönleri bu durumu daha da karmaşık hale getirebilmiştir.

Yoksulluğun sonuçları hem ekonomik hem de sosyal olabilmektedir. Özellikle yoksulluğun ikinci boyutu olan sosyal travmaların neden olduğu bazı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan dikkate değer olanlardan 'sosyal dışlanma' hem bireysel hem de toplumsal çatışmayı arttırabilecek ciddi bir olgudur. Özellikle

bireylerin toplumdan ekonomik sebeplerden dolayı dışlanabileceği ve bu dışlanmanın birey-toplum-devlet mekanizmasında önemli yaralar açabileceği önemli bir sonuçtur. Bununla birlikte sosyal dışlanmanın kendi iç dinamikleri alt sorunsal alanlar oluşturduğu ve bu alanların her birinin kendine özgü nedenlerle varlığını sürdürdüğü bir yapının varlığından söz edilebilir.

Kamu nakdi yardımları, yoksulluk, sosyal politika, sosyal dışlanma, yaşam tatmini kavramlarını literatürde incelediğimizde bu kavramların ayrı ayrı veya ikisinin birlikte çalışıldığı görülmüştür. Bu çalışmada çıkış noktasının kamudan nakdi yardım alanların oluşturulduğu bir havuzda yoksulluk-sosyal dışlanma-yaşam tatmini ele alınmıştır. Bağımsız değişken olan yoksulluğun bağımlı değişken olan sosyal dışlanma ve yaşam tatminini ne kadar etkilediği sorusunun cevabı aranmaktadır. Bunun yanı sıra bu kavramların alt boyutlarını yapısal eşitlik modeli ile ele alarak literatüre önemli bir kazanım sağlanmıştır. Tüm bu kavramlar ve alt demografik değişkenlerin etkilerini ölçmek için hipotezlerin test edilmesi için amprik bir yöntem ile sonuca ulaşılmıştır. Veriler anket uygulaması ile elde edilerek yapısal eşitlik modeli oluşturulmuştur.

H₁: Yoksulluk algısının yaşam tatmini üzerinde azaltıcı yönde etkisi vardır.

H₂: Yoksulluk algısının sosyal dışlanma üzerinde artırıcı yönde etkisi vardır.

Yapısal eşitlik tahmin sonuçlarına göre; yoksulluk algı düzeyi hem yaşam tatmini hem de sosyal dışlanma üzerinde istatistik anlamlı ilişkili çıkmıştır. Yoksulluk algı düzeyi 1 br. arttığında yaşam tatmini 0.682 br. azalmaktadır. Diğer yandan, yoksulluk algı düzeyi 1 br. arttığında sosyal dışlanma 0.451 br. artış göstermektedir. Böylece iki ana hipotez H₁ ve H₂, yapısal eşitlik modeli sonucunda doğrulanmıştır. Bu sonuçlarda da yoksulluğun önemli etkisinin yaşam tatminini azaltması olduğu daha sonra sosyal dışlanmanın geldiği görülmektedir.

Sosyal politikaların günümüz dünyasında sürekli yeni araçlar ile bireylerin yaşamsal ünitelerine destek olduğu ve bu döngünün dünya üzerinde yoksulluğun tamamen bitirilmeden durmayacağı kesindir. Birey- Devlet ilişkisine sade bir illiyet bağı ile bakmak ve bu bağı gerekliliklerini yerine getirmemek günümüz dünyasının

kendi içinde bir düzleme oturtamayacağı bir denklemdir. Özellikle devletin bireylerin refahlarını arttırmak için sürekli bir arayış içinde olmasının devleti yönetenlerin olmazsa olmazı olmalıdır. Bu anlamda kullanılacak araçsal faaliyetler dikkatli bir şekilde uygulanmalı ve denetim sürecinde geçirilmelidir.

Kamunun sağladığı nakdi yardımların etkin ve verimli bir denetimden geçirilerek ihtiyaç duyan vatandaşına ulaştırması günümüz dünyasında gerekliliğinden vazgeçilemeyecek kadar önemli bir faaliyettir. Yoksulluk düzeylerine ve algılarına göre; kamu tarafından sağlanan nakdi yardımların kesilmesi veya azaltılması bireylerin hayat kalitesini, refahını, yaşam tatmin düzeylerini ve sosyal dışlanmalarını önemli derecede azaltacaktır. Bu dengenin bu kadar hassas bir yapıya sahip olması dikkate değer bir sonuçtur.

Elde edilen sonuçlar ışığında; politikacılara, araştırmacılara ve özellikle de yoksulluk üzerine çalışmak isteyenlere önemli işaretler sunmaktadır. Toplumda kamudan doğrudan alınan nakdi yardımlar sonuçları açısından önemli bir dinamiktir. Yapılan bu yardımların herhangi bir sebep ile akamete uğraması bu yardımı alanlar için önemli sonuçlar doğuracağı sonucudur. Bu anlamda; özellikle politikacıların kendi gelecekleri için bu durumu önemsemeleri gerekmektedir. Ayrıca bu yardımları daha da çeşitlendirmek için neler yapılması gerektiğini ciddiye almaları gerekir. Bununla birlikte araştırmacıların bu çalışmada elde edilen sonuçların tabanına inmek için önemli bir referans elde ettikleri durumunu göz önüne alarak çalışmalarına önemli bir altyapı oluşturabilirler.

Yoksulluk bir sonuçtur ve aynı zamanda birçok sorunun nedenidir. Bu sonucun meydana getirdiği birçok sorunsal alan vardır. Özellikle insan yaşamını doğrudan etkileyen ve hayat kalitesini düşüren sosyal ayraçlar bu sonucun etkileri altındadır. Bu anlamda meselenin kaynağına inilerek birçok toplumsal huzursuzluk bertaraf edilebileceği gibi, toplum için yeni refahların oluşması sağlanabilecektir. Tüm bu noktalardan hareketle bir kısır döngünün toplumun tüm tabakalarında meydana gelmesi sorunları derinleştirmekten öteye geçemeyecektir. Bu nedenle toplumların sosyal refahlarını arttıracak bir sisteme her zaman ihtiyaç duyulacaktır.

KAYNAKÇA

Adaman, Fikret ve Keyder, Çağlar : Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, İstanbul, Avrupa Komisyonu, **Sosyal Dışlanma İle Mücadele Mahalli Topluluk Eylem Planı Programı 2002-2006**, 2006, s. 8

Adato, M; Carter, M.R ve May, J. : Exploring Poverty Traps And Social Exclusion İn South Africa Using Qualitative And Quantitative Data, **The Journal of Development Studies**, 42(2), 2006, ss. 226-247.

Aiyedogbon, John. O. ve. Ohwofasa, BrightO : “**PovertyandYouthUnemployment in Nigeria: 1987-2011**”, InternationalJournal of Business andSocialScience, Vol.3, No. 20, 2012, ss. 269-279.

Akalın, Güneri : **Kamu Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayını, No: 554, Ankara, 1986, s.301.

Allock : **Understanding Poverty**, The Macmillan Press Ltd., s.3

Altan, Ö. Zühtü : **Sosyal Politika Dersleri**, Eskişehir, Anadolu Üniv. Yay., No:1592, 2004, s.99.

Altan, Ö.Zühtü : **Sosyal Politika Dersleri**, Eskişehir, Anadolu Ü. Yay., No:1592, 2004, s.2.

Andaç, Faruk : **İşsizlik Sigortası**, Ankara, TUHİS Yay., 1999, s. 13-14.

Appasamy, Paul; : **“SocialExclusionfrom a WelfarePerspective”**, Geneva, Guhan, S.; Hema, International Institute for Labor Studies, Vol. X, 1996, s.133.
R.

Arabacı, Yüksel : **Sosyal Politika, “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk”**, Editörler: Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Bursa Dora Yayınları, 5. Baskı, 2014, ss.187-190.

Arıcı, Kadir : **“Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılması,” I.Sosyal Hizmetler Şurası**, Ankara, SHÇEK Yay., 19-21 Nisan 2004, s. 584.

Arıcı, Kadir : **Sosyal Güvenlik Dersleri**, s. 306.

Arıcı, Kadir : **“Sosyal Güvenlik Kurumu’nun Yeni Yapısı ve İşleyiş Esasları”**, **Yeni Düzenlemeler Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Mevzuatı Semineri: 29-30 Kasım 2006**, Ankara, Kamu-İş Yay., Başbakanlık Basımevi, Nisan 2007, s.40.

Armağan, Cemal : **“Yoksullukla Mücadelede Ahlaki ve Dini Eylem Olarak İnfakın Rolü”**, **Yoksulluk Sempozyumu**, C. II, İstanbul, 2003, s.327.

Arpacıoğlu, Özge : “Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, **Niğde Üniversitesi**
ve Yıldırım, Metin **İİBF Dergisi**, 2011, c. 4, s. 2, ss. 60-76.

Atalay, Tuna : “ **Belediye Yasaları Çerçevesinde Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Yardım Görevlerine İlişkin Bir Değerlendirme**”, Sosyal Hizmetler Dergisi, C.I, S.12, 2001, S.1

Atalay, Tuna : “Türkiye Cumhuriyeti’nin Demokratik Bir Cumhuriyet Olarak Gelişmesinde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımların Yeri ve Önemi,” **Sosyal Hizmetler Dergisi**, C. I, S. 9, Haziran, 1999, s. 6.

Aydın, Aylin : Yoksullukla **Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri: Kırıkkale İli Örneği**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Anabilim Dalı, 2013, ss. 42-43.

Aytaç, Ömer : “ Yoksulluk, Kentsel Sınıf altı ve Sosyal Dışlanma: Modern Kentlerde Sınıfsal/ Mekânsal Yarıлма ve Suçlaştırılma Mekanizmaları”, **Kentsel Yoksulluğun Yeniden Düşünmek**, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Ankara, 2013, s.83.

Bağdadioğlu, Enis : Sosyal **Hizmetler Sempozyumu**, Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, Ankara, Enis Yayınlayan: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu, 2006, s.90.

Başlevent, Cem : Sosyal Yardımlar, **İktisat ve Toplum**, 53, 2015, ss. 37-41.

Bayhan, Vehbi : Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 26 No: 1, Sayı: 1-13, Mayıs, 2002, s.2.

Bayram, Nuran, “Yaşam Tatmini ve Sosyal Dışlanma.”, ‘İŞGÜÇ’ Endüstri İlişkileri ve
Serpil Aytaç, İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 12, Sayı 4, 2010, s. 79-92.
Mustafa Aytaç,
Neslihan Sam,:

Beken, Hikmet : Yoksulluk **Olgusuna Kavramsal Bir Bakış**, İstanbul Üniversitesi
Gülçin S.B.E. İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
2006.

Beşer, Faruk : **İslam’da Sosyal Güvenlik**, İstanbul, Bilge Yay., 2004, s.21.

Bıçk, Doğan : “**Kentsel Yoksulluğun Kültüralist Okumaları**”, **Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek**, Ed. Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Ankara, Birleşik Yayınevi, 2013, s.146.

Bollen, K.A. : Structural Equations With Latent Variables, New York: John Wiley And Sons Pbc, 1989.

Böhnke, Petra : “NothingLefttoLose? PovertyandSocialExclusion in Comparison:

Empiricalevidences on Germany”, SocialScienceResearch Center, Berlin, FS 111-402, 2011.

Bölükbaşı, Betül : Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2008, s.9.

Brochier, H. ve Tabatoni, P. : *Mali İktisat*, Çev: Adnan Erdaş, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayın No:303. 1971, s.9.

Buğra, Ayşe : **‘Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika’**, İstanbul, İletişim Yayınları, 7. Baskı, 2015, s.57.

Buğra, Ayşe : “Devletçi Dönemde Yoksulluğa Bakış ve Sosyal Politika: ‘Zenginlerimiz Nerede?’,” **Toplum ve Bilim**, S. 99, Kış 2003/2004, s.78.

Cardoso, Eliana : **‘InflationandPoverty’**, NBER WorkingPapers Series, WorkingPaper No. 4006, 2001, s.2.

Casas, Pena : *“Working Poor in the European Union”*, **European Fundation for the Improvement of Living and Working Conditions**, Dublin, 2004, s.60.

Castillo, I.D.Y. : A Comparative Approach to Social Exclusion: Lessons From France & Belgium, **International Labour Review**, Sayı: 133, No: 5-6, 1994, s. 623.

Cheng, J. ve : “Impact of Social Allowances on the Elderly Poverty in Taiwan: 2002-2008”, **Journal of Asian Public Policy**, Vol.4, No.2, 2011, ss. 241-249.

Chossudovsky, : “İstikrar, Yapısal Uyum, IMF ve Yoksulluk”, **İktisat Dergisi**, Sayı: Michel 67, Mart1994, s. 67-71.

Cohen, J. : Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences , 2nd Edition, Lawrence Erlbaum Associates Pbc., 1988, USA.

Costello, Anna ve : “Best Practices in Exploratory Factor Analysis: Four Osborne, Jason Recommendations For Getting The Most From Your Analysis”, **Practical Assessment, Research & Evaluation**, 10(7), 2005.

Çakır, Mesut ve : “Yoksulluğun Küresel Boyutları”, **Avrupa Araştırmaları Dergisi**, Aldemir, Şansel C. IX, S. 2, 2001, S.179.

Çakır, Özlem : “Sosyal Dışlanma”, **Dokuz Eylül Üni. SBE Dergisi**, Cilt:4, Sayı:3, 2002, s. 91.

Çelikay, Ferdi ve : Sosyal Harcamaların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Ampirik Bir
Gümüş, Erdal İnceleme, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2013, ss.127-138.

Çengelci, Ethem : ‘ Türkiye’de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi’’,
(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, S.B.F.), Ankara, 1985, s. 34-40.

Çengelci, Ethem : ‘Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler ve Mülki
İdare Amirlerine Düşen Başlıca Görevler’’, **Türk İdare Dergisi**, S. 378, Mart 1988, s. 227.

Çengelci, Ethem : “Türkiye’de Sosyal Yardımlar: Bir Model Geliştirme Denemesi’’,
s. 74.

Çokluk, Ömay; : **Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL**
Şekercioğlu, Güçlü **Uygulamaları**, Pegem Akademi, 2012, s. 36.
ve Büyüköztürk,
Şener

Çubuk, Ali : **Sosyal Politika**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
Yay., No: 123, 1979, s. 29.

Bekmezci, Mustafa ve Sert, İbrahim : Yaşam Tatmini Ölçeğinin Türkçe Geçerliliği ve Güvenilirliği Çalışması, Toros Üniversitesi İİBSF, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı:8, 2018.
Sani:

Demir Şeker, Sırma : Türkiye’de **Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkileri**, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2008, s.7.

Demir, Alper : Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmanın Yaşlıların Yaşam Tatmini Üzerine Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, İstanbul, 2018.

Demir, H. Namık : “Sosyal Yardım Hizmetlerinin ‘Sosyalizasyonu’: Van Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Örneği,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, S.B.E.),Van, 2001, s. 5.

Devlet Planlama Teşkilatı : **VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu, Ankara, 2000.

Dilik, Sait : “Sosyal Yardımlar- İki Anlamalı Bir Terim”, **Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi**, C.X.X.X.V, S.1-4, Ocak-Aralık 1980, s.70.

Dilik, Sait : **Türkiye’ de Sosyal Sigortalar; İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi**, Ankara, A.Ü.S.B.F. Yay., No: 315, 1971, s.IX.

Dinçoflaz, N. : **Kentteki Kadının Yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün Kadın Yoksulluğuyla Mücadele Politikaları**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, 2009, ss.34-35.

Doğan, İsmail : “Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar”, **İstanbul: Sistem Yayınları**, 2000, s. 250.

Du, Y. ve Park, A. : “The Effect of Social Assistance on Poverty Reduction: Evidence from Household Surveys in Urban China”, http://www.networkideas.org/ideasact/jun07/Beijing_Conference_07/Du_Yang.pdf, 2006.

Dumanlı, R. : **Yoksulluk ve Türkiye'deki Boyutları**, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2449, Ankara, s.35.

Easaw, Joshy ve Garratt, Dean : “Elections and UK Government Expenditure Cycles In The 1980s: An Empirical Analysis”, **Applied Economics**, Vol:32, 2000, s.388-389.

Easterly, William ve Fischer, Stanley : “ **Inflation and the Poor**”, **Journal of Money, Credit and Banking**, Volume 33, Issue2, 2001, s.2.

- Ekin,Nusret; : **Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Arayışlar:Özelleştirme ve**
Alper, Yusuf ; ve **Yeniden Yapılanma**, İstanbul, İTO Yay., No: 1999-69, 1999, s. 135.
Akgeyik, Tekin
- Ensari, Sıddık : ‘‘TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine’’, **Güncel Dergisi**, Sayı:87,
2010, s.9.
- Erskine, Angus : ‘‘ **The Approaches and Methods of Social Policy**’’, The Student’s
Companion to Social Policy, Ed: P. Alcock; A. Erksine; M. May,
Blackwell Publishing, 2003, ss. 11-12.
- Eşkinat, Ran : ‘‘Aile Ekonomisi’’, **Anadolu Üniversitesi Yayınları**, Yayın No: 2657,
2009, ss.21-23.
- Evans, Peter ve : Social Exclusion and Children – Creating Identity Capital: Some
Deluca, Marcela Conceptual Issues and Practical Solutions, 2000, s.1.
- Fan, L. ve Habibov : Soccial Assistance and the Challenges of Poverty and Inequality in
N.N. Azerbaijan, a low-income country in transition, **The Journal of
Sociology & Social Welfare**, 33, 2006, ss.203-226.
- Farrington, F. : Towards a Useful Definition: Advantages and Criticisms of
SocialExclusion, 2002, s.1-2
- Ferreira, F.G.H; P. : ‘‘Poverty reduction without economic growth? Explaining Brazil’s
G. Leite ve M. poverty dynamics 1985-2004’’, **Journal of Development Economics**,
Ravallion Vol.93, 2010, ss. 20-36.

Fındıkoğlu, Z. : ‘‘ Türkiye’de İctimai Siyaset, Cumhuriyet, 23 Kasım 1947’’,
Fahri **Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar**,
Haz. Nadir Özbek, İstanbul, EGM ve Tarih Vakfı Yay., 2006, s.164.

Flik, R.J ve : ‘‘ Subjective Poverty Line Definitions’’, **De Economist**, Sayı: 139(3),
Vanpraag, B.M.S. 1991, ss.311-330.

Francis, Elizabeth : Poverty: Causes, Responses and Consequences in Rural South Africa,
**London: Development Studies Institute London School of
Economics Houghton St (Chronic Poverty Research Centre)**

Gallie, D; : Unemployment, Poverty And Social Isolation: Is There A Vicious
Paugam, S; ve Circle Of Social Exclusion?. **European Societies**, 5(1), 2003, ss.1-32.
Jacobs, S.

Garcia, Maricol : ‘‘Why Some People are More Likely to Be on Social Assistance than
and Kazepov, Yuri Others,’’ **Social Assistance Dynamics in Europe**, Ed. Chiara Saraceno,
UK, The Policy Press, 2002, ss.168-169.

Gerek, Nüvit ve : **Sosyal Güvenlik Hukuku**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yay., No:
Oral, A. İlhan 1574, 2004, s.44.

Giddens, Anthony : **Elimizden Kaçan Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl
Yeniden Şekillendiriyor?**, Çev. O. Akınhay, İstanbul, Alfa Yayınevi,
2000.

Gough, Ian : “Globalization and Regional Welfare Regimes: The East Asian Case”, **Global Social Policy**, Vol.1, No: 2, 2001, s.165.

Gönel, Feride : **Kalkınma Ekonomisi**, 1. Baskı, Elif Yayınevi, Ankara, ss.38-39.
Doğaner

Green, Maia ve :“**From Correlates and Characteristics to Cause: Thinking About Poverty from a Chronic Poverty Perspective**”, World Development, Vol.33, No.6, 2004,ss. 867-879.
David, Hulme

Gündoğan, Naci : Türkiye’de **Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**, Ankara, Ankara Sanayi Odası, 2008, s.1

Gündüz,A. Yılmaz : “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Üzerine Bir İnceleme”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 5, 2006, s.37.

Güneş, Samet : **Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009, s.16.

Güven, Sami : **Sosyal Politikanın Temelleri**, 3. Baskı, Bursa, Ezgi Kitapevi, 2001, s. 13.

Gwatkin, D.R. : Reducing Health Inequalities in Developing Countries, **Oxford Textbook Of Public Health**, Fourth Edition, 2002, ss.16-18.

Haan, Arjan De : “Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation”, Studies in Social and Political Thought, Issue 2, 2000, s. 22-40.

Hacımahmutoğlu, Hande : “ **Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi**”, DPT-Uzmanlık Tezi: Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009, s. 13.

Hall, Anthony : **Social Policy for Development**. Sage Pub: London, 2014, ss.238.

Hall, L. Anthony : **Social Policy for Development**, London, Sage Pub., Inc., 2004, s.1.

Haughton, Jonathan ve : **Handbook on Poverty and Inequality**, Washington D.C., 2009, The World Bank, s. 67.

Khandker, Shahidur R.

Heikkinen, Minna : “Social Networks of the Marginal Young: A Study Of Young People's Social Exclusion In Finland”, **Journal Of Youth Studies**, Vo1.3, No:4, 2000.

Henninger, Norbert : Mapping and Geographic Analysis of Human Welfare and Poverty: Review and Assessment, Washington, **USA: World Resources**

Institute, 1988.

Hohfeld, W.N. ve Walter, W.C. : Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning and Other Legal Essays, **Yale University Press**, New Haven, London, 1919.

Humbleton, R. K. ve Patsula, L. : Increasing the validity of adapted tests: Myths to be avoided and guidelines for improving test adaptation practices *Journal of Applied Testing Technology*, 1, 1999, ss 1-30.

Hyggen, Christer : “Risks and Resources: Social Capital among Social Assistance Recipients in Norway,” **Social Policy and Administration**, Vol. 40, No: 5, October 2006, s. 494.

Işığışok, Erhan : ‘’ Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi’’, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 16(1), 1998

Ivancev, O. ve Jovicic, M. : “The effects of social policy on income inequality in Serbia”, **Post-Communist Economies**, Vol.23, No.3, 2011, ss. 327-342.

İkizoğlu, Musa : “Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi: Ankara Mamak İlçesinde Ampirik BirAraştırma,” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, S.B.E.), Ankara, 2000, s. 29.

- İncedal, Sümer : **Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları Mücadele Politikaları ve Mücadele Araçları**, Ankara: T.C. Aile Sosyal ve Politikalar Bakanlığı, 2013, ss. 38-39
- Kaçmazoğlu, H. : Doğu-Batı Çatışması Açısından Globalleşme. **Eğitim Araştırmaları** Bayram 6, 2002, ss. 44-55.
- Kaplan, D. : Evaluating And Modifying Structural Equation Models. Structural Equation Modeling: Foundations And Extensions. 1st Ed. Thousand Oaks, Ca: Sage Pbc, 2000.
- Karakaş, Mehmet : Küresel Yoksulluğun Öteki Yüzü: Yeni Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XII, 2, 2000, ss.1-18.
- Karataş, Kasım : “**Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu, Gelişimi ve Nitelikleri**”, Yaşam Boyu Sosyal Hizmet: Prof. Dr. Sema Kut’a Armağan, Ed. Nesrin G. Koşar, Ankara, Hacettepe Üni. S.H.Y.O. Yay., No: 004, 1999, s. 42.
- Karataşoğlu, Soner : Gelir Seviyesinin Sosyal Dışlanmaya Etkisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ABD, **Yayımlanmış Doktora Tezi**, Sakarya, 2014.
- Karayılmazlar, : “Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Eğitim”, **Hacattepe**

- Ekrem **Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 24(2), 2006, ss. 213-217.
- Kaya, Ayhan : Yurttaşlık, Azınlıklar ve Çok kültürlülük, **Gündoğan Yayınları**, Ankara, 2000, s.135-170.
- Kazgan, Gülten : **İktisadî Düşünce Tarihi veya Politik İktisadın Evrimi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993, s.52.
- Kazgan, Gülten : **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, ss.40-96.
- Kelloway, E.K. :Using LISREL for structural equation modeling: A researcher's guide, New York: Sage Pbc, 1998.
- Kenworthy, L. : Do Social-Welfare Policies Reduce Poverty? A Cross- National Assesment, **The University of North Carolina Press**, 77(3), 1999, ss.1119-1139.
- Kenyon, S., Lyons, : “Transport andSocialExclusion: Investigating the Possibility of Promoting Inclusion Through Virtual Mobility”, *Journal of Transport Geography*, Cilt: 10, Sayı: 3,2002, s. 207-219.
- Kessler, Gerhard : **İçtimai Siyaset**, İstanbul, 1948, s. 12.

Khan, Mahmood : RuralPoverty in DevelopingCountries: IssuesandPolicies, **IMF**
Hasan **WorkingPaper**, 2000, ss. 3-30.

Kılıç, Selim : Çevre Sorunları ve Yoksulluk, **International Journal of Alanya**
Faculty of Business, 5(1), 2013, ss. 9-20.

Kızılar, Neslihan : ‘‘Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları’’,
Dergi Park, C:4, S.1, 2010, ss. 77-100.

Kleinman, Mark : **Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve**
Değişim’’, Sosyal Politika Yazıları, Der: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder,
Çev. Burcu Çakar, Utku Balaban, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2006,
s.159.

Kline, B.R. : Principles And Practice Of Structural Modeling, London: The
Guilford Press, 2005, ss.78-79.

Kocacık, Faruk ve : ‘‘Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları’’, **C.Ü. İİB. Dergisi**, Cilt:
Gökkaya, B. 6,Sayı: 1, 2005, s. 195-196.

Korkmaz et.al., : **Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması:**
Esfender **İstanbulÖrneği**, İstanbul, İTO Yay., No: 2004-32, 2004, s. 17.

Köprülü, M. Fuad : **İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi**, 2. bs.,Ankara, Akçağ Yay., 2005, s. 295.

Long, J.S : **Confirmatory Factor Analysis A Preface To Lisrel**. London: Sage Pbc. 1989, s.45.

Mabughi, Nyiwul : **‘Poverty as Social Deprivation: A Survey’**, **Review of SocialEconomy**, Vol.64, No.2, 2006, ss. 181-204.

Mahiroğulları, Adnan : **“Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önlem-leri: Sivas Örneği”**. **11. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi Kitabı**(ss. 115-124) içinde, TÜRK-İŞ Sendikası Yayınları: Ankara, 2010, s. 128.

Malthus, Thomas : **Nüfus Sorunu ve Malthus**, Çev: Oya Yaylalı, 1. Baskı, Sol Yayınları, Robert 1971, s.14.

Marks, Gary N. : **“IncomePoverty, SubjectivePovertyand Finansal Stress”**, **AustralianGovernmentSocialPolicyResearchPaper** No:29, 2005, ss.15.

Marks, Karl : **Kapital**, 1.Cilt, 3.Baskı, Çev: Aleaddin Bilgi, İstanbul, Sol Yayınları, 1986, s.779.

Marshall : **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, ss. 825-826.

Maxwell, Simon : The Meaning and Measurement of Poverty, **OdiPoverty Brifing**, 1999.

Mingione, Enzo : **“İleri Endüstriyel Dünyada Kentsel Yoksulluk: Kavramlar, Analizler ve Tartışmalar** (Çeviren: Süleyman İlhan)”, Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Editör: Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2013, s.10.

Mingione, Enzo : “Güney Avrupa Refah Modeli ve Yoksulluk ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Mücadele”,**Sosyal Politika Yazıları**, (Der. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder), İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 261.

Musgrave, Richard : **Public Finance In Theory and Practice**, McGraw-Hill Book A. ve Musgrave, Company, Singapore 1989, s.24.
Peggy B.

Musgrave, Richard : Kamu Maliyesi Teorisi 1, Çeviren: Orhan Şener, Fatih Yayınevi A. Matbaası, İstanbul, 1987, s. 269.

Nadaroğlu, Halil : *Kamu Maliyesi Teorisi*, Gözden Geçirilmiş ve Düzeltilmiş 10. Baskı, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1998, s.154

Nallari, Raj ve : Understanding Growth and Poverty, Washington D.C, **The World Bank**, E- Book.

Nelson, Kenneth : Soccial Assistance and EU Poverty Thresholds 1990-2008. Are European Welfare Systems Providing Just and Fair Protection Against Low Income, **European Social Review**, 29(2), 2011, ss. 386-401.

Nyang et al, : **Globalleşme Bir Aldatmaca Mı?**, Çev. Havva Karataş-Keleş, Süleyman İstanbul, İnkılap Yay., 2002, s. 150.

Odabaşı, Ferhat : Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü, **T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü İstatistik Araştırma ve Tanıtım Dairesi Başkanlığı**, Ankara, 2010, s.11.

Özdemir, : ‘‘ Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir Süleyman İnceleme’’, **AB-Türkiye ve Endüstri İlişkileri**, Ed. Alpay Hekimler, İstanbul, İ.Ü. Yay., 2004, s.606.

Süleyman : **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi**, Özdemir, Halis İstanbul, İTOYay.,No:2006-45,2006, s.54-60.
Yunus Ersöz ve
Halil İbrahim
Sarioğlu

Özdemir, Süleyman : **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul, İTO Yay., No: 2004-69, 2004, s.31.

Özdemir, Süleyman : **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul, İTO Yay., No: 2004-69, 2004, s.129.

Özhasar, B. : Yoksul Hanelerde Sosyal Dışlanmanın Boyutları: Aydın İli Örneği, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Aydın, 2013, s.11.

Özmen, Suna : Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 37 (2), 2004, ss.27-39.

Öztürk, Mustafa ve Çetin, Başal Işıl : ‘‘Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar’’, **Journal of Yaşar University**, 2009, c. 3, s.11, ss. 2661-2698.

Öztürk, Nazif : **Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay., 1983, s. 136.

Pantazis, C; Gordon, D. ve Levitas, R. : Poverty and Social Exclusion in Britain. Bristol, **The Policy Press**, 2006.

Perruchoud, R. ve Redpath, J. : **Göç Terimleri Sözlüğü**, Uluslararası Örgütü, 2013, ss.35-36.

Pierson, John : “*Tackling Social Exclution*” Florence, KY, **USA:Routeledge**, 2001,

- Pigou, A.C. : ***A Study in Public Finance***, Third Edition, Macmillan and Co.Ltd., 1947, s.19.
- Prajapati, B; : “Sample Size Estimation and Statistical Power Analysis”, *Optometry Today*, 16(7), 2010, 1-9.
- Dunne, M ve Armstrong R.
- Rodgers, Gerry ; : **SocialExclusion: Rhetoric, Reality, Responses, Geneva**, Gore, Charles G.; **InstituteforLabourStudies**, 1995.
- Figueiredo, Jose B.
- Santana, P. : Poverty, Social Exclusion And Health İn Portugal, **Social Science & Medicine**, 55(1), 2002, ss. 33-45.
- Sapancalı, Faruk : Avrupa Birliği’nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri, **Çalışma ve Toplum - Ekonomi ve Hukuk Dergisi**, İstanbul, 2005, s.65.
- Sapancalı, Faruk : Sosyal Dışlanma, **Dokuz Eylül Yayınları**. 1. Baskı, İzmir, 2005a, ss. 29-30.
- Saraceno, Chiara : “Social Exclusion: Cultural Roots and Diversities of a PopularConcept”, **Columbia: Columbia University Press**, 2002.

Saran, Mehmet : ‘‘ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu ve Sosyal
Ulvi Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, **Vakıflar Dergisi**, S.26, 1997,
s.436.

Sarısoy, İdris ve : Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu
Koç, Selçuk Azaltmadaki Etkilerinin Ekonomik Analizi, **Maliye Dergisi**, 158, 2010,
ss.326-348.

Schirle, T. : What is the Impact of Social Assistance Programs on Income
Inequality in Canada, **Master Thesis**, Dalhousie University Department
of Economics, Canada, 2000.

Sen, Amartya : **Özgürlükle Kalkınma**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004

Serdar, Aysu : ‘‘ Sosyal Politika Kavramı’’, **Sosyal Politika**, Edt: Aysen Tokol-
Bozkır Yusuf Alper, Dora Yayınları, 5. Baskı, Bursa, 2014, s.s. 1-6.

Seyar, Ali : ‘‘ **Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele**’’,
Yoksulluk Sempozyumu, C. I., İstanbul, 2003, s.40.

Seyyar, Ali ve : ‘‘**Sosyal Hizmet Terimleri (Ansiklopedik Sosyal Pedagojik Çalışma)**
Genç, Y. **Sözlüğü**’’, Sakarya Kitabevi, Sakarya, 2010, s. 645

Sharma, S. : Applied Multivariate Techniques, New York: John Wiley And Sons

Pbc, 1996.

Silver, H. : Reconceptualizing social disadvantage: Three paradigms of Social Exclusion. Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses, Ed: Gerry Rodgers vd, International Institute for Labour Studies, Geneva, 1995, s. 57-80.

Sipahi, Esra Banu : ‘’ Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk’’,**Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S:11, 2006, ss.173-189.

Sirgy, M. Joseph : ‘‘ThePsychology of SubjectiveQuality of Life: HedonicWell-being, Life Satisfaction, andEudaimonia Second Edition’’, Dordecht, Springer, 2012: 37.

Snyder, Linda : ‘‘Social Assistance’’, **Encyclopedia of Canadian Social Work**, Ed. Francis J. Turner, Waterloo, ON, Canada, Wilfrid Laurier University Press, 2005, s. 365.

Spicker, Paul ve Booth, Charles : **TheExamination of Poverty. SocialPolicyand Administration**, 24, 1990, ss.21-38

Spicker, Paul : **Social Policy: Themes and Approaches**, UK, Prentice Hall, 1995, s.5.

Spigel, H. Wiiliam : **TheGrowth of Economic Thought**, Duke University Pres, Durhan, North Carolina, 1971, s.385.

Stevens, J.P : Applied multivariate statistics for the social sciences (4th ed.). Hillsdale, NS: Erlbaum Pbc. 2002.

Sürüel, Tolga : “Göç ve Sosyal Dışlanma İlişkisinin Sosyal Politika AçısındanAnalizi (İstanbul-Sultanbeyli Örneği)”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**,Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.67.

Szulc, A. : “Social Policy and Poverty”, **Eastern European Economics**, Vol.50, No.5, 2012, ss. 66-92.

Şahin, Tijen : “’Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi’”, **T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma**, Yıl:1 Cilt:1 Sayı:2, Temmuz-Aralık, 2010, ss. 71-72.

Şener, Ülker : "Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları", **TEPAV Politika Notu**, 2010, s.7.

Şenocak, Hasan : “Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine

Bir Alan Araştırması'', Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi S.B.E., ÇEKO Anabilim Dalı, İstanbul, 2005, s.40.

Şenol, Esin : İşsizliğin Sosyal Dışlanma Üzerindeki Etkileri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, **Doktora Tezi**, Ankara, 2010.

Şenses, Fikret : **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, 2013, s. 65.

Şenses, Fikret : Küreselleşmenin **Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, İstanbul, 6. Baskı, 2013, ss. 145-148.

Talas, Cahit : **Toplumsal Politika**, Ankara, İmge Kitabevi, 1990, s.31.

Talas, Cahit : **Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi**, Ankara, Bilgi Yay., 1992, s. 12.

Taş, H. Yunus ve Özcan, Selami : Türkiye'de ve Dünyada Yoksulluk Üzerine Bir araştırma: A study on Poverty in Turkey and in the World, **International Conference on Eurasian Economies**, 2012.

Taşçı, Faruk : "Türkiye'nin Kamusal Sosyal Yardım Anlayışı Üzerine Bir Analiz", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 2008, Sa.:55, s. 128.; Kesgin, Bedrettin; Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım, Açılım

Kitap, 2. Baskı, İstanbul 2014, s. 11.

Taşçı, Faruk : **Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2010, s. 65.

Taylor-Gooby, Peter : ‘‘European Welfare Futures: The Views of Key Influentials in Six European Countries on Likely Developments in Social Policy’’, **Social Policy and Administration**, Vol. 31, No:1, 1997, s.2.

Thompson, B. : Exploratory And Confirmatory Factor Analysis, Washington: American Psychological Association, 2004, s.56.

Tomruk, Gülhan : **21. Yüzyılda Kalkınma Stratejileri ve Yoksulluğun Azaltılması: Türkiye Uygulaması**, Kayseri, Erciyes Üniversitesi S.B.E İktisat Anabilimdalı Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.23.

Topgül, Seda : Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması, 14(1), **Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi**, 2013, 277-296.

Tsakoglou, P. ve Papadopoulos, F. : Identifying Population Groups at High Risk of Social Exclusion: Evidence from the ECHP (European Community Household Panel), IZA, Discussion Paper No. 392, 2001.

Tuna, Orhan ve : **Sosyal Siyaset**, 7. Bas., İstanbul, Filiz Kitabevi, 1999, s.21.

Yalçıntaş, Nevzat

Tüsiad : **Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: AB ile Karşılaştırma**, İstanbul, Tüsiad-T/ 2000-12, Aralık, s. 101

Uçar, Ceren : **Kadının Yoksulluğu ile Mücadele Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri**, Ankara, T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, 2011, s.11.

Veenhoven, Ruut : “How Universal is Happiness?”, International Differences in Well-Being, Ed. by. E. Diener, D. Kahneman, & J. F. Helliwell, New York, **Oxford University Press**, 2009, pp. 328-350.

Walker, Alan ve : “Britain Divided: The Growth of Social Exclusionin the 1980s and
Walker, Carol 1990s”, **London: Child Poverty Action Group**, 1997, s.8.

Wlodarczyk, W. : Report on Health, Council Of Europe, Human Dignity And Social
Cezary Exclusion (HDSE) Reports, **Tematic Reports**, 1998, ss. 2-3.

Yazıcıoğlu, Y. ve : SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay
Erdoğan, S. Yayıncılık, 2004, s.50.

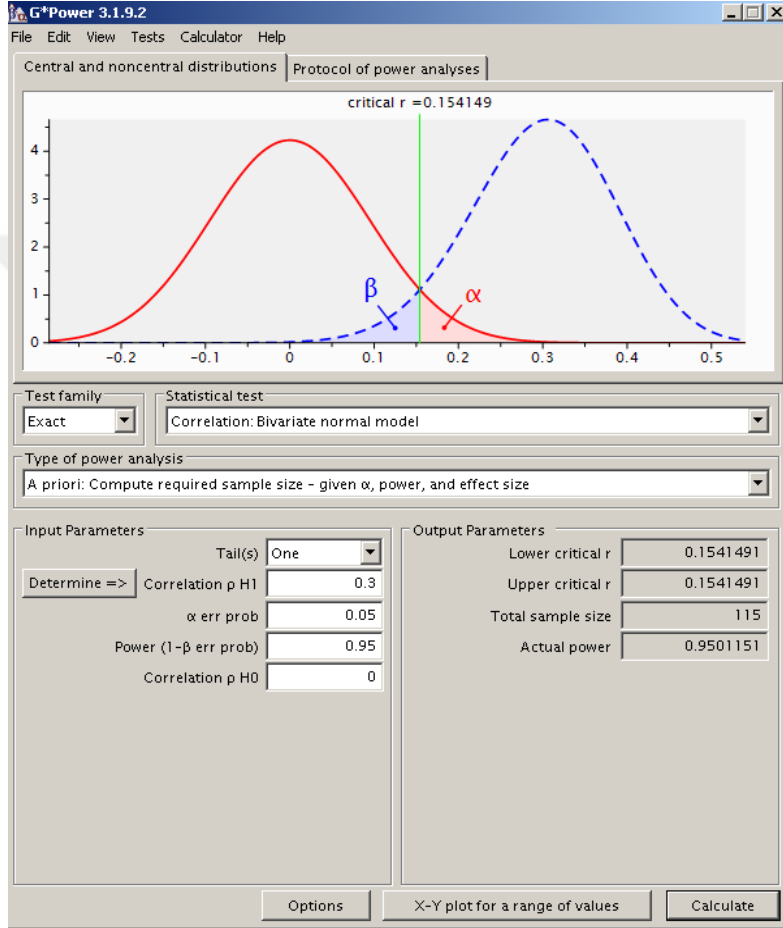
Yentürk, Nurhan : Türkiye’de Yoksullara Yönelik Sosyal Harcamalar, **ODTÜ Geliştirme Dergisi**, 40, 2013, ss. 433-464.

- Yılmaz, Sibel : Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Yoksullukla Savaşım Politikaları İçindeki Yeri Eskişehir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Eskişehir, 2006, s.261.
- Yüksel Arabacı, Rabihan : “Yoksulluğun Kavramsal Çerçevesi”, Çağlar Mustafa Özdemir ve Emel İslamoğlu (Ed.); Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Kavram- Teori- Uygulama, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık: Ankara, 2017, ss. 143-159
- Zaim, Sabahattin : Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı, C. III, 2. Bas., İstanbul, İşaret Yay., Haziran, 2005, s.50.
- Zygmunt, Bauman : “Çalışma, Tüketici ve Yeni Yoksullar” (çev. Ümit Oktem), Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1999, s.71.

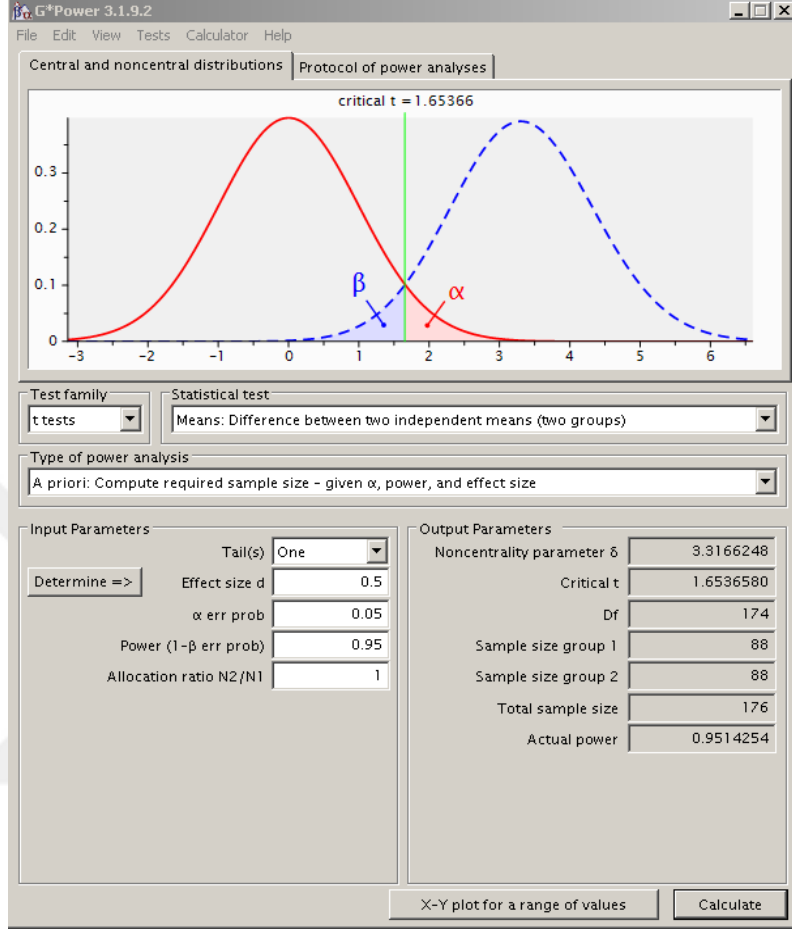
EKLER

Ek-1

İlişki Analizi İçin Güç Analizi Sonuçları Ekran Çıktısı

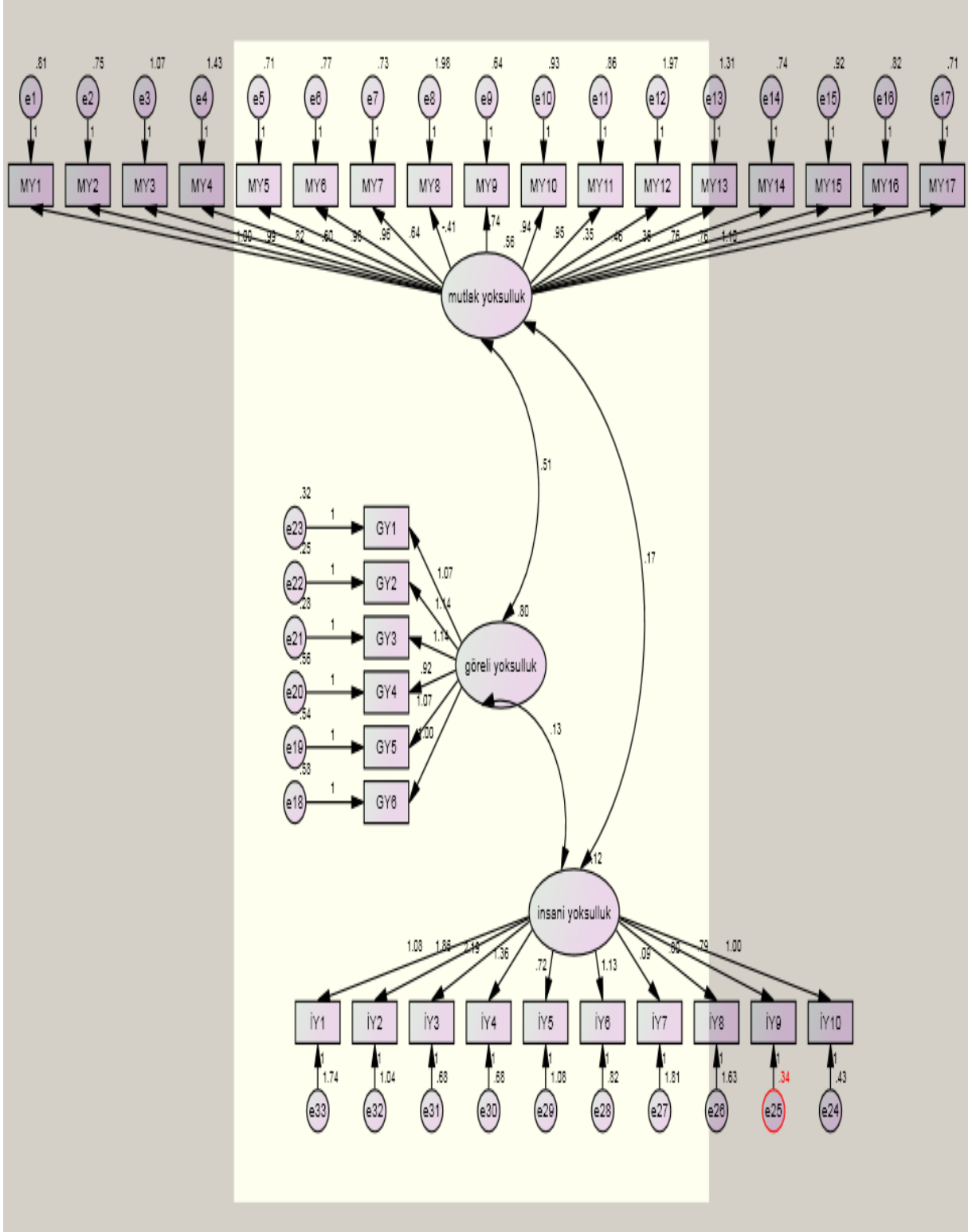

Grup Farklılığı Analizi İçin Güç Analizi Sonuçları Ekran Çıktısı

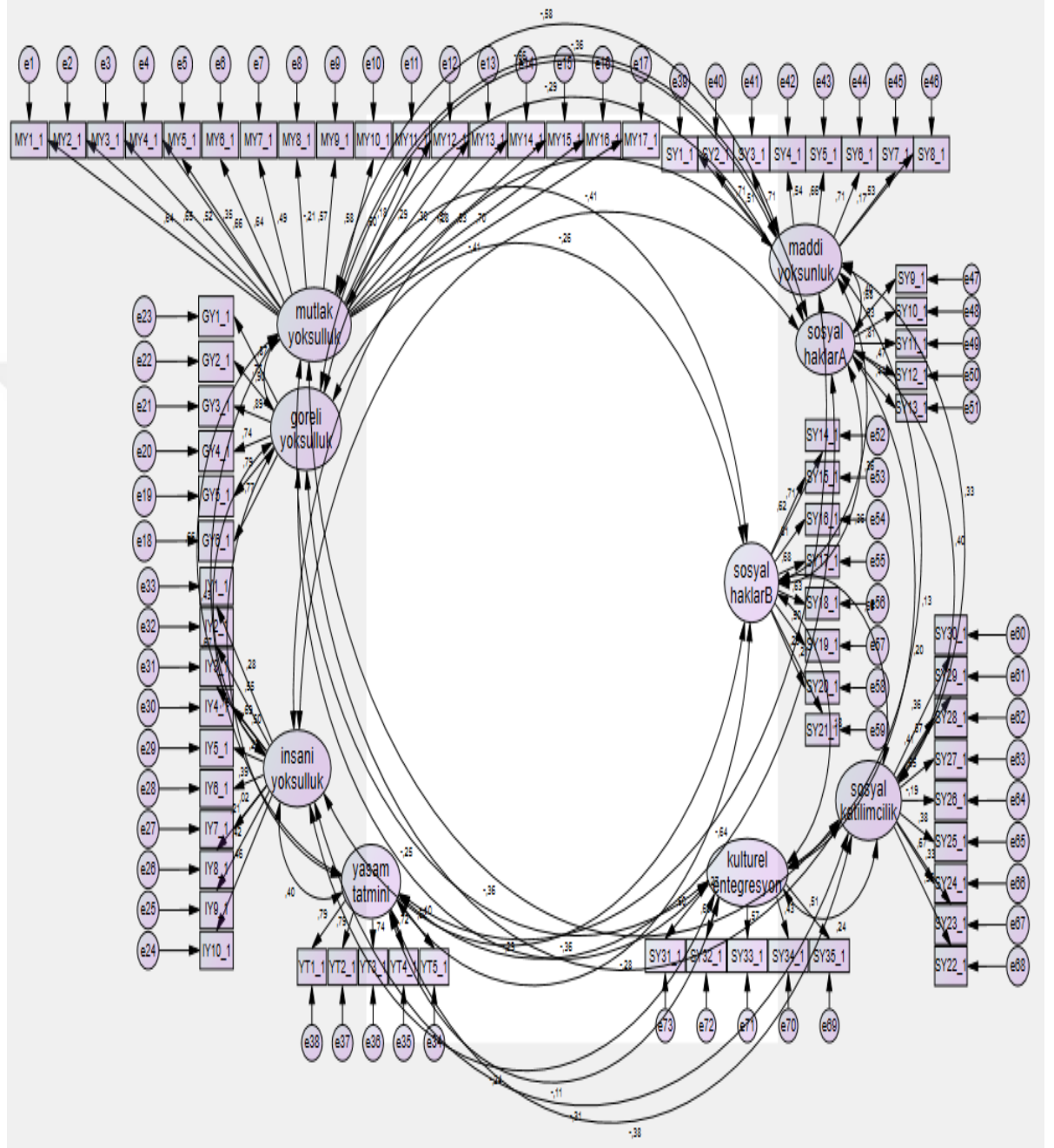

AMOS ÇIKTILARI

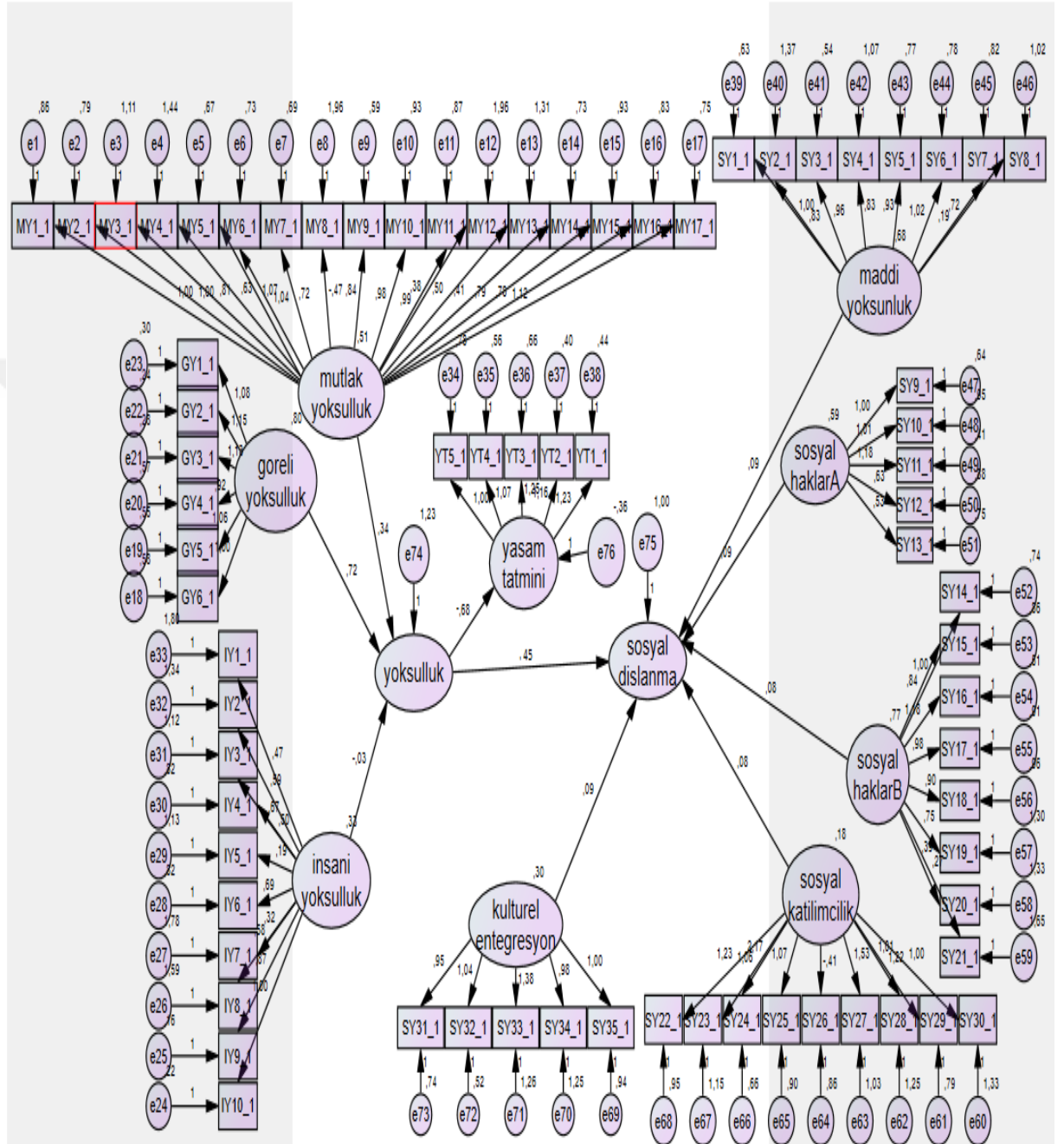
Yoksulluk Ölçeği DFA Sonucu

Ölçeklere Yönelik DFA Sonuçları

Yapısal Eşitlik Modeli Yol Şeması ve Tahmin Sonuçları

EK 2- ANKET FORMU

Bu anket çalışması İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Bölümü'nde yürütülmekte olan, "**Kamu Nakdi Yardımların Yoksulluk Bağlamında Sosyal Dışlanma ve Yaşam Tatmini Üzerine Etkisi: Yapısal Eşitlik Modeli**" isimli doktora tezinin uygulamalı alanını oluşturmaktadır. Vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel amaçlı kullanılacak olup, özel bilgilerinize yer verilmeyecektir. Anket formunda yer alan sorulara vereceğiniz cevaplar için şimdiden teşekkürler.

YUNUS BUDAK

1- Cinsiyetiniz?

1) Erkek 2) Kadın

2- Medeni durumunuz?

1) Evli 2) Bekâr 3) Boşanmış 4) Dul/Eşi Vefat Etmiş

3- Yaşınız?

1) 19-35 2) 36-55 3) 56-65 4) 66 ve üzeri

4-Eğitim durumunuz?

1) Okur-Yazar Değil 2) Okur-Yazar 3) İlkokul 4) Ortaokul 5) Lise 6) Yüksek Öğretim

5-Herhangi bir mesleğiniz var mı?

1) Evet, Var (Lütfen Belirtiniz.....) 2) Hayır, Yok

6- Oturduğunuz ev kime ait?

1) Kira 2) Lojman 3) Kendi evimiz 4) Bir yakınımızın, kira ödemiyoruz 5) Ev aldık, kredisini ödüyoruz 6) Diğer

7- Ailenizde kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? Birden fazla seçenek tercih edilebilir.

1) Yalnız 2) Eşim 3) Çocuklarım/Sayısı (.....) 4) Anne 5) Baba 6) Kaynana 7) Kayınbaba 8) Diğer.....

8- Kendiniz dâhil ailede birlikte yaşanan kişi sayısı?

1) Bir 2) İki 3) Üç 4) Dört 5) Beş 6) Altı ve Daha Fazla

9- Yardımlar hariç ailenizin aylık ortalama toplam geliri ne kadar?

1) 0-400 2) 401-800 3) 801-1200
4) 1201-1600 5) 1601 ve üzeri

10- Sağlık güvence türünüz nedir?

1) SSK 2) BAĞKUR 3) EMEKLİ SANDIĞI 4) YEŞİLKART 5) DİĞER 6) YOK

11- Ailenizin Aylık Mutfak(Gıda) Harcaması Ne Kadardır?

1) 0-500 2) 500-1000 3) 1000-1500 4) 1500-2000 5) 2000-2500 6) 2500 ve üzeri

12- Hangi yardım türünden faydalaniyorsunuz?

1) Engelli aylığı 2) Engelli bakım aylığı 3) Dul Maaşı 4) Çocuk Yardımı 5) Yaşlılık Aylığı 6) Diğer (.....)

13- Size yapılan sosyal ödemeleri banka kartı ile kim çekiyor?

1) Kendim 2) Eşim 3) Akraba 4) Komşu 5) Tanıdık 6) Diğer

14- Kendinizi yoksul hissediyor musunuz?

1) Evet 2) Hayır 3) Kararsızım

15- Aldığınız sosyal ödemeler hakkında duygularınız nedir?(Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)

- 1) Bu parayı alırken insanlardan utanıyorum
- 2) Bu para benim sosyal hakkım, utanmıyorum
- 3) Bu parayı aldığımı kimsenin duymasını istemiyorum
- 4) Bu parayı aldığımı herkes duyabilir
- 5) Diğer

MUTLAK YOKSULLUK SORULARI

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Yeterli düzeyde et ve et ürünleri tüketiyorum					
2.Yeterli düzeyde sebze ve meyve tüketiyorum					
3.Yeterli düzeyde süt ve süt ürünleri tüketiyorum					
4.Ailede içinde gıda yetersizliği nedeniyle zayıf kişi yoktur.					
5.Ailemizin yaşadığı ev insanca yaşamaya uygun durumda düzgün koşullara sahiptir.					
6.Yaşadığımız ev korunaklı ve güvenlidir					
7.Yaşadığımız evde temizlik düzenli olarak yapılmaktadır ve ev temizdir					
8.Tuvalet dışarıda ortak kullanıma açıktır					
9.Evdeki kişiler düzenli olarak yıkanma ve temizlenme imkânına sahiptir.					
10.Sağlık kontrollerimiz için düzenli doktora veya hastaneye gideriz					
11.Sağlık problemi yaşadığımızda tedavisini rahatlıkla					
12.Ailemizde okuma-yazma bilmeyen yoktur					
13.Ailemizde kız çocukları okula gitmektedir					
14.Ailemizde çocukların okumasını destekliyoruz					
15.Ailemizde bir sorun olduğunda haklarımızı ve ne yapmak gerektiğini hükümet yetkililerinden rahatça öğreniriz					
16.Sosyal hizmetlere rahatça erişebilir ve yararlanabiliriz.					
17.Gerektiğinde ihtiyaç duyulan giyim malzemelerini rahatça alabilirim.					

GÖRELİ YOKSULLUK SORULARI

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Çevremdeki kişilere göre daha rahat bir hayat					
2.Çevremdeki kişilere göre gelir durumum iyidir					
3.Çevremdeki kişilere göre gıda harcamalarımı daha rahat yapabiliyorum					
4.Çevremdeki kişilere göre okul masraflarını daha rahat karşılıyorum					
5.Çevremdeki kişilere göre sağlık harcamalarımı zorlanmadan yapıyorum					
6.Çevremdeki kişilere göre yaşadığım ev daha konforluve rahattır					

İNSANİ YOKSULLUK SORULARI

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Çevremde herhangi bir nedenle (mezhep, siyasi görüş, milliyet, din vs) ayrımcılığa maruz kalmıyorum					
2.Eğitim hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum					
3.Sağlık hizmetlerinden sorunsuz faydalaniyorum					
4.Evdeki çocukların büyümeleri (kilo, boy) normal gitmektedir.					
5.Yaşamımın 70 yaşımdan daha uzun olacağını düşünüyorum					

6. Herhangi bir terör ve şiddet saldırı tehdidi altında değilim					
7. Ailemde işsizlik yaşayan bireyler vardır					
8. Ailemde son 10 yıldır çocuk ölümü yoktur					
9. Yaşadığım yerde elektrik vardır					
10. Yaşadığım yerde temiz suya ulaşabilirim					

YAŞAM TATMİNİ ÖLÇEĞİ

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. İdeallerime yakın bir hayatım var.					
2. Hayat koşullarım mükemmeldir.					
3. Hayatımdan memnunum.					
4. Şimdiye kadar hayattan istediğim önemli şeylere sahip oldum.					
5. Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.					

SOSYAL DIŞLANMA ÖLÇEĞİ

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1.Aylık sabit giderlerimi ödemekte güçlük çekerim					
2.Ödenmesi gereken vadesi geçmiş borçlarım vardır (kişisel borç, sigorta primi, kredi kartı ödemesi, taksit gibi)					
3.Parasal durumum hakkında endişelendiğim zamanlar olur					
4.Geçim konusunda iki yıl öncesine göre daha çok zorlandığımı düşünüyorum					
5.Yenisini almaya param yetmediği için evimde bazı dayanıklı tüketim eşyaları noksandır					
6.En temel ihtiyaçlarımı (yiyecek, giyecek) karşılayamadığım olur					
7.Spor kulübü ya da derneklerin üyelik ücretlerinin yüksek olduğunu düşünürüm					
8.Kredi almak ya da borç bulmakta zorluk çekerim.					
9.Kamu kurumlarında (hastane, vergi dairesi, nüfus müdürlüğü vb...) kaba muamele ile karşılaşırım					
10.Kamu kurumlarında (hastane, adliye, vb...) randevu veya tedavi isteklerim çok uzak sürelerle verilir.					
11.Kamu kurumları ile (hastane, vergi dairesi, belediye vb...) sorunlar yaşarım.					
12.Banka ve/veya sigorta şirketlerine başvurularım reddedilir					
13.Banka ve/veya sigorta şirketleri, tazminat taleplerimi haksız yere reddeder veya sözleşmelerimi fesheder.					
14.Yaşadığım semtte rahatsızlık verici olaylar olur					
15.Yaşadığım semtte komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığını düşünürüm					

16.Yaşadığım semtte kendimi güvende hissetmediğim zamanlar olur					
17.Evde tek başımayken kendimi güvende hissetmediğim zamanlar olur					
18.Yaşadığım semtte gürültü vardır					
19.Yaşadığım semt kirlidir					
20.İki yıl içerisinde başka bir eve taşınmayı düşünüyorum					
21.Yeni ev almak istersem, bankadan kredi bulmak ve sonrada uygun ev aramak gibi işlemler beni çok zorlar.					
22.Kendimi toplumdan dışlanmış hissedirim					
23.Eğlenmek / Vakit geçirmek için daha çok ev içi faaliyetleri tercih ederim					
24.Sosyal ilişki içerisinde olduğum insan sayısının az olduğunu düşünürüm					
25.Sosyal ilişki içerisinde olduğum insanlar genellikle hep aynı kişilerdir					
26.Arkadaşlarla vakit geçirmekten hoşlanırım					
27.Sırlarımı paylaşabileceğim arkadaşlarım yoktur ya da çok az olduklarını düşünürüm					
28.Herhangi bir konuda yardıma ihtiyacım olursa çevremden çok az sosyal destek görürüm					
29.Diğer insanlarla ilişkilerimde sorunlar yaşarım					
30.İnsanlarla ilişkilerim sağlık sorunlarım nedeniyle aksar					
31.Yargılanmakta olan bir arkadaşım için, ona faydası olacaksa yalancı şahitlik yapabilirim					
32.Yakalanmadığım sürece kanunları ihlal etmekte sakınca görmem					
33.Ücretli olarak çalışanların işverenden habersiz olarak ek bir işte daha çalışmalarını uygun karşılarım					

34.İşsizlik veya sosyal yardım ödeneği olanların ek iş yapmalarını uygun karşılarım					
35.Başkalarına ait sağlık, sigorta, kimlik belgelerini kullanıp ücretsiz muayene ve tedavi olmayı uygun karşılarım.					

ÖZGEÇMİŞ

1988 yılında AĞRI/ELEŞKİRT’de doğan Yunus BUDAK, lisans öğrenimini 2008-2012 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat bölümünde tamamlayarak, aynı yıl Marmara Üniversitesi İktisat Tarihi alanında yüksek lisans öğrenimine başlayarak 2016 yılında tezli yüksek lisans programında başarıyla mezun olmuştur. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Doktora programına başlamıştır. 2017 yılından itibaren Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi’nde öğretim görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir. Uluslararası ve ulusal kongreler, sempozyumlar ve dergilerde yayınlanmış çalışmaları ve bildirileri bulunmaktadır. İyi derecede İngilizce bilmektedir.